

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 4. VE 5.
SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ AYET ÇEVİRİLERİNİN
ÖĞRENCİ ALGI DÜZEYLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Sümevra BİLECİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Muhittin Okumuşlar

Konya-2012

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümevra Bilecik
	Numarası	094245061003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
Tezin Adı	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi.	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Sümevra Bilecik
	Numarası	094245061003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Muhittin Okumuşlar
Tezin Adı	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi.	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi başlıklı bu çalışma 16/07/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Muhittin Okumuşlar	Danışman	
Prof. Dr. Mustafa Tavukçuoğlu	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Vehbi Dereli	Üye	

ÖNSÖZ

Ülkemizde din eğitimi konusu önemle üzerine eğilinmesi gereken ama hak ettiği değeri göremeyen bir konudur. Çocuk ve gençlerin artan teknolojik imkân ve gelişmeler sayesinde her şeye kolaylıkla ulaşabildikleri ve tüm etkilere daha açık hale geldikleri günümüzde din eğitimi alanında çocuklara yönelik hazırlanan eserler yeterli değildir.

Özellikle, çocukların dinimizin temel kaynağı olan Kur'an ve hadislere yaklaşmasını, kendi düzeylerine uygun olan çevirilerden dinimizi kaynağından öğrenme imkânından yoksun oldukları görülmektedir. Bununla birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ayetle çalışma tekniğinin son zamanlarda ön plana çıkarılmasıyla ders kitaplarında ayet çevirilerinin daha eski ders kitaplarına göre daha yoğun bir şekilde yer aldığı belirlenmiştir. Ayetle çalışma tekniğinin, dini bilgilerin kaynağına erişilmesi, çocuğun erken yaşta Kur'an ve hadislerle tanışarak dini bilgilerini sağlam bir şekilde temellendirmesi gibi yönlerden pek çok faydası vardır.

Kur'an merkezli öğrenme ve öğretme etkinliklerinin aksamadan yürütülmesi ve istenen sonuca ulaşılabilmesi için bu çalışmaların sistemleştirilmesi şarttır. Ancak günümüzde bu sistematığın oluşturulmadığı görülmektedir.

Bu çalışmamızın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi varsayım ve sayıtlıları, sınırlılıklar, tanımlar ve yapılan diğer çalışmalar yer almaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan dil gelişimi ve dil gelişim kuramları hakkında bilgi verilmiş, dil gelişim basamakları incelenmiş, gözlem yaptığımız grupta yer alan, bilişsel olarak somut işlemler döneminde yer alan öğrencilerin dil gelişimine değinildikten sonra dil gelişimi, din algısı ve din dili arasındaki ilişki açıklanmıştır. İkinci bölümde çalışmanın yöntemsel yönüne değinilerek, araştırmanın basamakları model, yöntem, evren ve örneklem, araştırmaya katılanların nitelikleri ve verilerin analiz yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Bulgular ve yorumları başlığıyla verdiğimiz üçüncü bölümde ise yaptığımız gözlemlerin sonuçları çeşitli başlıklar altında sınıflandırılarak incelenmiştir. Çalışmanın sonunda araştırmanın sonuçlarına değinilmiş ve bu sonuçlara bağlı olarak çeşitli öneriler sunulmuştur.

Çalışma süreci boyunca desteklerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Muhittin Okumuşlar'a ve manevi desteğinden dolayı aileme teşekkürü borç bilirim. Çalışmamızın sosyal bilimlere katkı sunması dileğiyle...

Konya-2012 Sümeyra Bilecik

ÖZET

İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 4. VE 5. SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ AYET ÇEVİRİLERİNİN ÖĞRENCİ ALGI DÜZEYLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Sümevra Bilecik

Kur'an-ı Kerim, indirilmeye başlandığı günden kıyamete kadar insanoğluna yol gösterici bir rehber olacaktır. Kur'an, insanın yaratılışı, varoluşu hakkında düşünmesini akletmesini ister. Kutsal kitabımız belirli bir çağa, belirli bir ırka indirilmediği gibi belirli bir yaş grubuna mahsus da değildir. Bireyin, ahlaki ve dini hayatının sağlam temellere oturtulması, çocukluğundan itibaren verilecek eğitimle alakalıdır. Çocukların hayatını dinin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in ilkelerine göre sürdürmesi için algı düzeyine uygun ayetleri okuyup anlayabilmesi gerekmektedir. Son yıllarda bu amaçla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ayetle öğretim tekniği ön plana çıkarılmış ve ders kitaplarında ayet çevirilerine yer verilmiştir. Tezin iskeletini oluşturan saha araştırmasında, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygun olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme için görev yapmakta olduğumuz Gücünkaya İlköğretim Okulu kaynağa ulaşımın kolay olması sebebiyle tercih edilmiştir. İnceleme, toplamda her iki sınıf düzeyinde 107 öğrenci ve 126 ayet çevirisi üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda ayet çevirilerinin 93 tanesinin çalışmamız içerisinde başklandırılmış problemler sebebiyle anlaşılamadığı, ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerini hiçbir öğrencinin baştan sona anlayamadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ders Kitapları, Ayet Çevirisi.

ABSTRACT

CONVENIENCE OF TRANSLATION OF VERSES IN RELIGIOUS CULTURE AND ETHICS LESSON BOOKS AT 4. AND 5. GRADE IN PRIMARY SCHOOL ACCORDING TO THE LEVELS OF STUDENT'S PERCEPTION

Sümevra Bilecik

Quran will be leading lights for humankind since it has been send down unto. Quran wants people to think and sense about creation and existence. Our holly book didn't sent down unto spesific era or spesific nation and it isn't pertain to an age group. Putting on a healthy foot of individual moral and religious life is related to education which is given in childhood. The main source of religion in the lives of children by the principles of the Quran verses to read and understand the need to maintain the appropriate level of perception. For this purpose, verse teaching technique has been highlighted in recent years in Religious Culture And Ethics lessons and verse translations are included in lesson books. In the field survey which is scope of thesis, levels of student perception has been examined, whether it is appropriate translations of the verses in primary education religious culture and ethics at 4. and 5. grade lesson books. Gücünkaya Primary school which staff has been preferred for easy access to source. Examine, in total, the level of the two classes, 107 students and research has been done on the translation of 126 verses. 93 of translated verses hasn't been understood which are titled problems in our study. Translation of verses which included in lesson books hasn't been understood by any student.

Keywords: Primary Religious Culture And Ethics, Textbooks, Translation of Verse.

KISALTMALAR

a.g.e: adı geen eser

bkz. : bakınız

c. : cilt

ev. : eviren

DKAB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

E.B.E: Eēitim Bilimleri Enstitüsü

MEB: Milli Eēitim Bakanlıēı

s. : sayfa

S. B. E: Sosyal Bilimler Enstitüsü

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

nv. : niversitesi

Vd. : ve diēerleri

Yay. : yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	1
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	1
4. VARSAYIM VE SAYILTIKLAR.....	2
5. SINIRLILIKLAR.....	2
6. TANIMLAR.....	2
7. YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
DİL GELİŞİMİ.....	6
1. DİL GELİŞİM KURAMLARI.....	6
1.1. Davranışçı Kuram.....	6
1.2. Biyolojik (Psikolinguistik) Kuram.....	7
1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	7
2. DİL GELİŞİM BASAMAKLARI.....	8
2.1. Agulama Evresi.....	8
2.2. Tek Sözcük Evresi.....	9
2.3. Telgrafik Konuşma Evresi.....	9
2.4. İlk Gramer Evresi.....	9
3. SOMUT İŞLEMLER DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİ.....	10
4. DİL GELİŞİMİ, DİN ALGISI VE DİN DİLİ.....	12
4.1. Çocukta Dil Gelişimi, Din Algısı ve Din Dili İlişkisi.....	12
İKİNCİ BÖLÜM.....	17
METODOLOJİ.....	17
1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	18
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	19
3. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	20
4. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ.....	21
5. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ.....	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	23
BULGULAR VE YORUMLARI.....	23
1. Ayet Çevirisinde Bilinmeyen Kelime Kullanılması.....	23
2. Ayet Çevirisinde Soyut Anlamalı Kelime veya Kavramların Kullanılması.....	36
3. Ayet Çevirisinde Yan Anlamalı Kelime Kullanılması.....	46
4. Ayet Çevirisinde Kullanılan Cümle Yapısının Çocukların Algı Düzeyine Uygun Olmaması.....	54
5. Çocukların Bilgi ve Tecrübî Alanlarının Dışındaki Konulara Değinen Ayet Çevirilerinin Verilmesi.....	69
6. Çocukların Algı Düzeyine Uygun Olmayan Konularda Bilgi İçeren Ayet Çevirilerinin Verilmesi.....	89
7. Ders Kitaplarında, Ayet Çevirilerinin Vahyedildiği Bağlamın Dışında Kullanılması.....	99
8. Bağlamı Dışındaki Konularda Merak ve İlgi Uyandıran Ayet Çevirileri.....	109

9. Ayet Çevirilerinin, Öncesindeki ve Sonrasındaki Ayetler ile İlişkisi Dikkate Alınmaksızın Verilmesi.....	112
10. Ayet Çevirilerinin Yanlış Öğretim Yöntem veya Tekniği Kullanılarak Verilmesi	115
11. Ayetin Çevirisinin Tek Boyutta Düşünülmesi	117
12. Kur'an Dilinin Çocuklara Uygun Hale Getirilememesi	125
13. Ayet Çevirilerinin Bütünüyle Verilmemesi	130
14. Çocuklardaki Bireysel Gelişim Hızından Kaynaklanan Problemler	142
15. Ayet Çevirilerini Yorumlamada Çevrenin ve Daha Önce Edinilen Bilgilerin Etkisi	149
16. Aynı Ayetin Farklı Çevirilerle Verilmesinin Çocukların Algısına Etkisi	151
17. Çocukların Algı Düzeyine Uygun Ayet Çevirileri.....	155
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	192
KAYNAKÇA.....	196

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrencilerin algı düzeyine uygun olup olmadığının incelenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

İlköğretim 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerinin çocuklar tarafından anlaşılabilirliği gözlem yoluyla tespit edilmesi araştırmanın genel amacını ortaya koymaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, ayet çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olması yönünde ise bundan sonra hazırlanacak ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin de aynı şekilde verilmesi önerisini sunmaktır. Çalışma sonucunda ayet çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olmadığı tespit edilirse bunların gerekçelerini ortaya koyarak, bundan sonra hazırlanacak ders kitaplarında bu eksikliklerin giderilmesini önermektedir.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bilindiği üzere, ilahi mesajın muhatabı tüm insanlardır. Dinin temel kaynakları olan Kur'an ve hadis temelli öğrenme, sadece yetişkin eğitiminde değil daha küçük yaş gruplarında da kullanılması gereken bir tekniktir. Böylelikle çocuk, vahyin getirdiği mesajla küçük yaşlarda tanışmış olacak şüphesiz ki bu da din konusunda daha bilinçli bireylerin yetişmesine olanak sunacaktır.

Din eğitiminin programlı ve sistematik olarak yürütülmesine olanak tanıyan DKAB dersi ayet ve hadis çevirilerinin okutulmasına müsait bir derstir. Bu dersin öğrenme- öğretme sürecinde ayet ve hadislerden yararlanılması, konunun ayet ve hadislere ilişkin anlatılması hassasiyetle üzerinde durulan bir husus olmasına rağmen bunun uygulanması yönünde yöntem ve tekniklerin geliştirilmemesi bir eksiklik olarak görülmektedir. Üstelik ayet çevirilerinin çocuklar için herhangi bir düzenleme yapılmadan mevcut meallerden alınarak ders kitaplarına konulması, ayet çevirilerinin çocuklar tarafından anlaşılması yönünde pek çok problemi beraberinde getirmektedir.

İlköğretim DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin incelenerek çocukların algı düzeylerine uygun olup olmadığının tespiti ve varsa çocukların algı düzeyine uygun olmayan çevirilerdeki temel problemlerin belirlenmesi bu araştırmanın önemini ortaya

koymaktadır. Yapılan araştırmanın, tespit edilen problemlerin giderilerek çocuklara uygun ayet çevirilerinin hazırlanmasına rehberlik etmesi bakımından da önem taşıdığı düşünülmektedir.

4. VARSAYIM VE SAYILTILAR

Araştırmanın hazırlık aşamasında, 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olmadığı varsayımından yola çıkılmıştır.

Araştırma esnasında kullanılan yöntem ve metodun, çalışmanın yapısına uygun olduğu sayılmaktadır.

5. SINIRLILIKLAR

Araştırmamıza konu olan ayet çevirileri Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından hazırlanmış olan ders kitaplarında yer almaktadır. Diğer yayınevlerince hazırlanmış ders kitaplarındaki ayet çevirileri, M.E.B Yayınları tarafından hazırlanan ders kitaplarındakilerle benzerlik göstermektedir. Birçok konuda aynı ayeti kerimenin benzer çevirilerle yer aldığı gözlenmiştir.

Araştırma, 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirileri ve Aksaray ili Merkez ilçeye bağlı bir köy okulu olan Gücünkaya İlköğretim Okulu öğrencileriyle sınırlandırılmıştır. Çalışma, adı geçen okulda, 4. ve 5. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilerin hepsinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Her iki sınıf düzeyinde toplam 107 öğrenci mevcuttur.

Ayet çevirilerinin anlaşılması ile ilgili verilen ön bilgilerle ayetlerde kastedilen mananın daha iyi anlaşılması amacıyla Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir ve Tefhim'ül Kur'an adlı eserlerden faydalanılmıştır. Ayetlerin açıklanmasında daha fazla tefsirden faydalanmak mümkündür ancak bu, çalışmamızın sınırlarını aşacağından bu iki tefsirle yetinilmiştir.

6. TANIMLAR

Algı: Algı, duyu organlarının beyne ulaştırdığı verilerin çözümlenme ve anlamlandırma sürecidir. Duyu organlarına ulaşan veriler açıklanmazsa bir değer ifade etmezler. Bu verilerin işlenmesinde kişinin, karakteristik yapısı, sosyal çevresi ve daha önce edindiği deneyimler etkilidir. Herhangi bir kelime bir kişi tarafından başka, diğer bir kişi tarafından başka bir şeyi çağrıştırabilir. Bunun sebebi, kişilerin yukarıdaki sayılan etkenler bakımından farklı olmalarıdır. Dolayısıyla algı, sözlü ve sözsüz iletişimde önemli bir

unsurdur. Algı mekanizması sosyal ortamlara uyumu kolaylaştırabileceği gibi algılamada ortaya çıkacak aksaklıklar iletişim çatışmalarına yol açabilir.¹

Algı Düzeyi: İnsan algısının sınırlarını belirleyen etkenler arasında; yaş, tecrübe, çevre, bilişsel gelişim gibi unsurları sıralamak mümkündür. İşte bu etmenlerin oluşturduğu genel sınırlara algı düzeyi adı verilir.

Eğitimde çocuğun, algı düzeyine uygun bilgiler vermek başarıyı arttıracaktır. Örneğin; üç yaşındaki bir çocuğa sevgi, nefret gibi soyut kavramların ne olduğu sorulduğunda tatmin edici bir cevap alınamayacaktır. Oysa aynı soru, on beş yaşındaki bir gence yöneltildiğinde tanım yapmakta zorlanmayacaktır. Bu durum algı düzeyinin yaş, bilişsel gelişim, tecrübe gibi faktörlerle ilişkili olduğunun göstergesidir.²

Bilişsel Gelişim: Bilişsel kavramı, akıl, bilgi ve anımsama gibi zihinsel işlevleri tanımlar.³ Bilişsel gelişim ise insanın var oluşundan ölümüne kadarki süreçte zihinde olumlu yönde meydana gelen değişimdir.

Dil Gelişimi: Doğumdan sonra çocuğun çıkardığı seslerin anlamlı ve sistemli bir iletişim aracına dönüşme sürecinde meydana gelen olumlu yöndeki değişime dil gelişimi denir.⁴

Din Algısı: Dini konuların insanda uyandırabileceği müşterek heyecanlar din duygusu olarak tanımlanırken,⁵ dini tören ve uygulamaları kapsayan dini tecrübelerin insan zihninde oluşturduğu bilişsel ve duyuşsal zemine din algısı adı verilir. Din algısı da tıpkı algı düzeyi gibi kişinin tecrübeleri, eğitim düzeyi, yaşı, bilişsel ve duyuşsal gelişimi gibi etkenlerle ilişkili olarak insanlar arasında farklılık gösterir.

Gelişim: Doğum öncesi dönemden hayatın sonuna kadar devam eden sürece gelişim adı verilir. Gelişim; büyüme, olgunlaşma, öğrenme gibi nitel ve nicel bağlamda çok yönlü bir değişimi kapsar. Sürekli, düzenli ve uyumlu olarak ilerlemeyi gerektiren, yalnızca sayısal ölçüm verileriyle açıklanamayan, birçok işlevi bütünleştiren karmaşık ve dinamik bir olgudur. Genetik, gelişimi etkilerken giderek artan biz özelleşmeden de bahsetmek mümkündür. Bununla beraber gelişim unsurları arasında bir denge mevcuttur.⁶

---

¹ Üstün Dökmen, Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Kitabevi, Ankara 2009, 41. Basım, s. 118–121.

² Seda Liman, İlköğretim 1. Kademe Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlkelerine ve Öğrencilerin Algı Düzeyine Uygunluğu, Gazi Üniv., Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 73.

³ Haluk Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, Ocak 2011, 33. Basım, s. 39.

⁴ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 67.

⁵ Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 138.

⁶ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 27–29.

Meal: Kur'an-ı Kerim'in dili olan Arapça'dan başka dillere yapılan tercümesine meal adı verilir. Bunun dışında kelime; anlam, kavram, mefhum kelimelerini de karşılamaktadır.

7. YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR

Araştırmamızın konusu ile ilgili olarak yapılmış müstakil bir eser olmamakla beraber çocuklar için meal hazırlamanın gerekliliği yahut İlköğretim DKAB ders kitaplarında verilen ayet çevirileri belirli bir öğrenme alanına göre incelendiği çalışmalar mevcuttur.

Bunlardan bir tanesi 2007 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı'nda Ahmet Yılmaz tarafından hazırlanan Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresi'nin Meal ve Tefsiri isimli yüksek lisans tezidir. Söz konusu tezde, konu ile ilgili kavramlardan çocukların gelişim dönemleri, İslam'ın çocuğa verdiği önem, edebiyat ve çocuk edebiyatı, çocuk kitaplarının özellikleri, eğitim ve öğretim kavramlarının incelenmesi, çocuk eğitiminin önemi ve İslam'da eğitimin hareket noktasına kısaca değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Kur'an'ı Kerim'i çocukların anlamasının önemi ve din eğitiminde meal ve tefsirin yerine değinilmiştir. Mevcut Kur'an mealleri ve tefsirlerinden örnekler sunularak çocuklar açısından değerlendirilmiştir. Sunulan örneklerde Ömer Nasuhi Bilmen tarafından hazırlanan meal, Elmalılı Hamdi Yazır tarafından neşredilmiş Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsir seçilmiştir. Bu eserlerde kullanılan dilin çocuklar için uygun olmadığı belirtildikten sonra çocuklar için meal ve tefsir hazırlanırken dikkat edilmesi gereken noktalar tespit edilmiştir. Çocuklar için meal ve tefsir hazırlanırken seçilecek yöntemin de önemine değinilen çalışmada, Kur'an'da yer alan bütün ayetlerin çocukların zihinsel ve psikolojik gelişimine uygun olmadığı gerekçesiyle yalnızca onların gelişim düzeylerine uygun ayetlerin seçilerek tercüme edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmanın son bölümünde Lokman Suresi, okul öncesi, birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri için ayrı ayrı tercüme ve tefsir edilmiştir. Bu örnekte surenin tamamı değil çocuklar için uygun olan ayetler seçilmiştir. Tezin sonucunda, çocuklara din eğitimi verilirken çocukları dinin temel kaynağı olan Kur'an'la erken yaşta tanıştırmamanın gerekliliği vurgulanarak bu konuda daha fazla çalışma yapılması önerilmiştir.

Araştırmamızın konusuna ilişkin diğer bir çalışma da 2010 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalında Derya Güner tarafından hazırlanan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Ayetlerin Din Öğretimi Açısından İncelenmesi başlıklı yüksek lisans tezidir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın

problemi, amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları, yöntemi ve kavramlar açıklanmış, ikinci bölümde çocukların gelişim niteliklerinden bilişsel gelişim, dil gelişimi, ahlaki ve dini gelişim dönemlerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde İlköğretim 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda ahlak öğrenme alanı içerisinde verilen ayetlerin din öğretimi açısından incelemesi yapılmıştır. Bu inceleme yapılırken mevcut üniteler içerisindeki ayetler tespit edilerek, çocukların bilişsel, dil ve kavram gelişimine, ahlak gelişimine uygunluğu ve ayrıca eğitim-öğretim açısından uygunluğu konu ve kazanım açısından ve didaktik- metodik açıdan olmak üzere iki genel çerçeve içerisinde incelenmiştir. Çalışma içerisinde ayetlerin ders kitaplarındaki tercümesi ve meallerde yer alan çevirisi tablolar halinde karşılaştırılarak, ders kitaplarında yer alan çevirilerdeki eksiklikler veya uygun olmayan durumlara değinilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise ayet çevirilerinin daha yalın ve sade bir üslupla verilmesi, seçilen ayet çevirilerinin teorik değil uygulamaya yönelik ve çocuğa yol gösterici nitelikte olması, ayet mealleri seçilirken çocuğun ilgisinin dikkate alınması, DKAB ders kitaplarının ayet çevirilerinde geçen kavram ve terimleri öğretici nitelikte olması, çocukların gelişim düzeylerinin muhakkak göz önünde bulundurulması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmamızın konusuna dair yapılan bir diğer çalışma da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 31 Mart- 1 Nisan 2012 tarihleri arasında düzenlemiş olduğu Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu'nda Burhan Sümertaş'ın sunduğu İlköğretim Ders Kitaplarındaki Ayet Meallerinin Anlaşılabilirliği başlıklı tebliğdir. Sümertaş bu tebliğinde yaptığı teorik çalışmanın sonuçlarını bildirmiştir. Ayet meallerinin anlaşılabilirliğine yönelik olarak tespit ettiği problemleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Ders kitaplarındaki ayet çevirilerinde Diyanet İşleri Başkanlığı mealini kullanma teamülü
- Lâfzî tercümede ısrar edilmesi, manevi tercümenin yapılmaması
- Çocukların anlamakta güçlük çektiği birleşik fiillerin kullanılmakta ısrar edilmesi
- Günümüz Türkçesinin kullanılmaması
- Meçhul fiillerin edilgen yapıda sunulması.

Sümertaş bu problemleri örneklendirdikten sonra Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı yahut üniversitelerdeki uzman kişilerce ilköğretim seviyesindeki öğrencilere yönelik meal hazırlamanın gerekliliğine değinmiştir. Tebliğin müzakeresi Mehmet Bahçekapılı tarafından yapılmış ve çocuklar için ayet çevirileri yapılırken ihtiyacın tespit edilmesi, ihtiyaca göre temalar hazırlanarak bu temalar çerçevesindeki ayetlerin tercüme edilmesi önerilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

DİL GELİŞİMİ

Dil; insanın sosyalleşme aracıdır. Dil sayesinde insan düşüncelerini ve duygularını açıklama fırsatı bulur. Düşünce ve duygularını ifade etmekte başarılı insanların, iletişim yeteneklerinin güçlü olduğu ve bu sayede toplumda önemli bir yer edinebildiğini gözlemlemek mümkündür. Bu bakımdan çocuğun dil gelişimi sosyal ve duygusal gelişimini etkiler.

Diğer gelişim alanlarında olduğu gibi dil gelişiminde de aynı yaş gurubunda olan çocukların; çıkardıkları sesler, kullandıkları kelime sayısı ve cümlelerinin yapısı bakımından benzer özellikler gösterdikleri tespit edilmiştir. Yeni doğmuş bebekler yalnızca ağlarken ses çıkarabilirken, üç aylık bebekler keyifli olup olmadıklarını sesler ile ifade edebilirler. Bir yaşına giren bebek, anlamlı sözcükler söylemeye başlar. Bir yaşındayken birkaç kelime söyleyebilen çocuğun kelime haznesindeki sözcük sayısı hızla artarak iki yaşın sonunda 200 kelimeye kadar ulaşır. Beş yaşına geldiğinde bu sayı 2000'e yaklaşır.⁷ Dildeki bu değişim ve gelişim, dil gelişiminin diğer gelişim alanlarıyla ilgili olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra; ailenin sosyo-ekonomik durumu, çocukla kurulan iletişimin kalitesi ve sıklığı, çevresel etkenler dil gelişimini etkileyen diğer unsurlardır.

1. DİL GELİŞİM KURAMLARI

İlk üç ayları içerisinde yalnızca farklı tonlarda ağlama şeklinde ses çıkarabilen bebeklerin düzenli sesler çıkarıp dil bilgisi kurallarının uygulamasını içeren bir konuşmaya nasıl geçtiklerine dair farklı kuramlar ileri sürülmüştür. Davranışçı kuram ve biyolojik temelli kuram en temelidir.

1.1. Davranışçı Kuram

Dil gelişiminde, öğrenme psikolojisinin verilerini kullanarak, davranışçılığın ilkelerini izleyen bu kuram öğrenme kuramı olarak da adlandırılmaktadır. Bu kurama göre, dil öğrenmenin başka herhangi bir şeyi öğrenmekten farkı yoktur. Bebeklerin rasgele çıkardıkları seslerin, yetişkinler tarafından pekiştirilmesiyle dil öğrenilmektedir. Bu süreçte pekiştirmeye

---

⁷ Binnur Yeşilyaprak vd., Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Pegem Yayınları, Ankara 2005, s. 96.

birlikte biçimlendirme ve model almanın da rol oynadığı görüşü bu kuramın dayandırıldığı ilkelere aittir.

Bu kurama göre; dili kazanmak, seslerin kazanılması ve bunların pekiştirilmesiyle başlar. Bebek, yetişkinlerinkine benzer sesler çıkardığında gelen tepki ve pekiştirici sayesinde sesleri tekrar eder. Söz gelimi rasgele ba-ba diyen bir bebeğe gülümsemek, onunla ilgilenmek pekiştirici mahiyetindedir. İlerleyen süreçte bebeğin bu sözcüğü sık sık tekrarladığı görülür. Bu durum edimsel koşullanmadaki; ‘pekiştirilen davranış tekrarlanır’ ilkesiyle ilgilidir.

Sözcüklerin anlamını kazanırken de, çıkardığı ses, isteklerine cevap verilmesini sağlıyor, bu şekilde pekiştiriliyorsa, o kelimenin anlamı kazanılmaktadır. Aynı örnekten yola çıkarak ba-ba sesini çıkaran bebek, bu sesi telaffuz ettiğinde babası yanına koşuyor ve onunla ilgileniyorsa bebek ses ile anlamı bütünleştirebilir. Bu aşamada duygusal ve duyuşsal tepkiler kelimelerin öğrenilmesinde etkilidir. Gardiner ve Gander, bu duruma ‘hayır’ kelimesini örnek göstermişlerdir. Çocuk bir kurabiyeye uzandığında annesi ‘hayır’ diyerek eline vurmaktadır. Aynı olay birkaç kez tekrarlandığında hayır kelimesine verilen duygusal tepki elin geri çekilmesi şeklindedir. Duyuşsal tepkiler ise, sözcüklerin imgelemesiyle oluşmaktadır.⁸ Çiçek dendiğinde görsel imgenin oluşması, bağırma dendiğinde işitsel imgenin oluşması gibi.

1.2. Biyolojik (Psikolinguistik) Kuram

Bu kurama göre; insanlar dil öğrenmeye doğuştan yeteneklidir. Chomsky başta olmak üzere bu kuramı destekleyenler, görüşlerini, bütün dünyadaki çocukların konuşmayı öğrenirken geçtiği aşamaların aynı olduğu kanısına dayandırırılar.⁹

Herkeste aynı şekilde var olan dil öğrenme mekanizması sayesinde çocuk, önce çevresinde konuşulan dili içselleştirerek psikolojik aşamayı gerçekleştirir. Biyolojik olgunluğa eriştikten sonra da konuşmayı yavaş yavaş geliştirir. Bu kuramdaki en önemli nokta; dilin duyularak ve sosyal çevre içerisinde öğrenildiğidir. Sözcüklerin anlamını kavrayarak onları içselleştirme, anlamlı sesler çıkarak konuşmaya dönüştürme aşamaları birbiriyle iç içedir ve bilişsel gelişim ile paralel bir yapı arz eder.¹⁰

1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bu kurama göre, dil öğrenme sosyalleşme süreci içerisinde gelişir. Çocuk, çevresindekileri model alarak onları gözlemledikten sonra taklit eder. Öğrenme, büyük çapta

---

⁸ Mary Gander ve Harry Gardiner, Çev.: Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Kitabevi, Ankara 2010, 7. Baskı, s. 200–202.

⁹ Hasan Bacanlı, Gelişim ve Öğrenme, Nobel Yayınları, Ankara 2005, s. 72–73.

¹⁰ Münire Erden ve Yasemin Akman, Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınları, Ankara 2001, 10. Baskı, s. 77.

taklitle gerçekleşir. Bu kuramı destekleyenler konuşmalardaki şive farklılıklarını buna dayandırarak açıklamışlardır.¹¹

Yukarıda dil gelişiminin nasıl geliştiğine dair farklı birkaç kurama değinilmiştir. Bu kuramlarla, dilin öğrenilmesinde farklı yaklaşımlar geliştirilmişse de tüm kuramlarda ortak olan nokta; dil öğrenilmesinde çevrenin büyük bir etkisi olduğudur. Nitekim Türkiye’de doğan bir çocuğun Türkçe, İngiltere’de doğan bir çocuğun İngilizce konuşması, dilin öğrenilmesinde çevrenin etkisinin en büyük kanıtıdır.

2. DİL GELİŞİM BASAMAKLARI

Dünyanın her yerinde bebeklerin, dil gelişiminde aynı aşamalardan geçtiği varsayımına dayanarak dil gelişiminde çeşitli aşamalar tespit edilmiştir. Piaget’ye göre çocuklarda dil gelişiminin aşamaları şöyledir: Agulama evresi, tek sözcük evresi, telgrafik konuşma, ilk gramer evresi.

2.1. Agulama Evresi

Bebeklerin, ilk anlamlı sözcüklerini telaffuz etmeden önceki dönemleridir. Dil öncesi de denilen bu evre, çocuğun ilk bir yılı içerisinde aşılır.

Bu süreç üç evreye ayrılarak incelenmiştir. Bunlardan ilki 0–2 ay arasını kapsayan ağlama evresidir. İlk haftalarında bebeğin ağlaması ihtiyaçlarından kaynaklanır. Düzensiz aralıklarla görülen ağlama, çoğu kez uyku gereksinimindedir. Bunun dışında da açlık, karın ağrısı, gürültü gibi beklenmeyen etkiler ağlamanın sebepleri arasındadır. Çıkardıkları sesler ağlamayla sınırlı olmakla beraber dil gelişimini kolaylaştıran yeteneklere doğuştan sahiptirler. Yaşamın bu ilk günlerinde, alıcı yetenekler olarak adlandırılan yetenek sayesinde insan sesini diğer seslerden ayırabilirler ancak kendi çıkarabildikleri sesler, ihtiyaçlarını bildirmek için ağlarken çıkardıkları seslerle sınırlıdır.¹²

Agulama evresinin ikinci aşaması babıldama evresi olarak adlandırılmıştır. 2–6 ay arası bebekler, sesli ve sessiz harfleri birbiri ardına ekleyerek ilk hecelerini çıkarırlar.¹³ Bu evrede çıkarılan seslerin evrensel olduğu düşünülmektedir. Çünkü hiçbir insan sesi duymamış, işitme engelli bebeklerin de bu sesleri çıkardıkları görülmüştür.

Bu evrenin son aşaması çağıldama, heceleme ya da cıvıldama olarak adlandırılan ve 6–12 aylar arasını kapsayan dönemdir. Bu dönemde bebekler, dil, diş ve dudaklarını kullanarak anlamlı heceler çıkarmaya başlarlar. Ancak bu sesler, belirli bir obje, kişi ya da

¹¹ Binnur Yeşilyaprak vd., a.g.e, s. 99.

¹² Marry Gander ve Harry Gardiner, a.g.e, s. 187–188.

¹³ Sefa Saygılı, Çocuk Psikolojisi, Nesil Yayınları, İstanbul 2009, s. 16.

nesneye yönelik olmadığı için bir iletişim aracı olarak kabul edilemez.¹⁴ Anlamlı hecelerin gülümseme, kucağa alma gibi davranışlarla pekiştirilmesiyle, bebek, ana dilde kullanılan heceleri tekrarlarken, kullanılmayan hecelerde sönme görülür. İşitme engelli bebeklerin çağıldama evresinin sonlarına doğru gelişiminin durması, ana dildeki vurgu ve tonlamayı elde edememelerinden kaynaklanır.¹⁵

2.2. Tek Sözcük Evresi

12–18 arasındaki süreç, çocuğun konuşmaya hazır olduğu kritik bir dönemdir. Dudak ve dişlerin koordinasyonu ile konuşmak için motor hazırlık tamamlanmıştır. Bilişsel olarak da kendisi ve dış dünyanın ayırımına varmış, nesne devamlılığı gibi özellikleri kazanmıştır. Dolayısıyla çevrelerinde sıkça karşılaştıkları nesnelere içselleştirerek onları betimleyen seslerle eşleştirebilirler. Böylelikle ilk anlamlı sözcükler söylenir. Bu aylar arasında sözcük dağarcığı yaklaşık on kelimedir.

Bu evrenin en belirgin özelliği öğrenilen kelimenin birçok anlama gelebilecek şekilde kullanılmasıdır. Tek tek kullanılan sözcükler bir cümlenin anlamını ifade etmektedir.¹⁶ Örneğin; bebek civciv kelimesini; bu civciv mi, civciv nerede, civcivi istiyorum gibi anlamlarda kullanabilir. Kastettikleri mana, vurgu ve tonlamadan yahut jest ve mimiklerden anlaşılabilir. Çocuğun söylediği sözcükler içinde bulunduğu durumla birlikte yorumlanmalıdır.¹⁷

2.3. Telgrafik Konuşma Evresi

18–24 aylar arasında çocuk, sözcükleri bir araya getirmeye başlar. Dönemin başlarında, cümleler, özne ve yüklem bir araya getirilmesiyle oluşturulurken, dönemin sonlarına doğru üç-dört kelimededen oluşan cümleler kurulabilir.

İkinci yaşın sonlarında kelimelere iyelik ekleri, fiillere –yor, -dı gibi zaman ekleri getirilmeye başlanır. Bu dönemdeki çocukların çoğu, yaklaşık elli kelimelik bir kelime hazinesine sahiptir.¹⁸

2.4. İlk Gramer Evresi

Çocuğun 24–60. aylar arasında geçirdiği evredir. Telgraf konuşmasından sonra, çocuk çekimler yaparak, aitlik eklerini doğru bir şekilde kullanarak konuşmasını akıcı hale getirir.

¹⁴ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 69.

¹⁵ Marry Gander ve Harry Gardiner, a.g.e, s. 189.

¹⁶ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 71.

¹⁷ Necate Baykoç Dönmez vd., Dil Gelişimi Etkinlikleri, Ya-pa Yayınları, İstanbul 2000, 3. Baskı, s. 84.

¹⁸ Binnur Yeşilyaprak vd., a.g.e, s. 102.

Bu evrede aitlik bildiren sözcük ve eklerin fiil çekimlerinden daha kolay öğrenildiği görülmüştür.¹⁹

Gramer yapısı ve kelime haznesi artan çocuk, konuşmaya oldukça istekli ve meraklıdır. Birçok soru sorar. Cümle kurarken kelimeleri doğru bir şekilde sıralamayı başarır. 2.5 yaşında 300 civarında kelime bilirken bu sayıya üç yaşından sonra birkaç yüz kelime daha eklenir, beş yaşına geldiğinde 2500 kelimeye ulaşabilir.²⁰ Beşinci yılın sonunda, çocuk, duygularını, düşüncelerini, isteklerini rahat bir şekilde ifade edebilecek gramer ve kelime bilgisine sahip hale gelir.

3. SOMUT İŞLEMLER DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİ

Dil, durağan değil sürekli gelişen, değişen yapıda canlı bir iletişim aracıdır. Dolayısıyla Piaget'nin basamaklara ayırdığı gelişim süreci beş yaşında son bulmaz. Çocuğun bilgi düzeyi geliştikçe çevreyle iletişimi artıp fiziksel, bilişsel ve sosyal gelişimi sürdükçe dilde de ilerleme görülür. Bu değişiklik, çocuğun kullandığı kelimelerde, mecazlı söyleyişlerde, günlük konuşma içerisinde bilişsel düzeyine paralel olarak verdiği örneklerde açık bir şekilde görülür.

Dil gelişimi açısından ilk gramer evresindeki çocuk bilişsel açıdan işlem öncesi dönemdedir. İşlem öncesi dönemin son yılları olan okul öncesi çağ olarak da adlandırılan altı yaşında çocuk için oyun; sosyalleşme, zihinsel açıdan gelişme aracıdır. Çocuk, arkadaşlarıyla oynarken, yeni sözcükler öğrenir. Onlara bir şeyler anlatırken ya da onları dinlerken edindiği bilgileri oyun esnasında paylaşır. Bu sayede mantık ve dil gelişimi hızlanır. Sözcük dağarcığı genişlediği gibi düzgün cümleler kurma yetisi de artar.

Bu evreden sonra yedi yaşındaki çocuk, bilişsel açıdan somut işlemler dönemine geçtiğinden zihinsel gelişimindeki farklılık konuşmasına doğrudan yansır. Bu dönemde yaşamının ilk beş yılında dil gelişimi açısından gösterdiği kadar büyük değişiklikler gözlenmemekle birlikte telaffuzun ve kelimelerin kullanıldığı yerlerin uygunluğu açısından önemli gelişmeler görülür. Okuma- yazma becerisini edinen çocuk, okuduğu metinlerden yeni kelimeler öğrenerek bunları ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilir. Bu yaşlarda çocuk, günlük ihtiyaçlarını anlatabilecek sayıda sözcüğe sahiptir. Duygu ve düşüncelerini de açıkça ifade edebilir.

Kelime dağarcığının gelişmesi ilköğretim döneminde oldukça hızlıdır. Türkçe derslerinde yapılan okuma, anlama, yazma çalışmaları ile çocuk, bildiği sözcüklerin doğru

¹⁹ Mary Gander ve Harry Gardiner, a.g.e, s. 193.

²⁰ Binnur Yeşilyaprak, a.g.e, s. 103.

kullanımlarını pekiştirirken bu durum kendini ifade etme becerisine de yansır. Bunların dışında, gördüğü çeşitli derslerde, terimleri ve farklı alanlara ait kelimeleri öğrenerek kelime hazinesiyle birlikte düşünce dünyasını da geliştirir.

Yapılan çalışmalar esnasında sözcüklerin gerçek anlamlarının dışında mecazi anlamlarda kullanılabildiğini, eşanlamlı, zıt anlamlı, eş sesli sözcüklerin olduğunu fark eder. Ancak bu sözcüklerin ve anlamlarının kavranması zaman alır. Çünkü çocuk bilişsel olarak halen somut işlemler dönemindedir ve duyduğu, okuduğu kelimelerin ilk olarak somut ve gerçek anlamları aklına gelecektir. Mecazlı sözleri, deyişleri ancak günlük hayatında kullandığı sürece ve somut örneklerle desteklenerek açıklandığında kolay kavrayabilir. Daha önce karşılaşmadığı bir mecazi sözü anlamlandırmakta güçlük çekebilir.

İlköğretimin ilk kademesindeki öğretim faaliyetlerinde dil bilgisi kurallarının hepsinin bilinmediği göz önünde tutulmalı, öğretim esnasında bu husus dikkate alınarak eğitim verilmelidir. Örneğin; edilgen yapıları anlamaya bilişsel olarak hazır olmayan çocuğa, matematik dersinde, '3 ile çarpılan 2'nin sonucu 6'dır' şeklinde bir cümle söylendiğinde bu onu başarısızlığa itecektir. Oysa cümle etken olarak 2 ile 3'ü çarparsak sonuç 6 çıkar şeklinde kurulursa çocuk hem matematiksel işlemi hem de cümleyi anlayabilecektir.²¹

İlköğretimde çocuğa tüm dilbilgisi kurallarının verilmesi uygun değildir. Ancak konuşma içerisinde, kurallara atıflar yapılarak sezdirilmesi, çocukta farkındalık yaratacak, bu kuralları uygulamaya istekli hale gelen çocuğun konuşma dili akıcı ve zengin bir hale gelirken ilerleyen yıllardaki öğretim faaliyetlerine zemin hazırlanmış olacaktır.

Çocuk, okula başladıktan sonra ailenin etkisi azalırken öğretmen ve arkadaşların etkisi artmaya başlar. Dönemin ikinci yarısı olarak kabul edilen 10- 12 yaşlarındaki çocuklar arasında arkadaş gruplaşmaları görülür. Bu gruplardaki çocukların özel toplanma yerleri ve ilgi ve yetenekleri doğrultusunda şekillendirdikleri kendilerine has etkinlikleri vardır. Gruba dışarıdan birinin kabulü zordur. Gruplar, özel etkinlikler çerçevesinde oluşabileceği gibi kendiliğinden de oluşabilir. Akran grubu sosyalleşmeye imkân sağlayan, çocuğun kendisini yaşlıları içerisinde ifade edebileceği, kendisiyle aynı duygu ve düşüncelere sahip arkadaşları arasında beceri ve yeteneklerini geliştirip problemlerini paylaşabileceği bir ortamdır.²² Çocuğun sahip olduğu değerleri ve tutumları ifade edip davranışlarına yansıtabileceği aileden bağımsız olarak kişiliğini ortaya koyabileceği, dolayısıyla kişilik gelişimine oldukça olumlu katkılar yapan arkadaş grubu içerisinde dil becerisinin gelişimi oldukça önemli bir yere sahiptir. Konuşma becerisi gelişmiş bir çocuk akranları arasında ön plana çıkar. Dil

²¹ Binnur Yeşilyaprak vd., a.g.e, s. 106.

²² Mary Gander ve Harry Gardiner, a.g.e, s. 398-402.

becerisinin gelişimi beraberinde kolay ve etkili iletişimi getireceğinden yaşlılar tarafından kabul edilmeyi kolaylaştırır. Gruplarda liderlik vasfı taşıyan çocukların, ifade ve konuşma becerilerinin oldukça gelişmiş olması çocuğun arkadaş ortamı ve sosyalleşmesinde dilin etkisinin ne derece önemli olduğunu gösterir.

Sözcük dağarcığının genişliği ve konuşma becerisinin yetkinliği çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminin yanında okul başarısında da etkilidir. Anlama ve algılamada yeri tartışılmaz sözcükler, çocuğun okulda etkinliğini sağladığı gibi edindiği bilgiyi yansıtmasına katkı sağlar. Zayıf dil becerisi, okula uyum sürecini zorlaştırır. Arkadaş çevresinde kabullenilmeyen çocuğun sosyal gelişimdeki yetersizliği okul başarısını da etkiler.

4. DİL GELİŞİMİ, DİN ALGISI VE DİN DİLİ

Şüphesiz ki bu üç kavram arasında oldukça sıkı bir ilişki vardır. Çocuğun gelişiminde bu üçünün nasıl bir etkileşim içinde olduğunu incelemeyen önce bu kavramların tanımını vermeyi uygun bulduk.

Dil Gelişimi: Dünyaya gelen insanın, bilinçsizce çıkardığı seslerin, en önemli iletişim aracı olan konuşmaya dönüşme sürecinde kat edilen değişime dil gelişimi denir.²³

Din Algısı: İnsanda tabii olarak bulunan din duygusunun; düşüncenin gelişimiyle beraber Tanrı tasavvuru, ibadet, dua gibi konular hakkında sahip olunan düşünceler din algısını oluşturur.²⁴

Din Dili: Din dili, ahlak, hukuk ve şiirsel söylemle iç içe olup, mantiki olgusal bir dil olmaktan uzak, dini kavramların anlaşılıp yorumlanmasına dayalı dildir. Felsefi bir üslupta din dili; Tanrı hakkında konuşmak şeklinde tanımlanmıştır.²⁵ Konumuz içerisinde din dili kavramı felsefi yorumlara dayalı izah ve tartışmalardan uzak olarak dini metinlerde geçen ve dine has kavramlar ve sembolik anlatımlar için kullanılmıştır.

4.1. Çocukta Dil Gelişimi, Din Algısı ve Din Dili İlişkisi

Çocuğun dil gelişimi, din algısı ve din dili arasında da bir ilişki vardır. Çocuklar, çevrelerindeki iletişim sayesinde bir din algısı ve din dili geliştirir ve bunu dil gelişimlerine uygun bir şekilde ifade ederler. Çocuklarda din duygusu doğuştan gelmektedir. Doğuştan sahip olunan bu duyguyu bilgiyle desteklemek doğru bir din algısına sahip kılmak için çocuğun dil gelişimine ve bilişsel gelişimine uygun bir din dili geliştirmesi sağlanarak din eğitimi verilmesi şarttır. Din dili ve din algısı okul öncesi dönemde ailede yaşanan

²³ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 67.

²⁴ Hayati Hökelekli, a.g.e, s. 138.

²⁵ Turan Koç, Din Dili, İz Yayıncılık, İstanbul 1998, 2. Basım, s. 15.

tecrübeyle sınırlıyken ilköğretimde çocuk, edindiği bilgiler doğrultusunda dini açıklama çabası içerisindedir. Özellikle ilköğretim birinci kademenin ikinci basamağı olarak nitelendirilen dördüncü ve beşinci sınıflarda (10- 12 yaş arası çocuklarda) bunu gözlemlemek mümkündür. Çünkü bu yaşlarda çocuk, kendisine verilen bilgiyi itirazsız kabul etmez, sorgulamaya başlar. Çocuk somut işlemler döneminde olsa da Fen Bilgisi derslerinde yapılan deneyler, Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan haritalar, Türkçe derslerinde deyim, atasözleri ve mecazlı sözlere yer verilmesi çocuğun soyut işlemlere hazırlandığı bir dönemdir. İşte bu dönemde dini kavramlarında soyut ve anlamsız şeyler olmadığı somutlaştırılarak verilmeli yani din dili oluşturma çalışmalarına ağırlık verilerek din, anlamsız bir olgu ya da sadece ezberlenen bir şey olmaktan çıkarılmalıdır. Ancak tüm bu gelişmenin 10 yaşından sonra başarılması beklenemez. Bu yüzden çocuk, ilk kelimelerini söylemeye başladığı andan itibaren din algısı ve din dili oluşturmaya çalışılmalı bu çalışmalar dil gelişimine ve bilişsel gelişime paralel bir seyir izlemelidir.

Hayatının ilk yaşlarında çocuk, aile içerisinde dini kelimeler kullanıldıkça bunları ezberleyecek başlangıçta anlamını bilmeden kullanacaktır. Ancak bu dini öğrenme çabaları açısından önemlidir. Çünkü çocuk dini kavramları zihninde toplayacak daha sonra anlamlandırma çabasına girecektir.²⁶ Burada önemli olan, ezber aşamasından sonra, çocuğa bu kavramları somutlaştırarak içini doldurmasını sağlayabilmektir. Dini kelime haznesi temin eden çocuk, kavramları bilmediği takdirde yanlış inançlar geliştirebilir yahut din, hayatta yeri olmayan soyut bir şey haline gelebilir. Bunu engellemek için, din dili, sade ve çocuğun algı düzeyine uygun bir şekilde kullanılmalıdır. Soyut dini kavramlar, somut örneklerle desteklenerek doğru bir yönlendirme yapılmalıdır.

Dini kelime haznesinin oluşumu çocukta merak uyandırır. Dine karşı merak ve ilgi duyan çocuğa doğru açıklamalar yapılarak sağlam bir din eğitiminin temeli atılabilir. Örneğin; iki yaşındaki bir çocuğa; ‘Allah kaç’ sorusunun cevabı olarak ‘bir’ demesi öğretilir. Bu aşamada çocuğun Allah diye bir varlıktan haberdar olması sağlanır. Ancak onun kim olduğu ya da neye benzediğini düşünmesi beklenemez. Bu, ilerleyen yaşlar için bir temel oluşturmaktır. Dini kavram haznesinin geliştirilmesi çarpım tablosunun ezberlenmesine benzetilmektedir. Çarpım tablosunu ezberlemek çocuğun sayı haznesi temin etmesini sağlar. Bu hazne sağlandıktan sonra somut nesnelere çarpma, toplama gibi işlemler kolaylıkla kavratılabilir. Dini kavramlar için de durum pek farklı değildir. Ezberlemek suretiyle Allah,

---

²⁶ Kerim Yavuz, Çocuk ve Din, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 167.

peygamber kavramlarını bilen çocuğa bilişsel seviyesi dikkate alınarak somuttan soyuta bir basamaklandırmaya tabi tutularak din eğitimi verilir.²⁷

Çocukta din dili oluşturma çalışmasına dil gelişiminin başladığı dönemlerde başlanabilir. İlk kelimelerini öğrenen çocuk, dil öğrenirken de anne babayı model almaktadır.²⁸ Onlardan sıkça duyduğu kelimeleri taklit ederek konuşma becerisini geliştirirken ve dini kavramları duyması bu kelimeleri haznesine eklemesini sağlarken, anne babayı namaz kılarken ya da dua ederken görmesi ezberlediği kavramları gözlemleyerek anlamasına olanak tanır. Üç dört yaşına gelen çocuk, çok fazla soru sorar. Bu yaşlarda sorduğu sorulara algı düzeyine uygun cevaplar alabilmesi onun gelişimi açısından oldukça önemlidir. Hayatının ilk yıllarda ‘Allah’ kelimesini öğrenen çocuk bu yaşlarda, ‘Allah kim, nerede yaşıyor’ gibi sorular sormaya başlayacaktır. Bu soruları soran çocuk, konuyla ilgilendiğini göstermiş olur. Seviyesine uygun cevaplar verildiğinde, ilgi giderek artar. Bu da bilgilendirilmeye devam edilmesi açısından yarar sağlar.

Dini kavramların edinilmesinde, şiir, tekerleme ve kısa dualardan faydalanılabilir. Şiir ve tekerlemeler, bunları kolayca ezberleyen çocuk için eğlenceli bir öğretim aracıdır. Bazı örnekler verecek olursak:

*Allah'tır ilk sözümüz,
İman dolu özümüz,
Uyanırken her sabah,
Derim hemen Bismillah.
Bir şey yerken içerken,
Kitabımı açarken,
Yönelirim Rabbime,
Kuvvet gelir kalbime.
Düşürmem hiç dilimden,
Allah tutar elimden.²⁹
Şükür kavramını öğretmek için;
Annem için Allah'ım,
Babam için Allah'ım,
Senin bana verdiğin
Her şey için Allah'ım!*

²⁷ Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2005, Üçüncü Baskı, s. 33–36.

²⁸ Necate Baykoç Dönmez, a.g.e, s. 88.

²⁹ Şiir anonimdir.

*Şu güzel çiçek için,
Uçan kelebek için,
Yediğim ekmek için
Sana şükür Allah'ım!
Bembeyaz karlar için,
Kırmızı narlar için,
Yeşil baharlar için,
Sana şükür Allah'ım!*³⁰

Örnek olarak verdiğimiz şiirler ile çocuk besmele ve şükür gibi kavramların bilincine varacaktır. Dil gelişiminde, bu şiirlerin yahut dini içerikli kıssa ve öykülerin yeri büyüktür. Bu gibi edebi ürünler, çocuğun kelime haznesini geliştireceği gibi konuşmasının akıcılık kazanmasını sağlar. Ayrıca din hakkındaki bilgi edinmenin farklı bir yoludur.

Çocukların dil gelişimine ve dini gelişimine katkı sağlayan bir diğer kaynak da kitaplardır. Altı- yedi yaşındaki çocuğun ilgilendiği kitaplar gerçek dışı konuları da içeren masal kitaplarıdır. Okul öncesi çocuğa okunacak kitapların çok resimli olmasına dikkat edilmelidir. Yedi yaşında okumayı öğrenen çocuk için de uygun kitaplar masal ve öykü kitaplarıdır. Kitap seçilirken yazı boyutu, dilin çocuğa uygunluğu gibi konulara dikkat edilmelidir. Bu yaştaki çocuklara dini hikâyeler verilebileceği gibi dini ve ahlaki sonuçlara dolaylı yoldan ulaşabileceği basit düzeyde öyküler de tercih edilebilir.

Sekiz yaşından sonra çocuğun ilgisi gerçek konulara yöneliktir.³¹ Masal çağını geride bırakmış çocuğun dil gelişimini destekleyecek, kelime haznesini çoğaltacak, konuşma becerisini geliştirecek ve genel kültürünü arttıracak kitaplar okutulabilir. Tüm bunları sağlarken çocukta sağlam temelli inançlar oluşturmak, bir takım ahlaki değerleri kazandırmak ve din konusunda genel bilgiler edindirmek isteniyorsa; dini hikâyeler tercih edilmelidir. Gerçek olaylara ve hikâyelere ilgi duyan, dokuz ve on bir yaş arasındaki çocuklara peygamber kıssaları öğretilmelidir. Bu yaşlar arasındaki çocuklar üzerinde bu yöntem tarafımızdan denenmiş olup, oldukça etkili sonuçlar alınmıştır.

Çocukta din algısını geliştirmenin ve din dili oluşturmanın diğer bir yolu da dualardır. Okul öncesi çocuğun bilişsel gelişimi ve dil gelişimi kısa dualar ve algı düzeyine uygun ilahileri öğrenmeye müsaittir. Bu yolla çocuk Allah'a yakınlaştığı gibi dinle ilgili kavramlar oluşacak sağlam bir imanın temelleri atılacaktır. Okul öncesi dönemde ezberletilen duaları;

---

³⁰ Mehmet Akgül, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 16.

³¹ Ahmet Yılmaz, Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv., S. B. E, Ankara 2007, s. 18.

yemekten sonra, yatarken gibi belirli zamanlarda tekrarlarlarken, somut işlemler dönemine geçtiğinde, sıkıntılı anlarında, pişmanlık duyduğunda, ibadet yerlerini ziyaret ettiğinde ve istekleri olduğunda dua etmeye başlayacaktır.³² Başlangıçta bilinçsiz bir ezber gibi görünen dua etme eyleminin bilinçli bir ibadete dönüştüğü görülecektir. Yine bu dönemde peygamberimizden ve Kur'an'dan dua örnekleri verilerek aynı sözlerle dua etmesi önerilebilir. Ancak bu dualar seçilirken dualardaki dilin çocuğun algı seviyesine uygun olmasına dikkat edilmeli, çocuğun bilişsel düzeyi de unutulmamalıdır. 12 yaşına kadar dua etme bilincini kazanan çocuk, ergenlik döneminde de bu bilinçle hareket ederek psikolojik bir destek olarak duaya sığınabilir. Kısacası, tekerleme ya da ilahi şeklinde öğretilen dualarla küçük yaşlardaki çocuklarda din diline ait kavramların gelişmesi sağlanırken, konuşma becerisine de katkı sağlanacaktır. İlerleyen yaşlar için de ibadet bilinci oluşturma çalışmalarında duanın katkı sağladığı görülecektir.

Bu çalışmaların amacı Mualla Selçuk'un ifadesiyle; *“Çocukların, çeşitli bilgileri dinsel düşüncenin anlamlı bir kalıbı içinde öğrenmelerine ve ifade edebilmelerine yardımcı olmak. Çocukların, hayatın pek çok sembolik anlatımlarla, ifadelerle dolu olduğu konusunda duyarlı hale getirmek. Ayrıca öğrenciler bileceklerdir ki, dinde, dinsel metinlerdeki sembolik anlatım, karanlık ve meçhul bir anlatım değil, zengin ve anlamlı bir ifadedir.”*³³

---

³² Mualla Selçuk, a.g.e, s. 100.

³³ Mualla Selçuk, a.g.e, s. 167.

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

Nitel araştırma; gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanılarak, olay ve algıların doğal ortamında ortaya konmasına yönelik, verilerin sayılar şeklinde olmadığı, araştırma konusunun tüm yönleriyle anlama ve tanımlama çabasında olan nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır.³⁴

Yukarıdaki tanımda verilen öğelerden yola çıkarak nitel araştırmanın özelliklerini incelersek karşımıza çıkacak en belirgin özelliğin, bu tür araştırmalara uygun olması nedeniyle en sık tercih edilen yöntemin gözlem ve görüşme olduğunu görürüz. Nitel araştırmaların konusunu daha çok sosyal olay ve olgular oluşturduğundan görüşme metodu, insanların bakış açısını, olayları ortaya koyması açısından oldukça uygun bir methodur. Bu tür araştırmalarda yaygın olarak kullanılan yöntemlerden bir diğeri de gözlemdir. Sosyal olguların gözlenerek anlaşılabilceğinden yola çıkılarak geliştirilen bu metot sayesinde bir olay, olgu ya da durumun çeşitli boyutlarıyla ortaya konması sağlanmaktadır.

Tanımda verildiği ve yukarıda belirtildiği gibi nitel araştırmalarda kullanılan yöntemlerin de yapısı gereği araştırmanın konusunu teşkil eden durum doğal ortamında araştırılır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, genelde sayısal değerlerle ifade edilmez. Ortaya çıkan sonuç betimleyici ve konunun genel resmini yansıtacak şekildedir. Nitel araştırmanın da kendisine özgü basamakları vardır. Bu basamakları izlemek çalışmanın bilimsel ilkelere bağlı olarak sürdürülmesinin gereğidir.

Bunların dışında nitel araştırma yorumlamacı felsefeye dayanır. Elde edilen bulgular genellenebilirliği değil kendisine özgü olması ön plandadır. Olay ya da durumlar çok yönlü olarak değerlendirilir. Nitel araştırmalar, araştırmacının katılımcılığına dayanır fakat öznellik önemsendir.

Araştırmanın konusunu oluşturan olay durum ya da olgu doğal ortamda incelenir. Çünkü doğal ortamla deneysel bir ortam arasında önemli farklılıklar vardır ve bu farklılık sosyal bilimlerde daha net bir şekilde kendini gösterir. Doğal ortamlarda incelenen olay, olgu ya da durumlarda sonucun çevresel faktörlerden (laboratuar ortamı gibi) etkilenmesi gibi bir durum söz konusu olmayacağından sosyal bilimlerde güvenilirliği arttırır.

---

³⁴ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara 2011, 8. Baskı, s. 39.

Elde edilen verilen analizinde tümevarımcı düşünme ve bütüncül yaklaşım izlenir. Araştırma raporu süreci ve sonucu açıklayıcıdır.³⁵

Yukarıda verilen teorik bilgilerden hareketle ve İlköğretim DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğunu incelediğimiz araştırmamızın yapısının nitel araştırmaya uygun olması nedeniyle çalışmamız nitel yöntemler üzerine kurulmuştur.

Nitel araştırma sürecinde, çalışmanın bilimsel ve nesnel sonuçlar vermesi için birtakım basamaklar izlenmiştir. Yeni ve özgün olan konu tespit edilmiş, konunun amacı, problemi ve hipotezi net bir biçimde belirlenmiş, konunun araştırılabilirliğinin uygun olduğu görülmüştür.

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Nitel araştırma modeli, araştırmanın tutarlı bir şekilde işlemesi için araştırmanın yaklaşımını belirleyerek bu yaklaşım çerçevesinde tamamlanmasına rehberlik eden stratejidir.³⁶

Nitel araştırma modeli esnek bir yapıda olmasına rağmen araştırmacıya araştırmanın odağı, veri toplama ve analiz yaklaşımlarını belirlemede yol gösterir.

Nitel araştırma modelleri çeşitlilik göstermekle beraber araştırmamızın yapısı gereği eylem araştırması deseni uygulanmıştır.

Eylem araştırması, herhangi bir konunun uygulamasında ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözümlenmesine yönelik olarak araştırma ve uygulamayı bir araya getirerek araştırma süreç ve sonuçlarının uygulamaya aktarılmasını kolaylaştıran bir araştırma modelidir. Araştırmacının veriye yakın olması, süreci yakından tanınması ve yaşaması, nitel araştırmada vurgulanan 'araştırmacının katılımcı rolü ve veri toplama aracı olması' durumu bu model de kendini gösterir. Berg'e göre eylem araştırması; teknik eylem araştırması, uygulama-tartışma odaklı eylem araştırması, özgürleştirici eylem araştırması olmak üzere üç sınıfa ayrılmışken buna uygulayıcının aynı zamanda araştırmacı olduğu yaklaşım da eklenmiştir.³⁷

Araştırmamızda, ilköğretim 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında, ayetle öğretim tekniğinin kullanılarak, verilen ayet çevirilerinin öğrenciler tarafından anlaşılıp yorumlanması beklentisinin ne ölçüde karşılandığı, bu uygulama esnasında ortaya çıkan problemlerin araştırılması hedeflendiğinden eylem araştırması modeli uygun görülmüştür. Verilerin toplanmasında yararlanılan örneklem grubunun görev yapmakta olduğumuz ilköğretim okulu

³⁵ Remzi Kınca vd., Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Nobel Yayınları, Ankara 2010, s. 74.

³⁶ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, a.g.e, s. 69.

³⁷ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, a.g.e, s. 297.

olması eylem araştırmasının gereklerinden olan araştırmacının veriye yakınlığı ve süreci yakından tanınması şartının uygunluğunu sağlamıştır. Çalışmamız eylem araştırması türlerinden uygulayıcının aynı zamanda araştırmacı olduğu yaklaşım türüne girmektedir.

Araştırmamızda probleme uygun model tespit edildikten sonraki basamaklar bu modelin rehberliğinde uygulanmıştır. Uygulayıcı aynı zamanda araştırmacı olarak sürdürdüğümüz çalışmada, ayetle öğretim tekniğinin Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından DKAB derslerinde uygulanması tavsiye edilmesine rağmen uygulamada pek çok sorunla karşılaştık. Bu problem durumu belirlendikten sonra araştırmaya temel teşkil edecek kuramsal çerçeve oluşturulmuş, gerekli kaynak tarama yapıldıktan sonra araştırmamızın bulgularına ulaşmasını sağlayacak yöntem olarak gözlem yöntemi seçilmiştir. Verilerin analizi de yapıldıktan sonra çalışmamızın sonunda problemin çözümüne yönelik çeşitli öneriler sunulurken çalışma, eylem araştırması modelinin çizdiği yol izlenerek tamamlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada, problem tespit edildikten sonra, yapılacak çalışmanın ayrıntılı bir şekilde planlanarak, araştırmada ihtiyaç duyulacak veriler, verilerin elde edilme yolları, kullanılacak ölçek ve materyallerin tespit edilmesinde izlenen yol araştırmanın yöntemini oluşturur.³⁸ Doğru yöntemin tespit edilmesi araştırmacının işini kolaylaştıracak gibi çalışmanın sonucunun güvenilir ve geçerli olması için şarttır. Yöntem araştırmanın modeli ve yapısına göre tespit edilmelidir.

Yaptığımız çalışmada, bölümlerin niteliğine göre tayin edilmiş iki ayrı yöntem izlenmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmamızın konusuna ilişkin ve araştırmamıza temel teşkil edecek alanlarda literatür taranarak ilgili dökümanlara ulaşılmıştır. Kullanılan dökümanlardan, araştırmamızın konusuna ilişkin olanlar süzülerek verilere ulaşılmış, bu veriler çalışmamız içerisinde yorumlanarak araştırmamızın veri kaynağına zenginlik katmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan verilerin elde edilmesinde gözlem yöntemine başvurulmuştur. Gözlem araştırılan olay, olgu ya da durumu ayrıntılı olarak tanımlamayı amaçlayan, diğer araştırma yöntemlerine göre tarafsızlığı daha yüksek olan yöntemdir. Verilerin birincil kaynaktan edinilmesi, çalışılan konunun doğal ortamda gözlenmesi, gözlem yapılacak sürenin konunun yapısına göre ayarlanabilmesi gözlem yönteminin güçlü yönlerini oluştururken gözlem yapılan ortamda tam kontrolün olmaması, gözlem sonucunun sayısal verilere dönüştürmede karşılaşılan zorluklar, örneklemin küçüklüğü, gözlem yapılacak alana

---

³⁸ Remzi Kınca vd., a.g.e, s. 91.

girişin zorluğu ve kişisel olarak özel konuları içeren gözlemlerde gizliliğin ortadan kalkması gözlem yönteminin zayıf yönlerini oluşturmaktadır.³⁹

Gözlem, araştırmacı tarafından ortama ilişkin geliştirilen yapı bakımından yapılandırılmamış ve yapılandırılmış olmak üzere ikiye ayrılırken, ortam bakımından doğal ortam ve yapay ortam olmak üzere ikiye ayrılır. Yapılandırılmamış alan çalışması; davranış, olay ya da olgunun geçtiği doğal ortamda, dışarıdan hiçbir etki olmadan gerçekleştirilir. Yapılandırılmış alan çalışmasında ise olay, davranış ya da olguyu harekete geçirecek dış etkenler alana dâhil edilmiştir. Gözlem türünün ortam bakımından sınıflandırılmasında ise gözlemin gerçekleştirileceği alanın doğal ortam olması ya da laboratuvar ortamına taşınması esas alınmıştır.

Araştırmamızın konusunu 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarının öğrenci algı düzeyine uygunluğunun oluşturması gereği, verilerin elde edilmesi için gözlemin öğrencilerin bulunduğu sınıf ortamında gerçekleştirilmesi şarttır. Görüşme, anket gibi yöntemler de araştırmanın yapısına aykırı olmamakla beraber bu gibi yöntemlerde, kişilerin doğru ve sağlıklı cevaplar vermemesi dezavantajdır. Bu bakımdan yapılandırılmamış alan çalışması, araştırmamızın sıhhati açısından daha uygun görülmüştür.

Çalışma içerisinde hem araştırmacı hem uygulayıcı olarak yer almamız, denence yapılan gruptaki öğrencilerin kendilerini rahat bir şekilde sınıf ortamında ve ders saatleri içerisinde ifade edebilmelerine imkân sağlamıştır.

Ders kitaplarında yer alan ayet çevirileri ders kitabındaki sırasıyla ve ilgili konu içerisinde yorumlatılmıştır. Bu esnada ses kayıt cihazı kullanılarak gözlem verileri kayıt altına alınmıştır. Bununla birlikte görsel olarak dikkati çeken durumlarla ilgili notlar alınarak ses kayıtları desteklenmiştir. Kayıt cihazıyla elde edilen veriler yazıya aktarılırken, ilk etapta tüm öğrencilerin yaptığı yorumlar dinlenerek hepsi yazılı biçime getirilmiştir. Tüm ses kayıtları deşifre edildikten sonra benzer cevaplar tasnif edilmiş çalışmanın ilgili yerlerinde kullanılmıştır.

3. EVREN VE ÖRNEKLEM

İlköğretim 4. ve 5. Sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğunu incelediğimiz araştırmamızın evrenini ilköğretim 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören ve DKAB dersini alan tüm öğrenciler oluştururken, örneklem; Aksaray ili Gücünkaya köyünde yer alan Gücünkaya İlköğretim Okulu 4. ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

---

³⁹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, a.g.e, s. 169.

4. ARAŞTIRMAYA KATILANLAR VE NİTELİKLERİ

Gözlem yönteminde, gözlemcinin alan hakkında bilgi sahibi olması ya da alanın içerisinde yer alması yöntemin uygulanmasını kolaylaştırdığı gibi güvenilirliğini de arttıran bir etkidir.⁴⁰ Bu bakımdan araştırmanın sürdürüleceği yer olarak görev yapmakta olduğumuz okul olan Gücünkaya İlköğretim Okulu seçilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler 4. ve 5. sınıf düzeyinde olmakla beraber bilişsel olarak somut işlemler döneminde dirler. Çocuklar arasında gelişimsel özellikler bakımından önemli farklılıklar bulunmamaktadır.

Gücünkaya İlköğretim Okulu içerisinde araştırmamıza dâhil olan dört şubede toplam 107 öğrenci mevcuttur. İki şubeden oluşan 4. sınıf öğrencileri 29 kız 25 erkek olmak üzere toplam 54 kişidir. Yine iki şubeden oluşan 5. sınıf öğrencileri ise 26 kız 27 erkek olmak üzere toplam 53 kişidir. Çalışma tüm öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilmiş, ayetlere getirilen yorumlar yahut sorulara verilen cevaplar tasnif edilmiştir. Örneklem grubundaki öğrencilerin ailevi yapıları, sosyo- ekonomik düzeyleri arasında önemli bir farklılık yoktur. Öğrencileri sayısına cinsiyetleri açısından bakıldığında toplamda 55 kız öğrenciye karşın 52 erkek öğrenci vardır. Ancak bu faktörler araştırmamızın hiçbir boyutunu ve seyrini etkilememiştir.

5. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Gözlem sonucu elde ettiğimiz verilerin ses kayıt cihazı kullanılarak muhafaza edildiğini daha önce belirtmiştik. Bu veriler özgün formunda, öğrencilerin söylediklerinden doğrudan alıntı yapılarak aktarılmıştır. Toplanan veriler deşifre edildikten sonra kodlama yapılmış, temalar oluşturulmuş, veriler tema ve kodlara göre düzenlenerek bulgular yorumlanmıştır.

Çalışmamızın başında temel soru ve amaçlar belirlenmişken konu ile ilgili detaylı temalar gözlemlerimizle elde edilen verilerle oluştuğundan veri analizinde, içerik analizi yöntemi uygun görülmüştür. Yapılan çalışmayı bu yöntem çerçevesinde açıklayacak olursak araştırmadaki ilk aşamanın verilerin kodlanması olduğu söylenebilir. Elde edilen verilerin anlamlı bölümlere ayrılarak bunun kavramsal olarak ne anlama geldiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin ayet çevirilerine yönelik olarak yaptıkları yorumlar içerisinde, farklı ayet çevirilerinin yorumunda karşılaşılan benzer problemler, bu problemi tanımlayıcı, geneli kapsayıcı bir kelime ya da kavramla kodlanmıştır. Ancak bu kodlama işlemi çalışmanın yalnızca ana hatlarını oluşturmuş, detaylı sınıflama işlemi ilgili temaların oluşturulmasıyla yapılmıştır.

---

⁴⁰ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, a.g.e, s. 170.

Çalışmamızda tespit edilen problemlere ilişkin gözlem öncesi genel bir çerçeve oluşturulmamış, çalışma gözlem süreci içerisinde oluşturulan benzer durumların sınıflandırılmasıyla şekillenmiştir. DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki sırasıyla yorumlanan ayet çevirilerinde anlaşılamayan ayetlerin, anlaşılamamasındaki sebepler birkaç kelimeyle ifade ettiğimiz kodlar altında toplanmış, ders kitabındaki tüm ayet çevirileri yorumlandıktan sonra ortaya çıkan kodlar yani farklı problemlerin genel sebeplerine göre gruplanmış ayet çevirilerine yönelik öğrenci yorumları bir araya getirilmiştir. Bu işlemin ardından anahtar kodlarla tespit edilmiş çerçeveye uygun olarak problem başlıkları elde edilen kodlara ve temalara göre sınıflandırılarak düzenlenmiş ve tanımlayıcı başlıklar altında çalışma içerisinde sunulmuştur. Bu başlıklar belirlenirken ayet çevirilerini çocukların anlayamamasındaki temel sebep tespit edilmiş ve tüm çevirilerdeki ortak problemi belirleyici başlıklar verilmiştir.

Ortaya çıkan problemlerin sınıflandırıldığı başlıklar içerisinde anlamlı bir bütün olduğu gözlenmiştir ve tespit edilen problemin oluşturulan temalarla temsil edildiği görülmüştür.

Ayrıntılı bir biçimde tanımlanan sınıflandırılan ve sunulan bulgulara yönelik genel değerlendirme çalışmanın sonuç bölümünde yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara bağlı olarak bazı öneriler getirilmiş ve araştırmanın son bölümünde bu önerilere yer verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLARI

1. Ayet Çevirisinde Bilinmeyen Kelime Kullanılması

Araştırmamıza konu olan dokuz ila on bir yaş arası çocuklarda kelime haznesinin gelişmesi devam etmektedir. Çocukların öğrenim gördüğü derslerdeki konuların özelleşmesi ile belirli alanlara ait kelime ve kavramları öğrenmeleri bu gelişimi destekler niteliktedir. Kelime haznesinin gelişimi, yapılan öğretim faaliyetleriyle orantılı olduğu gibi çocuğun, okuma, araştırma ve sosyal çevreyle bulunduğu etkileşimle de ilgilidir. Buna rağmen bilişsel ve dilsel gelişim açısından aynı dönemde olan çocukların kelime dağarcıkları arasında önemli farklılıklar yoktur.

Bu dönemdeki çocuklarda soyut düşünebilme becerisi gelişmediği için soyut kavramların birçoğunun anlamı bilinmemektedir. Soyut anlamlı kelimelerin dışında; mecazi sözler, mübalağalar, temsiller, kinayeler de anlamsızlığını sürdürmektedir.⁴¹ Ancak bu dönemin sonlarına doğru 11 yaş civarında soyut düşünebilme yeteneği geliştiren çocuklar, somut örnek ve deneylerle açıklanan soyut kavramları anlayabilmekte ve zorlanmadan kullanabilmektedir ancak dini kavramlar söz konusu olduğunda, çocukların bu kavramları anlamlandırarak kullanabilmeleri ancak 13 yaşında olabilmektedir.⁴² İncelediğimiz ders kitaplarındaki bazı ayet çevirilerinde, bu sebeplerden herhangi biriyle ilgili olarak çocukların kelime haznesinde bulunmayan sözcükler kullanılmıştır. Bu durum, çocukların ayeti anlamlandırılmamasıyla sonuçlanmıştır. Ayet içerisinde geçen bilinmeyen sözcükle ilgili gerekli çalışmalar ve açıklamalar yapıldığı takdirde çocukların ayet çevirilerini anlayabildikleri gözlenmiştir. İncelediğimiz ders kitaplarında bu sorun sebebiyle anlaşılabilen ayet çevirileri yaptığımız gözlem çalışmasında elde edilen bulgularla birlikte aşağıda verilmiştir.

1.1. Bakara Suresi 152. Ayet (“...Bana şükredin, nankörlük etmeyin.”)

Ayeti kerimenin meali, 4. sınıf müfredatında inanç öğrenme alanına ait ‘Din ve Ahlak Hakkında Neler Biliyoruz?’ başlıklı ünite de ‘Allah’a Şükür’ konusunda yer almaktadır. Söz konusu ayetin tam metni: “Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!” şeklindedir.

⁴¹ Kerim Yavuz, Çocuğun Dünyası ve Gelişme, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 82.

⁴² Mualla Selçuk, a.g.e, s. 35.

Ayetten maksadı kısaca açıklayacak olursak; Allah'ı anmak; kalp, dil ve eylemle olur. Kalple zikir insanın her daim Allah'ı hatırlamasıyla, dille zikir Allah'ı tespih etmekle, eylemle zikir ise yapılan her işte Allah'ın rızasını gözetmeyle gerçekleşir. Müslüman kişinin, verdiği nimet ve imkânlardan dolayı Allah'a minnettarlık duyup bunu göstermesi şükürdür. Şükür görevi de hem dille hem de eylemlerle yerine getirilir. Nimetin şükürü, dil ile bunu ifade ederek gerçekleştirilebileceği gibi bu nimetlerle ihsan ve ikramlarda bulunarak eylem ile de gerçekleştirilebilir. Ayette; insanın, hayatı boyunca zikir ve şükürle ile yaşayarak nankörlük etmemesi gerektiği hatırlatılmıştır. Bu gerçekleştirildiği takdirde de 'ben de sizi anayım' kelimeleriyle, dünya ve ahirette hak ettiği karşılığın verileceği müjdelenmiştir.

Manasını incelediğimiz ayet, kullandığımız kitapta kısaltılarak "...Bana şükredin, nankörlük etmeyin."⁴³ Şeklinde verilmiştir.

Öğrencilere, nankörlük kelimesinin anlamını sorulduğunda; "*Kötülük demek*" ve "*Müslüman olanın yapmaması gereken bir şey*" gibi net olmayan cevaplar alındı. Nankörlük kavramının açıklaması yapılmadan ayet anlaşılamadı. Çocukların şu yorumları buna örnektir:

"*Allah, bana şükredin diyor öğretmenim.*" Şeklinde açıklama yapan öğrenciye nankörlük kelimesi sorduğumuzda anlamını bilmediğini ifade etmiştir. Bu yüzden ayetin şükür ile ilgili kısmını açıklamakla yetinmiştir.

"*Yani Allah birini yarattıysa, Müslüman olduysa, o insana nankörlük etmeyeceğiz.*" Dediginde nankörlük etmenin ne demek olduğu soruldu ve "*kötülük yapmaktır.*" Cevabı alındı.

"*Öğretmenim, Allah yarattığı için bana şükredin diyor. Nankörlük kötü bir şey.*"

Çocuklar, ayetin içerdiği, tam manasıyla şükürün nasıl yapılacağını bilmeseler de yaratıcımız olması sebebiyle Allah'a şükürün gerekli olduğunu ayetten çıkarabilmişlerdir. Bununla birlikte nankörlük kavramı bilinmemekte ancak kötü bir davranış olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Çocuklar bu kavramı öğrendiklerinde ayetin manasını daha derinlikli olarak anlayabilmekle beraber şükretmenin nankörlükten uzaklaşmanın bir yolu olduğunu da kavramışlardır.

Bunun dışında dikkati çeken bir başka husus ise, ayetin kısaltılarak verilmesi sonucunda hem ayetin manasını daralmış hem de öğrencilerin, ayetin ilk kısmından yola çıkarak şükürün ve zikrin birlikte anılması ve yapılması gerektiğini kavramalarına engel olmuştur. Nitekim şükürün nasıl yapılabileceği üzerinde konuşulurken, öğrencilerin ibadetin

---

⁴³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 15.

şükürle ilgisini kavrayabildikleri gözlenmiştir. Bu bağlamda, ayetin kısaltılması yersiz olmuştur.

1.2. Nahl Suresi 30. Ayet (“...Bu dünyada güzel davrananlara güzel mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır...”)

4. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Güzel Davranışlarda Bulunalım’ konu başlığında, güzel davranışların dini önemi ve sosyal ilişkiler açısından gerekliliğinden bahsedilmiş başta Nahl Suresi 30. ayet olmak üzere üç ayet çevirisine yer verilmiştir. Konuda geçen ilk ayet mealen şöyledir: “(Kötülüklerden) sakımanlara: Rabbiniz ne indirdi denildiğinde, hayır (indirdi) derler. Bu dünyada güzel davrananlara güzel mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir!”

Mevdudi’nin nakline göre, hac mevsiminde bazı Arap boyları Mekke’ye elçiler göndererek Hz. Muhammed (S.A.V) hakkında bilgi topluyorlardı. Müşrikler onlara engel olmak için, peygamberimizle görüşmemelerinin onlar için daha hayırlı olduğunu söylerken, Müslümanlar, o bize hayır indirdi şeklinde yanıt veriyorlardı.⁴⁴ Ayet, aynı surenin 24. ayeti ile ilişkilendirilirse müşriklerin Rabbi’imizden indirilenler için ‘eskilerin masalları’ demekte olduğu vahyedilmiştir. Bu ayette de müminlere aynı soru sorulduğunda, ‘hayır indirdi’ dedikleri ifade edilmektedir. Bu şekildeki davranışın güzel bir davranış olduğu belirtilmekte ve onların, hem bu dünyada hem de ahirette mükâfatlandırılacağı müjdelenmektedir.

Ayet, ders kitabında şu çeviriyle verilmiştir: “...Bu dünyada güzel davrananlara güzel mükâfat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır...”⁴⁵

Yukarıdaki çeviride mükâfat kelimesi kullanılmıştır. Oysa öğrenciler bu kelimenin anlamını bilmemektedir. Yorumlarını sorduğumuzda, hiçbir çocuk anlamı ifade edememiş, öğrencilerden biri bu kelimeyi sorarak, arkadaşlarından yanıt beklemiştir. Ancak hiçbir çocuğun kelimenin anlamının bilmediği tespit edildikten sonra gerekli sözlük çalışması yapılarak kelimenin anlamına ulaşılmıştır. Mükâfat yerine ödül kelimesinin kullanılması, dipnot olarak kelimenin anlamının verilmesi ya da ders kitabının arkasında yer alan sözlükte bu kelimenin karşılığına yer verilmesi uygun olacaktır. Kelime çalışmasının ardından çocuklar düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: *“Bu dünyada çok güzel nimetler verilmiş. Biz de güzel davranıp bu dünyanın değerini anlayacağız. Güzel davranacağız; davranışlarımızla, sözlerimizle, ibadetlerimizle.*

⁴⁴ Eb’ul A’la Mevdudi, Çev.: Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, Tefhim’ul Kur’an, İnsan Yayınları, İstanbul 1987, c. III, s. 21–23.

⁴⁵ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 30.

“Dünyada insanlar iyilik yapsın ve bunları ödüllendirelim diyor. Kim tarafından ve nasıl ödüllendirileceği sorulduğunda: “Allah ahirette güzel davrananlara cennete gitmesi için ödül verir.” Başka bir çocuk heyecanla yerinden kalkarak: *“Bu dünyada güzel davranan insanlar ahiret gününde en güzel ödülü alarak cennete girer.”*

Yukarıdaki ayeti kerimede bilinmeyen sözcüğün kullanılması çocukların ifadeyi yorumlayamamalarına sebep olmuştur. Ancak bilinmeyen sözcükler açıklandığında çocukların yorum yapmaya istekli hale geldiği gözlenmiştir. Çocuklar, güzel davranışın ödüllendirileceğini öğrendiklerinde şüphesiz ki bu durum onları, iyi davranışlarda bulunmaya motive etmektedir. Bu bağlamda ayetin örnek verilmesi olumlu tesir etmiştir.

1.3. Hud Suresi 90. Ayet (“...Rabb'im çok merhametlidir, çok severdir.”)

4. sınıf beşinci ünitenin üçüncü başlığı olan ‘Allah Yarattıklarını Sever’ konusu içerisinde Allah’ın yarattıklarına karşı sevgi ve rahmetini açıklamak için nimetlere dikkat çekilmiş, Rahman ve Rahim isimleri açıklanmıştır. Allah’ın varlıkları sevdiğine delil olarak onları yaratmış olması gösterilirken, kitapta yer alan; ‘Biz de sevdiğimiz, ilgi duyduğumuz ve hoşlandığımız şeyleri yapmak istemez miyiz’ ifadesi ile bu durum çocuğun hayatından örnekle somutlaştırılmıştır. Allah’ın yarattıklarını sevdiğine dair örnek olarak Hud Suresi 90. ayet verilmiştir: “Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tövbe edin. Şüphesiz Rabbim çok merhametlidir, çok severdir.”

Hud Suresi’nin bütünü incelendiğinde, bu surede Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, Şuayb (a.s) gibi peygamberlerin kıssaları anlatılmaktadır. Verilen ayette Hz. Şuayb’ın kavmini dine davet edişinden bahsedilmektedir. Bir önceki ayette, Nuh, Hud, Salih ve Lut kavminin başından geçenler hatırlatılmış ardından bu uyarı gelmiştir. Hz. Şuayb, kavminin ümitsizliği bırakıp Allah’tan bağışlanma diledikleri takdirde, Rabbin merhamet ve sevgisi ile karşılığını göreceklerini müjdelemektedir.

İnsan hangi çağda, hangi şartlarda yaşarsa yaşasın Allah’ın merhamet ve sevgisinden ümidini kesmemeli, hatalarının farkına vardığı anda bağışlanma dilemelidir. Nitekim Nuh, Hud, Lut gibi onlarca kavmin tüm sapkınlıklarına rağmen Allah bağışlayıcılığını onlardan esirgememiş, tövbe eden kullarını çeşitli nimetlerle ödüllendirmiş yahut helak etmemiştir. Kur’an-ı Kerim, bunun gibi nice örneklerle doludur ve tüm bunlar Allah’ın rahmetinin sınırsızlığına delildir.

Kitapta ayetin yalnızca son kısmına yer verilerek: "...Rabb'im çok merhametlidir, çok sevendir." Şeklinde aktarılmıştır.⁴⁶

Burada Rabb isminin Allah'ın isimlerinden biri olduğu öğrenciler tarafından bilinmemektedir. Bunu bilmeyen bir öğrenci kelimenin peygamberimize işaret ettiğini sanmış ve şöyle bir yorum yapmıştır: "*Peygamberimiz çok merhametliymiş.*" Diğer öğrenciler bu yoruma katılmamakla beraber sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Rabb kelimesinin ne olduğu kimi kastettiği sorulduğunda cevap alınamamıştır. Rabb'in anlamı açıklandıktan sonra ayeti yorumlamaya gönüllü öğrenci sayısında artış olduğu gözlenmiştir.

Bu ayetin yorumunda öğrencilerin, Allah'ın sevgisine dair bazı inançları şu tür ifadelerle ortaya çıkmıştır: "*Allah herkesi severmiş, kimseye ayrımcılık yapmazmış ama kötü ahlaklı olanlara kötü, iyi olanları, O'nun dediğini yapanları, peygamberimize uyanları severmiş.*" Bu kaniya nereden vardığı sorulunca; "*Çok sevendir diyor öğretmenim ayette yani iyileri daha çok sever*" cevabı alındı. Bu anlayışın yerleşmesinde; daha çok ailede verilen; kötülük yaparsan Allah seni sevmez, Allah kötü olanları cezalandırır gibi telkinlerin etkisi olduğu açıktır. Bu telkinlerle gelişen din inancında da Allah'ın sevgi ve merhameti yalnızca iyi olanlara yönelik olduğu, hata yaptığında Allah'ın kendisini affetmeyeceği düşüncesi yer almaktadır.

"Allah iyi kalpli birisidir, af dileyenleri affeder."

"Allah herkesi sever, kalbi çok temizdir, ayrımcılık yapmaz."

"Allah iyidir ve her insanı sever, kimseyi ayırmaz." Ayetin yorumunda bu gibi söylemlerde bulunan öğrencilerin, 'ayrımcılık yapmaz' şeklindeki ifadelerinin yoğunluğu, adalet duygusunun bu gelişim döneminde öne çıkmasından kaynaklanmaktadır. Somut işlemler dönemindeki birey; adalet, özgürlük gibi soyut kavramları günlük dilde kullansa da kavramın içi tam anlamıyla doldurulmamıştır.

Öğrencilerin geneli, ayette kastedilen manayı Rabb kelimesi açıklandıktan sonra özelde anlamışlardır. Ancak Allah'ın sevgisinin niteliği ve sınırları konusundaki sorularına cevap bulamadıklarından genel manada bir boşluğu dolduramamışlardır. Bir öğrenciyle geçen şu diyalog bunun kanıtıdır: "*Öğretmenim, Allah çok sevenmiş ya herkesi mi sever?*" sorusuna "*Evet herkesi, tüm yarattıklarını sever.*" Yanıtı verilmiştir. "*Ama bazı insanlar kötülük yapıyor, hırsızlık yapıyor, yalancılık yapıyor. Onları da mı sever?*"

Dikkati çeken başka bir nokta ise, ayet çevirisinde Allah'ın merhametine de değinilmiş olmasına rağmen, yorumların Allah'ın sevgisi çevresinde yoğunlaşmasıdır. Bu durum; sevgi

---

⁴⁶ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 93.

duygusunun çocukların hayatında, merhametten daha geniş bir kapsamda ve daha somut şekilde yer almasından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki dünyaya yeni gelmiş bir bebekken anne babadan karşılanan sevgi, saygı ve bağlanma ihtiyacı sürekli ve çocuğun anne babasının gücünün de üstünde bir varlık olduğu kavramasıyla bu duygular aşkın varlığa yönlendirilir. Bu aşamada aile içerisinde yapılan ibadetlerin sebebinin Allah sevgisine bağlanması, Allah sevgisinin kazanılmasında etkili olacaktır.⁴⁷ Yukarıda yorumları verilen çocukların bu sevgiyi kazanmış oldukları söylenebilir.

Yukarıda değerlendirdiğimiz hususlar haricinde ayetin anlaşılmasındaki temel problem Yüce Allah'ın Rabb isminin bilinmemesidir. Bu kelime bilinmeksizin yorum yapılamayacağı açıktır. Ayet çevirisinin istenen hedefe ulaşabilmesi için Rabb kelimesinin açıklanması ve Rabb'in merhametli olduğuna dikkatleri çekmek gerekmektedir.

1.4. Rum Suresi 8. Ayet (“...Allah, gökleri ve yeri ve ikisi arasındakileri ancak hak ve hikmete uygun olarak ve belirli bir süre için yaratmıştır...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde, ‘Her Şeyi Yaratan Allah’tır’ konu başlığına bir ders saati ayrılmış olup konuya ait kazanım, Allah’ın bizi ve her şeyi yarattığının farkına varmaktır. Bildiğimiz her şeyi Allah’ın yarattığı ifade edilerek giriş yapılan konunun ilk örnek ayeti meali şöyle olan Rum Suresi 8. ayettir: “Kendi kendilerine, Allah’ın, gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları ancak hak olarak ve muayyen bir süre için yarattığını hiç düşünmediler mi? İnsanların birçoğu Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr etmektedirler.”

Müfessirler ayetin ilk cümlesine iki farklı mana vermişlerdir. Birinci mana; kendi kendilerine düşünsünler ki Allah, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri hak ve hikmete uygun bir şekilde yaratmıştır. İkinci mana ise; kendileri hakkında ve Allah’ın yeri, göğü ve ikisi arasındakileri hak ve hikmete uygun bir şekilde yaratması hakkında düşünsünler şeklindedir. İlk anlamda düşünecek olursak göklerde ve yerdeki muhteşem nizam insana yaratıcının varlık ve kudretini gösteren muazzam bir delildir. İkinci manada değerlendirecek olursak, insan önce kendi yaratılışı hakkında düşünmeye davet edilmektedir. Önce kendisini sonra yerin, göğün yaratılışını düşünen insan, Rabbine geri döndürüleceğini de bilir. Bunu düşünmeyen inkârcılar ise Rabbimize kavuşmayı da inkâr etmektedirler.⁴⁸ Her iki anlamı da ele alacak olursak, ayeti kerimede insan, Allah’ın göğü, yeri ve arasındakilerle birlikte kendisinin yaratılışına bakarak tefekkür etmeye teşvik edilmiştir.

⁴⁷ Süleyman Karacelil, Çocuğuma Dinini Öğretiyorum, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, 2. Baskı, s. 96.

⁴⁸ Hayreddin Karaman vd., Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2008, c. IV, s. 294-295.

Konu içerisinde ayet, şu tercümeyle yer almaktadır: “...Allah, gökleri ve yeri ve ikisi arasındakileri ancak hak ve hikmete uygun olarak ve belirli bir süre için yaratmıştır...”⁴⁹

Ayet çevirisi incelendiğinde sınıfta uzun süre sessizlik hâkim olmuştur. Daha sonra çocuklar, ayette geçen hikmet kelimesinin anlamını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Gerekli sözcük çalışması yapıldıktan sonra da ayet içerisinde hangi bağlamda kullanıldığını anlayamamışlardır. ‘Hak ve hikmete göre yaratmak’ tabiri çocuklar için ağır bir söyleyiştir. Az sayıda yorum yapan öğrencilerin hepsi; “Allah yeri ve göğü yaratmış” ve benzeri ifadelerle görüşlerini ifade etmişlerdir.

Ayetin ilk ve son kısımları verilmeyerek oldukça kısaltılmıştır. Ancak bu haliyle de çocukların algı düzeyine uygun olmamıştır. Ayetin ilk cümlesinden, ‘kendi kendilerine’ ve ‘düşünmezler mi’ ifadelerinin hangi amaçla çıkarıldığı anlaşılmamaktadır. ‘Hak ve hikmete uygun’ ifadesi hak, hikmet kelimeleri bilinmediğinden anlaşılmayan bir ifadedir. Buraya parantez içi açıklama getirilerek ve ‘belirli bir süre için’ ifadesiyle de kıyamete kadar geçecek sürenin kastedildiği açıklanarak ayet çocukların algı düzeyine uygun hale getirilebilirdi.

1.5. Al-i İmran Suresi 26. Ayet (“...Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin.”)

5 sınıf müfredatında birinci ünite içerisinde yer alan ‘Allah’ın Her Şeye Gücü Yeter’ başlıklı konu çerçevesinde, her türlü iyiliğin Allah’ın iradesiyle olacağını örneklemek için Al-i İmran Suresi 26. ayet seçilmiştir: “(Resûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin.”

Ayeti kerimede geçen ‘mülk’ kelimesine peygamberlik manası verildiği gibi kudret, yönetme gücü gibi anlamlar da yüklenmiştir.⁵⁰ Her türlü maddi ve manevi imkânı dilediğine verme yetkisine sahip tek varlık Allah’tır. Tabi ki bu kavramı, irade, kesb, kader gibi konular çerçevesinde incelemek bizleri daha sağlıklı sonuçlara ulaştıracaktır. Genel olarak değerlendirecek olursak, her şeyin mülkü elinde olan Allah, dilediği kimseye dilediğini vermeye kadirdir.

Ders kitabında ayet; “...Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin.” Şeklindeki çeviri ile yer almıştır.⁵¹

⁴⁹ Ramazan Yıldırım vd., İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2010, s. 22.

⁵⁰ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 532-534.

⁵¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 31.

Çocuklar kadir kelimesinin anlamını bilmediklerinden bir süre sessiz kalmış ve bu kelimeyi bilmediklerinden dolayı herhangi bir açıklama yapamayacaklarını belirtmişlerdir. Gerekli sözcük çalışması yapıldıktan sonra yorumları sorulduğunda: “Her türlü iyilik Allah’ın elindeymiş.”

“Allah iyiymiş, herkese yetermiş.”

“Allah iyi olduğu için bize de iyilik yapmamızı emreder.”

“Allah’ın her türlü iyiliği kendi elindeymiş. Allah çok kuvvetliymiş.” Vb. cümlelerle düşüncelerini ifade etmişlerdir. Ayeti kerime kısaltılarak verilirken, iyilikleri verenin Allah olduğuna dikkat çekilmek istenmiş ve bu amaç gerçekleşmiştir. Çocukların, gelişim özelliklerinin de gereği olarak,⁵² Allah’ı her şeye hakim, sınırsız güç sahibi ve iyi bir varlık olduğunu düşündükleri ve iyiliğin kaynağı olarak güçlü, kuvvetli, her şeye gücü yeten sıfatlarıyla tanımladıkları bir Allah inancına sahip oldukları gözlenmiştir. Ancak kadir kelimesi açıklanmadığı sürece ayetteki mana eksik kalacaktır. Yukarıdaki ifadede de çocukların yorumlarının çevirideki ilk cümle üzerinde olduğu görülmektedir. Ayet çevirisinin bütünüyle anlaşılması, bu problemin giderilmesi için gerekli açıklama verilmelidir.

1.6. Nahl Suresi 128. Ayet (“Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Allah Bizimle Beraberdir’ konusu içerisinde, Allah’ın iyi ve sorumluluk sahibi insanlarla beraber olduğu belirtildikten sonra Nahl Suresi 128. ayet verilmiştir: “Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.”

Allah’ın kendisine derinden saygı duyarak güzel iş yapanların yanında olacağını müjdeleyen bu ayet ders kitabında da yukarıda verdiğimiz çeviri ile yer almıştır.⁵³

Çocuklar, ‘güzel amel’ kavramını bilmemektedir. Salih amel kavramı konu olarak ikinci ünite içerisinde ele alınmıştır. Kavramın açıklaması verildikten sonraki yorumlar şu şekildedir: “Allah iyilik yapanlarla berabermiş her zaman iyilik yapanların yanındaymiş.”

“Allah, kötülük yapanların değil iyilik yapanların yanında olduğunu söylüyor.”

“Kötülük yapanları da severmiş Allah ama iyilik yapanları daha çok severmiş. İkisi de yarattığı bir insan.”

⁵² Kerim Yavuz, Çocuk ve Din, s. 122.

⁵³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 32.

Ayet, çocukların algı düzeyine uygundur ancak ‘amel’ kelimesi açıklanmadan önce çocuklardan hiçbir yorum alınamamıştır. Bilinmeyen kavramın açıklaması iyi, güzel davranış şeklinde parantez içi açıklamayla verilmesi ayet çevirisini anlamalarına yardımcı olacaktır.

1.7. Beyyine Suresi 7–8. Ayetler (“İman edip salih ameller işleyenlere gelince halkın en hayırlısı da onlardır... Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır...”)

5. sınıf ikinci üniteadaki ‘Güzel İş ve Davranış: Salih Amel’ konusu içerisinde güzel iş ve davranışlarda bulunanların Allah tarafından ödüllendirileceği açıklanarak Beyyine Suresi 7 ve 8. ayetler verilmiştir: “İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlarda Allah’tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O’na saygı gösterenler) içindir.”

İman edip iyi işler yapanlar halkın en hayırlısı olarak nitelendikten sonra dünyada yaptıkları bu iyiliklerinin karşılığı olarak ahirette Adn cennetleriyle müjdelenmiştir. Allah onlara sayısız ve tarif edilemez güzellikler verirken onlara karşı hoşnutluğunu göstermiş olacak, insanlar da Allah’a karşı memnuniyet ve hoşnutluk içinde olacaktır. Bunları hak edecek insanın Allah’ın yüceliği karşısında ona karşı derin bir saygı ve korku içinde olması gerekmektedir.⁵⁴

Ders kitabında ayetler tamamıyla verilmemiş, şu şekilde yer almıştır: “İman edip salih ameller işleyenlere gelince halkın en hayırlısı da onlardır... Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır...”⁵⁵

Çocuklar hoşnut olmak kelimesinin anlamını bilmediklerini ifade ettiklerinden gerekli sözcük çalışması yapıldıktan sonra ayeti şöyle açıklamışlardır: “Allah’a iman eden, iyilik yapanlar Allah’tan memnun olmuştur. İyilik yapanlar da Allah’tan memnun olmuştur.”

“Allah iyi insanlardan memnun olmuştur, iyilik yaptıkları için. O insanlar da Allah’tan memnun olmuştur.”

“Allah iyi insanlardan hoşnut olmuştur. Eğer Allah insanlardan hoşnut olmasaydı şimdi hiçbir şeyi olmazdı. Yani Allah’ımız iyi şeyler vermezdi. Allah bizden memnun olduysa biz de O’ndan olmalıyız. Allah her zaman memnun olmamızı istiyor.

Ayette hoşnut olmanın anlamı parantez içinde verilerek daha kolay anlaşılması sağlanabilirdi. Ayetin ders kitabındaki çevirisinde, ‘Onların Rableri katındaki mükâfatları,

⁵⁴ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. V, s. 665- 666.

⁵⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 56.

zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir.’ Cümlesi yer almamıştır. Burada Adn cennetinin cennetten bir köşe olduğu belirtildiğinde anlaşılmayan hiçbir ifade olmayacak, cennet müjdesi verilen bu cümleyle çocuklar iyilik yapmaya teşvik edilmiş olacaktır.

1.8. Yusuf Suresi 7. Ayet (“Andolsun, Yusuf ve kardeşlerin(in kıssaların)de, (hakikati arayıp) soranlar için ibretler vardır.”)

‘Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf’ başlıklı konu, (5. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer almaktadır.) mealen şöyle olan Yusuf Suresi 7. ayet ile bitirilmiştir: “Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, (almak) isteyenler için ibretler vardır.”

Hz. Yusuf ile kardeşlerinin kıssasında, hakikate açık kalplerin ibret alması gereken hususlar vardır. Ayeti kerime ders kitabında şu tercüme ile yer almıştır: “Andolsun, Yusuf ve kardeşlerin(in kıssaların)de, (hakikati arayıp) soranlar için ibretler vardır.”⁵⁶

Ayeti kerime incelenmeye başlamadan önce, çocuklardan biri ‘ibret’ kelimesinin anlamını sordu. Soru sınıfa yönlendirildiğinde gerekli cevap alınmadı. Çocukların hiçbirinin kelimenin anlamını bilmediği ve bu yüzden ayet ile ilgili görüş beyan etmediği gözlemlendi. Gerekli sözcük çalışması yapıldıktan ve kelime öğrenildikten sonra gelen yorumlardan birkaç örnek verecek olursak: “Hz. Yusuf’un kıssasında çıkaracağımız dersler var.”

“Gerçeği arayanlar buradan bir ders çıkarır diyor.” Ne gibi dersler çıkarabileceğimizi sorduğumuzda: “Her şeyi insana Allah’ın verdiği.” “Kıskançlığın kötü bir şey olduğu.” “Hani kardeşleri babalarına Yusuf’u kurt yedi diyorlar ya, yalanın sonunda ortaya çıkacağı.” Gibi cevaplar aldık.

Gözlem yaptığımız sınıfta Hz. Yusuf’un kıssası öğrenciler tarafından bilinmekteydi. Çocuklardan bazıları kıssayı anlatarak derse katkıda bulunurlarken bu uygulama ile kıssayla öğretim tekniğinin; öğrencilerin yorum yapma ve kendini ifade etme becerisine katkı sağlaması, kıssanın konuyu daha ilgi çekici hale getirmesi şeklinde tespit edilmiş⁵⁷ faydaları da gözlenmiştir. Ancak ayet meali yorumlanmak istenildiğinde ibret kelimesinin anlamı bilinmeksizin yorum yapılamadığı tespit edilmiştir. Bu problemin giderilmesi için bilinmeyen sözcüğün açıklamasının dipnot yahut parantez içi açıklama yapılarak verilmesi gerekmektedir.

⁵⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 94.

⁵⁷ Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, a.g.e, s. 212.

1.9. Kadir Suresi 1–5. Ayetler (“Biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır. O gecede, Rab’lerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece esenlik, gün ağarınca kadar sürer.”)

5. sınıf beşinci ünitenin ikinci konusunun alt başlığı olan ‘Kandil Gecelerimiz’ konusunda; öğrencilere, kandil gecelerinin sevgi ve paylaşma açısından önemini fark ettirmek hedeflenmiştir. Buna ayrılan süre iki ders saatidir.

Kadir gecesinin; Kur’an’ın indirilmeye başlandığı Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi olduğu belirtildikten sonra Kadir Suresi’nin meali verilmiştir: “Şüphesiz, biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.”

Kadr kelimesinin sözlük anlamı; güç, hüküm, değer, şereftir. Kur’an’ın bu gecede indirilmesiyle gecenin şerefendirildiğini ve kadrini yücelttiğini ifade etmek için geceye bu isim verilmiştir. Kadir gecesinin Ramazan ayı içerisinde olduğu bilinmekle beraber, hangi gece olduğu konusunda çeşitli rivayetler vardır. Son on gün içerisindeki tek sayılı gecelerde olabileceği gibi 27. gecesi olduğu yönünde genel bir kanaat benimsenmiştir. İncelediğimiz ders kitabında bu bilgi 27. gecesidir şeklinde verilmiştir.

“Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin!” mealindeki ayetle konunun önemine dikkat çekmek hedeflenmiştir. Ardından üçüncü ayetle Kadir gecesinin bin aydan hayırlı olduğu bildirilmiştir. Burada kastedilen bin ay, çokluktan kinaye olabileceği gibi bu gecede yapılan hayırların bin ayda yapılanlardan daha hayırlı olduğunu belirtmek için de kullanılmış olabileceği yönünde fikirler vardır. Sonraki ayetlerde bu gecenin neden bin aydan daha hayırlı olduğu bazı sebeplerle açıklanmıştır. Allah’ın izni ve O’nun verdiği görevleri icra etmek için melekler ve ruh yeryüzüne inerler. Buradaki ruh ile Cebrail (a.s) kastedilmektedir. Cebrail’in Kur’an’ın indirilişindeki yüce görevinden dolayı makamının yüksekliğini göstermek amacıyla O, ayrıca zikredilmiştir.

“O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir.” Ayeti kerimesiyle; bu gecede, meleklerin yeryüzüne inerek müminlerle beraber olacağı ve Allah’ın rahmet sıfatının tecelli edeceği anlatılmaktadır.⁵⁸

Ders kitabında da surenin hepsine şu çeviriyle yer verilmiştir: “Biz onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin

⁵⁸ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c.V, s. 658–660.

aydan daha hayırlıdır. O gecede, Rab'lerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner dururlar. O gece esenlik, gün ağarınca kadar sürer.”⁵⁹

Bir öğrencinin hayır kelimesinin anlamını bilmediğini ifade etmesi üzerine kelimeyi sınıfa sorduğumuzda şu yanıtları aldık: “*İbadet*”

“*Yardım etmek demek.*”

“*Hayırlı uğurlu olsun derler ya, öyle.*”

“*Sevap demek.*” Bu cevabın ardından söz hakkı almaksızın konuşan bir öğrenciden bir itiraz yükseldi (gülerek): “*Hayırlı uğurlu olsun derken, sevaplı uğurlu olsun mu diyoruz o zaman?*”

Öğrenciler, günlük kullanımda hayır kelimesinin kullanıldığını ve bunun dini bir ifade olduğunu bilmekle beraber görüldüğü üzere kelimenin anlamını bilmemektedirler. Burada yapılan sözlük çalışmasıyla hayır kavramı anlaşıldı. Ayet içerisinde yorum ve değerlendirmeyi kesintiye uğramadan yapabilmemiz için parantez içi açıklamayla ya da dipnotla kelimenin anlamının verilmesi daha uygun olacaktır. Kavram çalışmasının ardından ayetle ilgili yorumlar gecenin hayrı üzerinde yoğunlaştı: “*Kadir gecesi çok hayırlı bir günmüş.*”

“*Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olduğunu, hani öğretmenim burada diyor ya: ‘Biz onu kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin?’ diye. O gece esenlik sürermiş. Yani o gün melekler sevaplarımızı daha çok yazarlarmış.*”

Ayette geçen ruh kelimesinin Cebrail (a.s) olduğu açıklansa da, dikkatlerini çekmemiş, ruhun ölen kişilerin ruhları olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu yönde şu açıklamaları dikkat çekicidir: “*Öğretmenim meleklerin her zaman Kabe’ye indiğini anladım. Sevapları yazmak için yeryüzüne yani.*”

“*Kadir gecesinde melekler ve ölen ruhlar yeryüzüne inerlermiş, işleri olduğu için.*”

“*Öğretmenim Kadir gecesinde melekler ve ruhlar her iş için dünyaya gelirlermiş.*”

“*Kadir gecesi bin aydan hayırlıymış. Kadir gecesinde melekler, ruhlar her yere inerlermiş.*”

Bu yaştaki çocuklar, metafizik konulara ilgi duyduklarından, bu ilginin algılarına etkisiyle ruh kelimesinden sonra verilen parantez içi açıklamayı gözden kaçırarak ölen insanların ruhlarının yeryüzüne indiğini söylemişlerdir. Bu ise ayeti, bambaşka anlamalarına sebep olurken, ölüm ve ruhlar hakkında yanlış fikirler oluşturmalarına sebep olmaktadır. Burada, din eğitiminde çocuğun yaşına ve seviyesine uygun bilgiler verilmesi zorunluluğu

⁵⁹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 113.

göz önünde bulundurulmalıdır.⁶⁰ Bu ilkenin gereğince dersimizde, kitapta parantez içinde verilen Cebrail kelimesine dikkatlerini çektikten sonra, bu yanlış algının önüne geçilmiş oldu. Ancak açıklamanın yapılamayacağı durumlarda (çocuğun ayeti tek başına okuduğunu varsayarsak) gerek hayır kelimesinin anlamının birçok öğrenci tarafından bilinmemesi gerekse ruh kelimesi ile Cebrail (a.s)’ın kastedildiğini algılayamamaları ayetin anlamına ulaşmalarına engel teşkil etmektedir.

1.10. Zilzal Suresi 7. Ayet (“Kim zerre miktarı bir hayır yapmışsa onu görecektir.”)

5. sınıf beşinci ünite içerisindeki ‘Engellilere Sevgiyle Bakar, Sıkıntılarını Paylaşırız’ başlıklı konuda, engellilere yardım etmenin Allah katında karşılıksız bırakılmayacağı ifade edilmiş ve şu ayet örnek gösterilmiştir: “Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir.”⁶¹

Sonraki ayet ise: “Kim de zerre ağırlığınca kötülük işlerse onun cezasını görecektir.” Şeklindedir. Birlikte değerlendirecek olursak, herkesin eninde sonunda yaptıklarının karşılığını bulacağı belirtilmektedir. Dünyada yapılan en küçük hayır ve şer kaybolmayacak, ahiret gününde bunların karşılığı ödül ya da ceza olarak görülecektir. Bu ayetler, insanın hayatını düzenlemesi bakımından uyarıcı niteliğindedir. Her hareketinin karşılığının olduğunu bilen insan, davranışlarına buna göre ayarlayacak, kötülüklerden sakınıp iyiliğe yönelecektir.

Ayet kitapta, şu çeviri ile yer almıştır: “Kim zerre miktarı bir hayır yapmışsa onu görecektir.”⁶²

Burada, hayır kelimesi daha önceki ayetlerde de geçmiş ve açıklanmıştı. Çocuklar bu kelimeyi hatırladılar ancak zerre kelimesinin anlamını bilinmiyordu. Sözcük çalışması yapıldıktan sonra yorumları sorulduğunda şu şekilde cevaplar aldık: “*Biz çok az da yapsak Allah karşılığını verecek.*”

“*Kara gecede kara taşın üzerindeki kara karıncayı görüyor diyorlar ya yaptığımız iyiliği de görüyordur.*” (Bu bölgede halk arasında Allah’ın her şeyi gördüğü ile ilgili olarak; ‘Allah kara gecede kara taşın üzerindeki kara karıncayı görür ve ayak sesini işitir’ şeklinde söylenen bir cümleden bahsediyor.)

“*Her iyiliğin karşılığı vardır.*”

“*Küçücük bir iyiliğe bile Allah kocaman bir sevap yazıyor.*”

⁶⁰ Süleyman Karacelil, a.g.e, s. 43.

⁶¹ Zilzal 99/7.

⁶² Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 122.

“Öğretmenim mesela bir insan, yoksul biri ekmek istedi. Onu verirsek Allah onun iyiliğini bize yazar.”

Ayet çevirisinin ilk etapta anlaşılmasının tek sebebi bilinmeyen kelimenin yer almasıdır. Zerre kelimesinin anlamı parantez içi açıklamayla yahut dipnot şeklinde verilseydi, çocuklar ayeti başka bir desteğe ihtiyaç duymadan yorumlayabileceklerdi.

2. Ayet Çevirisinde Soyut Anlamlı Kelime veya Kavramların Kullanılması

Bu dönemde konuşma dilinde ancak basit kelimelerin mecaz yahut soyut olduğunu anlayabilen çocuklar söz sanatlarının kullanıldığı edebi metinleri anlayamazlar.⁶³ Kur’an-ı Kerim’de ise, edebi sanatlı söyleyişler sıkça yer alır. Bu durumun söz konusu olduğu ayetler çocuklara okutulacaksa gerekli açıklama somut örneklerden, durumlardan yola çıkılarak verilmelidir. Aksi halde çocuğun, maksadı anlayabilmesi mümkün değildir. Aşağıda, ders kitaplarında yer almış bu duruma örnek teşkil eden ayetler verilmiştir:

2.1. Nahl Suresi 116. Ayet (“Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak, ‘bu helaldir, şu haramdır’ demeyin. Çünkü Allah’a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah’a karşı yalan uyduranlar, kurtuluşa eremezler.”)

4. sınıf birinci ünite içerisindeki ‘Helal, Haram, Sevap ve Günah Kavramları’ konu başlığı içerisinde tüm kavramlar verildikten sonra bu kavramları rastgele kullanmanın doğru olmadığı açıklanmış ve şu ayeti kerime verilmiştir: “Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak, ‘bu helaldir, şu haramdır’ demeyin, çünkü Allah’a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah’a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.”⁶⁴

Helal ve haramı belirleme hakkı yalnızca Allah’a aittir. Helal ve haramı kendi istekleri doğrultusunda tespit edebileceğini iddia eden insanlar, kendi keyfî arzularıyla hükümler koyup bunu Allah’a isnat edenler Allah hakkında yalan uydurmuş olurlar. Bunun ise büyük bir cezayla karşılık göreceği açıktır.

Ayeti kerime, ders kitabında şu tercüme ile yer almıştır: “Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak, ‘bu helaldir, şu haramdır’ demeyin. Çünkü Allah’a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah’a karşı yalan uyduranlar, kurtuluşa eremezler.”⁶⁵

Çocuklar, ‘Allah’a karşı yalan uydurmak’ sözlerini anlamlandıramadıklarından, ayetin, yalan söylemenin yanlışlığı ile ilgili olduğu kanısına varmışlardır. Öğrencilerin konu hakkındaki yorumlarından bazıları şöyledir: “İnsanlara hiçbir zaman yalan söylemeyeğim.”

⁶³ Mary J. Gander ve Harry W. Gardiner, a.g.e, s. 340.

⁶⁴ Nahl 16/116.

⁶⁵ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 19.

“Allah, bana yalan söylemeyin, anneniz babanız olsun kimseye yalan söylemeyin diyor.”

“Hiç kimseye yalan söylememeliyiz. Allah’a da yalan söylememeliyiz.”

“Allah, dilinizden yalan çıkmasın diyor. Haramsa yemeyin, helalse yiyin diyor.”

“Anne babamıza, başkalarına yalan söylememeliyiz. Şu haramdır ondan yememeliyiz, şu helal ondan yemeliyiz, böyle demeliyiz.”

“Öğretmenim Allah, yalan söylemeyin diyor. Dillerinizle yalan uydurmayın diyor.”

“İçimizden Allah’a kötü bir şey söylersek Allah onu duyar. Sonra yapmadım dersek, Allah’a karşı yalan söylemiş oluruz. Allah düşüncelerimizi bilir o yüzden yalan söylenmez Allah’a.”

“İnsanlara yalan söyleyen Allah’a da yalan söyler onu demek istiyor öğretmenim.”

Ayetteki mana, haram veya helal olan hükümlerin değiştirilmemesi yönündedir. Yalan söylemenin yanlış bir davranış olduğunu öğrenmiş çocuklar, ayeti bu yönde yorumlayarak doğru anlama ulaşamamışlardır. Zaten helal ve haram kavramlarını yeni öğrenen çocuklardan, bu hükümlerin değiştirilmesinin yanlışlığını kavramaları beklenemez. Ancak süreç içerisinde çocuğa, helal olan şeylere haram, haram olan şeylere helal demenin yanlışlığı kavratılabilir. Bu yargıya tek başlarına ulaşmaları mümkün değildir. Dolayısıyla ayeti tek başına okuyan çocuğun yukarıdaki yorumlarda bulunması doğaldır. Burada, öncelikle; ‘Allah’a karşı yalan uydurmak’ ifadesi sadeleştirilmeli daha sonra bunun, Allah’ın helal kıldığı şeyi haram, haram kıldığı şeyi helal kabul etmenin yanlışlığı çocuğun hayatında uyguladığı somut kurallardan yola çıkarak açıklanmalıdır. Metin çocuğun yalnız başına okuyacağı biçimde verildiyse gerekli açıklama dipnot yahut parantez içi açıklama yapılmalıdır.

2.2. Furkan Suresi 32. Ayet (“İnkâr edenler: Kur’an, ona bir defada indirilmeli değil miydi? Dediler. Biz onunla senin kalbini sağlamlaştırmak için onu böyle (parça parça indirdik) ve onu ağır ağır okuduk.”)

4. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer alan ‘Kur’an- Kerim’in Hz. Muhammed’e İndirilişi’ konu başlığı altında Kur’an’ın indirilişinin yirmi üç yıl boyunca parça parça olarak devam ettiği belirtildikten sonra Furkan Suresi 32. ayete yer verilmiştir: “İnkâr edenler: Kur’an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? Dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça) indirdik ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.”

Müşriklerin inkâr için ürettikleri bahanelerden biri de Kur’an’ın parça parça indirilmesine yöneliktir. Maksatları inananların gönlünde şüphe uyandırmak olan inkârcıların

bu çabasının yersizliği ayeti kerimeyle ispatlanmaktadır. Kur'an'ın bütün olarak değil yavaş yavaş indirilmesinin sebebi, gelen hükümleri müminlerin uygulamasını kolaylaştırmaktır.

İncelediğimiz kitaptaki çeviri şöyledir: “İnkâr edenler: Kur'an, ona bir defada indirilmeli değil miydi? Dediler. Biz onunla senin kalbini sağlamlaştırmak için onu böyle (parça parça indirdik) ve onu ağır ağır okuduk.”⁶⁶

Kur'an'ın indiriliş süreci hakkında bilgi sahibi olan çocuklar, ayeti bu bilgi doğrultusunda yorumlayarak şu ve benzer ifadeler kullanmıştır: “*Kur'an parça parça yirmi üç senede inmiş, yavaş yavaş. Mesela herkesin annesi babası okuyor ya Kur'an'ı ağır ağır okuyor. Hemen hızlıca okumuyor, hep bitirmeye çalışmıyor. Anlamak istiyor.*”

“*Kur'an parça parça indirilmiş biz de acele etmeden okumalıyız.*”

“*Kur'an'ı ağır ağır okumuşlar, peygamberimize parça parça geldiği için.*”

Yukarıdaki ifadelerde çocukların ‘ağır ağır okumak’ ifadesini yavaş okuma şeklinde yorumladıkları görülmektedir. Çünkü kelimenin ilk akla gelen manası budur. ‘Kalbini sağlamlaştırmak’ ifadesiyle ne kastedildiğini sorduğumuzda herhangi bir cevap alamadık. Bu yaş grubundaki çocuklar için oldukça soyut bir anlam taşıyan bu ifadeyi herhangi bir açıklama yapılmaksızın anlayabilmeleri mümkün değildir. Ayet içerisindeki ifadelerin yorumlanamaması ayetin bütünündeki manayı da etkilemektedir. Bu yüzden burada, ayet verildikten sonra gerekli açıklama dipnot ya da parantez içi açıklama şeklinde verilmelidir. Aksi takdirde ayetten maksadı çocukların anlaması mümkün değildir.

2.3. Nisa Suresi 48. Ayet (“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimse için bağışlar...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Allah’ın Eşi ve Benzeri Yoktur’ başlıklı konuda, Allah’ın eşi, benzeri olduğunu kabul etmenin büyük günahlardan olduğuna değinildikten sonra Nisa Suresi 48. ayet verilmiştir: “Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”

Yukarıdaki ayetin hükümleri hakkında tafsilatlı açıklamalar mevcut olmakla birlikte çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle ayetin, genel hükmüne değinmekle yetineceğiz. Büyük günahlardan olan şirkin, bağışlanmayacağını bunların dışında günahkâr müminlerin bağışlanabileceği belirtilmiştir.⁶⁷

⁶⁶ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 76.

⁶⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. 2, s. 77-79.

Ders kitabındaki çeviri ise şöyledir: “Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimse için bağışlar...”⁶⁸

Ayet çevirisini okuyan çocuklar bir süre sessiz kaldıktan sonra ‘ortak koşmak’ ifadesinin ne anlama geldiğini sorduk ve şu yanıtları aldık: “*Hep birlikte toplanıp düşünmek demek.*”

“*Topluluk olarak bir şey yapmak demek.*”

“*Birlikte hareket etmek demek. Ayette de bu sıra mesela öğretmenim imm bu sırada kötü onlar kötülük yapar. Bu sıra iyilik yapar. Allah herkesin aynı yöne koşmasını bu sıra iyiyse bu sıranın da iyiliğe katılmasını sağlar.*”

“*Mesela öğretmenim bu sınıf iyiliğe yöneldi diyelim, diğer sınıflarda bunun dışında kaldı diyelim. Allah onları da iyiliğe yöneltir. İyiliğe gelmiyorsa sürekli kötülük yapıyorsa O, sürekli kötülük yapıyor demektir. Bunların arasına katılma... hep birlikte demektir.*”

Yukarıdaki yorumlarda görüldüğü üzere çocuklar; ‘ortak koşmak’ deyimindeki ‘ortak’ kelimesinin anlamından yol çıkarak birlikte hareket etmek, birlikte bir şeyler yapmak gibi somut anlamlara yönelme yanılığına düşmüştür. Bu yaş grubu için bu durum oldukça normaldir. Kelimenin anlamını çeşitli örneklerle açıkladıktan sonra ayet ile ilgili yorumları sorduğumuzda: “*Allah kendisine ortak görülmesine izin vermiyormuş, bağışlamıyor.*”

“*Öğretmenim Allah’a ortak koşmak O da benim gibi insan demekle olabilir. Allah’ın yaptıklarını ben de yaparım demek. Allah bunları bağışlamazmış. Öğretmenim bir kötülük işlendiğinde yalan söylendiğinde bunları bağışlayabilmiş.*”

Yorumlar buna benzer ifadelerle sınırlı kalmıştır. Ayet çevirisinin anlaşılmasındaki temel sebep, ortak koşmak gibi soyut bir ifadenin kullanılmış olmasıdır. Ayet çevirisini çocukların algı düzeyine uygun hale getirebilmek için ifadenin açıklaması dipnot olarak verilebilirdi. Ders kitabındaki çeviride hiçbir açıklama yer almadığı gibi ayetin son cümlesi de verilmemiştir. Oysa Allah’a ortak koşmanın büyük günahlardan olduğunun pekiştirilmesi için bu cümlenin verilmesi gerekmektedir. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah ile iftira etmiş olur dendiğinde de ifade anlaşılmaz gelecektir. Burada parantez içi açıklamayla ‘Allah’ın eşi, benzerinin olduğunu düşünmek Allah’a yönelik aslı olmayan bir iftiradır ve günahtır’ bilgisi çocukların anlama düzeylerine uygun olarak verilebilir, böylelikle bundan sakınılması gerektiği vurgulanabilirdi.

---

⁶⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 27.

2.4. En'am Suresi 59. Ayet (“Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ konu başlığına iki ders saati ayrılmış olup konunun hedefi; Allah’ın her şeyi işittiği, bildiği, gördüğünün bilincine varmaktır. Bizim bilgimiz dâhilinde veya dışında olan her şeyi Allah’ın bildiği belirtilerek En’am Suresi 59. ayet örnek gösterilmiştir: “Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları O’ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O’nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”

‘Gaybın anahtarları’ndan maksat; göklerde ve yerde mevcut olup da insanların keşfedemediği hazinelerdir. Burada Allah’ın ilminin karada ve denizde ne varsa hepsini kapsadığı belirtilmekte, O’nun bilgisi olmadan yaprak dahi düşmeyeceği, Rabbimizin en küçük ayrıntıdan bile haberdar olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Şüphesiz ki bu yüce bir ilmi ve kudreti gerektirir. Apaçık kitap diye tercüme edilmiş ‘kitabın mübin’ ile Allah’ın her şeyi kuşatan ilmi kastedilmektedir.⁶⁹

Ders kitabında: “Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları ondan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; onun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir...”⁷⁰ şeklinde tercüme edilmiş ayet okunduktan sonra çocukların sessiz kaldığı gözlemlendi. Gayb kelimesinin ne anlama geldiğini sorulması üzerine gerekli sözcük çalışması yapıldı. Ancak bu çalışma çocukların ayeti doğru anlamalarına yardımcı olmadı. Örneğin: “*Bilinmeyen bir anahtar Allah’ın yanındadır diyor.*”

“*Bence bilinmeyen anahtar iyiliklerin ve kötülüklerin açtığı yoldur. O Allah’ın yanındaymış.*”

“*Anahtar yanındaymış öğretmenim. Onun yerini Allah’tan başkası bilmiyormuş.*”

“*Bir kayıp anahtar Allah’ın yanındaymış.*”

Çocuklar için somut olan anahtar kavramını soyut bir şekilde düşünmelerini sağlamak mümkün değildir. Bu dönemde, günlük dilde sıkça kullanılan mecazi ifadeleri ya da basit söyleyişleri anlayabilen çocuk, daha karmaşık yapıdaki ifadeleri anlayamamaktadır. Dolayısıyla gayb kelimesi izah edilse dahi yukarıda görüldüğü gibi ayet anlaşılmağını korumaktadır. Gayb kelimesini kayıp olarak algılayan öğrencilerimiz olduğu gibi çocukların, bazı şeyleri açacak bir anahtarın varlığına ve bunun Allah katında olduğuna dair yanlış

⁶⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 414-415.

⁷⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 27-28.

inançlar geliştirdiği gözlenmiştir. Kavram hakkındaki açıklama detaylandırıldıktan sonraki yorumlardan birkaç örnek ise şöyledir: “Allah herkesi görürmüş öğretmenim. En karanlık yerde bile görürmüş Allah.”

“Öğretmenim, denizdeki şeyi falan Allah bilirmiş. Yani her şeyi görürmüş. Hiçbir şeyi bilmeden olmamış.”

“Allah, kimin ne yaptığını hep bilirmiş.”

“Yani karadaki bir tane karıncanın iyiliğini, denizdeki bir balığın ne yaptığını bilirmiş.”

Ayetteki en soyut kavramlar açıklandıktan sonra, çocuklar, her şeyin Allah’ın bilgisi dâhilinde olduğunu örneklerle açıklamışlardır. Ayet kitapta verildiği şekliyle çocukların algı düzeyine uygun değildir. Ancak gözlemlendiği üzere; ‘gaybın anahtarları’ ifadesi açıklandıktan sonra çocuklar istenen sonuca ulaşabilmektedir. Ayet, bir yetişkin gözetiminde okunuyorsa gerekli açıklama yapılmalı, çocuğun yalnız okuması gereken durumlar için ise gerekli açıklama birkaç kelimeyle verilmelidir.

2.5. Kaf Suresi 16. Ayet (“Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biz biliriz...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konuda Mülk Suresi 14. ayetten sonra, Rabbimizin bizi herkesten iyi tanıdığını bu yüzden O’nun söylediklerini dikkate almamız gerektiği ifade edilerek Kaf Suresi 16. ayet örnek gösterilmiştir: “Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.”

İnsanın yaratıcısı olan Allah, onun istek, hevâ ve heveslerini de çok iyi bilmektedir. Nefsin fısıltılarından kasıt, Allah’ın istemediği düşünce ve davranışlardır. İnsana en yakın varlığın Allah olduğu şah damarından yakın ifadesiyle belirtilerek, insanın, bunun bilincinde olması gerektiği hatırlatılmaktadır.

Ayet ders kitabında; “Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biz biliriz...” şeklindeki çeviriyle yer almaktadır.⁷¹

‘Nefsin fısıltıları’ çocukların somut olarak algıladıkları bir ifadedir. Çocuklar, bunu insanın bir şey gizleyemeyeceği yönünde yorumlamışlardır. Örneğin: “Mesela öğretmenim iki adam var. Bir adam öbürünün kulağına fısıldıyor, Allah onu duyuyor.”

“Mesela, iki kişi hırsızlık yapmak için bir araya toplanıyorlar. Onlar fısıldaşıyorlar, biz duymuyoruz ama Allah duyuyor.”

⁷¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 28.

“Ben Kadir’in (sıra arkadaşı) kulağına bir şey fısıldıyorum. Sümeyye onu duyamaz, Allah duyabilir ama.”

Çocuklar genelde aralarında konuştukları özel şeylerin kimse tarafından bilinemeyeceğini ama Allah’ın bunları duyduğunu, bildiğini ifade etmişlerdir. Yukarıdaki yorumlara benzer birçok düşünce söylenmiştir. Yorumların birbiriyle hemen hemen aynı olmasının sebebi, somut anlamda düşünüldüğünde ayetin, tek bir manaya yorumlanabilirliğinden kaynaklanmaktadır. Nefsin fısıltıları söz grubu çocuklar için oldukça soyuttur. Bu yüzden bu çeviri çocukların algı düzeyine uygun değildir.

2.6. Nahl Suresi 90. Ayet (“Şüphesiz Allah; adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder...”)

5. sınıf üçüncü ünite içerisinde yer alan, ‘Hz. Muhammed Akrabayı Ziyaret Ederdi’ başlığında, akrabalık bağının önemine değinilmiş, İslam dininin akrabayı ziyaret etmeyi ve onlara yardımda bulunmayı öğütlediği belirtildikten sonra şu ayete yer verilmiştir: “Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”⁷²

Kitapta yer verilen bu ayet; emredilene uyulup yasakladıklarından kaçınıldığı takdirde, her durumda adaletli olan, özveride bulunabilen, cömert, yardımsever ve hayâsızlıktan, diğer insanların ve dahi tüm yaratılmışların haklarına riayet eden insan tipi sunmaktadır. Dolayısıyla böyle insanlardan oluşan sağlıklı bir topluma işaret etmektedir.

Bu çerçeveden bakıldığında; ahlaki gelişimini henüz tamamlamamış, yaşları dokuz ile on iki arasında değişen, çocuklara böyle ilkeler sunmak, onların hayatlarında düstur edinebilecekleri erdemleri tanıyıp benimsemeleri açısından olumlu katkılar yaptığından şüphe duyulmamalıdır.⁷³ Ancak ayetin tercümesinin tümünün değil de; “Şüphesiz Allah; adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder...”⁷⁴ şeklinde kısaltılarak verilmesi, ayette zikredilen yasaklanmış davranışların (çocukların anlama güçlerine uygun bir çeviriyle) verilmemesi; çocukların ayetin manasından yeterince yararlanamamasına neden olmuştur.

Öncelikle, çocuklardan ayeti genel olarak değerlendirmesi istenmiş ve şu yorumlar alınmıştır: “Allah, onlara yardım etmek ister.” Başka bir öğrenci hemen söze karışarak: “Hayır! İnsanlar.” İlk yorumları yapan bu öğrencilerin söyledikleri diğer çocukların da kafasını karıştırdığından olsa gerek bunların ardından sınıfta kısa bir süre sessizlik oluştu. Öğrencilerin bu yorumları yapmasındaki temel sebep; yeterince düşünmeden ayetteki özne-

⁷² Nahl 16/90.

⁷³ Abdurrahman Dodurgalı, Ailede Ahlak Eğitimi, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, 3. Baskı, s. 214.

⁷⁴ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 69.

nesne ilişkisini kavrayamadan söze başlamalarıdır. Onlar konuşurken düşünme fırsatı bulan şu öğrenciler bu hataya düşmemişlerdir: *“İyiliksever olmamız gerektiğini anladım.”*

“İyilik yapmayı, yardımsever olmayı, adaleti falan Allah emretti.”

“Öğretmenim, bu ayette Allah’ın, adalet, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emrettiği anlatılıyor.”

Ayette sıralanmış ifadeleri kendi cümleleriyle telaffuz etmelerinden ibaret olan bu yorumların ardından öğrencilerin, hem kavramların anlamını bilip bilmedikleri kontrol etmek hem de ayette verilmek istenen değerleri daha iyi anlayabilmelerini sağlamak amacıyla tek tek incelendi ve adalet kavramı ile ilgili şu yorumlara ulaşıldı: *“Mesela başkan seçerken, Medine az oy aldı, Burak da fazla oy aldı. Biz Medine’yi seçersek adaletsizlik olur.”*

“Birbirimize adaletli olmamız haksızlık yapmamızdır.”

Bu dönem çocuklarında, adalet; soyut kavramlar içerisinde en çok öne çıkmıştır. Çocuklar; okulda öğretmenlerinden, evde anne babalarından, oyunda arkadaşlarından adalet beklemekte ve genelde haksızlığa tepki göstermektedirler.⁷⁵

Ayette bahsedilen diğer bir erdem iyilik yapmaktır. Bu kavramın anlaşılmasında herhangi bir güçlük karşılaşılmamıştır. Son olarak; ‘yakınlara yardım etmek’ ifadesi yorumlanmış ve şu ifadeler kullanılmıştır: *“Yakınlara yardım edin derken öğretmenim, nasıl olduğunu bilmeden yardım etmemek gerektiği yani öğretmenim belki o adam çok zengin onu öğrenmeden yardım etmek olmaz. Yakında olursa gider bakarız ona göre yardım ederiz.”* Öğrenci burada geçen yakınlığı somut olarak mesafe anlamına geldiğini zannederek, yakınlarındaki kişilerin durumunu daha kolay araştırabileceğini böylelikle yaptığı yardımın yerini bulacağını düşünmüştür. Bu durum onun henüz somut işlemler döneminde olduğunu gösterir, bu bağlamda da kavramı böyle yorumlaması olağandır.

Bu yorumun ardından bir arkadaşından şöyle bir itiraz gelmiştir: *“Öğretmenim yakınlarla diyor ama başka ülkelere de yardım etmek lazım. Mesela Japonya’ya Türkiye yardım etti.”* Konunun geçtiği dönemde Japonya’da meydana gelen depreme Türkiye’den yardım gittiğini bilen öğrenci, yardımın mesafe olarak yakın yerlerle sınırlı tutulmaması gerektiğini düşünerek bu örneği vermiştir. Ancak bu öğrencinin de itiraz ettiği noktaya bakarsak yakınlık-uzaklık kavramını somut anlamda ele aldığı görülmektedir.

Ayet çevirisi, peygamberimizin akrabalarını ziyaret ettiğini ve İslam dininin akraba ilişkilerine önem verdiğini örneklemek için verilmiştir. Öğrenciler, verilen mealten genel olarak ilkeler çıkarmayı başarsalar da kitaptaki veriliş amacına uygun yoruma

---

⁷⁵ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 130.

ulaşamamışlardır. Hatta en önemli anlaşmazlık ayetin verilmiş sebebinin ifade eden cümlede yaşanmıştır. Yakınlara yardım etmek, somut işlemler dönemindeki her çocuğun mesafe olarak algılamasına müsait bir ifadedir. Tarafımızdan, örneklerle açıklamalar yapıldıktan sonra yakınlığın kastedilen manada anlaşılması sağlanmıştır. Ancak; çocuğun ayeti tek başına okuduğunda doğru anlama ulaşması mümkün değildir. Ayetin kitaptaki verilmiş amacı doğrultusunda düşündüğümüzde temel problem soyut bir kavramı somut olarak düşünmüş olmalarıdır. Bunun dışında, ilk yorumları yapan öğrencilerin ayetin cümle yapısını kavrayamamış, ayeti kerimedeki özneyi kavrayamamışlardır.

2.7. Nisa Suresi 36. Ayet (“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaş... iyi davranın. Allah kendini beğenen ve daima övünüp duran kimseyi sevmez.”)

5. sınıf üçüncü üniteye üçüncü başlığın dördüncü maddesi, ‘Hz. Muhammed’in Ailesinde Komşuluk İlişkilerine Önem Verilirdi’ konusudur. Bu konuya ait kazanım da, diğer konularla aynıdır. (Hz. Muhammed’in ailesi içindeki örnek davranışları hakkında bilgi sahibi olur.) komşuluk ilişkilerinin önemine değinildikten sonra, Nisa Suresi 36. ayet verilmiştir: “Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetime, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.”

Ayette öncelikle şirkten kaçınmak gerektiği emredilmiştir. Gerek inançta gerekse amelde şirk büyük günahlardandır. Ardından, ana-babaya iyilik etmek emredilmiştir ki Allah’a şirk koşmayı yasaklamanın ardından anne babaya iyiliğin gelmesi konunun öneminden kaynaklanmaktadır. Akriba ve yetime iyilik etmek, onları koruyup gözetmek pek çok ayet ve hadiste tavsiye edilmiştir. Ardından komşuluk ilişkilerini iyi tutmak emredilmiştir. Yakın ve uzak komşu olarak ayrı ayrı belirtilmesi hakkında farklı yorumlar vardır. Bunlardan birine göre; yakın komşu ile evleri yakında bulunanlar, uzak komşu ile de evleri nispeten daha uzakta olanlar kastedilmiştir. Başka bir rivayete göre, yakın komşu akrabalık bağı bulunan kişiler, uzak komşu ile de akriba olmayan komşular kastedilmiştir.⁷⁶ Ancak günümüz şartlarında, insanların büyük şehirlerde yaşamaları, akrabaların bir arada yaşamasına imkân tanımamaktadır. Bu bağlamda birinci yorum daha uygundur. Arkadaş ve yolcuya iyilik de tavsiye edilenler arasındadır. Arkadaşlık ilişkilerinde de hak gözetilmelidir. Elinizin altında bulunanlar ifadesinde kastedilen, kölelik kaldırılmadan önce köleler idi.

⁷⁶ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c.II, s. 66.

Günümüzde ise, güçlülerin ellerinin altında çalışan zayıf insanlar olarak yorumlanabilir. Her ne şartta ne durumda olunursa olunsun kibirlenmek ve övünmek hem ahlaki bakımdan, hiçbir toplumda hoş karşılanmaz hem de Allah katında sevilmeyen bir davranıştır.

İncelediğimiz kitapta ayet, şu tercümeyle yer almıştır: “Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşta... iyi davranın. Allah kendini beğenen ve daima övünüp duran kimseyi sevmez.”⁷⁷

Ayette yer alan yolcuya ve elinizin altındakilere ifadesinin çıkarılarak verildiği görülmektedir. Yolcuya iyilik etmek, anlaşılabilir bir kavramdır. Elinizin altındakilere ifadesi ise parantez içi açıklamayla verilerek, çocukların algı düzeyine uygun hale getirilebilir, ayetin aslında değişiklik yapılmayabilirdi.

Çocuklar, bu ayeti yorumlarken, daha somut gördükleri noktalara odaklanıp o yönde düşüncelerini ifade ettiler. Örneğin; “*Öğretmenim herkese iyi davranmalıyız. Yani yoksullara, fakirlere yardım edebiliriz. Şey bir de öğretmenim, sınıfta kendini beğenmeyeceğiz. O çirkin ben güzelim, o kötü ben iyiyim diye.*” Bu sözlerin ardından başka bir kız öğrenci söz hakkı almadan: “*Mesela Şeyma öyle yapıyor.*” Şeyma’dan ve diğer öğrencilerden farklı sesler yükselip sınıf sakinleştirildikten sonra: “*Kendimizi üstün tutup başkasını küçük görmeyeceğiz öğretmenim. Başkası mesela, o fakir ben zenginim. Bende daha çok para var, ben istediğimi yaparım. Ama o fakir. Hiçbir şey yapamaz diye kendimizi üstün tutmamalıyız. Tüm Müslümanlara iyi davranmalıyız.*”

“*Yakınlarımıza ve akrabalarımıza iyi davranmamız gerekiyor.*”

“*İyilik yapıyorsak övünmeden yapmamız lazım.*”

Buraya kadarki yorumların hep iyilik yapmak ve kendini beğenmekle ilgili olduğunu fark ettiğimizden, çocukların dikkatini Allah’a ortak koşmak ifadesine çektik. Bir öğrencimiz söz hakkı isteyerek ortak koşmak kavramını şöyle tanımladı: “*Ekip olmak, beraber olmak demektir. Mesela oyunda ben, Abdülgani, Ömer Can birlikteyiz. Ortak oluyoruz.*” Bunu söyleyen öğrenciye ‘Allah’a ortak koşmayın’ ifadesinden ne anladığını sordüğümüzde: “*Yani Allah’la birlikte olamayız.*” Başka bir öğrenci heyecanla: “*Allah’la ortak olamayız.*”

Görüldüğü üzere çocuklar soyut işlemler dönemine henüz geçmediklerinden ortak koşmak deyimini somut olarak anlamış, birlikte hareket etmek, ekip olmak olarak yorumlamışlardır. Bunun dışında, ayetteki; ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın ve uzak komşulara, arkadaşlara iyi davranmak ve kibirlenmemek oldukça somut ve

⁷⁷ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 75.

yaşantılarıyla, deneyimleriyle destekleyebilecekleri, örnekler türetebilecekleri kavramlar olduğundan, onları yorumlamakta ve anlamakta zorluk çekmemişlerdir.

3. Ayet Çevirisinde Yan Anlamlı Kelime Kullanılması

Bu dönemdeki çocukların okudukları yahut duydukları cümlelerde, somut düşünceden uzaklaşmadıkları bilinmektedir.⁷⁸ Algılanacak cümle yapısı içerisinde; soyut, mecaz yahut yan anlamlı kelimelere işaret eden başka kelimeler olmadığında, çocuk, ilk akla gelen gerçek anlamı düşünmektedir. Bu onun bilişsel yapısından kaynaklanmaktadır. Örneğin; ‘masanın gözü’ gibi basit yan anlamlı kullanımlar yahut ‘ateş püskürmek’ gibi mecazi olduğu açık olan kullanımlar çocuk tarafından fark edilebilir. Çünkü masanın gözü olamayacağı ya da insanın ateş üretemeyeceği gibi çıkarımlar onun için oldukça basittir. Ancak cümlenin karmaşık bir yapıda olması, çocuğun daha önce mantıksal bir çıkarımla bağdaştırmadığı yahut örnekle desteklenerek kendisine açıklanmadığı soyut, mecaz ve yan anlamlı kelimeler anlaşılamayacaktır.

İncelediğimiz ders kitaplarında, ayet çevirileri içerisinde yan anlama gelecek sözcükler kullanılmıştır. Ancak, yaptığımız gözlem sonucu bu kelimelerin çocuklar tarafından ilk anlamıyla düşünüldüğü görülmüştür. Buna örnek gösterebileceğimiz ayet çevirileri ve çocukların düşünceleri aşağıdaki gibidir.

3.1. Bakara Suresi 168. Ayet (“Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin...”)

4. Sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Helal, Haram, Sevap ve Günah Kavramları’ başlıklı konu içerisinde verilen ayetin meali şöyledir: “Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin, şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.”⁷⁹

Dini bir terim olarak helal; hakkında yasaklama bulunmayan davranışları ifade eder. Ayette temiz olarak tercüme edilmiş olan tayyib kelimesi ise; insan tabiatına hoş gelen, beğendiği, iyi ve yararlı şeyler için kullanılır. İnsana Allah’ın verdiği nimetlerin helal ve temiz olanlarından yemek tavsiye edilirken, onun şeytanın peşine düşmemesi öğütlenmiştir. İnsanın düşmanı olarak nitelenen şeytanın peşine düşmek, onun kışkırtmalarına açık olmakla olur. Zayıf bir inanç sahibi olmak veya dini ve dünyevi konularda yeterli bilgi sahibi olmamak

⁷⁸ Binnur Yeşilyaprak vd., a.g.e, s. 92.

⁷⁹ Bakara, 2/168.

şeytanın olumsuz teşviklerine uymaya sebep olur. Ancak, takva sahibi olarak nitelendirilen, insanı şeytanın kışkırtmalarından koruyacak duyarlılığa sahip olanlar hariçtir.⁸⁰

Ayet kitapta şu çeviri ile verilmiştir: “Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiyin...”⁸¹

Çocukların birçoğunun helal kavramı hakkında daha önceki bilgileri hırsızlık konusu üzerinden temellendirilmiştir. Helal kelimesini sorduğumuzda verilen şu cevaplar buna örnektir: “*Helal, başkasından izin alarak almalıyız, başkasından izinsiz alırsak haramdır.*”

“*Biz bir şeyi izinsiz alırsak, o kişi de helal olsun demezse olmaz öğretmenim.*”

Bu cevapların ardından ayeti yorumlamaları istendiğinde:

“*Haram yemeyin demek istiyor.*”

“*Temiz derken de öğretmenim, yıkayın da yiyin demek istiyor.*”

“*Başkasından izin alarak ve temizleyerek yiyin.*” Başka bir çocuk heyecanla ve söz hakkı almadan:

“*Öğretmenim, izin almadan yersek hırsız oluruz. Temizlemeden yersek de hastalık yapar. Onun için helal ve temiz olanlardan yemeliyiz.*” Bu konuşmaların ardından endişeli olduğu fark edilen çocuğa yorumu sorulduğunda:

“*Öğretmenim biz Aksaray’a gittiğimizde bir kadının bahçesinden elma aldık izin isteyerek ama yıkamadan sokakta yedik. Günah mı?*”

Bu ayetin örneklenmesinden önce helal kavramının sadece hırsızlıkla ilgili olmadığı yönünde açıklamalara ihtiyaç vardır. Bunun dışında temiz kelimesi temel anlamıyla düşünülmüştür. Cümle içerisinde bu kelimenin yan anlamıyla kullanıldığına dair bir işaret olmadığı gibi çocukların deneyimleri de buna müsaittir. Dinimizce pis sayılan yiyeceklerin neler olduğuna ya da niçin bu şekilde nitelendiğine dair yaşantısı yahut bilgisi olmayan öğrencilerin temiz yemek anlayışının da bu yönde olması oldukça normaldir. Verdiğimiz örneklerin sonunda yer alan çocuğun sözleri ise dikkate değerdir. Yaşadığı olayda çocuk; elmayı izin alarak yediği için helal yemiştir, ancak onu yıkamamıştır. Bu durumda ayetteki hükme aykırı davranarak günah işlediğini düşünmekte ve bunun için endişelenmektedir.

Ayetin sonundaki, ‘şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır’ ifadesi öğrenci kitaplarında yer almamaktadır. Zira bu şekliyle kullanım çocukların algı düzeyine de uygun olmayacaktır. Şeytanın peşine düşmek tabirini somut yorumlayacak çocuklar, görmedikleri bir varlığı nasıl takip edeceklerini anlamlandıramayacaklardır. Bu bakımdan, ayetin bu bölümünün verilmemesi uygun olmuştur. Ayetin bütünüyle

⁸⁰ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 252–255.

⁸¹ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 17.

okutturulmak istendiği durumlarda ise gerekli açıklama somut örneklere dayandırılarak parantez içi bilgi olarak verilmelidir.

Tercüme kitapta yer aldığı şekliyle çocukların bilmediği bir kelime içermemesine rağmen, temiz olanlardan yemek kısmı anlamlandırılmamış, helal yemek ise sadece hırsızlık yapmadan kazanılan nimet olarak yorumlanmıştır. Helal kavramı ile ilgili durum, çocukların büyüklerinden duydukları nasihatlere dayanmaktadır. Bu eksiklik helal kelimesinin daha geniş bir anlamda kullanıldığı örnek cümle ve durumlarla izah edilerek giderilebilir. Ancak burada, ayet metninde tayyib olarak zikredilen kelimenin temiz olarak tercüme edilmesi ayetin sahip olduğundan çok daha farklı bir anlamda yorumlanmasına sebep olmuştur. Temiz kelimesi yerine, dinimizce serbestlik tanınmış, hakkında yasak olmayan gibi kelimeler kullanılabileceği gibi kısa bir açıklamayla bu yanlış anlamının önüne geçilebilirdi.

3.2. Taha Suresi 81. Ayet (“Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve hoş şeylerden yiyin...”)

4. sınıf ikinci ünite içerisindeki ‘Dinim Temiz Olmamı İstiyor’ ana başlığına ait dördüncü alt başlık olan ‘Sağlığım İçin Temizlik’ konusunda, yiyeceklerin temiz olmasına dikkat edilmesi gerektiği belirtilerek Taha Suresi 81. ayet verilmiştir: “Size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyiniz; sonra sizi gazabım çarpar. Her kim ki kendisini gazabım çarparsa, o hakikaten o, yıkılıp gitmiştir.”

Önceki ayetlerde, Hz. Musa ve O’na inananların Firavun’un askerlerinden Allah’ın mucizesi sayesinde kurtulmasından bahsedilmektedir. Önceki ayette zikredilen; ‘Ey İsrailoğulları! Böylece sizi düşmanınızdan kurtardık ve Tur’un sağ tarafında sizinle sözleştik, size kudret helvası ve bildircin gönderdik’ ifadesinin ardından rızık olarak verilenlerin temiz olanlarından yemeleri, bu hususta ileriye gitmemeleri yani Yahudilere haram kılınan yiyeceklerden yememeleri tavsiye edilmektedir.⁸² Allah’ın verdiği nimetlerden, O’nun rızasına uygun olarak faydalanmamak nankörlük olarak nitelendirilmiş ve bunun karşılığının Allah’ın gazabı olduğu belirtilmiştir. Ayet İsrailoğulları’nın durumundan bahsetse de bu, hükmün genelliğine engel değildir. Allah’ın verdiği nimetlerden, şükür içerisinde faydalanmak gerekir.

Ayeti kerime ders kitabında: “Size rızık olarak verdiğimiz temiz ve hoş şeylerden yiyin...” şeklinde yer almıştır.⁸³ Ayet anlam içeriği olarak daha önce ders kitabında da

⁸² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 642-643.

⁸³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 41.

nakledilen Bakara Suresi 168. ayet ile aynıdır. Çocuklar o ayeti yorumlarken temiz kelimesini somut olarak anlamlandırmış, besinleri yıkayarak yemek gerektiği yönünde çıkarımlarda bulunmuşlardır. Daha sonra, bunun haram yememek anlamını da içerdiği tarafımızdan açıklanmıştı. Bu bilgiyi hatırlamayan çocuklar ayeti kerimedeki temiz şeyleri hem somut anlamda nitelendirerek açıklamış hem de helallerden yemek gerektiğini belirtememiştir. Örneğin: *“Allah diyor ki; meyveleri temiz yiyin, yıkayın demek istiyor. Üstüne ilaç sıkılıyor onların o yüzden öyle yemememiz lazım.”*

“Temizleyerek yemeliyiz.”

“Öğretmenim; meyveleri, sebzeleri öyle hemen yememeliyiz. Allah’ın verdiği şeyleri temizleyerek yemeliyiz.”

Buna benzer cevaplar alındıktan sonra çocuklara daha önce yapılan çalışma hatırlatılarak temiz şeylerden yemekten kastın sadece bu olmayabileceği söylendiğinde;

“Temiz, güzel, haramsız şeylerden yememizi, haram şeylerden yemememizi istiyor. Allah’ın yarattığı her şeyden yiyebiliriz ama içki gibi şeylerden yememeliyiz.”

“Haram şeylerden yemeyin bir de yediğiniz şeylerin temizliğine dikkat edin diyor.”

Gibi cevaplar alınmıştır. Kelimelerin yan anlamlarını kazandırma amacıyla çeşitli çalışmalar yapıldığında bile, çocukların düşünce şekillerinde ilk olarak somut anlamı tercih ettikleri görülmektedir. Gerekli hatırlatma yapıldığında doğru anlama ulaşabilmişlerdir.

3.3. Zümer Suresi 3. Ayet (“Din yalnız Allah’ındır. Allah’ı bırakıp kendilerine (ondan başka) koruyucu ve dostlar edinenler ‘Biz bunlara sadece bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz’ derler...”)

4. sınıf üçüncü ünite içerisinde yer alan, ‘Hz. Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım’ başlıklı konu içerisinde yer alan ilk ayetin tam metni: “İyi bilin ki, halis din yalnız Allah’ındır. O’nu bırakıp da başka dostlar edinenler, ‘Biz onlara sadece, bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz’ diyorlar. Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.” Şeklindedir.

Ayetin ilk ifadesi olan ‘Din yalnız Allah’ındır.’ Cümlesiyle her türlü şirkten, batıl inançlardan arınmış bir inançla edilen kulluğa en layık varlığın Allah olduğuna işaret edilmektedir. Ayette Cahiliye putperestlerinin Allah’ın varlığını ve yaratıcılığını kabul etmelerine rağmen, putları, Allah’a ulaşmada aracı olarak görmeleri konu edilmiştir. Mekkeli müşrikler, Allah’a itaat ettiklerini ancak O’na doğrudan ulaşmanın mümkün olmadığını bu

yüzden putlara dua ettiklerini ve putların da onların dualarını Allah'a ulaştırdığını iddia etmektedirler.⁸⁴

Ayet, ders kitabında: “Din yalnız Allah’ındır. Allah’ı bırakıp kendilerine (ondan başka) koruyucu ve dostlar edinenler ‘Biz bunlara sadece bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz’ derler...”⁸⁵ şeklinde ve parantez içi açıklamayla verilmiştir.

Ayetin geçtiği konu içerisinde yalnızca, Cahiliye döneminde putlara tapıldığından, her kabilenin kendine ait bir putu olduğundan bahsedilmiştir. Putların aracı olması ile ilgili herhangi bir açıklama yoktur. Bu bilgiden yoksun öğrencilerimizle konuyu incelerken, ayetin anlamı sorulduğunda aldığımız cevaplardan biri şöyledir:

“Bazı insanlar kötüdür, kötülük yapmamızı ister. Allah’ı bırakıp onlarla dost olursak biz de Allah’a inanmayız.” Bu açıklamayı yapan öğrenci somut işlemler döneminde olduğundan ayette geçen ‘Allah’ı bırakıp kendilerine (ondan başka) koruyucu ve dost edinenler’ ifadesini kötü arkadaş edinmek olarak yorumlamıştır. Aynı ifadeyi aynı şekilde yorumlayan bir başka öğrencimiz ise şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Kötü arkadaşlar onları, Allah’a yaklaştıracaksınız diye kandırabilir. Kötü arkadaşlarla birlikte kötü şeyler yaparlarsa Allah onları cezalandırır.”

Bu ayetin okunmasıyla beraber çocukların aklında şöyle bir senaryo oluşmuştur: Allah’tan başka koruyucu ve dost olacak kişiler kötüdür ve onlar; insanları, Allah’a yakın olmakla kandırarak, kötü şeyler yaptırırlar. Bunun sonucunda da ceza görürler. Böyle bir algı çocuğun bilişsel gelişim düzeyi gereğidir. Somut işlemler dönemindeki çocuklar, duydukları, gördükleri, okudukları kısacası karşılaştıkları her şeyi somut şeylere dayanarak açıklama eğilimindedirler.

Bu yaş dönemindeki çocukların bu ayeti anlayabilmesi için, Cahiliye dönemindeki puta tapma inancının açıklanması ve dost ve koruyucu kelimelerinin gerçek anlamda değil yan anlamda kullanıldığının belirtilmesi gerekmektedir.

3.4. Yunus Suresi 57. Ayet (“Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde olana bir şifa, insanlara doğruyu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir.”)

4. sınıf, ‘Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım’ adlı dördüncü ünitenin ‘Son İlahi Kitap Kur’an-ı Kerim’ başlıklı konusunda Kur’an’ın özelliklerinden hangisine değinildiği bulmaları

⁸⁴ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. V s. 92.

⁸⁵ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 53.

istenerek, Yunus Suresi 57. ayet verilmiştir. Ayet mealen şöyledir: “Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.”

Kur’an insanların, dünyada doğru işler yaparak ahirette bunun karşılığını almaları için insanlara bir öğüttür. Ayrıca insanların gönüllerindeki manevi bozukluklara şifa mahiyetindedir. İnsanları özündeki kötü hasletlerden arındırarak güzel özellikler kazanmasına yardımcıdır. Bu öğütlere uyarak gönüllerdekine şifa umanlar için bir rahmettir.

Ayetin ders kitabındaki tercümesi şöyledir: “Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde olana bir şifa, insanlara doğruyu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir.”⁸⁶

Çocukların yorumlarında, Kur’an’ın nasıl şifa olacağını anlayamadıkları görülmektedir. Örneğin: “Allah’ımız diyor ki; ey insanlar Rabbinizden size bir öğüt diyor. Öğüdü de şu; herkese şifa vermek için dua edelim diyor. Hasta olanlara, arkadaşımıza, annemize, babamıza.” Başka bir öğrencinin bu yoruma itirazı şöyledir: “Şifa sadece o anlamda değil. Başkasına gidip teselli etmek de şifadır. O da bizim ona verdiğimiz bir şifa olur.”

“Ey insanlar diyor. Benim verdiğim öğüdü tutarsanız size şifa veririm hasta olmazsınız.”

“Size verdiğim öğütleri şey edin... Kalbinizde onu taşıyın, ben size şifa vereceğim diyor.”

“Hasta olanlara şifa ve ölmesinler diyor.”

Görüldüğü üzere çocuklar için şifa, bedeni hastalıklara bulunan çaredir. Son yorumu yapan çocuk, Kur’an’ın şifa olarak insanların rahmetli olmasına engel olacağını düşünmektedir. Yalnızca bir öğrenci, birini teselli etmek de şifadır diyerek bunun manevi boyutta olabileceğini düşünmüştür. Ancak o da Kur’an’ın nasıl şifa olacağını yorumlayamamıştır. Şüphesiz ki ayeti kerimede Kur’an’ın, müminlerin kalplerindeki nifak, şek ve şüphe gibi manevi hastalıklara şifa olduğundan bahsedilmektedir.⁸⁷ Kur’an okunarak ve tatbik edilerek nefsin hastalıklarından kurtulunur. Şifa kelimesi yan anlamda kullanılmışken çocuklar somut olarak algılamış, bedeni hastalıkların Kur’an’la iyileşeceğini düşünmüşlerdir. Somut işlemler dönemindeki çocuklar için bunun manevi boyutunun da olduğu açıklanarak doğru anlaması sağlanmalıdır.

⁸⁶ Mehmet Akgül vd., a. g. e, s. 73.

⁸⁷ İbn Kesir, Çev.: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri, Çağrı Yayınları, İstanbul 1985, c. IX, s. 4816.

3.5. Fussilet Suresi 34. Ayet (“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önl. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.”)

4. sınıf beşinci ünite içerisinde, ünitenin dördüncü başlığı olan ‘Dostluk ve Kardeşliğin Temeli Sevgidir’ konusu içerisinde, arkadaşlığın ve dostluğun öneminden bahsedilmiş, arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken hususlara değinilmiştir. Hoşgörü, barış ve dostluk konu içerisinde kazandırılmak istenen değerlerdir. Bu çerçevede konu kısaca açıklanmış ardından Fussilet Suresi 34. ayet örnek verilmiştir: “İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.”

Bu ayeti açıklayabilmek için Mekke döneminde peygamberimiz ve ashabının durumunu göz önüne almak gerekir. İslam düşmanları, Hz. Muhammed (s.a.v) başta olmak üzere tüm Müslümanlara maddi manevi her türlü eziyeti yapıyor, İslam’ın yayılmasını engellemek, Müslümanları ortadan kaldırmak için her türlü hileye başvuruyorlardı. Durum böyleyken, kötülük güçlü gibi görünüyordu. Kötülüğe kötülükle yahut misliyle karşılık vermek çözüm yolu gibi görünse de Allah bundan menetmiş, aksi davranışı övmüştür. Ayet-i kerime’nin ilk cümlesinde ‘İyilikle kötülük bir olmaz’ şeklinde ifadesini bulan mesaj; kötülüğün er ya da geç yok olacağıdır. Çünkü insan fitratı gereği kötülüğü sevmez. Kötülükte en çok ısrar edenler bile, inat ve çabalarının yersiz olduğu bilmektedir. İyilik ise; her türlü problemi çözebilecek bir güçtür.

Öyleyse ayetin devamındaki ‘Kötülüğü en güzel bir şekilde sav’ davetine icabet etmek gerekir. Kötülüğe maruz kalındığında karşıdaki insanı affetmek, intikam duygusuna kapılmamak hatta ona kötülükle karşılık verme imkânı varken bunu yapmamak büyük bir erdemdir. Bu şekilde davranıldığı takdirde, insanın karşısında tutunabilen bir kötülük kalmayacağı gibi kötülük eden kişiyle dost olabilme imkânı bile bulunabilecektir. Peygamberimizin bunun örnekleriyle dolu uygulamaları her daim insanlara rehber olmalıdır. Ancak tüm iyiliklere rağmen, kendilerine hiçbir şeyin fayda vermediği kalpleri tamamen kararlı istisna insanların da olabileceği unutulmamalıdır.⁸⁸

İncelediğimizde kitapta ayetin tamamı şu çeviri ile verilmiştir: “İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önl. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.”⁸⁹

⁸⁸ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. V, s. 187.

⁸⁹Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 95.

Okul çağındaki çocuklar için, aile kadar arkadaşlık ilişkileri de önem kazanmıştır. Birlikte oynanan oyunlar sayesinde çocuk bilişsel ve fiziksel gelişimini sürdürürken sosyalleşme ortamı da bulur. Bu çerçeveden ayete bakan öğrencilerimiz ayeti dostluk ilişkileri yönünde yorumladılar. Örneğin; “*Öğretmenim hani orda diyor ya o zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur orada mesela öğretmenim çok iyi bir dostuz, kötü bir kişi aramıza girdi. Bu sana böyle diyor diye aramızı bozarsa öğretmenim biz o arkadaşımıza böyle yapma falan dersek, hani bir hikâyeye okumuştuk ya öğretmenim hani dedikodusunu yapana hediye gönderiyordu (daha önceki derslerde dedikodu yapmanın yanlışlığı ile ilgili okunan hikâyeyi hatırlatıyor)*⁹⁰ *biz de öyle yaparsak dost oluruz.*” Aynı yönde yorum yapan bir başka öğrenci ise şöyle söylemiştir: “*O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Mesela düşmanımız bize kin tutuyorsa ona hediyeler verip onun gönlünü alırsak o bizim dostumuz olur.*” Ayetin son cümlesini üçüncü kişi olarak algılayan bir öğrencimiz ise şöyle demiştir: “*Öğretmenim, mesela birisiyle bir arkadaşım kavga etmiş. Ben aralarını düzeltirsem onlar candan dost olur.*”

Sınıf öğretmenleri tarafından arkadaş seçiminin önemine değinilmiş olduğundan bu yönde görüş bildiren öğrenciler de çoğunlukta. “*Öğretmenim şimdi kötü birisi iyi birisiyle arkadaş olursa, iyi kişi kötü kişiye uyarsa o da onun gibi olur.*” Bu kanıya ayeti dikkate alarak nasıl ulaştığı sorulunca: “*İyilikle kötülük bir olmaz diyor ya öğretmenim oradan anladım. Yani birisi iyi öbürü kötü olmaz, birbirlerine benzerler.*” Mecazi kelimeleri, kavramları yeni anlamaya başlayan çocuklar, bazı mecazları anlamlandıramamaktadır. Ayette geçen bir olmaz ifadesinin eşit olmaz anlamına geldiği anlaşılmamıştır. Bunu anlayamayan bir başka öğrenci şöyle yorumlamıştır: “*Bir kişiyle dost olunca, hemen onunla bir olup diğerini yalancı çıkarmayacağız öğretmenim, diğerlerini dışlamayacağız.*” Bu dolaylı ifadenin ayetle ilgisini anlayamadığımız söylenince: “*İyilikle kötülük bir olmaz’dan.*” Bir olmak deyişini birlikte olmak olarak anlamlandırarak iyi insanla kötü insan birlikte hareket edemez, ederse sonucu kötülük olur şeklinde ayetin anlamından uzak bir yargıya ulaşmıştır.

Bunların dışında ayeti bütünüyle değil parçalar halinde doğru yorumlayan birkaç öğrenci olmuştur: “*Sen kötülüğü en güzel şekilde önle diyor ya arkadaşımız kötüyse iyiye çevireceğiz. İyilik yapmasını söyleyeceğiz. Belki kötülüğü bırakır o da iyi olur.*”

“*Kötü insanlara iyilik, doğruluk, dürüstlük öğretmeliyiz.*” Bunu nasıl yapabileceğimiz konusunda fikri alındığında: “*Ona Kur’an okuyarak olabilir.*”

⁹⁰ Bknz. Mürşide Güney, Şirin Öyküler, Mavi Lale Yayınları, İstanbul 2011, s. 173.

“Eğer birisi bizim gözümüzün önünde kötülük yapıyorsa, dolandırıcılık, hırsızlık yapıyorsa biz onu önleyeceğiz. Yapmamalısın diye uyarmalıyız. Kötülüğü böyle önleyebiliriz.”

Öğrencilerin yorumlarıyla da görüldüğü üzere ayette verilen yan anlamlı kavram (bir olmaz) algılanamamış bundan doğan anlaşmazlıklar bu kavramın açıklanmasıyla son bulmuştur. Bunun dışında öğrenciler, ayeti bütüncül olarak yorumlamak yerine cümleler halinde inceleyerek, kendi hayatlarıyla özdeşleştirmek adına, kendileri için oldukça önemli olan arkadaşlık ilişkilerinden örneklerle açıklama getirmeye çalışmışlardır. Ancak gerek ayetin bütününe bakmamaları gerekse nasıl somutlaştıracaklarına dair bir ipucu bulamadıklarından ayetin tam manasına, birçok öğrenci tarafından ulaşılamamıştır.

4. Ayet Çevirisinde Kullanılan Cümle Yapısının Çocukların Algı Düzeyine Uygun Olmaması

Arapça yapı itibariyle Türkçe’den oldukça farklı bir dildir. Türkçede birkaç kelimeyle ya da bir cümleyle ifade edebileceğimiz şeyler Arap dilinde bir bağlaçla ifade edilebilir. İki dil arasındaki buna benzer farklılıklar yapılan çevirilerde anlamı karşılamayı zorlaştırmaktadır. Bu tür zorlukların giderilmesi için mesajın açık, net olması, Farsça ve Arapça kelimelerin sadeleştirilerek ya da anlamları açıklanarak verilmesi, dilin yapısından kaynaklanan ifadelerin çeviri yapılan dile ve çevirinin hedef kitlesine uygun hale getirilmesi gerekmektedir.⁹¹

Yukarıda bahsi geçen problemin çözümüne yönelik, meallerde parantez içi ifadelerle rastlamaktayız. Örneğin; Peygamber Efendimiz’e atıf yapılan ayetlerde bunu belirtmek için parantez içinde Ey Muhammed! ifadesi yahut Allah’ın kastedildiği ayetlerde O, Allah ifadelerinin verildiği görülmektedir.

Çocuklar için verilen ayet çevirilerinde bu konuya hassasiyet gösterilmelidir. Çünkü çocuklar, virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanan, öznesi aynı ya da farklı olan ifadeleri anlamakta zorlanmaktadırlar. Cümle öğelerini henüz tanımayan çocuklar, çeviride kimden bahsedildiğini önceki cümle ya da tümceyle ilişkiyi kurmakta güçlük çekmektedirler. Bu yüzden çocuklara okutulacak ayet çevirilerinde, uzun ayetler anlamı bozmayacak şekilde nokta yahut virgülle bölünerek yahut cümlede eksik öge bırakmayacak şekilde parantez içi açıklamayla verilmelidir. Aksi takdirde çocuklar, cümleye ait özne-yüklem arasında bağlantı kuramayacak, okuduklarını anlamlandıramayacaklardır. Aşağıda bu durum ile ilgili olarak karşılaştığımız problemlerden örnekler verilmiştir:

⁹¹ Mevlüt Kaya, Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yayınları, Samsun 1998, s. 85.

4.1. Zümer Suresi 38. Ayet (“Andolsun ki (müşriklere); ‘Gökleri ve yeri yaratan kimdir?’ diye sorsan, hiç tereddütsüz ‘Allah’tır’ derler. De ki, Allah’ı bırakıp taptıklarınızın ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Eğer Allah bana bir zarar vermek istese (bu güçler) onun vereceği zararı önleyebilir mi? Yahut bana rahmet dilese onun rahmetini (benden) esirgeyebilirler mi? De ki, Allah bana yeter! Güvenecek yer arayanlar yalnız ona dayanıp güvensinler”)

4. sınıfın üçüncü ünitesi olan ‘Hz. Muhammed’i Tanıyalım’ adlı ünite, ‘Hz. Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Tanıyalım’ konu başlığı altında yer alan Zümer Suresi 38. ayetinin tam metni şöyle tercüme edilmiştir: “Gerçek şu ki onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye soracak olsan, tereddüt etmeden ‘Allah’ derler. De ki: ‘O halde söyler misiniz, Allah’ı bırakıp da taptığımız şu şeyler, Allah bana bir zarar vermek istese, O’nun vereceği zararı önleyebilirler mi? Yahut O bana bir rahmet dilese, O’nun rahmetini durdurabilirler mi? De ki: ‘Allah bana yeter! Tevekkül ehli olanlar yalnız ona güvenip dayanırlar.”

Putperest Araplar arasında, Allah’ın varlığına inanmanın yanında putları aracı tanrılar kabul etme anlayışı mevcuttu. Bu nedenle, Allah’ı bırakıp putlara tapıyorlardı. Ayette verilen soru ifadeleriyle onları düşünmeye yönlendirmek amaçlanmıştır. Çünkü düşünüldüğü takdirde, putların herhangi bir zararı önlemeye güç yetiremeyecekleri, bir rahmet bağışlamaya ise imkânlarının olmadığı anlaşılacaktır.⁹²

Kitapta ise, şu şekilde yer almaktadır: “Andolsun ki (müşriklere); ‘Gökleri ve yeri yaratan kimdir?’ diye sorsan, hiç tereddütsüz ‘Allah’tır’ derler. De ki, Allah’ı bırakıp taptıklarınızın ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Eğer Allah bana bir zarar vermek istese (bu güçler) onun vereceği zararı önleyebilir mi? Yahut bana rahmet dilese onun rahmetini (benden) esirgeyebilirler mi? De ki, Allah bana yeter! Güvenecek yer arayanlar yalnız ona dayanıp güvensinler”⁹³

Ayetin tam metni alınmakla beraber öğrencilerin anlayamayabileceği tevekkül kelimesi anlamı ile verilmiştir. Bazı yerlerde parantez içi açıklamalar yapılarak öğrencinin, özne- nesne-yüklem bağlantısı belirtilmeye çalışılmıştır. Ancak öğrencilerin tereddüt ve rahmet kelimelerini bilmedikleri tespit edilmiştir. Sözcük çalışması yapılarak kavramlar öğretilmiştir.

Bilinmeyen kelimelerin tespiti ve açıklanması da bu yaş dönemindeki çocukların ayeti anlamasını sağlayamamıştır. Öğrencilerin zihinlerinde bu konu ile ilgili her hangi bir şema olmadığından ve yeni bir şema oluşturacak kadar konuya hâkim olamadıklarından, ayrıca

⁹² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 619.

⁹³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 53.

ayette bahsi geçenler arasında anlam ilgisi kuramadıklarından hedeflenen amaca ulaşamamışlardır. Ayeti etraflarında gördükleri bazı yaşantılarla açıklamaya çalışmışlardır. Örneğin; *“Allah’ı bırakıp gittiğimizde kötü şeylere başlarız.”* Kötü şeylerden kastettiğinin ne olduğu sorulduğunda; *“İçkiye, kumara mesela.”*

Ayette bahsi geçen Allah dışında güvenilip, dayanılacak kimsenin olamayacağı konusu da anlamlandırılmayan konulardandır. Örneğin; *“Öğretmenim, bunlar seni kim yarattı diye sorunca Allah diyorlarmış ama putlar da varmış. Allah’ın bunlara (kendilerine) zarar vereceğini sanıyorlarmış. Allah’a güvenmiyorlarmış, Allah da onlara güvenmez sanıyorlarmış aslında gerçeği bilmiyorlarmış.”* Verilen cevapta görüldüğü üzere, tevekkül kavramı izahlı olarak verilse de öğrenci bu durumdan bambaşka anlamlar çıkarmıştır. Çünkü kendi hayatında güven duygusu; bu yaşlarda oldukça önem kazanan arkadaşlık ilişkilerinde yahut aile ilişkilerinde, karşdakine inanmak, yalan söylemeyeceğini ummak şeklinde yer almaktadır. Ve bu manada, ‘Allah’a güvenmek’ anlaşılmağını korumaktadır. Bunun dışında çocuğa, ‘bunlar’ kelimesinden kastın kim olduğu sorulunca cevap alınamamıştır. Çocuk ayette bahsedilenin müşrikler olduğunu çıkaramamıştır. Ayet içerisinde bu kelimenin parantez içinde verilmesi anlam ilgisi kurmalarına yeterli desteği sağlayamamıştır.

Aynı konu üzerinde başka bir öğrenci ise şöyle bir açıklama yapmıştır: *“Yerleri, gökleri kim yarattı deyince Allah diyorlarmış ama onlara, Allah bize bir zarar vermek istese bunu önleyebilir mi diye sorunca Allah’a güvenmiyorlarmış.”* Bu cevapta ise öğrencinin, ayette yer alan ve putlara işaret eden; ‘Allah’ı bırakıp da taptığınız şu şeyler’ ifadesini dikkate almayarak ayetin bütünlüğünü bozduğunu, Allah’a güvenmeyenlerin kimler olduğunu açıklayamayarak doğru anlamı gözden kaçırdığı görülmektedir.

Ders kitabında put inancıyla ilgili yeterli açıklama yer almadığından, çocuklar konuya hâkimiyet sağlayamamışlar, verilen ayet örneklerindeki kavramları somutlaştıramamış yahut zihinlerindeki bir bilgiyle eşleştirememişlerdir. Ayet çevirilerinin olduğu gibi alınması, çocuklar için herhangi bir açıklamanın yer almaması, ayette geçen basit soyut kavramların ise çocuğun algılayabileceğinden farklı anlamlarda kullanılması sonucunda, öğrenciler put inancı ve ayet hakkında bilgilendirilmeye ihtiyaç duymuşlardır. Konu hakkında gerekli bilgilendirme yapılması cümle yapısından kaynaklanan anlaşmazlığı gidermeye yetmemiştir. Verilen çeviride bu problemi önleyebilmek için; müşrikler, bu güçler, benden kelimelerine parantez içinde yer verilerek atıflar yapılmıştır. Ancak gerekli anlam ilgisi kurulamamıştır. Ayetin anlaşılmasında çocukların konu hakkında yeterli bilgiye sahip olamaması, çeviri içerisinde bilinmeyen kelimelerin kullanılması da etkili olurken temel problem cümle yapısından kaynaklanmaktadır.

4.2. Zümer Suresi 9. Ayet (“...De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri anlar.”)

5. sınıf birinci ünitenin ilk konusu olan, ‘İnsan Akıllı ve İnanan Bir Varlıktır’ başlıklı konuya insanın, diğer varlıklardan farkının akıl olduğu ve aklın ne şekillerde kullanıldığı açıklanarak giriş yapılmıştır. Akıl ile bilgi arasındaki ilişkiden kısaca bahsedildikten sonra şu ayet örnek verilmiştir: “Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) midir? (Resulüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.”⁹⁴

Ayeti doğru yorumlayabilmek için öncesindeki ayete de bakmak gerekir. Nitekim bu iki ayette iki insan tipi karşılaştırılmaktadır. Bu insan tiplerinden biri surenin sekizinci ayetinde bahsedilen, sıkıntılı zamanlarında Allah’a kulluk ve dua edip, sıkıntısı giderildiği anda başka ilahlar edinen inkârcı kişilerdir. Sonrasında gelen ayette ise, gündüz ve geceleri ibadetle geçirerek, Allah’ın rızasını gözeterek yaşayan halis müminlerdir. Bu iki insanın bir olmayacağı zikredilmiştir. ‘Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?’ lafzını, Allah’ı bilip tanıyanlarla O’nu tanımayıp iman etmeyenlerin bir olmayacağı şeklinde yorumlayabileceğimiz gibi daha genel olarak ilim sahibi olanla olmayanın bir olmayacağı yönünde de yorumlayabiliriz. Her iki şekilde de iman etmek ve ilim sahibi olmak övülmektedir.⁹⁵

Ayet, ders kitabında: “...De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri anlar.”⁹⁶ Şeklindeki tercümeyle yer almaktadır. Çocuklar ayeti yorumlarken, bilmekten kastın Kur’an-ı Kerim okumayı bilmek olduğunu düşünmüşlerdir. Örneğin: “*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Kur’an’ı bilmeyenler okuyamazlar.*”

“*Öğretmenim mesela bir adam Kur’an’ı biliyorsa diğeri bilmiyorsa bilen adam akıllıdır.*”

Kur’an okumayı bilmeyenlerin de akıllı olabileceği varsayımını öne sürdüğümüzde çocukların bunu kabul etmek istemedikleri gözlemlendi. Örneğin: “*Ancak akıl sahipleri anlar diyor öğretmenim. Kur’an’ımızı ancak akıllı olanlar anlar.*” Ayette bilmekle kastın Kur’an’ı bilmek olmayabileceği şeklinde bir yönlendirmede bulunsak da çocuklar ilk yorum yapan arkadaşlarından etkilenerek düşüncelerini aynı yönde ortaya koymuşlardır. Birkaç örnek verecek olursak: “*Bazı insanlar Kur’an’ı anlar bazıları anlayamazmış.*”

⁹⁴ Zümer 39/9.

⁹⁵ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 602-604.

⁹⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 13.

“Bir insan akılıysa Kur’an’ı daha çabuk ezberler, akılsızsa ezberleyemez.”

“Öğretmenim, Kur’an’ı bilenler bir tek Allah’a inandıklarını söyler. Allah’ın bir olduğunu biliyorlar. Başka insanlar puta tapıyorlar, inanmıyorlar Kur’an’a.”

Çocuklar, bilmek ifadesiyle Kur’an okumayı bilmenin kastedildiğini düşünmüşlerdir. Bunun dışında akıl sahibi olmakla da Kur’an okumayı bağdaştırarak akıllı insanların Kur’an okudukları sonucuna varmışlardır. Sonuç olarak hiçbir öğrenci ayeti anlamlandıramamıştır. Bunun sebebi cümlenin muğlâk yapısıdır. Yapılan tercümede, cümlelerin nesnesi yoktur. Bu durumda çocuklar, bu eksikliği kendi düşüncelerine göre tamamlamakta bu da yanlış anlaşılma sebebi olmaktadır. Ders kitabında ayet, ilmi konularda bilenle bilmeyenin bir olmayacağı yorumuna dayanarak verilmiştir. Bu durumda tercüme parantez içi açıklamayla bu yönde bir ya da birkaç kelime eklenerek bu eksiklik giderilebilir, böylece ayet çocukların algı düzeyine uygun hale getirilebilirdi.

4.3. Rad Suresi 4. Ayet (“Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır.”)

5. sınıf birinci ünitedeki ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusunda evrenden örnekler verilerek, çocukların, evrenin yaratılışındaki kusursuzluktan Allah’ın güç ve kudretini kavramaları amaçlanmıştır. Bu amaçla Rad Suresi 4. ayet örnek verilmiştir: “Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda aklını kullanan bir toplum için ibretler vardır.”

Yeryüzünde birbirine komşu veya farklı uzaklıkta bölgeler vardır ve bunların iklim özellikleri, yeraltı ve yer üstü zenginlikleri, üzerinde yaşayan canlı türleri birbirinden farklıdır. Bitkilerin aynı toprak aynı su ile beslenmesine rağmen farklı tat ve farklı faydalarda ürünler vermeleri Allah’ın varlığının ve kudretinin delillerindendir. İnsanlardan beklenen, bunlara bakıp ibret almalarıdır.

İncelediğimiz ayet ders kitabında yukarıdaki tercümeyle verilmiş, yalnızca; ayeti kerimede geçen ‘fi’l-ukul’ kelimesi yukarıda ‘yemişlerinde’ şeklinde tercüme edilirken, ders kitabında ‘verdikleri ürünler’ şeklinde çevrilmiştir.

Çocuklar, ibret kelimesinin anlamını bilmemekle beraber ayette bahsedilen komşu kara parçaları, komşu kıtalar ifadesini anlamlandıramamışlardır. Örneğin; *“Yeryüzündekiler birbirine komşudur diyor. Bunlar kötü günlerinde birbirlerini ziyaret etmelidir öğretmenim.*

(Ayetin devamını kısık sesle okuduktan sonra kafası karışmış bir ifadeyle devam ediyor.)
Ondan sonra ekinleri bir kökten dallanmış sonra o...”

“Bence yeryüzünde hayvanlar, bitkiler, insanlar hep komşudur diyor.”

“Öğretmenim gökyüzünden yağmur yağıyor ya bitkilerin köklerine su değıyormuş. Bitkilerde köklerdeki suyu emiyormuş, ondan hurma ağacı çıkarmış. Sonra da bitkiler çıkarmış, meyveler, sebzeler çıkarmış.”

“Bitkilerin kökleri aynıdır ama mesela şeftalinin bitkisi ayrıdır, portakalın ayrı.”

Başka bir çocuk arkadaşına itiraz ederek: *“Hayır, bitkilerin hepsi ayrı dallardan çıkarmış.”*

Çocukların dikkatini son cümleye çekerek buradan nasıl ibret alabileceğimizi sorduğumuzda, sorumuza herhangi bir yanıt alamadık. Çocuklar cümleler arasında anlam bütünlüğü kurmayı başaramayarak ayetin bütününden herhangi bir sonuç çıkaramamışlar, komşu kıtalar ifadesini de yorumlamaktan kaçınmışlardır. Çünkü onlara göre, komşuluk insanlar arası bir ilişkidir. Ayette kelimenin yan anlamda kullanıldığını kavramakta güçlük çekilmiştir. Bazı çocukların gördüklerinden yola çıkarak yorum yapmaya çalışsa da başarılı olamadıkları gözlenmiştir. Ayet içerisinde somut örnekler verilerek, bilinmeyen kelime kullanılmaması ayetin anlaşılmasına yetmemiştir. Çünkü ayeti kerimenin anlaşılmasındaki temel problem Kur’an dilinde sıkça rastlanan türdeki cümle yapısının çocukların algı düzeyine uygun çeviriyle verilmemesidir.

4.4. Enbiya Suresi 22. Ayet (“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki arşın Rabbi Allah, onların nitelermelerinden uzaktır.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Allah’ın Eşi ve Benzeri Yoktur’ başlıklı konu içerisinde yer alan ikinci ayet Enbiya Suresi 22. ayettir: “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki arşın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.”

Müşriklerin inancına göre Allah evreni yarattıktan sonra kendisine ortaklar edinmiştir. Oysa Allah’tan başka ilah olsaydı aralarında anlaşmazlık meydana gelir, evrendeki nizam bozulurdu. Birden fazla ilahın ortak olarak evrendeki nizamı sürdürebilecekleri düşünüldüğünde ise onlara noksanlık atfedilmiş olur. Öyleyse Allah’tan başka ilah yoktur, onun dengi de yoktur. Ayeti kerimede nizam delili kullanılarak Allah’ın eksik sıfatlardan münezzehe olduğu ispatlanmıştır.

Ders kitabında ayet: “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki arşın Rabbi Allah, onların nitelemelerinden uzaktır.” Şeklindeki tercümeyle yer almıştır.⁹⁷

Ayet çevirisinde, ‘onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir’ ifadesi yerine ‘onların nitelemelerinden uzaktır’ ifadesi kullanılmıştır. Çocukların kelime haznesinde münezzehe kelimesi bulunmayacağından bu çeviri daha uygun olmuştur.

İncelediğimiz ayeti kerimede bir varsayım söz konusudur. Bu yaştaki çocuklar karmaşık yapıdaki varsayımları, hipotezleri kavrayamazlar ancak yukarıda bahsedilen varsayım öğrencilerin somut yaşamlarından temsillerle açıklayabileceği bir varsayım olduğundan algı düzeylerine uygundur. Nitekim çocuklar ayeti açıklarken, somut yaşantılarından, benzer varsayımlar kullanmışlardır. Örneğin: *“İki Allah olsaydı öğretmenim dünyamızda düzen bozulurdu. Bir de Allah her şeyi... Mesela siz şimdi bu sınıfa girdiniz başka öğretmenler de girseydi siz dersiniz ayet anlatacağım. Öbürleri de biri diyor ben sure okutacağım diğeri de Allah’la ilgili bir şey anlatacağım, işte öğretmenim herkesin konuşmasıyla düzen bozulur. Dünyada da düzen bozulurdu, öyle olurdu. Allah’ımızın bir tane olması daha iyi.”*

“Birden fazla olsaydı kavga ederlerdi, kıyamet günü daha çabuk gelirdi.”

“Öğretmenim, mesela iki tanrı var bir tanrı en büyük ben olmak istiyorum derdi, öbürüsü de hayır ben olmak istiyorum derdi. İkisi savaşırlardı. Dünyamız zarar görürdü.”

“Bir insan Allah’a dua ediyor. İki tanrı var ya biri derdi ki bu insan bana diyor ben yapacağım derdi. Diğer tanrı bana diyor ben yapacağım derdi. Böyle aralarında tartışmalar olurdu.”

“İki üç tane Allah değil bir tane olması yeterlidir.”

Çocukların yorumlarındaki ortak nokta, birden fazla tanrının olduğunu varsaydıklarında aralarında kavga, tartışma olacağından evrendeki düzenin bozulacağı hatta kıyametin daha erken kopacağı sonucuna varmalarındadır. Bunun dışında, çocukların Allah’ın her şeye gücünün yettiğini kavramış durumdadır. Bir tanesinin yeterli olacağı, gerek olmadığı şeklindeki yorumlar bunun işaretidir. Çocukların yalnızca ayetin ilk kısmına odaklandıkları, ‘demek ki arşın Rabbi Allah, onların nitelemelerinden uzaktır’ cümlesi ile ilgili hiçbir yorum yapmadıkları gözlenmiştir. Çünkü burada ‘onlar’ ile kastedilen mana açık değildir. Ayeti tam olarak anlayabilmeleri için onlar kelimesinin ardından parantez içerisinde müşrikler yahut başka bir varlığı Allah’a denk tutanlar açıklaması yapılmalıdır. Verilen ayetin

⁹⁷ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 25.

büyük bölümü anlaşılabilir de verilen kısmın tamamının yorumlanmamasındaki temel sebep, verilen ögenin neye işaret ettiğinin açıklanamamasıdır.

4.5. Bakara Suresi 21. Ayet (“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz”)

5. sınıf ikinci ünite içerisinde yer alan ‘Niçin İbadet Edilir’ konusuna bir ders saati ayrılmıştır ve konuya Bakara Suresi 21. ayet verilerek giriş yapılmıştır: “Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah’ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz.”

Din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın ve hiçbir şart koşulmaksızın, herkesi yaratan Allah’a kulluk etmek insanın kurtuluşunun tek yoludur. Kulluk her insanın en temel görevidir. Ayeti; “Sizi ve sizden öncekileri sakınsınlar diye yaratan Allah’a kulluk edin.” Şeklinde de çevrilebileceğini düşünecek olursak, takva ile kulluğu bir arada değerlendirmek gerekmektedir.⁹⁸ Kulluk ve takva kavramları birbirini tamamlayan bir bütündür. Biri olmadan diğeri olmaz.

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz...” Ayetin ders kitabındaki tercümesinde son cümle verilmemiştir.⁹⁹ İnsanın yaratıcısının Allah olduğunu kavrayan çocuklar sizden öncekiler ifadesiyle neyin kastedildiğini anlayamamışlardır. Örneğin: “*Ey insanlar diyor Allah. Rabbinize kulluk edin diyor. Yani Allah sizi yarattı diyor.*”

İlk yorumu yapan öğrenci sizden öncekiler ifadesiyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Sonraki çocuk ise: “*Allah bizden ve bizden öncekileri yaratmış. Bizim de Allah’a kulluk etmemizi söylüyor.*” Bizden öncekiler derken ne kastettiği sorulduğunda cevap alınamamıştır. Bizden önceki insanların kastedildiğini söylendikten sonra: “*Allah bizi, annemizi, babamızı, dedelerimizi, ondan önceki tüm insanları yaratmış. Ona ibadet etmek gerekir.*” Vb. şekilde düşüncelerini ifade eden öğrenciler ayeti doğru bir şekilde anlamışlardır.

Ayetin ilk etapta anlaşılmasındaki temel problem, sizden öncekiler ifadesinin neyi nitelediğinin belirsiz olmasıdır. Buraya ‘sizden önceki (insanları)’ şeklinde bir açıklama getirildiğinde bu belirsizlik ortadan kalkacak ve ayet çocuklar için daha uygun hale gelecektir.

⁹⁸ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c.I , s.86.

⁹⁹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 40.

4.6. Bakara Suresi 153. Ayet (Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin...")

5. sınıf ikinci üniteye yer alan 'Dua İbadetin Özüdür' konusunda çocuğun dua etmenin anlamını kavraması amaçlanmıştır. Konuya bir ders saati ayrılmıştır. Konu içerisinde geçen tek ayet Bakara Suresi 153. ayettir: "Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir."

Ayette sabır ile müminlerin iradelerini güçlendirmeleri istenmekte, namaz ile ise beden, kalp ve dil ile insanın Allah'a bağlılığını sürdürmesi tavsiye edilmektedir. Böylelikle Müslümanlar, hayatları boyunca yaşayabilecekleri zor süreçlere psikolojik olarak hazırlanmıştır.¹⁰⁰

Ders kitabında: "Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin..." şeklinde tercüme edilen ayetin son kısmı verilmemiştir.¹⁰¹ Oysa 'Allah sabredenlerle beraberdir' ifadesi, birinci ünite içerisinde Allah'ın her an her yerde olduğu bilgisi somut durumlarla desteklenerek verildiğinden anlaşılabilir bir ifadedir. Ayrıca namaz ve oruç gibi ibadetlerin bireysel ve toplumsal faydaları ile bunların sabır ile ilişkisi bu dönemdeki çocuğa kazandırılması gereken bilgilerdendir.¹⁰² Söz konusu ayet çevirisi tam bir şekilde verilirse çocuklar sabrın önemini de kavramış olacaklardır. Bazı çocuklar ayeti açıklarken sabır ve namaz arasında bir ilişki kuramamışlardır. Örneğin: "Namaz kılarak, sabrederek Allah'tan yardım isteyin diyor."

"Allah, namaz kılın diyor, sabredin diyor."

Bazı öğrencilerin yorumları ise namaz kılmaya sabretmek şeklinde olmuştur ki bu yanlış bir düşüncedir. Kastedilen mana, namaz kılmakta sağlanması gereken devamlılık ise azim kelimesi daha uygundur. Çünkü sabır, olumsuz olaylara ya da durumlara karşı gösterilir. Çocuklar bunu ayırt edemediklerinden şöyle söylemiştir: "Sabırla namaz kılın, Allah'tan yardım isteyin diyor."

"Namaz kılarak sabredin diyor."

"Sabrederek namazınızı kılın ve Allah'tan yardım isteyin."

"Namaz vakti gelince ve namaz kılarak sabırlı olmamız gerekiyor." Bu son ifadenin ardından başka bir çocuk heyecanla yerinden kalkarak: "Hayır öğretmenim buldum! Sabırlı olmalı mesela Allah'a dua ettik ya Allah da bize o duanın karşılığını verecek mi sabretmeliyiz." Bu son görüşü destekleyen çocuklardan bazıları şöyle diyerek arkadaşlarını

¹⁰⁰ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 239-240.

¹⁰¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 52.

¹⁰² Abdurrahman Dodurgalı, Ailede Din Eğitimi, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 349.

desteklemiştir: “*Sevdiğimiz bir şeye dua ettik. Allah da o istediğimizi vermedi, sabredin diyor. Bununla ilgili bir atasözümüz var; sabreden derviş, muradına ermiş.*”

Buradaki anlaşılmaazlığı gidermek için ayetteki sabır kelimesinden önce ‘başınıza gelen kötü olaylar karşısında’ ifadesi eklendi ve bundan sonra çocukların yorumlarında şöyle bir değişiklik gözleendi: “*Kötü bir şey olduğunda onun geçmesi için sabretmeli ve namaz kılarak, dua ederek Allah’tan yardım istemeliyiz.*”

“*Bir şeye zorlandığınız zaman sabır ve namazla Allah’tan yardım isteyin diyor. Yani sabredin ve namaz kılın Allah da karşılığını versin.*”

Cümledeki tümleç eksikliği, çocuklar için anlamı belirsiz hale getirmiştir. Uygun açıklamayla hedefe ulaşılabilceği görülmektedir.

4.7. Ahzab Suresi 21. Ayet (“Andolsun ki, Rasulullah; sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok anan kimseler için, güzel bir örnektir.”)

Hiz. Muhammed’in Ailesi İçindeki Örnek Davranışları’; 5. sınıf üçüncü ünitenin ikinci konusudur. Konuya; Hiz. Muhammed’in hayatın her alanında bizlere örnek olmak için gönderildiği belirtildikten sonra Ahzab Suresi 21. ayet verilerek giriş yapılmıştır. Ayet Kur’an çevirilerindeki ifadesiyle şöyledir: “Andolsun, Allah’ın Rasulünde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.”

İnsanlar dünyada, amaçlarına ulaşabilmek ve huzur içinde yaşayabilmek için uygun örnek ve rehberlere ihtiyaç duyarlar. İşte, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umup Allah’ı zikreden insanlar için bu örnek peygamberimiz Hiz. Muhammed’dir. O’nun örnekliliği çağlarla, mekânlarla sınırlı değildir. Ancak ayeti, önceki ayetle birlikte incelersek Hendek Savaşı’na da işaret edildiği görmekteyiz. Bu savaşta müminler, Hiz. Peygamberi örnek almışlar dünyada büyük bir zafer kazanmakla birlikte ahirette de ödülü hak etmişlerdir.¹⁰³ Fakat ayeti yalnız bu çerçevede değerlendirmek doğru olmaz. Peygamberimizin örnekliliği kıyamete kadar yaşayacak tüm insanlar için değişmez olacaktır.

Ayet, kitapta şu çeviri ile yer almıştır: “Andolsun ki, Rasulullah; sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok anan kimseler için, güzel bir örnektir.”¹⁰⁴ Çeviri, herhangi bir açıklama ya da sadeleştirme yapılmadan Kur’an meallerinde olduğu gibi verilmiştir. Öğrenci yorumlarından bazıları şöyledir: “*Yani diyor ki benim yolumda olan kişiler (Allah’ın yolunda olan kişileri kastediyor), ne derlerse onu yapın onlar örnektir.*” Bu yorumu yapan çocuk anlamdaki bütünlüğü kavrayamamış ayetteki Rasulullah ifadesini devre

¹⁰³ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 377.

¹⁰⁴ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 66.

dışı bırakmıştır. Benzer bir başka yorumda: “Allah’ı anarlar, namaz kılarlar, her zaman iyilik yaparlar.” Şeklinde olmuştur. Onlar gizli öznesinin kim olduğu sorulunca: “Örnek olan kişiler” cevabı alınmıştır. Problem bir önceki yorumdakiyle aynıdır. Rasulullah’ın örneği dikkatlerden kaçmıştır.

Ayetin kavranamamasındaki sebebine başka bir örneği ise şu yorum üzerinden açıklayabiliriz: “Allah’ın yolunda gideceğimiz, temiz kalpli olacağımız için; Allah’ı çok anan kimseler diyor ya biz de hem örnek oluruz. Mesela öğretmenim camideki hocalar namaz kıldırıyorlar ya cemaat de arkasında kalıyor. Hoca onlara örnek oluyor.” Çocuk, ayette zikredilen; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar, Allah’ı çok anan kimseler ifadelerinden onların diğer insanlara örnek olduğuna yönelik çıkarımda bulunarak bu ilkelerle Rasulullah’ın örneği arasında bağlantı kuramamıştır.

Ayetin manasını tam olarak kavrayabilen bir öğrenci çıkmamıştır. Bundaki temel sebep, verilen ayette sıralı cümle yapısına başvurulmasıdır. Bu nedenle öğrenciler özneyüklem arasındaki uyumu kaçırarak anlamdan uzaklaşmakta, ayetin belirli ifadelerine bakarak yorum yapmaktadırlar.

4.8. Bakara Suresi 185. Ayet (“Ramazan ayı; insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur’an’ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez...”)

5. sınıf beşinci üniteye yer alan, ‘Diğer Önemli Günlerimiz’ başlığına ait alt başlıklardan biri de ‘Ramazan Ayını Sevinç ve Heyecanla Karşılız’ konusudur. Hedef; Ramazan ayının sevinç ve heyecanla karşılandığını fark ettirmektir ve ayrılan süre bir ders saatidir.

Konuya ait ilk paragrafta Ramazan ayında Kur’an’ın indirilmeye başlandığı bu yüzden bu ayın önemli olduğu vurgulanmış ve yine aynı paragraf içinde Bakara Suresi 185. ayet verilmiştir: “(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur’an’ın kendisine indirildiği Ramazan ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa, onu oruçla geçirsin. Kim de hasta ve yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah’ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir.”

Kur'an'ın indirilmeye başlandığı ay olması sebebiyle, oruç ibadeti için Ramazan ayı seçilmiştir. Ayeti kerimede, yüce Allah'ın, oruç ibadeti için insanlara tanıdığı bazı kolaylıklardan bahsedilmiştir. Hasta veya yolcu olanlar için, oruç tutmayıp kaza edilmesine ruhsat verilmiştir. Şüphesiz ki Allah, kulları için zorluk dilemez. Bu yüzden sıhhati elvermeyen insanların kendilerini zorlayarak oruç tutmaları doğru değildir. Yolculuk sırasında ise, oruç tutup tutmamak kişinin tercihine bağlıdır. Yolculuk şartları ve süresi ile ilgili esaslar hakkında farklı görüşler olmakla beraber genel ölçüt olarak, kişinin yolda zor durumda kalması esas alınmıştır. Dileyen kişi, yolculuğa başlayacağı gün de orucu terk edebilir.

Ramazan'da oruç tutmak, nefsi terbiye etmek suretiyle gerçekleştirilen bir ibadet olup aynı zamanda, bu ayda indirilen Kur'an nedeniyle Allah'a şükretmek için bir vesiledir.¹⁰⁵

Ayet kitapta şu çeviri ile yer almıştır: “Ramazan ayı; insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez...”¹⁰⁶

Öğrenciler ayette geçen idrak ve lütuf kelimelerinin anlamlarını bilmediklerini söylediler. Bunun üzerine yapılan çalışmanın ardından ayeti yorumlamaları istendiğinde ayeti bütünüyle kavrayamadıkları fark edildi. Çocuklar ilgilerini çeken cümle üzerinde yoğunlaşırken, ayette verilmek istenen mesaja ulaşamadılar.

Ayeti algılamalarındaki ilk sorunlu ifade, ayetin ilk cümlesidir. Cümledeki; insanlara yol gösteren, doğruyu eğriden ayırmanın açık delili olan nitelemelerinin Ramazan ayına mı Kur'an'a mı ait olduğunu anlayamamıştır ki bu oldukça normaldir. Özellikle okuma becerilerini geliştirmeyen, bu yaştaki çocuklar için bu cümle oldukça karışıktır. Bu yöndeki yorumlar şu şekilde ifade bulmuştur: “Allah bize her zaman hatırlatmış bugünde Kur'an indi diye. Bir de günahla sevabı ayırmamızı istemiş.”

“Öğretmenim, yani doğru dediği, Allah'ın yasaklamadığı düzgün davranış, eğri de Allah'ın yasakladığı şeyler. Bunları birbirinden ayırmamızı istiyor.”

“Doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilidir diyor. Ramazan ayının insanlara yol gösterdiğini yani oruç tuttuğumuzda sevap kazandığımızı.”

Görüldüğü üzere aynı cümle üzerinde birbirinden farklı yorumlar yapılmış, ancak doğru sonuca ulaşamamıştır. Bu yorumlardaki ortak nokta, oruç tutulduğunda yahut doğru-yanlıştan ayrıldığında sevap kazanılacağı yönündeki düşüncedir.

¹⁰⁵ Eb'ul A'la Mevdudi, a.g.e, c. I, s. 127.

¹⁰⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 115.

Ayet üzerindeki diğer yorumlar ise şu şekildedir: *“Ramazan ayında oruç tutarak sevap kazanırız.”*

“Ramazan ayında herkesin oruç tutması gerekmiş, Allah öyle buyurduğu için.” Bu cümleye itiraz olarak: *“Ama öğretmenim hasta ya da yolcu olursak tutmayabiliriz.”*

“Ramazan’da herkesin oruç tutması gerekiyor. Sevaplarımız daha çok olacağı için.”

“Allah öyle emretmiş, oruç tutmalıyız.”

Bu yorumlardaki ortak özellik ise, öğrencilerin sevap paydasında birleşmeleri ve orucun, farz bir ibadet olarak yerine getirilmesinin zorunlu olduğu düşüncesidir. Çocukların çoğuna göre, herkes sevabı çok olacağı için oruç tutmalıdır. Ayetteki hasta ve yolculara verilen ruhsatı kavrayıp bunu ifade eden öğrencilerimiz de mevcuttur. Konuyu sevap odaklı düşünen bazı öğrenciler ise, ayetin sonundaki, ‘Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.’ Cümlesini de buna bağlayarak, tanınan kolaylığı sevabın çok verilmesi olarak algılamışlardır: *“Öğretmenim yani şey, Kur’an indirildiği ayı sevaba çevirmemiz için Allah böyle bir kolaylık yapmış yani o ay sevap kazanmamız için.”*

“Ramazan ayında öğretmenim, Kur’an indirilmeye başlamış. Kur’an’ın o aylarda indirildiğinin kanıtıdır. Sevap olsun diye kolaylık verilmiştir oruç tutarak.”

“Allah’ın bize doğru yolu göstererek hep kolaylık düşündüğü. Ramazan ayında oruç tutarak sevap kazanabiliriz.”

Bu yorumlardan açıkça anlaşılacağı üzere, çocukların gözünde, Allah’ın Ramazan ayı için sağladığı kolaylık, o ay içerisinde çok sevap yazılması şeklinde, karlı bir alışverişe benzemektedir. Belli ki, çocukların, aileden ya da çevreden edindikleri din bilgileri içerisinde Ramazan ayında oruç tutmanın çok sevap olduğu yer almaktadır. Bu bilgi yanlış olmasa da ayette verilmek istenen mesajla alakalı değildir.

Öğrencilerin ayeti doğru anlayabilmesi için öncelikle, bilmedikleri idrak ve lütuf kelimelerinin anlamları verilmelidir. Ayrıca ayetin ilk cümlesi bölünerek ya da özne yahut nesne tekrarlanmak suretiyle vurgulanarak anlaşılabilir hale getirilmelidir. Ayette zikredilen, Allah’ın sağladığı kolaylığın, hasta veya yolcu olanlara yönelik verilen izin olduğu parantez içerisinde ifade tekrarlanarak ya da vurgu işaretleriyle belirtmeli, sevap-kolaylık arasında kurulan yanlış ilişki ortadan kaldırılmalıdır. Tabi ki ayet izah edilirken oruç tutmanın sevap kazandıracağı belirtilerek oruca teşvik edilmelidir fakat bu, ayetin yanlış anlaşılmasına sebebiyet verecek şekilde olmamalıdır.

4.9. Haşr Suresi 10. Ayet (“Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman

edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, çok şefkatli, çok merhametlisin!”)

5. sınıf beşinci ünite içerisindeki ‘Geçmişlerimizi Anarız’ başlığı altında bizden önce ahirete göç etmiş insanlara dua etmenin gerekli olduğuna değinilmiş ardından Haşr Suresi 10. ayet verilmiştir: “Onlardan sonra gelenler ise şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman etmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin tutturma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.”

Ayette, ‘onlar’ ifadesiyle kastedilenler için çoğunlukla kabul edilen görüş, tabiin ve ondan sonra kıyamete kadar gelecek bütün Müslümanlardır. Ebediyete intikal etmiş müminler için hayır duada bulunmanın ve onları iyilikle anmanın güzel bir davranış olduğu ortaya konmuş, müminlere karşı kin duyulmaması gerektiği belirtilmiştir.¹⁰⁷

Ayet kitapta şu çeviri ile yer almıştır: “Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, çok şefkatli, çok merhametlisin!”¹⁰⁸

Çocuklar, ayetten, insanların birbirlerine dua etmeleri gerektiği sonucuna ulaştılar. Uzun bir ayet olması sebebiyle, özne-yüklem arasında bağ kuramamaktan kaynaklanan anlaşmazlıklara rastlandı. Sınıfta ilk yorumu yapan öğrenci şunu söyledi: “*Tüm Müslümanlar için dua etmek. Ölenler için.*” Yanındaki sırada oturan arkadaşı sessizce itiraz etti: “*Hayır ölenler ve ölmeyenler için.*”

“*Öğretmenim Müslümanlar arasında kin ve nefret olmamalıdır.*”

“*Müslümanlar hani ölecek ya bir gün, hiç kimse küs ölmesin.*”

Bu yorumların ortak özelliği ayetin ilk cümlesine yönelik yapılmasıdır. Buraya kadar ve bundan sonraki yorumlarda da görüleceği üzere ayetteki ‘bunlar’ sözcüğü ile kastedilenin kim olduğu anlaşılammıştır. Herhangi bir açıklama olmadan anlaşılması da mümkün değildir.

Ayetin son cümlesine yönelik olarak ise, iki farklı yorum getirilmiştir. Düşüncelerini: “*Şefkatli ve merhametli olalım. Hataları affedelim.*” Sözleriyle ifade eden çocuk, cümledeki ‘sen’ kelimesini insanlar olarak yorumlamıştır. Başka bir öğrenci ise, bu cümleyi dua niteliğinde algılayarak şunları söylemiştir: “*Öğretmenim mesela sen çok şefkatlisin diyor ya mesela, sen merhametli ol yani çok az günahımız varsa bizi affet diyor.*” Bu öğrenci, şefkatli

¹⁰⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. V, s. 294.

¹⁰⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 118.

ve merhametli sıfatlarının Allah'a nispet edildiğini anlamış, günahlarımızın affedilmesi için bu sıfatları zikretmemiz gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Başka bir öğrenci ise, çıkarıcı ahlak ilkesinde olduğundan şöyle bir yorum yapmıştır: *“Öğretmenim insanlar geçmişteki insanlara dua etmeliymiş. Etme bulma dünyasıdır. Sen burada ölenlerin arkasından hayır dua edersen şuan yaşıyor olanlara da gelmiş ve geçmiş diyor. Yani yaşamış ve yaşayan herkes için dua etmeliyiz ki onlar da bize dua etsinler. Etme bulma dünyası ya burası, mesela biz ölünce ölüler bize dua edemez ki dünyadaki insanlar eder.”* Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre; gelenek öncesi düzeyin ikinci evresi bireysellik-çıkarıcılık evresidir. Bu evrede, çocuk, bir şeyi kendisi için faydalı buluyorsa o, doğrudur anlayışına sahiptir. Ya da birine bir şey vermişse, biri için bir şey yapmışsa onun da karşılığını vermesi gerekli düşüncesi hâkimdir. Örnekteki öğrencide; yaşamakta olanlar insanlar için dua etmişsem onlar da bana dua etmeliler anlayışı görülmektedir.

Ayet hakkında yorum yapmaya gönüllü öğrenci az olsa da yapılan yorumların ortak noktası, öğrencilerin dua etmenin geçmişlere ve yaşayanlara dua edilmesi gerektiği sonucuna varılabildiği olmasıdır. Bunun dışında ayetin uzun cümle yapısıyla kurulmasından, özneyüklem bağının kurulamamasından dolayı ayet bütün olarak değerlendirilememiş, çocuklar ilgilerini çeken ya da ayeti okuduklarında akıllarında kalan ilk cümle hakkında yorum yapmayı seçmişlerdir. Bu da ayetin tümüyle anlaşılmasına engel olmuştur.

4.10. Bakara Suresi 110. Ayet (“Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Önceden kendiniz için yaptığımız her iyiliği Allah'ın yanında bulacaksınız.”)

‘Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz’ başlıklı konu beşinci sınıf beşinci ünite içerisinde yer almaktadır. Konu içerisinde Sebe Suresi 39. ayetten sonra, yardıma muhtaç insanlara yardım etmenin toplumsal bir görev olmasının yanında bir ibadet olduğu sadaka ve zekâtan bahsedilerek vurgulanmış, ardından Bakara Suresi 110. ayet verilmiştir: “Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür.”

Müslüman olmanın gereklerinden namaz ve zekât vazifesi bu ayette hatırlatılarak Allah katında hayırla karşılanacak güzel işler yapılması gerektiği tavsiye edilmiştir. Her şeyi gören, bilen Allah'ın yapılan iyilikleri karşılıksız bırakmayacağına işaret edilmiştir.

İncelediğimiz kitapta, ayet çevirisi şöyle verilmiştir: “Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Önceden kendiniz için yaptığımız her iyiliği Allah'ın yanında bulacaksınız.”¹⁰⁹

¹⁰⁹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 119.

Namaz ve zekât emri anlaşılma ile beraber son cümledeki ‘Allah’ın yanında’ ifadesi görüş bildiren çocuklar tarafından aynı şekilde yorumlandı. Birkaç örnek gösterecek olursak:
“*Namaz kılarken Allah’ın yanında kılıyormuşuz.*”

“*Camilere gidiyoruz ya namaza Allah’ın evi ya orası işte Allah’ın yanında oluyor.*”

“*Hani diyor ki yaptığınız iyiliği Allah’ın yanında yapıyormuşuz. Mesela namazı Allah’ın evinde kılıyoruz.*”

Çocuklar, ilk cümle ile ikinciye birbirine bağlarken, namazın Allah’ın huzurunda olmak olduğu bilgisiy ile ilintilendirmeye çalıştılar. Bu çaba sonucunda da namaz kılarken Allah’ın yanında oluruz gibi bir sonuca ulaştılar. Ancak bu, ayetin vermek istediği mesajı kapsamamaktadır. Başka bir öğrenci ise konuya şöyle bir yorum getirdi: “*Öğretmenim mesela biz öbür dünyaya göçtük. O zaman kıldığımız namazlar dermiş beni kıldı şey etti diye, yanımızda olur cehenneme gidecek olursak o bizi kurtarırmış.*” Bu öğrenci de kılınan namazın ahirette insanın yanında yer alıp onu koruyacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu bilgileri ailesinin anlattığı dini hikayelere dayandırmıştır.

Ayetin son cümlesinde, yapılan iyiliklerin karşılıksız bırakılmayacağını belirtmek için yaptığımız her iyiliği Allah’ın yanında bulacaksınız ifadesi kullanılmıştır. Ancak çocuklar bunu, ayetin ilk cümlesinde namaz kılma farzı da zikredildiğinden namaz kılarken Allah’ın huzurunda olmak şeklinde yorumlamışlardır. Çocuklar burada, ayetin bütünü görerek yorum yapma çabasına girişmişler ancak birinci cümle ile ikinci cümle arasındaki bağlantıyı doğru bir şekilde kuramamışlardır. Ayetin ikinci cümlesinin başında parantez içine yazılacak uygun bir bağlaçla (bununla birlikte, böylelikle gibi) bu sorun çözülebilir, ayet çocukların algılamasına uygun hale getirilebilirdi.

5. Çocukların Bilgi ve Tecrübî Alanlarının Dışındaki Konulara Değinen Ayet Çevirilerinin Verilmesi

Somut işlemler dönemi çocukların, hayata hazırlandıkları dönemdir. Bu dönemde, bilişsel, ahlaki, sosyal yönde gelişen çocuğun ilgi alanı, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyler kendini gösterir ve çocuk ilgi duyduğu şeylere yönelip hakkında bilgi sahibi olma çabasıdır. Bu ilgilerin oluşumunda ailesel ve çevresel faktörler etkili olduğu gibi çocuğun doğuştan sahip olduğu yetenekler de etkilidir. Çocuğun bilgi edinmesi ilgileri yönünde yaptığı araştırma ve çalışmalar, yapılan eğitim-öğretim çalışmaları gibi formal yapıda olabileceği gibi informal yapıda da olabilir.

Formal yahut informal olarak sürekli yeni bilgiler edinen çocuk, hakkında bilgi sahibi olmadığı konularda mantıksal çıkarımlar yaparak sonuca ulaşma becerisine sahip değildir.

Onun yapabileceği çıkarsamalar; şimdiki durumdan ve geçmişten gelen bilgileri bir araya toplayarak gerçeğe ulaşmak şeklindedir. Ancak bu durum ancak somut şeyler için geçerlidir. Soyut mantıksal çıkarımlarda bulunamayacağı gibi tecrübe etmediği konular karşısında da çaresiz kalacaktır.¹¹⁰

Çocuklara din eğitimi verilirken yahut ayet çevirileri incelenirken bilgi ve algı düzeyleri dikkate alınmalıdır. Soyut dini kavram veya durumların öğretilmesinde, mümkünse çocuğun tecrübî alanlarından yola çıkılmalıdır. Tecrübe edilmesi mümkün olmayan durumlar için somut örnekler verilerek konu izah edilmelidir. Hiçbir açıklama olmaksızın çocuğun bilgi ve tecrübe alanının dışında konular içeren ayetlerin sunulması, onları çocuk için anlamsız kılmaktadır. Aşağıda bu durumu örnekleyen durumlar verilmiştir:

5.1. En'am Suresi 151. Ayet ("De ki: Gelin Rabb'inizin sizlere neleri haram kıldığını söyleyeyim: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyi davranın... Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana haksız yere kıymayın! Düşünmeniz için Allah sizlere bunları tavsiye etti!")

4. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan; 'Helal, Haram, Sevap ve Günah Kavramları' başlıklı konuda helal kavramının açıklaması ve örnekleri verildikten sonra haram kelimesinin tanımı yapılarak haram olan şeylerin Kur'an'daki örneklerini sunmak için En'am Suresi 151. ayet verilmiştir: "De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin – sizin de onların da rızkını biz veririz-; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız."

Yukarıdaki ayette tevhit inancı ve ahlaka dair haram olan hükümlerden bazıları sıralanmıştır. Bunlardan ilki Allah'a ortak koşmamaktır. Allah'ın zatı ve sıfatlarında başka bir varlığı ona denk tutmak anlamına gelen şirk, büyük günahlardandır. İnsan, Allah'tan başka bir varlığı ilah olarak kabul ederse, yalnızca Allah'a ait olan sıfatlardan birini ya da birçoğunu başka bir varlığa atfederse, güç ve kudret bakımından O'na bir ortak tanırsa şirk koşmuş demektir.¹¹¹

Anne babaya iyilik etmek, onlara ihsanda bulunmak, güzel davranmak emrinin Allah'ın birliğinden sonra zikredilmiştir. Bu da, konunun ne kadar önemli olduğunu gösterir. Ana- baba hakkı Allah'ın hakkından sonra gelen ilk şeydir.

¹¹⁰ Mary Gander ve Harry Gardiner, a.g.e, s. 347.

¹¹¹ Ebu'l A'la Mevdudi, a.g.e, c. I, s. 533.

Fakirlik korkusuyla çocukları öldürmek Cahiliye döneminde olduğu gibi maalesef günümüzde de yapılan bir yanlıştır. Gerek anne karnındayken gerekse doğduktan sonra geçim sıkıntısı yahut farklı bir sebepten çocukların canına kıymak haramdır.

Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın emri ile açıktan işlenmeye çekinilen çirkin iş ve davranışların hiçbir koşulda da yapılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Kişi, insanların ayıplamasından çekindiği bir kötülüğü gizlice yapabiliyorsa Allah'ın emrini çiğnemekten çekinmiyor demektir. Ayeti kerimede dikkati çeken bir başka husus, kötülüğü yapmayın ya da işlemeyin değil yaklaşmayın buyrulmasıdır. Yani kötülüğe sebebiyet verebilecek durum ve ortamlardan da uzak durulmalıdır.

Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymamaktan kasıt, insan hayatının dokunulmazlığıdır. İslami hükümlere karşı söz, fiil ve davranışlarda bulunanlar ile savaş durumları dışında başka hiçbir sebep insan öldürmeyi meşru kılmamaktadır.¹¹²

Ayetin sonunda ise insanın bunlar üzerinde düşünmesi gerektiği hatırlatılmıştır.

Çeşitli hükümler içeren bu ayet ders kitabında şu çeviri ile yer almıştır: “De ki: Gelin Rabb’inizin sizlere neleri haram kıldığını söyleyeyim: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyi davranın... Kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı cana haksız yere kıymayın! Düşünmeniz için Allah sizlere bunları tavsiye etti!”¹¹³

Herhangi bir sadeleştirme ya da açıklama yapılmadan verilen tercümede, çocuklar deneyimledikleri emirlere yoğunlaşarak cevap vermiştir. Bu cevaplardan bazıları şöyledir:

“Anne babamıza el kaldırırsak Allah’ın yarattığı şeye tepki vermek anlamında oluyor.”

“Öğretmenim Allah annemizi babamızı boşu boşuna yaratmamış. Yarattığı şeylere de düzgün davranmalıyız. Anne babamıza el kaldırmak günah.”

Art arda söz hakkı alan bu öğrencilerden ikincisi ilk çocuğun söylediklerinden etkilenerek, onun yorumuna benzer bir yorumda bulunmuştur. Ayeti kerimedeki sırasına göre üçüncü sırada yer alan, kötülüğün açığına da gizlisine de yaklaşmama tavsiyesi üzerine gelen yorum şöyledir: *“Bir şey aldıysak gizlice onu ortaya çıkarmamız söylememiz gerekir.”*

Çocuk, bu lafzı, gizlice yapılan bir kötülüğün itiraf edilerek daha az ceza alınacağı yönünde düşünmüştür. Aynı bölüm hakkında başka bir öğrenci şunları söylemiştir: *“Öğretmenim biz kimseye kötülük yapmazsak Allah da bize kötülük yapmaz.”* Bu yorum, çocuğun Kohlberg’in ahlak gelişim kuramına göre, gelenek öncesi düzeyin ikinci evresi olan

¹¹² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 487-488.

¹¹³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 18.

çıkarcılık evresinde olduğunu gösterir. Kötülük yapmaması karşılığında Allah'ın da kendisine kötülük yapmayacağı yönünde karşılık beklentisi içerisindedir.

Ayette haramlığı zikredilen konulardan bir diğeri hakkındaki yorum şöyledir: “*Mesela öğretmenim bir kazaya girdik, sevabımız varsa kurtuluruz yaralanabiliriz de ama Allah'ın haram yaptığı cana kıymamak gerekir.*”

‘Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın’ ifadesi çocuğa karışık bir cümle geldiği için yorumlamakta güçlük çekmiş, örnek üzerinden anlamlandırmaya çalışsa da başarılı olamamıştır.

Tüm yorumlara baktığımızda çocukların, ayetin bütününe görmek yerine içinden seçtikleri cümleler hakkında konuştukları görülmektedir. Yorum yapmaya istekli olan ilk öğrenci anne babaya iyi davranmak tavsiyesi üzerinde durmuştur. Bu dönemdeki çocukların arkadaş ortamlarının önem kazanmasıyla ailesine bağımlılığının azaldığı düşünülse de halen aile, ilk çocukluk çağındaki önemini korumaktadır.¹¹⁴ Yorumların bu yönde yoğunlaşmasının sebebi ailenin öneminin hissedilmesine bağlanabilir. Bununla birlikte yapılan diğer yorumlarda da çocukların daha çok tecrübe ettikleri konularda konuştukları görülmektedir. Haksız yere insan öldürmek, Allah'a ortak koşmak gibi konular çocukların bilgi sahibi olmadığı konulardır. Ayet, tevhit inancına yapılan vurguyla başlamıştır. Ancak ilköğretim müfredatı içerisinde Allah inancı (Allah'ın sıfatları ve tevhit inancına yönelik konular) bir sonraki yıl içerisinde verilecektir. Çocuklar, bu konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarından Allah'a ortak koşmamanın ne manaya gelebileceğini düşünmemiş, soyut olan bu ifade anlayamamıştır. Bununla birlikte çocuklar, ayetin bütünüde zikredilen hususları göremeyerek, daha çok bilgi veya fikir sahibi oldukları konulara yoğunlaşmışlardır.

5.2. Müddessir Suresi 1–5. Ayetler (“Ey örtüsüne bürünen (peygamber)! Kalk ve insanları uyar. Rabbinin büyüklüğünü an. Elbiseni temiz tut ve kötü şeylerden uzak dur.”)

4. sınıf birinci ünite içerisinde dördüncü ayeti verilen surenin, aynı ders kitabında dördüncü ünitesindeki “Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e İndirilişi” başlıklı konusu içerisinde ilk beş ayeti yer almıştır: “Ey bürünüp sarınan (Resulüm)! Kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabbin büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et.”

Hz. Muhammed (s.a.v) Hira mağarasında Cebrail (a.s) ile karşılaşınca titreyerek evine gelerek, ‘beni örtün’ demiştir. Ayeti kerimedeki hitabın kaynağı budur. Daha sonra

---

¹¹⁴ Fatih Menderes Bilgili, Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, s. 134.

peygamber efendimize insanları uyarma görevi verilmiştir. Tevhit inancına dair ilk ayet sayabileceğimiz ayet surenin üçüncü ayetidir. ‘Elbiseni temiz tut’ emriyle sadece maddi temizlik değil kalp ve nefsin temizliği anlamı da kastedilmektedir. Kötü şeylerden uzak durması tavsiye edilerek, ahlak temizliğini de sağlaması istenmektedir. Bu ayetlerle peygamber efendimiz, Allah tarafından, ilahi görevine hazırlanmıştır.¹¹⁵

Ayetler ders kitabında: “Ey örtüsüne bürünen (peygamber)! Kalk ve insanları uyar. Rabbinin büyüklüğünü an. Elbiseni temiz tut ve kötü şeylerden uzak dur.” Şeklindeki çeviriyle yer almıştır.¹¹⁶

Çocuklar ayetteki genel ilkeleri anlamıştır. Örneğin: “*İnsanları uyar. Kötü şeylerden uzak dur. Elbiseni temiz tut diyor Allah.*”

“*İnsanları uyar, elbiseni tut ve kötülüklerden uzak dur.*”

Diğer çocukların yorumları da yukarıdaki ifadelerle hemen hemen aynıdır. Yalnız, çocuklar, ‘ey örtüsüne bürünen peygamber’ hitabını açıklayamamışlardır. Şu ifadeler bu durumun kanıtıdır: “*Örtüye bürünerek uyuruz ya onu diyor burada.*”

“*Temiz bir örtüye bürünen peygamber demek istiyor.*”

“*Beyaz bir örtüye bürünmüş bence.*”

Bu yorumların sebebi; çocukların ilk vahyin geliş sürecindeki bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Ayetlerin çoğu anlaşılmalı, çocukların bilişsel düzeyine uygun olmayan bilgi, kavram, kelime kullanılmamıştır. Ayetlerin, elbise temizliği ve kötülüklerden uzak durmak gibi oldukça somut konulardan bahsetmesi de bu durumu kolaylaştırmıştır. Ancak surenin ilk ayetinde peygamberimizi niteleyen sıfat açıklanamamıştır. Bu aşamada çocukların hayal gücünün de devreye girebileceğini yukarıdaki “Beyaz bir örtüye bürünmüş bence” ifadesinden anlamaktayız. Çocuğun zihninde peygamber; temizliğin sembolü olan beyaz renkle temsil edilmektedir. Ayetteki ifade için gerekli açıklama yapıldığında bu ifadeyi de doğru yorumlayabildikleri gözlenmiştir. Bu durumda ayeti kerime okutulmadan önce gerekli bilgi verilmelidir.

---

¹¹⁵ Hayreddin Karaman, a.g.e, c. V, s. 494.

¹¹⁶ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 76.

5.3. Bakara Suresi 213. Ayet (“İnsanlar tek bir topluluk idi. (aralarında anlaşmazlık başlayınca) Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. Ve insanların anlaşmazlığa düştükleri konularda karar vermeleri için peygamberlerle birlikte içinde gerçekleri taşıyan kitabı da indirdi...”)

4. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer alan, ‘Son İlahi Kitap Kur’an-ı Kerim’ konusunda, konu başlığının hemen altında Bakara Suresi 213. ayet yer almaktadır: “İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarında kıskançlıktan ötürü dine anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenlere, üzerinde ihtilafa düştükleri gerçeği izniyle gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.”

Allah ilk insan Hz. Adem’i yarattığında ona doğru yolu göstermişti. Hz. Adem’in torunları da bir süre bu doğru yolu takip ettikten sonra yeni kollar ve sapık mezhepler icat ederek menfaatleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Allah, bu tür sapkınlıklardan insanı korumak için doğru yolu gösteren kitaplar ve onları açıklayıcı peygamberler göndermiştir. Buna rağmen insanlar, kendi kıskançlık, kin gibi duyguları sebebiyle ihtilafa düşmüşlerdir. Bunun üzerine Allah, onları yeniden hakka döndürmek üzere Kur’an’ı göndermiş ve ona inanları doğru yola ileticeğini belirtmiştir.¹¹⁷

Ayeti kerimenin ders kitabındaki tercümesi şöyledir: “İnsanlar tek bir topluluk idi. (aralarında anlaşmazlık başlayınca) Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. Ve insanların anlaşmazlığa düştükleri konularda karar vermeleri için peygamberlerle birlikte içinde gerçekleri taşıyan kitabı da indirdi...”¹¹⁸

Çocuklar, daha önce bilgi sahibi olmadıkları ilahi kitaplar konusuna da değinen ayeti kerimedeki bütünlüğü anlamakta zorlanmışlardır. Birçok çocuk Kur’an’ın anlaşmazlıkları çözmek için gönderildiğine dair fikirlerini açıklamıştır. Örneğin: “Allah, insanlar arasında uyumsuzluk çıkınca göndermiş kitabı ve peygamberi.”

“İnsanların bir topluluk olduğunu, peygamberlerin bize haber verdiğini, aramızdaki anlaşmazlığa düştüğümüz konulardaki şey için peygamberleri göndermiş.”

Daha geniş kapsamlı bakan çocuklar şu ve benzer ifadelerle düşünceleri açıklamıştır: “Hepimizin Allah’ı iyileri seviyor, kötülerini sevmiyor. Onu müjdeledi. Nasıl müjdeledi? Onun için peygamberleri verdi. Bir de peygamberlerle beraber içinde gerçekleri verdi. Allah ona

¹¹⁷ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. I, s. 145.

¹¹⁸ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 72.

müjdeliyor, o da bize müjdeliyor. Allah müjdeleyici ve uyarıcıdır. Diyor, uyarıyor; iyi olun ben sizi seveyim, kötü olursanız sevmem.”

Çocuk, ayetteki ‘Allah müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi’ ifadesini Allah müjdeleyicidir olarak algılamış, kitaplara dair herhangi bir yorum yapamamıştır. Başka bir çocuk ise, kutsal kitapların peygamberlerin ürünü olduğuna dair düşüncesini şöyle açıklamıştır: *“İnsanlar tek bir toplulukmuş, çoğalmışlar. Sonra aralarında anlaşmazlık başlayınca Allah peygamberi çağırmış şöyle demiş: Bir tane kitap gönder, onlar iyiyi, kötüyü buradan anlasınlar demiş. Kitap gelmiş.”*

Görüldüğü üzere çocuk, hayal gücünden de faydalanarak bir kurgu oluşturmuştur. Bu yanlışlık, çocuğun hiçbir şey bilmediği bir konuda ayetle karşı karşıya kalmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir çocuk ise; *“İnsanlar çok güzelmiş, sonra birden uyumsuzluk çıkmış. Bunu duyan Allah’ımız peygamberleri göndermiş, kitap göndermiş. Bu Kur’an’mış. Birileri okuyunca düzelmeye başlamış.”* Diyerek Kur’an’ın insanlar arasında çıkan anlaşmazlık üzerine indirildiğini ve insan davranışlarını düzeltmede olumlu bir etkiye sahip olduğunu açıklamıştır.

Yukarıdaki yorumları incelediğimizde, çocukların net bir sonuca ulaşamadıkları görülmektedir. Çünkü ayet, çocukların bilgi düzeyinin üstündedir. Ayeti yorumlayabilmek için çocukların, insanların Hz. Adem’den türediğini ve sonra gelen nesillerin hak dini menfaatlerine göre değiştirerek sapık yollar girdiğini, peygamberlerin insanlara uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderildiğini ve insanların anlaşmazlığa düştükleri konularda Kur’an ışığında karar vermeleri gerektiğini bilmeleri beklenmektedir. Bu bilgilere ancak ailesinden düzeyli ve doğru bir din eğitimi almış bir çocuk sahip olabilir. Ancak araştırma yaptığımız bölgede bu durum söz konusu değildir.

Ders kitabında ayetin verilmiş amacı, kutsal kitapların gönderiliş sebebi ve amacına ulaşmalarını sağlamaktır. Ancak yukarıdaki bilgilere sahip olmayan çocukların bu sonuca ulaşmaları mümkün değildir.

5.4. Yunus Suresi 5. Ayet (“Güneş’i parlak bir ışık (kaynağı) ve ayı aydınlık kılan ve yılların sayısını bilesiniz, (zamanı) ölçebilirsiniz diye ona evreler koyan odur. Bunların hiçbirini Allah, bir anlam ve amaçtan yoksun yaratmış değildir. (Allah) bilmek isteyen bir topluluk için ayetlerini ayrıntılı olarak (işte böyle) açıklıyor.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ başlıklı konuda doğadaki varlıklar arasında bir uyum olduğuna delil olarak Yunus Suresi 5. ayet verilmiştir: Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (aya) birtakım menziller

takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme ayetlerini açıklamaktadır.”

Dünya kendi eksenini etrafında dönüşünü bir günde, güneş etrafındaki dönüşünü ise bir yılda tamamlar. Bu dönüş günlerin, mevsimlerin kısacası takvimin oluşmasına sebep olarak insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Tüm bunlar düşünen insanlar için imanı güçlendiren Allah'ın varlığının delillerindendir.

Ayeti çocukların algı düzeyine göre incelemeye önce şunu belirtmekte fayda görüyoruz ki, beşinci sınıf Fen ve Teknoloji dersi müfredatında güneş ve ay ile ilgili konular, 'Dünya, Güneş ve Ay' adı altında beşinci ünite kapsamındadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde evrendeki düzenden hareketle Allah'ın varlığı açıklanırken verilecek örnekler öğrencilerin bu konuda hazır bulunuşluğunun olmadığı göz önüne alınarak verilmelidir. Ders kitabında: “Güneş'i parlak bir ışık (kaynağı) ve ayı aydınlık kılan ve yılların sayısını bilirsiniz, (zamanı) ölçebilirsiniz diye ona evreler koyan odur. Bunların hiçbirini Allah, bir anlam ve amaçtan yoksun yaratmış değildir. (Allah) bilmek isteyen bir topluluk için ayetlerini ayrıntılı olarak (işte böyle) açıklıyor.”¹¹⁹ Şeklinde tercümesi verilen ayette belirtilen konu, öğrencilerin henüz öğrenmedikleri bilgileri kapsamaktadır. Bu da ayetin anlaşılmasında problemler meydana getirmiştir. Örneğin: “*Güneşin ışık kaynağı olduğunu anladım ben buradan.*”

“Güneş parladığı için ısıtıyor. Güneş olmazsa hava soğur.”

“Dünya döndüğü için ayın ışığını bilirsiniz diyor.”

Yukarıdaki örneklerde çocuklar, daha önce edindikleri genel bilgiler doğrultusunda açıklama yapmaya çalışmışlardır. Bunların dışında ayeti yanlış anlayan ya da konu hakkında doğru bilgiye sahip olamadıklarından yanlış şeyler ifade eden çocuklar da vardır. Örneğin: “*Güneşi parlak kılan aydır diyor.*”

“Güneş döndüğü için ayın ışığı, bilirsiniz diyor Allah.”

“Güneş ışık kaynağı olduğunu anladım ve güneş, dünya döndükçe şey dünya bir aydınlanıyor bir karanlık oluyor.”

Güneşin, dünyanın ve ayın hareketleri ve bunların amacını bulmaya yönlendirdiğimizde tek bir öğrenci düşüncelerini ifade etmeye gönüllü olmuş o da şunları söylemiştir: “*Öğretmenim Allah güneşi ve ayı bizden yoksun kalasın diye yaratmamış. Herkese yardım etsin diye yaratmış.*”

Görüldüğü üzere çocuklar ayeti anlamlandıramamışlardır. Ayet örnek olarak verilirken konunun öğrencilerin bilgisi dışında olduğu ihmal edilmiştir. Bununla birlikte çocuklar fen ve

¹¹⁹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 16.

teknolojiyle alakalı olduğunu düşündükleri bu konunun Allah'ın varlığıyla ilgisini kavrayamamışlardır. Eğer ayet, öğretmen ya da bir yetişkin gözetiminde okunuyorsa burada gerekli açıklama yapılarak çocuğun ilgiyi kurması sağlanmalıdır. Çocuğun ayeti tek başına okuması gerekiyorsa, birkaç cümleyle güneş, dünya ve ayın hareketlerinin insan hayatına sağladığı kolaylık ile ilgili açıklama metne eklenmelidir.

5.5. Mülk Suresi 3. Ayet (“Yedi göğü birbiriyle tam bir uyum içinde yaratan O’dur. Rahman’ın yaratışında hiçbir aksaklık göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?”)

5. sınıf birinci ünite içerisindeki ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusu içerisinde ‘Anlamaya Çalışalım’ etkinliği içerisinde, evrendeki düzenden hareketle Mülk Suresi’nin 3. ayetini yorumlamaya çalışmaları istenmiştir. Ayet meali şöyledir: “O ki, birbiri ile ahenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahman olan Allah’ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?”

Ayeti kerimede evrenin mükemmel yaratılışına ve tam bir düzenle işleyişine dikkat çekilerek insan düşünmeye teşvik edilmektedir. Ayette geçen yedi gök, ifadesiyle atmosferin tabakalarına işaret edildiği düşünülebilir. Ayetin bütününde kusursuz bir şekilde devam eden düzenin tesadüfen meydana gelemeyeceği belirtilmektedir. Bu durum da, yüce, ilim ve kudret sahibi bir varlığa delalet etmektedir.

Etkinlik içinde ayet şu tercümeyle verilmiştir: “Yedi göğü birbiriyle tam bir uyum içinde yaratan O’dur. Rahman’ın yaratışında hiçbir aksaklık göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?”¹²⁰

Öğrencilerin bilgi seviyesi yedi gök kavramını anlamaya yeterli düzeyde değildir. Bu yüzden çocuklar ayette geçen uyum kavramını insanlar arası ilişkilerde uyum olarak yorumlamışlardır. Örneğin; “*Öğretmenim Allah, birbirleriyle kavga etmesinler diye uyum içinde yaratmış insanları.*”

“*Allah göğü, yeri insanlar dürüst olsunlar, kavga etmesinler diye yaratmış. Hiç aksaklık olmasın diye yaratmış.*”

“*Allah herkesi aynı yaratmıştır, bazı kişileri. Bazı kişileri farklı yaratmıştır. Allah, Rahman’ın yaratışında bir aksaklık göremezsin diyor.*”

Burada kastedilen uyumun insanlar arasında değil, evrende olduğunu söyleyerek, yedi gök kavramına açıklık getirdikten sonra çocukların yorumları da daha net olmuştur. Örneğin: “*Yedi göğü birbirine tam uyum içinde yaratmış. Allah tam yaratmış dünyayı.*”

¹²⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 17.

“Cenab-ı Allah, çevrene bak bir bozukluk var mı demiş. Yok.”

“Öğretmenim Allah göğü yaratmasaydı, gökte giden şeyler yerde gider, her yere insanlara evlere çarpardı. Uyum var yani.”

“Allah’ın yaratışında hiçbir aksaklık olmamasına dikkat etmiş.”

Ayet çevirisinde öğrencilerin konu hakkındaki bilgi eksiklikleri göz ardı edilmiştir. Bu yüzden gerekli açıklama yapılmadan önce çocuklar ayeti anlayamamışlardır. Tarafımızdan konuya açıklık getirildiğinde dünyada bir uyum ve düzen olduğunu kavrayabilmişlerdir. Bu ayet, bir yetişkin gözetiminde okutulduğunda, gerekli açıklamalar yapılarak öğrencinin algı düzeyine uygun hale getirilebilir. Ancak çocuğun, kendi başına okuyup anlamlandırması istendiğinde gerekli açıklama dipnot yahut parantez içi birkaç cümlelik bir açıklama yapılarak yanlış anlaşılmanın önlenmesi gerekir.

5.6. Bakara Suresi 183. Ayet (“Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Başlıca İbadetler’ konusuna ait bir yan başlık olan oruç konusunda hedef, çocuğun oruç hakkında genel bir bilgi sahibi olmasını sağlamaktır. Orucun farz bir ibadet olduğunu kanıtlamak amacıyla şu ayet verilmiştir: “Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.”¹²¹

Oruç, Allah’ın rızasını kazanmak için belirli bir süre için yeme, içme cinsi ilişki gibi bedeni ihtiyaçlardan uzak durmaktır. Oruç ibadeti İslam’dan önce de var olan bir ibadettir. Yahudilerin, Allah’ın Hz. Musa’yı kurtardığı gün tuttıkları aşure orucu, ekim ayına rastlayan yılbaşlarında (kipur gününde) tuttıkları oruç yahut Hıristiyan şeriatında Hz. İsa’ya peygamberlik gelmeden kırk gün tuttuğu oruç ibadet sayılmaktadır. Ancak dinimizdeki oruç bunlara benzememektedir. Oruç ibadeti ile insan, bedeni isteklerinden vazgeçerek ruhunu geliştirmektedir. Nefsin terbiyesi günahlardan sakınmak ile mümkündür ve oruç, insanı günahlardan sakındıran bir ibadettir.¹²²

Ders kitabında: “Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı...”¹²³ Şeklinde tercüme edilen ayette ‘sizden öncekiler’ ifadesi çocuklar için belirsiz bir ifadedir. Örneğin: “Yani ey iman edenler diye bize diyor. Bizden öncekilere farz kıldığı gibi Allah bize de farz kılmış, annemize babamıza mesela. Farzları yerine getirin diyor.”

¹²¹ Bakara 2/183.

¹²² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 276.

¹²³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 44.

“Bizden önce doğanlar oruç tutarlarmış, doğacak olanlara da oruç tutun diyor.”

“Siz de, sizden önceki büyükleriniz gibi orucu tutun demektir.”

Sizden öncekiler ifadesi çocuklar için kendilerinden önce doğmuş yaşamış aile bireyleri ya da atalarıdır. Hâlbuki ayetteki maksat Ehl-i kitaptır. Bu konuda bilgi sahibi olmayan çocuklar, ayeti bu şekilde yorumlamaları normaldir. Diğer çocuklar ayeti, orucun farz olduğunu bildirmesi bakımından değerlendirerek şu ve benzer ifadelerde bulunmuşlardır: *“Oruç tutmak Allah’a karşı görevimiz. Görevini yapanlara iyi davranır, görevini yapmayanlara kötü davranırmış.”*

“Oruç tutmalıyız.”

Ayetlerin çevirisini verirken kullandığımız Kur’an mealinde ‘sizden öncekilere’ yerine ‘sizden önce gelip geçmiş ümmetlere’ ifadesi kullanılmıştır. Burada ümmet kelimesi çocukların bilmediği bir kelime olacağından bunun açıklaması; Hıristiyanlık, Yahudilik gibi bir dine mensup bireyler olarak verilmeli böylelikle sizden öncekiler ile ehl-i kitabın kastedildiğini açıklanmalıdır. Bu açıklama olmaksızın, çocuklar konu hakkında bilgi sahibi olmadığından ayetin anlaşılması zorlaşacak açıklama yapıldığı takdirde ise çeviri daha açık olacak ve çocukların yukarıda düştüğü hataya düşmesi engellenerek doğru yoruma ulaşmaları sağlanacaktır.

5.7. Al-i İmran Suresi 97. Ayet (“...Gücü yetenlerin o evi (Kâbe) haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır...”)

‘Başlıca İbadetlerimiz’ konusunu içerisinde Hac ibadeti hakkında da genel bilgi verildikten sonra Al-i İmran Suresi 97. ayet verilmiştir: “Orada apaçık nişaneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir.”

İbrahim’in makamı, Hz. İbrahim’in Kâbe’yi inşa ederken ve insanları hacca davet ederken üzerine bastığına ve ayak izlerinin çıktığına inanılan taşın bulunduğu yerdir. Burada maksat, Mescid-i Haram’dır. Bu bölgede emniyet sağlanmıştır. Yani her türlü mal ve can güvenliği sağlandığı gibi bitki ve hayvanların öldürülmesi de caiz değildir. Etrafta her türlü kargaşanın hâkim olduğu zamanlarda bile buraya giren emniyette olmaktadır. Güç yetirenlerin yani maddi olarak durumu uygun olanların, sağlık açısından bir engeli bulunmayanların yahut bölgede güvenlikle ilgili bir sorunun olmadığı sürece, belirlenen zamanda Arafat’ta bulunmak ve Kâbe’yi ziyaret etmek manasına gelen hac görevi farz bir ibadettir. ‘Kim inkâr ederse’ ifadesini haccı inkâr edenler olarak yorumlayanlar olduğu gibi, gücü yettiği halde hac

ibadetini yerine getirmeyenler şeklinde yorumlayanlar vardır. Her iki halde de kişi büyük bir günah işlemiş, isyan etmiş olur.¹²⁴

Ders kitabında ayet: "...Gücü yetenlerin o evi (Kâbe) haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır..." çevirisiyle yer almıştır.¹²⁵ Hac ibadeti hakkında çevrelerinden edindikleri bilgilerden fazlasına sahip olmayan çocuklar, 'güç yetirmek' ifadesiyle ne kastedildiğini anlayamamıştır. Örneğin: "*Güç yetenlerin evi derken gücü yeten Müslümanların evi diyor. Güç dediği para öğretmenim.*"

"Parası olanlar gidebiliyor oraya."

Ayet hakkında açıklama yapılmadan okuduklarında, güç yetirmeyi maddi anlamda yorumlamalarının sebebi, aile veya sosyal çevre içinde edindikleri kulaktan dolma bilgilerdir. Ayetin manası içerisinde, maddi olarak güç yetirmek de kastedilmiş olmakla birlikte tek şart bu değildir. Çocukların bu şekilde algılaması, ibadeti yapabilmek için paranın gerekli olduğunu sonucuna ulaşmaları, psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyecek bir durumdur. Bu yüzden, burada güç yetirmek ifadesinin içerdiği tüm anlamlar açıklanmalıdır.

Ayet içerisinde yanlış anlaşılan bir diğer ifade 'Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı'dır. "*Allah'ın bizim üstümüze yararları vardır.*"

"Allah bizi yarattı, O'nun hakkı vardır." Bu ifade hac ibadetiyle ilişkilendirilememiştir.

Öğrencilerden bazıları, Kâbe hakkındaki bilgilerini paylaşarak şöyle söylediler: "*Ben bir filmde izlemiştim. Ezan okuyorlar ya Hz. İbrahim Kâbe'nin üstüne çıkıp ezan okuyor. Müslüman oluyorlar. O ezan okuyanın yüzü falan karaydı. Taşlara falan yatırıyorlardı onu.*" Çocuğun Hz. İbrahim olarak anlattığı kişi Bilal-i Habeşi'dir. Çocuğun seyrettiği filmde oldukça etkilendiği gözlenmiştir. Başka bir öğrenci konu hakkındaki gözlemlerini paylaşarak: "*Benim dedem hacca gitti. Kâbe'ye gitmek isteyenler Allah'ı sevmeli, Kur'an okumalı, oraya zevk için gitmemeli.*" Diyerek duyduklarından yola çıkarak hac ibadetini anlamlandırmaktadır. Başka bir çocuk, "*Kâbe'yi televizyonda gösteriyorlar, insanlar beyaz giyiniyor böyle.*" Demiştir. Görüldüğü üzere çocuklar, bilgi sahibi olmadıkları bir konu olan hac hakkındaki ayeti yorumlamaktan çok konuyu somut deneyimlerine dayandırarak açıklama çabasına girmişlerdir. Ayetin, kastettiği mana gerek 'güç yetirme' gerekse 'Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı' ifadelerinin belirsizliğinden dolayı anlaşılammış, anlamlandırma çabaları somut deneyimlerini paylaşma şeklinde kendini göstermiştir.

¹²⁴ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 637-639.

¹²⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 44.

5.8. Bakara Suresi 110. Ayet (“Namazı kılın, zekâtı verin; kendiniz için yaptığımız her iyiliği, Allah’ın yanında bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür.”)

5. sınıf ikinci ünitesi içerisinde yer alan ‘Başlıca ibadetler’ konusunda zekât ibadetinin tanımı verilerek değinilmiş ve farz olduğu Bakara Suresi 110. ayet ile delillendirilmiştir. Ayet şöyledir: “Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığımız her iyiliği Allah’ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.”

Müslüman olmanın gereklerinden olan namaz ve zekât ibadeti yerine getirildiğinde Allah’ın bunların mükâfatını vereceği, her şeyi görüp bilen Rabbimizin yararlı şeyleri de görerek karşılıksız bırakmayacağı müjdelenmektedir.

Ayet ders kitabında şöyle tercüme edilmiştir: “Namazı kılın, zekâtı verin; kendiniz için yaptığımız her iyiliği, Allah’ın yanında bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür.”¹²⁶

Zekât konusunda bilgi sahibi olmayan öğrencilere ayeti sordüğümüzde hiçbir cevap alamadık. Bunun üzerine gerekli açıklama ders kitabında da verilmiş bilgiler doğrultusunda yapılmıştır. Ayet tekrar incelendiğinde, Allah’ın her şeyi görüp bildiği, bilgisine de sahip olan çocuklar ayeti bu yönde yorumlamışlardır. Birkaç örnek verecek olursak: “*Oruç tuttuğumuzu, namazı kıldığımızı, zekâtı verdiğimizizi Allah görür ona göre şey verir.*”

“Allah her şeyi görür. Hırsızlık yaparsak cehennemde cezasını verir. Namaz kılsak da ödülünü verir.”

“Yani diyor ki namazınızı kılın, yeteri kadar paranız varsa zekâtı verin diyor. Allah bizi görüyor diyor. Bütün yaptıklarımızı, bütün dualarımızı.”

Zekâtın ne olduğu açıklandıktan sonra çocuklar doğru olarak algılayabildikleri gözlenmiştir. Bu durumda ayetin çocukların bilgi düzeyine uygun olmadığını söylemek mümkündür. Ayet okutulmadan önce mutlaka gerekli açıklama yapılmalı, çocuğun kendi başına ayeti okuması gerekiyorsa gerekli açıklama yazılı olarak sunulmalıdır.

5.9. Ahzab Suresi 56. Ayet (“Allah ve melekleri, Peygambere çok salâvat getirirler. Ey müminler! Siz de salâvat getirin.”)

5. sınıf üçüncü ünitenin son konusu ‘Salâvat Duaları ve Anlamı’dır. Salâvat dualarını ezbere okuyup anlamını söylemek konuya ait kazanımdır ve süresi bir ders saatidir. Salâvatın tanımı yapıldıktan sonra bunun peygamberimize sevgimizi ve saygımızı göstermenin bir yolu olduğundan bahsedilmiş, ardından Ahzab Suresi 56. ayet verilmiştir: “Şüphesiz Allah ve melekleri peygambere salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selam edin.”

¹²⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 44.

Salâvat, salât kelimesinin çoğuludur. Salât'ın kelime anlamı; ateşe tutmak, kızartmaktır. Terim anlamı ise; dua ve namazdır. Ayette Allah ve meleklerinin salâtından bahsedilmektedir. Allah'ın salâtını rahmet ve övgü olarak niteleyenler olduğu gibi bunun mahiyetinin ne ve nasıl olduğunu bilmek mümkün değildir. Şüphesiz ki bu çok büyük bir lütuftur. Meleklerin salâtının ise övgü ve tebrik olduğu yönünde açıklamalar mevcuttur.

Sahabe, peygamberimize, kendisine salâtın nasıl olacağını sorduğunda onlara namazlarda okuduğumuz salâvat-ı şerife olarak bilinen duaları öğretmiştir.¹²⁷ Ey iman edenler hitabı ile tüm müminlere emredilen de budur. Salâvatın, zamanı, mekânı ve sayısı konusunda fıkıhçıların farklı görüşleri vardır ancak çalışmamızın sınırları nedeniyle bu görüşlere yer vermeyeceğiz.

Ayetin kitaptaki tercümesi şöyledir: “Allah ve melekleri, Peygambere çok salâvat getirirler. Ey müminler! Siz de salâvat getirin.”¹²⁸

Çocuklar birbirine benzer yorumlar yapmışlardır: “*Öğretmenim bizi uyarıyor, siz de salâvat getirin diye.*”

“*Peygamberimize çok salâvat getirmemiz gerektiği.*”

“*Melekler salâvat getiriyormuş ya onları peygamber efendimiz tanıdığı için biz salâvat getirirsek bizi de tanır.*”

“*Allah ve melekleri örnek almamız. Allah ve melekler çok salâvat getiriyormuş, biz de çok salâvat getirmeliyiz.*”

“*Allah ve melekler peygamberimize çok salâvat getiriyorlar. Çünkü onu seviyorlar.*”

Öğrencilerin, salâvat getirmenin gerekliliği anlamakla beraber bunu farklı sebeplere bağladıkları görülmektedir. Son iki yoruma bakacak olursak, Allah ve melekleri örnek almak için salâvat getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Diğerinde ise, salâvat getirmenin peygamber sevgisinden kaynaklandığını açıklamıştır.

‘Melekler salâvat getiriyormuş ya onları peygamber efendimiz tanıdığı için’ ifadesiyle çocuk, peygamberimizi tanıyanlar aracılığıyla ona salâvat gönderebileceğimiz ve bu yolla peygamberimizin de kendisini tanıyacağı düşüncesini görmekteyiz.

İfadenin açık ve anlaşılır olması çocukların, salâvat getirmenin gerekli, emredilen bir şey olduğunu kavramalarını sağlamıştır. Ancak ‘salâvat getirme’nin ne ve nasıl olduğunu sorduğumuzda cevap alamayıp, ayetin anlamının havada kaldığını göstermektedir. Salâvat ifadesinin yalnızca başını söylediğimizde birçok öğrenci bunu hatırlayıp söylemeye başlamıştır. Ancak isminin salâvat, salâvat-ı şerife olduğunu bilmediklerinden dolayı, ayette

¹²⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 397-398.

¹²⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 79.

tavsiye edilen bir şey olduğunu, gerekliliğini anlamış, bunun ne olduğunu ancak söylendikten sonra hatırlayabilmişlerdir. Öyleyse bu ayeti, herhangi bir Kur'an mealinde gören çocuk neyin emredildiğini kavrayamayacaktır. Bu sorunu gidermek için parantez içi açıklamayla, salâvat duaları yazılarak anlaşılması sağlanabilir.

5.10. Mü'min Suresi 78. Ayet (“Andolsun ki, senden önce birçok peygamber gönderdik; sana onların kimini anlattık, kimini de anlatmadık...”)

5. sınıf dördüncü ünite içerisinde kıssa kavramını açıklamak amacıyla hazırlanan ‘Kıssa Nedir?’ konusu içerisinde her peygamberin kıssasının anlatılmadığını örneklemek amacıyla Mü'min Suresi 78. ayet verilmiştir: “Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir ayeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman batılı seçenler hüsrana uğrayacaklardır.”

Resûlullah'tan önce de peygamberler gönderilmiş, bu peygamberler de çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Hepsinin ortak amacı insanları Allah'ın varlığına ve birliğine, hak dine davettir. Bu zor görevi yerine getirirken hepsinin düşmanları olmuş birçoğu hayatını acılar içinde geçirmiştir. ‘Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir ayeti kendiliğinden getiremez.’ İfadesindeki ayet mucize olarak yorumlanmıştır. Mucize, peygamberlerin, Allah'ın dilemesiyle gösterdikleri olağanüstü olaylardır. Yani hiçbir peygamber kendi dilemesiyle mucize gösteremez.¹²⁹

Ayet ders kitabında şu çeviriyle yer almıştır: “Andolsun ki, senden önce birçok peygamber gönderdik; sana onların kimini anlattık, kimini de anlatmadık...”¹³⁰

Çocukların birçoğu ayeti, birçok peygamber gönderilmiş olması yönüyle değerlendirerek şu ve benzer şekillerde düşüncelerini ifade etmiştir: “*Birçok peygamber göndermiş Allah. Onların kimini anlatmış, kimini anlatmamış.*”

“*Daha önce de peygamber gönderdik diyor.*”

“*Allah peygamberlerin iyi kalpli olduğunu anlatmış, kimini anlatmamış.*”

Bunların dışında çocuklardan biri ‘senden önce’ ifadesini kendisi olarak algılayarak: “*Andolsun ki senden önce birçok peygamber gönderdim diyor. Biz doğmadan önce çok peygamber göndermiş.*”

¹²⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 680.

¹³⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 85.

Burada çocuklar, Kur'an'da kaç peygamberin adı geçtiğini, hangilerinin kıssalarına yer verildiğini bilmemektedir. Dolayısıyla ayeti okuduklarında akıllarına gelen ilk mana birçok peygamber gönderilmiş olduğudur. Ancak hepsinin adının geçip geçmediği ile ilgili yoruma ulaşmaları mümkün değildir. Oysa ayette, Kur'an'da adları zikredilen yahut kıssaları anlatılanların dışında çok sayıda peygamber gönderildiğine vurgu vardır. Çocuklar ayeti, bilgi yoksunluğundan dolayı bu derinlikte anlayamamışlardır.

5.11. Bakara Suresi 132–133. Ayetler (“Bu dini İbrahim kendi evlatlarına vasiyet ettiği gibi Yakup da vasiyet etti ve ‘Evlatlarım! Allah sizin için bu dini seçti. Sakın Müslümanlıktan başka bir din üzere ölmeyin’ dedi. Yoksa Yakup’a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman (Yakup) oğullarına, ‘Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?’ demişti. Onlar, ‘Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilahı olan tek Allah’a kulluk edeceğiz, biz ancak ona teslim olmuşuzdur’ dediler.”)

5. sınıf dördüncü ünitenin ilk konusu içerisinde (Kıssa Nedir?) Mü’min Suresi 78. ayetten hemen sonra meali şöyle olan Bakara Suresi 132 ve 133. ayetler verilmiştir: “Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Yakup da: Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslam’ı) seçti. O halde sadece Müslümanlar olarak ölünüz (dedi). Yoksa Yakup’a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman Yakup oğullarına: Benden sonra kime kulluk edeceksiniz demişti. Onlar: Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilahı olan tek Allah’a kulluk edeceğiz; biz ancak O’na teslim olmuşuzdur, dediler.”

Hz. Yakup tevhit inancına bağlı bir peygamber olarak oğullarına da bunu tavsiye etmiştir. 133. ayetin ilk cümlesi olan; ‘Yoksa Yakup’a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz?’ ifadesi Yahudilere bir ret mahiyetindedir. Çünkü Yahudiler Hz. Yakup’un benimseyip oğullarına tavsiye ettiği dini kendi dinleri olarak nitelemektedirler. Oysa o din, Hz. İbrahim’in, İsmail’in ve İshak’ın dinidir.

Ayetin ders kitabındaki çevirisi şöyledir: “Bu dini İbrahim kendi evlatlarına vasiyet ettiği gibi Yakup da vasiyet etti ve ‘Evlatlarım! Allah sizin için bu dini seçti. Sakın Müslümanlıktan başka bir din üzere ölmeyin’ dedi. Yoksa Yakup’a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman (Yakup) oğullarına, ‘Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?’ demişti. Onlar, ‘Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilahı olan tek Allah’a kulluk edeceğiz, biz ancak ona teslim olmuşuzdur’ dediler.”¹³¹

Ayette Yakup (a.s) dan bahsedilmektedir. Ancak bu ayet, ünitenin ilk konusu içerisinde yer alır. Ailede yahut çevresinden bu konuda bilgi edinemeyen bir çocuk için

¹³¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 85.

ayetteki konu bilinmeyen bir konudur. Nitekim birçok çocuk ayeti anlayamamıştır. Örneğin: *“Allah diyor ki Hz. Peygambere Yakup peygamber öldüğünde sen orada mıydın?”*

“Yakup oğullarına diyor ki öğretmenim bize de diyor. Ben ölünce siz kime kulluk edeceksiniz diyor?” Bunun ardından başka bir çocuk: *“Hayır öğretmenim biz sadece Allah’a kulluk ederiz, ona teslim olmuşuz.”*

“Demek istiyor ki öğretmenim, peygamberimiz insanları Müslüman olmasına ikna edince peygamber ölünce siz kime kulluk edeceksiniz demek istiyor. Allah’a kulluk etmemiz gerekir.”

Birçok çocuğun ayet hakkında düşüncelerini söylemek istemedikleri gözlemlendi. Ayet, gerek çocuklara yabancı bir konudan bahsediyor olmasından, gerekse uzunluğundan dolayı anlaşılammamıştır. Hz. Yakup ve oğullarını yahut onların ataları İbrahim, İsmail ve İshak’ı tanımayan çocukların sessiz kalmaları doğaldır. Ayet, ünitenin sonlarına doğru verilseydi, çocuklar peygamberler hakkında daha fazla bilgi sahibi olacağından anlamaları da daha kolay olurdu.

5.12. İbrahim Suresi 35. Ayet (“İbrahim şöyle demişti: ‘Rabb’im! Bu şehri güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.”)

5. sınıf dördüncü ünite içerisinde ‘Kur’an’da Peygamber Kıssaları’ konusuna ait bir alt başlık olan; ‘Allah’ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim’ konusuna, Hz. İbrahim ve hayatı hakkında bilgi vermek amacıyla iki ders saati ayrılmıştır ve konu içerisindeki ilk ayet İbrahim Suresi 35. ayettir: *“Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: ‘Rabbim! Bu şehri (Mekke’yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!’”*

Ayeti kerimede Hz. İbrahim’in kutsal bir şehir olan Mekke’yi güvenli kılması ve o dönemde insanların inancı olan putperestlikten neslinin koruması için ettiği dua aktarılmaktadır.

Ayet ders kitabında şöyle yer almaktadır: *“İbrahim şöyle demişti: ‘Rabb’im! Bu şehri güvenli kıl. Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut.”*¹³²

Çocukların ayeti anlamakta güçlük çekmedikleri gözlenmiştir. Onların ifadelerinden birkaç örnek verecek olursak: *“Hz. İbrahim Allah’ımıza şöyle demiş; çocuklarımı putlara tapmaktan uzak tut.”*

“Bu şehri güvenli kıl demekle herkes dürüst, ahlaklı, namaz kılan kişiler olsun. Putlara tapmaktan koru Allah’ım bizi diyor. Beni ve oğullarımı.”

¹³² Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 88.

“Burada Hz. İbrahim demek istiyor ki Allah’a; beni ve dünyadaki bütün insanları, eskiden insanlar putlara taparmış ya ondan koru demek istiyor.”

Yukarıdaki yorumlara benzer şekillerde düşüncelerini belirten öğrencilerin, hiç birinin bu şehri ifadesinden hangi şehri kastettiğini anlamadıkları görülmektedir. Nitekim onların bilgi düzeyleri bunu anlamaya müsait değildir. Yetişkin okuyucular bu şehrin Mekke olduğuna bilgi sahibi olmasalar da çıkarımlar yaparak ulaşabilmeleri mümkünken çocukların hem bilgi hem de bilişsel düzeyi buna uygun değildir. Ancak burada belirtilen şehrin Mekke olduğu parantez içi bir açıklamayla verilseydi hem bu anlaşmazlık giderilmiş hem de Mekke’nin Hz. Peygamberden önce de kutsal bir şehir olduğu bilgisi kazandırılmış olacaktı.

5.13. En’am Suresi 76–79. Ayetler (“Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay’ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah’a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Beni hânif olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim ve ben asla Allah’a ortak koşanlardan değilim.”)

‘Allah’ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim’ başlıklı konu 5. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer almıştır ve Hz. İbrahim’in Allah’ın varlığını ispatlayışına örnek olarak En’am Suresi 76, 77, 78 ve 79. ayetler verilmiştir: “Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay’ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah’a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Beni hânif olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah’a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.”

Hz. İbrahim’in kavmi, ay, güneş ve gök cisimlerini sembolize eden yüzlerce tanrıya tapmaktaydı. Hz. İbrahim onların bu inançlarından hareket ederek, gelip geçici varlıkların tanrı olamayacağını ispatlayarak bütün noksan sıfatlardan münezze olan Allah’tan başka bir ilahın kabul edilemeyeceğini beyan etmiştir. Allah’ın varlığını ve birliğini gösteren bu deliller hem akli hem de gözleme dayalıdır.

Ayeti kerime ders kitabında da aynı şekilde tercüme edilmiş yalnızca, ‘ben müşriklerden değilim’ şeklindeki ifade yerine, ‘ben asla Allah’a ortak koşanlardan değilim’ ifadesi kullanılmıştır. Hz. İbrahim’in kıssasından bahsedilmeden önce çocuklar ayeti

yorumlayamamışlardır. Birkaç örnek verecek olursak: “*Gecenin karanlığı kaplayınca bir yıldız görmüş. Bu yıldız batınca ben onları sevmem demiş. Ay doğarken de İbrahim... Allah’ı sevdiğinden bahsediyor öğretmenim.*”

“*Allah bir kötü yola giden insanı iyi yola saptırmaya çalışır, ihtiyacı olan birine yardım eder. Bizim sınıfta mesela iki kişi kötü, kötü yola gidiyor. Ötekini Allah iyi yola götürmeye çalışırken biri kötü yolda devam edebilir.*”

Bu ve benzer ifadelerle ayeti açıklamaya çalışan çocuklar, anlamın bütünüyle kavrayıp izah edememişlerdir. Yalnızca çocuklardan biri: “*Allah gökte ve yerde her şeyi yaratmış.*” Diyerek, Hz. İbrahim’in ulaştığı sonucu ifade etmiştir. Hz. İbrahim’in kıssası hakkında bilgi verildikten sonra çocuklar ayeti anlamlandırabilmişlerdir. Kıssanın ardından ayet tekrar okunduğunda çocukların yorumları, Hz. İbrahim’in kıssasını, ayet çevirisine bağlı olmaksızın anlatmak şeklinde olmuştur.

5.14. Yusuf Suresi 101. Ayet (“Rabb’im! Bana hükümlerlik verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratana! Dünya ve ahiret işlerimi yoluna koyan sensin; bana hayatımı Müslüman olarak tamamlamayı nasip et ve beni iyilerin arasında kat.”)

5. sınıf dördüncü üniteye yer alan ‘Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf’ başlıklı konuda, Yusuf Suresi 92. ayetten hemen sonra Yusuf Suresi 101. ayet nakledilmiştir. Ayetin meali şöyledir: “Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına kat!”

Hz. Yusuf mülkü ve onu yönetmek için gerekli hasletleri kendisine Allah tarafından verildiğini, dünyada da ahirette de onun sahibinin Allah olduğunu zikretmekte ve hayatını doğruluk üzere sürdürmesini sağladığını zikrederken ölürken de hak din üzere ölmek için dua etmektedir.

Ayeti kerime ders kitabında şu şekilde tercüme edilmiştir: “Rabb’im! Bana hükümlerlik verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratana! Dünya ve ahiret işlerimi yoluna koyan sensin; bana hayatımı Müslüman olarak tamamlamayı nasip et ve beni iyilerin arasında kat.”¹³³

Ayeti Hz. Yusuf’un kıssasından bağımsız olarak incelediğimizde çocuklar, ayeti kerimeyi anlamakla beraber kimin kastedildiğini anlayamamışlardır. Örneğin: “*Biri Allah’a dua ediyor. Beni kötülerin arasında değil iyilerin arasına sok diye.*”

¹³³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 93.

“Allah’a ey göklerin ve yerin yaratıcısı diyor. O, iyilik yapan bir insan, diyor ki; beni iyilerin arasına kat, Müslümanlardan yap beni diyor.”

“Hayatımı Müslüman olarak tamamlayayım, beni iyilerin arasına kat diyor.”

Yukarıdaki yorumlara benzer ifadelerle aynı şeyi anlatan çocuklara bu ayetin Hz. Yusuf ile ilgili olduğunu hatırlattığımızda doğru yoruma ulaşmayı başarmışlardır. Zaten ayet, ders kitabında Hz. Yusuf kıssası içerisinde zikredildiğinden bu durum açıktır. Dolayısıyla kıssadan bağımsız görüldüğünde de rüya yorumlama ilmine sahip peygamberin Hz. Yusuf olduğunu öğrenen çocuk ayeti anlamlandırabilecektir. Ayet çevirisi çocukların algı düzeyine uygun olmakla beraber yukarıda belirttiğimiz bilgi yoksunluğu ayetin anlaşılmasının sebebidir. Yukarıdaki ilk çocuğun yorumundaki ‘biri’ ifadesi ve diğer çocukların ‘o’, ‘iyilik yapan bir insan’ gibi ifadeleri bu durumun örneğidir.

5.15. Lokman Suresi 12. Ayet (“Andolsun biz Lokman’a: ‘Allah’a şükret’ diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye layıktır.”)

‘Kur’an’da Peygamber Kıssaları’ konusuna (konu 5. sınıf dördüncü üniteye yer almaktadır) ait son alt başlıkta Hz. Lokman, ‘Bilge İnsan: Hz. Lokman’ başlığı altında konu edinilmiş, konu içerisinde Hz. Lokman’ın öğütlerine vurgu yapılmıştır. Hz. Lokman’ın Allah tarafından övülen bilge bir insan olduğu belirtilerek Lokman Suresi 12. ayet verilmiştir. Bu ayet mealen şöyledir: “Andolsun biz Lokman’a: ‘Allah’a şükret’ diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye layıktır.”

Yaygın olan görüşe göre Hz. Lokman peygamber olmayıp bilge bir kişidir. O, Allah’ın verdiği ilmi yerli yerinde kullanan, ayette zikredildiği gibi hikmet sahibi bir insandır. Hz. Lokman’a hikmet verildiğinin belirtilmesinin ardından gelen ifadede anlaşılacağı üzere bilginin şükürü onu doğru yerde ve hakka hizmet edecek şekilde kullanarak verir.¹³⁴ Lokman (a.s) bu duruma örneklik teşkil etmesi bakımından Kur’an’da adı zikredilen mübarek zatlardandır.

Ayeti kerime ders kitabında da yukarıdaki şekilde tercüme edilmiştir.¹³⁵ Hz. Lokman ile ilgili olarak sadece Kur’an’da adının geçtiği bilgisi dışında bir bilgi verilmeden nakledilen ayet anlaşılabilir değildir. Ayette zikredilen ve çocukların bilgi sahibi olduğu tek konu Allah’ın hiçbir şeye muhtaç olmadığı, övgüye layık olduğudur. Bu yüzden çocukların çoğu bu yönde

¹³⁴ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 336-337.

¹³⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 97.

düşüncelerini ifade etmiştir. Örnek verecek olursak: “Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. Her türlü övgüye, her güzel söze layıktır.”

“Allah hiçbir şeye muhtaç değildir. Bir de bizim O’na şükretmemiz lazım.”

“Allah size hiç muhtaç değildir diyor.”

“Şükreden kendisi için şükretmiş olur, dua eden de kendisi için etmiş olur.”

Öğrenciler, bilgi sahibi olmadıkları konu hakkında konuşmamayı tercih ettiklerinden yorumları ayetin son cümlelerine yönelik olmuştur. Burada Hz. Lokman’a verilen hikmetin, ona verilen ve onun doğru bir şekilde kullandığı bilgi olduğu, bundan dolayı şükredilmesi gerektiği bilgisi verildiğinde ayet anlaşılabilmiştir. Ders kitabında ayet zikredilmeden önce bu açıklamanın yapılması gerekirdi yahut ayete dipnot olarak ya da parantez içi açıklamayla gerekli bilgi verilerek doğru fikre ulaşmaları sağlanabilirdi.

6. Çocukların Algı Düzeyine Uygun Olmayan Konularda Bilgi İçeren Ayet Çevirilerinin Verilmesi

Eğitimdeki tedricilik ilkesi, din eğitiminde de uygulanmalıdır. Yani konular; basitten karmaşığa, somuttan soyuta, çok sayıda duyu organıyla elde edilenden az sayıda duyu organıyla edinilene, kendi kendine edinilenle başkasının yardımıyla edinilebilecek olana doğru verilmelidir.

Din eğitimi doğumdan itibaren başlayan bir süreçtir. Ancak bu süreç içerisinde verilecek konular; çocuğun yaşıyla, sosyal, psikolojik, bilişsel ve ahlaki gelişimiyle orantılı olmazsa pek çok sorunla karşılaşılır. Sağlıklı bir eğitim verebilmek için çocuğun yaşı ve algı düzeyi dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte çocuğun sorduğu sorular ve merakı hangi dönemde neyin öğretilmesi konusunda yol göstericidir.¹³⁶

Çocuğa verilecek din eğitiminde yahut okutulacak ayetlerde, onun düzeyi muhakkak dikkate alınmalıdır.¹³⁷ Örneğin; somut işlemler dönemindeki çocuğa, zinanın haramlığından, Allah’ın zatı ve sıfatları gibi konulardan yahut ölüm ötesi hayattan bahsedildiğinde, bunu anlamlandıramayacak yahut yanlış anlayarak yanlış temelli inanç geliştirecektir. Bu konulardan bahsedilmesinin icap ettiği durumlarda, çocuk korkutulmadan konu somutlaştırılarak verilmelidir. Örneğin: işlem öncesi dönemdeki yahut somut işlemler dönemindeki bir çocuğa kötülerin cezalandırılacağı korkunç bir cehennem tasvir edildiğinde korku ön plana çıkacak, çocuk Allah hakkında olumsuz düşünceler geliştirecektir. Ahiret

¹³⁶ Mehmet Emin Ay, Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım?, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, 23. Baskı, s. 41.

¹³⁷ Abdurrahman Dodurgalı, Ailede Ahlak Eğitimi, s. 53.

hayatı hakkında verilecek bilgiler, iyilik yapanların ödüllendirileceği yönüyle sınırlı kalmalıdır.

İncelediğimiz ders kitapları içerisinde, çocuklar için uygun olmayan ahiret, mizan, hesap gibi oldukça soyut konulardan bahseden ayetlerin verildiğini tespit ettik. Gözlemlerimiz sonucu tespit ettiğimiz durumlar aşağıda örneklendirilmiştir:

6.1. Bakara Suresi 201–202. Ayetler (“...’Ey Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından korusun!’ diye dua ederler. İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah’ın hesabı çok süratlidir.”)

4. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Dilek ve Dualarımızda Dini İfadeler’ başlıklı konunun anlatımında örnekler verilerek açıklama yoluna gidilmiştir. Bakara Suresi’nin 201 ve 202. ayetleri ise, öğrencilerin yorum yapması için ayrıca verilmiştir.

Bu ayet mealen şöyledir: “Onlardan bir kısmı da: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından korusun! derler. İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah’ın hesabı çok süratlidir.”

Ayetleri doğru yorumlamak için önceki ayeti de okumak şarttır. (Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığımız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah’ı anın. İnsanlardan öyleleri var ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ver derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur.) Müfessirlerin rivayetlerine göre; İslam’dan önceki insanlar hac görevini yaptıktan sonra ataları, babaları ile övünmekte yarışa girerlerdi.¹³⁸ Bunun yanlışlığı hatırlatıldıktan sonra, diğer bir yanlış tutum olan sadece dünya için dua etmek eleştirilmiştir. Sırf dünyayı isteyenler, dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmişlerdir. Sonrasında gelen ayetlerde ise, doğru dilekte bulunmanın dünya ve ahiret hayatında iyiliği birlikte istemekle olacağı belirtilmiştir. Bu insanların Allah’ın rızasını gözettiler bu nedenle cehennem azabından korkarak bu azaptan korunmak için de dua ettikleri belirtilmiştir. Böyle insanların dünyada da ahirette de iyiliklerinin karşılığını görecekları müjdelenmiştir.

Ayet ders kitabında şu şekilde yer almıştır: “...’Ey Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından korusun!’ diye dua ederler. İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah’ın hesabı çok süratlidir.”

Ayetin ilk bölümünün verilmemesi dışında herhangi bir açıklama eklenmemiş ya da sadeleştirme yapılmamıştır. Çocuklara ayet hakkındaki düşünceleri sorulduğunda nasip ve ahiret kelimelerinin anlamlarının bilinmediği görülmüştür. Gerekli sözcük çalışması

¹³⁸ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 318.

yapıldıktan sonra aşağıdaki yorumlar alınmıştır: “Ey Allah’ım diyor. Sen bize ahirette de dünyada da iyilik ver diyor. Bizi cehennem azabından koru, sen şüphesiz birisin diyor.”

“Bize iyi şeyler ver biz de iyi şeyler yaşayalım.”

“Ey Rabbim bize burada da yani bu dünyada da öbür dünyada da iyilik ver diyor. Biz bunları yapalım cehennem azabından kurtar diyor öğretmenim.”

“Öğretmenim diyor ki, Ey Rabbimiz sen bizim yaptığımız şeylerden şüphesizsin diyor. Bizi cehennem azabından koru diyor.”

Bunların dışında birçok çocuk benzer yorumlar yapmıştır. Çocuklar, dünya ve ahiret iyiliği için dua etmenin gerekliliğini ancak bilinmeyen kelimeler açıklandığında kavrayabilmişler ve bunu kendi düzeylerince ifade etmişlerdir. Ayeti anlama çabası içerisindeki temel problemlerden biri bilinmeyen sözcük kullanımınıdır. Bunun dışında; ayetin sonundaki, ‘Allah’ın hesabı çok süratlidir’ cümlesini anlamlandırmakta zorluk çekmişlerdir. Bu cümleye dikkat çekildiğinde: “Allah’ın hesabı çok süratlidir diyor ya biz iyilik yapıyoruz mesela Allah iyilik yaptığımızı daha çabuk hesaplıyor. Kötülük yaptığımızı da... (Burada duraklıyor ve cümleyi tamamlayamıyor.)

“Öğretmenim şey biz kötülük yaptık Allah bize hesap verecek ya o kötülük karşısında yani iyiliğimiz karşısında o süratli olur diyor, çok korkunçtur diyor.”

İlk yorumu yapan çocuk, iyiliklerin mükâfatlarının daha çabuk verildiğini, kötülüklerin cezasının ise ertelendiğini yahut daha çabuk affedilebileceğini düşünmüştür. Diğer yoruma baktığımızda ise, çocuğun, ‘Allah bize hesap verecek’ şeklinde ifade ettiği düşünce insanın Allah huzurunda vereceği hesaptır. Yapılan kötülüklerin karşılığının korkunç, iyiliklerin karşılığının ise süratli olacağına inanmaktadır. Cennet, cehennem, hesap gibi ahiret hayatı ile ilgili oldukça soyut kavramlar bu yaşlardaki çocuklar için anlaşılması güç konulardır. Bu konular hakkında bilgi sahibi olmadıklarından ve konunun onların algı düzeyine uygun olmadığından çocuklar ahiret hayatı hakkında kulaktan dolma bilgilerle inanç oluşturmuşlardır. Müfredat içerisinde ahiret inancı konusuna on dört yaş grubundaki yedinci sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Okulda bu konu hakkında bilgi edinemeyen çocuğun, bilgisi çevreden duyduklarıyla sınırlı kalmıştır. Bu inançlar içerisinde bir yanlışlık varsa, çocuğun anlayabileceği biçimde düzeltilmeli ancak çocuktan, bu konular hakkında bir yetişkinin bildiği şekilde konuyu anlaması beklenmemelidir.

Ders kitabı hazırlanırken gerektiği yerlerde ayet çevirilerinde, ilgili bölümlerinin alındığını görmekteyiz. Burada da çocuğun anlayamayacağı son bölüm verilmeyebilirdi. Ayet mealinin bütünü okutulması tercih ediliyorsa, ahirette iyilik ve kötülüklerin karşılığının

verileceğine dair bir açıklama yapılmalıdır. Ayetin ilk kısmını anlayabilen çocuklar için oldukça soyut bir konu olan ahirete değinen kısmın bu şekilde verilmesi uygun değildir.

6.2. İhlas Suresi 1–5. Ayetler (“De ki: O, Allah birdir. Her şey ona muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi de yoktur.”)

‘Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet’i Öğreniyoruz’ konusuna bir ders saati ayrılmıştır. Konu, 4. sınıf birinci üniteye yer almaktadır ve konu içerisinde kelime-i tevhit ve anlamı verilmiş, kelime-i tevhitin önemi açıklanmış ardından tevhit inancını açıklayıcı olarak İhlas Suresi verilmiştir: “De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur.”

İhlas Suresi tevhit ilkesini ifade ettiği için peygamberimiz tarafından Kur’an’ın üçte birine denk olduğu ifade buyrulmuştur. Allah’ın tek bir oluşu Arapça ehad ve vahid kelimeleriyle tanımlanır. Her iki kelimedede Allah’ın sıfatı olarak ele alınır. Samed; herkesin kendisine ihtiyaç duyduğu fakat kimseye muhtaç olmayan anlamına gelir. Sure içerisinde de her şeyin varlık ve devamının kendisine borçlu olduğunu, O’nun ise hiçbir şeye ihtiyaç duymadığını ifade etmek için kullanılmıştır. Sonrasında gelen ayet, Allah’a çocuklar isnat eden müşriklere ve Mesih Allah’ın oğludur diyen Hıristiyanlara cevap niteliğindedir. Çocuk sahibi olabilmek için bir eşe ihtiyaç vardır. Allah bu sıfatlardan uzaktır. O doğmamıştır. Varlığı kendiliğinden olandır. Doğan her şey, sonradan olur, Allah kadimdir. Son ayet ise, surenin özeti niteliğindedir. Allah’ın zatında, sıfatlarında ve fillerinde dengi ve benzeri yoktur. Sonradan olanların yani yarattıklarının ona denk olması mümkün değildir.¹³⁹

Ders kitabında da surenin bütünü şu tercümeyle verilmiştir: “De ki: O, Allah birdir. Her şey ona muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi de yoktur.”¹⁴⁰

Çocuklar, ayeti yorumlarken en somut olan ayeti değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Yorumlar daha çok Allah’ın doğurmamış ve doğmamış olmasıyla ilgilidir. Ayetlerde bahsi geçen diğer konular, çocukların tecrübe ettikleri alanın dışında kalan konular olduğundan, surenin bütününe görememişlerdir. Buna örnek olarak aşağıdaki yorumları gösterebiliriz: “Allah doğmamıştır, doğurmamıştır, yaratmıştır.”

¹³⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. V, s. 714–717.

¹⁴⁰ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 25.

“Allah istediği her şeyi yaratır. Her şeyimiz ondan. Hiç kimse bir olamaz çünkü o istese büyütür, küçültür. Kocaman bir ev bile yaratabilir. Bizden büyükleri de yaratır, küçükleri de. Karıncalar, hayvanlar hepsi O’nun nimetidir öğretmenim.”

“Allah’ı kimse doğurmamıştır ve Allah kimseyi doğurmamıştır. Aslında O...(Bir süre duraksadıktan sonra) yaratmıştır.”

“O doğmamış ve doğurmamıştır. İstese her şeyi yaratır ama O olmazsa biz de olmazdık. Dünya bile olmazdı.”

Görüldüğü gibi öğrenciler Allah’ın doğuramayacağını O’nun yarattığını ifade ederek konuyu kendilerince anlamlandırmayı denemişlerdir. Bununla birlikte yukarıdaki ikinci yorumda, *‘hiç kimse bir olamaz çünkü o istese büyütür, küçültür’* ifadesi ile çocuk, kimsenin Allah’a denk olmayacağını, O’nun kadar kimsenin güçlü olamayacağını belirtmiştir.

Başka bir öğrenci ise, daha önce edindiği bir bilgiyi bu ayetle ilişkilendirerek şöyle demiştir: *“Ben bir söz duymuştum öğretmenim. Annemiz Havva, babamız Âdem diye yani Allah doğurmamıştır.”* İnsanların Hz. Âdem ve Hz. Havva’dan olduklarını belirterek Allah’ın doğurmamış olduğunu kanıtlamak istemiştir.

Şu yorum ise dikkat çekicidir: *“O Allah birdir yani hiçbir şeye muhtaç değildir. O ancak kendi yaratabilir. Doğmamıştır da doğurmamıştır da. Yani başkasını doğurmamıştır da o yaratmıştır. Doğmamıştır ama yaratmıştır. Öğretmenim doğurmamış, o yüzden kimse benzemez O’na, hiç kimse.”* Çocuk, düşüncelerini, insanların kendilerini dünyaya getirenlere benzediklerini oysa Allah’ın kimseye benzemediğini dolayısıyla doğurmadığını ifade ederek temellendirmiştir.

Ayetin çevirisinde çocukların bilmedikleri bir kelime yer almamaktadır. Pek çok mealde samed olarak tercüme edilen kelime yerine ‘Her şey O’na muhtaçtır’ ifadesi kullanılarak çocukların anlamalarına yardımcı olunmuştur. Çocukların yanlış anladıkları bir nokta olmamasına rağmen, Allah’ın sıfatları gibi oldukça soyut bir konuyu somutlaştırarak anlamlandırma çabaları onların somut işlemler döneminde olduğunun ve dolayısıyla Allah algılarının da somut şeylere dayalı olduğunun kanıtıdır. İhlas Suresi peygamber efendimizin Kur’an’ın üçte birine denk olarak nitelediği tevhit inancı, Allah’ın sıfatları gibi konulara değinen, bir mümin tarafından mutlaka anlaşılması ve doğru yorumlanması gereken bir suredir. Ancak yaşları dokuz ila on bir arasında değişen çocuklardan, bu sureyi tam olarak anlamaları beklenemez. Allah’ın sıfatları birçok yetişkinin dâhi anlamakta güçlük çekebildiği oldukça soyut bir konudur. Dolayısıyla bu dönemdeki çocuklardan, yetişkinlerin sahip olduğu Allah algısına sahip olmaları yahut O’nun bütün sıfatlarını bilerek anlamlandırmaları

beklenemez.¹⁴¹ Ancak çocukların kendilerinin de yaptığı gibi somut örnek ya da durumlardan yola çıkılarak, doğru bir Allah inancının temeli atılmalıdır.

6.3. Rum Suresi 21. Ayet (“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için kendi (cinsi)nizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”)

4. sınıf ders kitaplarında 5. ünite içerisinde ‘Sevgi Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir’ ve 6. ünite içerisinde ‘Aile Toplumun Temelidir’ konusunda yer almaktadır. Ayetin tam meali: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.” Şeklinde dir. Bu ayet daha önce kitapta: “...Aranızda sevgi ve şefkati var etmiş olması, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”¹⁴² Şeklinde sadece son cümlesiyle yer almıştır. Sadece son cümleyle verildiğinde ayette verilmek istenen mesajla çocukların anladıkları oldukça farklı olmuştur. Bu problem çalışmamız içerisindeki, ‘Ders Kitaplarında, Ayetlerin Vahyedildiği Bağlamın Dışında Kullanılmasından Kaynaklanan Problemler’ başlığı altında ele alınacaktır.

Ayeti kerimenin kısa bir açıklamasını yapacak olursak: İnsanlar için eşler yaratılması, yani insanların kadın ve erkek olmak üzere iki cins halinde yaratılması insan medeniyetinin ortaya çıkmasındaki hikmettir. Sevgi, merhamet, şefkat hisleriyle birbirine bağlanan eşlerin oluşturacağı toplumsal yapı elbette ki medeni ve barışçıl bir toplum olacaktır. Nitekim ayette, ‘kendileri ile huzur bulasınız diye’ şeklinde açıklamasını bulan gerçeklik şudur ki; kadın ve erkek arasında yaratılışları gereği bir çekim mevcuttur. Ancak bunu sadece cinsel istek ve dürtülerle açıklamak yanlıştır. Çünkü sevgi ve merhamet, eşlerin birbirlerine karşı nazik ve hoşgörülü olmalarını sağlayan duygusal ilişkidir. Böyle bir duygusal ilişkinin mevcut olmadığını farz edersek huzurun temini ve kuvvetli manevi bağlarla bağlı aile yapısının oluşması da mümkün olmayacaktır.

İşte insanın bu tür duygularla yaratılmış olması Allah’ın lütuflarındandır ve düşünen insanlar için bu durumdan çıkarılacak önemli dersler vardır.¹⁴³

Ders kitabında, ‘Aile Toplumun Temelidir’ başlığı altında ailenin önemine kısaca değinildikten sonra tam metni şu çeviriyle verilmiştir: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için kendi (cinsi)nizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de onun

¹⁴¹ Süleyman Karacelil, a.g.e, s. 90.

¹⁴² Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 92.

¹⁴³ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. IV, s. 262.

(varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”¹⁴⁴ Bu çeviri birçok Kur’an mealinde verildiği şekildedir. Ancak ayette geçen kudret kelimesi daha önce açıklanmış olmasına rağmen hala anlamını bilmeyen öğrencilerimiz mevcuttur. Gerekli açıklama ve sözlük çalışması yinelendikten sonra yorumlar sorulduğunda: “*Öğretmenim Allah o kadar güçlü ve kudretlidir ki bizim kendimize ait cinsler yaratmıştır. Bizi ayrı ayrı yaratmıştır.*”

“Öğretmenim, Allah merhametli olduğundan bizim aynımızdan yaratmamış. Hepimizin sevdiği şeyler farklı. Yemeklerde falan ayrı ayrı yaratmış.”

“Hani, şimdi farklı farklı bizi yaratmış. Hepimizi ayrı ayrı yaratmış ki her birimiz birimizden farklıyız. Kiminin boyu kısa kiminin uzun. O zaman yani bu bize Allah’ın gücünü gösterir. Aynı yaratsaydı o kadar güçlü olmazdı ki.”

Bu şekilde ifade bulan yorumlara göre; Allah’ın insanları cinsler halinde yaratmasından kastın kadın-erkek olduğu anlaşılammıştır. Bireylerin birbirinden farkının zevkler, karakter ya da dış görünüş olduğu düşünülmüştür. Her insanın farklı zevklere farklı görüntüye sahip olmasının Allah’ın gücüne delil olduğu anlaşılmıştır. ‘Aynı yaratsaydı o kadar güçlü olmazdı ki’ şeklinde ifade bulan düşünceye göre; herkesi birbirinden farklı yaratması Allah’ın kudretidir.

Bu yorumlardan farklı olarak ayeti bütünüyle göremeyen öğrenciler de ayet içindeki bir cümleyi yorumlamışlardır: “*Allah’ın huzura erdiren kudreti olduğunu anladım öğretmenim.*”

“Aramızda sevgi var ve bu Allah’ın varlığından.”

“Öğretmenim kendilerine huzur veriyormuşlar. Onlar, insanlar merhametliymiş.”

Aile içerisindeki eşlerin birbirlerine karşı tutumları çocukların ilgi alanına girmediğinden bu konuyla ilgili de herhangi bir yaşantıları yoktur. Ancak tarafımızdan aile içinde anne ve babanın birbirine nasıl davrandığına dikkatler çekilip bu yönde örnekli açıklamalarla desteklenince ayet hedefine ancak ulaşabilmiştir. Burada dikkati çeken husus, ileriki bölümde başka bir problemle incelenecek olan ayetin sadece son cümlesi verildiğinde bambaşka, bütünüyle verildiğinde bambaşka yorumların getirilebilmiş olmasıdır. Bu bağlamda ayetleri gerçek anlamlarından koparmamak adına tam metinlerinin öğrencilerin algı düzeylerine indirgenerek, gerekli yerlerde parantez içi açıklama ve örneklerle desteklenerek verilmesi daha uygundur.

---

¹⁴⁴ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 104.

6.4. Ankebut Suresi 19. Ayet (“Allah’ın yaratmayı nasıl başlattığını, sonra bunu (nasıl) tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu Allah’a göre kolaydır.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Her Şeyi Yaratan Allah’tır’ başlıklı konuda yer alan ayetlerden biri Ankebut Suresi 19. ayettir: “Allah’ın yaratmayı nasıl başlattığını, sonra bunu (nasıl) tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu Allah’a göre kolaydır.”

Ayeti kerimede müşriklere hitap vardır. Bir taraftan sayılamayacak kadar çok şey yoktan var olurken diğer yandan ölenlerin yerine yeni varlıklar gelmektedir. Bu Allah’ın yaratmasıyla meydana gelir. Müşrikler bunu kabul ederken tekrar dirilmeyi kabul etmemektedirler. Her şey yoktan var edilirken ve bu süreç devamlılık gösterirken, Allah’ın öldükten sonra insanı tekrar diriltmeye kadir olamayacağı düşünülemez.¹⁴⁵

Ayet ders kitabında yukarıdaki çeviriyle aynı şekilde yer almaktadır.¹⁴⁶ Ayette zikredilen yaratmayı başlatıp sonra bunu tekrarlamak çocuklar için oldukça soyut bir anlam içermektedir. Bu sebeple çocuklar, çeşitli somut örneklerle destekleyerek öğrendikleri Allah’ın yaratması konusuyla ilgi kurarak ayeti bu yönde açıklayabilmişlerdir. Örneğin: *“Allah her şeyi yaratmasaydı, biz susuz kalırdık. Meyve, sebze yiyemezdik sonra eğer insanları yaratmasaydı dünyayı yaratmasaydı biz yoksul olurduk.”*

“Allah’ın her şeyi yarattığını görmediler mi diyor.”

“Allah her şeyi şüphesiz o ne istere onu yaratabileceği mesela bizi hayvan olarak yaratsaydı hayvanları da insan olarak yaratsaydı Allah ne isterse o oluyor.”

Ayetin içerdiği mana yukarıdaki çeviriyle bakıldığında çocuklar için oldukça ağırdır. Doğadan ve kendi hayatımızdaki sürekli yenilenme örneklendiği zaman (bazı insanlar ölüren bebeklerin doğması, hayvanların yavrularının olması, bitkilerin sürgün ya da tohum vermesi gibi) ayet çocuklar için daha net bir anlam kazanmıştır. Bu karışıklığı parantez içerisinde verilecek bir cümlelik açıklama yahut bir örnekle çözmek mümkündür. Oysa ders kitabında bu yapılmayarak oldukça soyut bir konu içeren ayet çocukların algı düzeyine indirgenmeksizin verilmiştir. Ölüm-yeniden dirilme gibi konular çocuklar için soyut konulardır. Ancak yukarıdakine benzer örneklerle somutlaştırarak basit düzeyde anlatılabilir.

6.5. İsra Suresi 19. Ayet (“Kim de ahireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, öylelerinin çalışmalarının karşılığı verilir.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Çalışırım, Allah’ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum’ başlıklı konuda verilen ayetlerden biri de İsra Suresi 19. ayettir: “Kim de ahireti

¹⁴⁵ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. IV, s. 213.

¹⁴⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 22.

diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.”

Hayırlı bir işin şartlarına dikkat çekilmektedir. Ahiret sevabını istemek ve bir mümine yakışır şekilde ahireti kazandıracak işler yapmak makbul görülmüştür.¹⁴⁷

Ders kitabında: “Kim de ahireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, öylelerinin çalışmalarının karşılığı verilir.”¹⁴⁸ Şeklinde tercüme edilen ayet, ahiret hakkında bilgi sahibi olmayan öğrenciler tarafından şöyle yorumlanmıştır: “Çalışırsan kazanırsın evini ancak öyle geçindirebilirsin. Boş oturarak hiçbir şey kazanamazsın. Hem kendine çektirirsin hem evindekilere çektirirsin.”

“Çalışırsan karşılığını alırsın diyor.”

“Mesela öğretmenim, beş altı kuruş da olsa yine kazanır, ekmek alır çocuklarını besler.”

“Allah, sen çalış ben istediğini vereyim karşılığını vereyim diyor öğretmenim.”

Ayeti kerimede ahiret için çalışmak kastedilirken çocukların geçimlik sağlamak amacıyla çalışmanın önemine değinildiği yönünde yorum yaptıkları gözlenmiştir. Ahiret hayatı hakkındaki detaylı bilgiler çocukların algı düzeylerine uygun konular değildir. Çocukların ahiret hayatı hakkında bilgi sahibi olmadıkları göz önünde bulundurulursa ayeti bu yönde yorumlamamaları anlaşılabilir.

6.6. Al-i İmran Suresi 169–170. Ayetler (“Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın, bilakis Rableri katında diridirler. Allah’ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar...”)

5. sınıf altıncı ünitenin dördüncü konusu olan, ‘Manevi Değerlerimizi Koruyup Saygı Gösteririz’ ana başlığına ait ikinci alt başlık, ‘Gazilerimize Saygı Gösterir, Şehitlerimizi Rahmetle Anarız’ konusudur. Konuya bir ders saati ayrılmış olup, gazilerimize saygı duyarak gereken değeri verme ve şehitlerimizi rahmet ve minnet duygusu ile anma bilincinin kazandırılması hedeflenmiştir.

Konuya, gazi ve şehit kelimeleri tanımlanarak, gazilik ve şehitlik makamının yüceliği açıklanmış ardından Al-i İmran Suresi 169 ve 170. ayetler verilmiştir: “Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah’ın lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Aralarından

¹⁴⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 473.

¹⁴⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 33.

kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağına ve onların üzülmeyeceklerine sevinirler.”

Ölü, hayatı sona erdiğinden hiçbir şeyi algılayamayan insandır. Oysa Allah yolunda öldürülenler, görünüşte ölü gibi olsalar da Allah’ın onlar için bahsettiği özel bir hayatı yaşamaktadırlar. Allah katında kendilerine verilen bol nimet ve rızıkla, dünyadaki hayattan farklı bir boyutta, mutluluk içindedirler. Ölüm, beden için gerçekleşir. Ruh ise, ölümden sonra iyi ise ahiretteki güzel makamları görerek onlarla mutlu olacak, kötü ise cehennemdeki yerini görerek bundan üzüntü duyacaktır. Şehitlerse yüksek makamlarını görmeye beraber güzel nimetlere mazhar olacaklardır. Bunlara sevinmekle beraber, şehit olarak kendilerine katılmamış mücahitler için, onlarda herhangi bir korku ya da tasanın bulunmadığını öğrenerek mutlu olurlar.¹⁴⁹

Şehitliğin ne kadar güzel bir makam olduğunun anlatıldığı bu ayet, öğrencilerin kitaplarında kısaltılarak şu çeviriyle verilmiştir: “Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın, bilakis Rableri katında diridirler. Allah’ın bol nimetinden onlara verdiği şeylerle sevinç içinde rızıklanırlar...”¹⁵⁰

Ayetteki son cümle verilmemiştir. Bu durum anlamı daraltsa da ayetin bütününde ahiret inancının bilinmemesinden kaynaklanan bir anlaşmazlık vardır. Son cümle verilseydi de bu anlaşmazlığın çözülmesinde bir etkisi olmayacaktır.

Öğrenciler yorum yapmaya başlamadan önce bilakis kelimesinin anlamını bilmediklerini ifade ettiler. Gerekli çalışma yapıldıktan sonra şehitlik makamından bahsedildiğini kavrayamayan birkaç öğrencinin birbirini benzer yorumları şu şekildedir: “Allah yolunda... Yani mesela, yaşlı birisi ya da genç bir kişi kendi kendini öldürdü. Yaşlı kişiyi de Allah öldürdü, kalbi falan sıkıştı diyelim. O Allah tarafından ölmedir. Ama kendi kendini öldürürse de o zaman da Allah’ın verdiği canı kendisi almış olur, o da günahdır.” Çocuk, ‘Allah yolunda öldürülenler’ ifadesiyle şehitlerin kastedildiğini kavrayamamıştır. Çünkü bu, oldukça dolaylı bir anlatımdır. Bundan dolayı da Allah yolunda öldürülenlerle kastedileni Allah’ın öldürdüğü şeklinde anlamış, oldukça farklı düşüncelere kapılmıştır. Bu öğrencinin görüşüne katılan bir başkası ise şöyle yorum yapmıştır: “Bence öğretmenim, ölü saymayın diyor ya kendi öldürdüklerimiz ölü sayılıyor. Allah’ın öldürdükleri ölü sayılmıyor. Yani öğretmenim kendimiz canımızı alırsa sayılıyor.”

Ahiret inancı konusunda bilgisi olmadığını şaşkınlığıyla belli eden bir çocuk, hayretle şöyle demiştir: “Öğretmenim geri dirileceklermiş!”

¹⁴⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s.713–714.

¹⁵⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 137.

Bu sözlerden sonra diğer çocuklardan, herhangi bir yorum alınmayınca şehitlik kavramına dikkat çekildi. Bunun ardından bir öğrenci izlediği bir filmde öğrendiklerini paylaştı: *“Öğretmenim mesela bir tane peygamber efendimizle ilgili bir film izlemiştik de biz. Böyle öldürüyorlardı kollarından çekerek. O, işte onlar dövdüğü için şehit sayılıyordu.”*

Bu açıklamadan sonra: *“Öğretmenim, Allah yolunda öldürülenler Rableri katında dirilecekler diyor ya yani o, Allah’ın öldürdüğü insanlardan farklı olabilir.”*

Öğrencilerin pek çoğunun kullandığı, ‘Allah’ın öldürdüğü’ ifadesiyle ne demek istedikleri sorulunca bununla eceli ile ölmeyi kastettikleri anlaşıldı. Bu açıklamanın ardından: *“Ölenler geri mi diriliyor? Aynı yerde mi?”*

“Kıyamet gününde herkes dirilecekmiş ya peygamberimiz de mi?”

Bu dönemdeki çocuk için, ahiret kavramı oldukça soyut olduğu için ahiret inancı da henüz yerleşmiş değildir. İnsanların dirileceklerini anladığında şaşkınlığını gizleyemeyen öğrencilerin olması ya da yukarıdaki sorular bunun kanıtıdır. ‘Aynı yerde mi?’ şeklinde ifade bulan soruda insanların yaşadıkları yerlerde dirileceklerini düşünmektedir. Ya da peygamberimizin de diğer insanlar gibi ölüp dirilmesi onlar için bilinmezliğini korumaktadır. Bunun dışında ‘Allah yolunda öldürülenler’ kavramı bu yaştaki çocuklar için oldukça soyuttur.

Ayet hakkında yapılan değerlendirmeler ise, anlatılmak istenen konuya yaklaşmayı bile sağlayamamıştır. Bu yaştaki çocuk, ölüm yeniden dirilme gibi konularda aileden aldığı ya da okuyarak edindikleri sayesinde bir şeyler bilebilir ancak bu kadar soyut bir konuyu anlamaları beklenemez. Ölüm-dirilme, ahiret hayatı hakkında bilgi sahibi olmayan bir çocuğun, bu ayetten doğru sonuca ulaşması mümkün değildir. Burada şehit sahabelerden, peygamberimizin onlara verdiği değeri gösteren örnekler anlatılarak ve bunlarla ilgili görseller izletilerek konu daha somut hale getirilebilir. Böylelikle hem çocukların anlayamayacakları bir ayet örnek gösterilmeden önce konu ile ilgili yaşanmış örneklerin sunulmasıyla daha etkili ve kalıcı bir öğrenme sağlanır. Konu tamamen anlaşıldıktan sonra ayet meali uygun bir çeviriyle verilebilir.

7. Ders Kitaplarında, Ayet Çevirilerinin Vahyedildiği Bağlamın Dışında Kullanılması

Ayeti kerimeler indirilirken bazıları, genel hükümler olup bir sebebe bağlamadığımız doğrudan indirilen ayetlerdir. Bazıları ise Hz. Muhammed’e sorulan bir soru yahut cereyan eden bir olay üzerine indirilmiştir. Bu şekilde bir ya da birkaç ayetin yahut bir surenin indirilmesindeki sebepleri inceleyen bilim dalına esbâbu nüzûl ya da sebebi nüzûl denir.

Ayetlerin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için nüzûl sebebi bilinmelidir. Bunun dışında, ayetin içerdiği hükme varabilmek için de gereklidir. İsmail Cerrahoğlu'nun ifadesiyle söyleyecek olursak: “*Sebeb-i nüzûlü bilmek, ayeti işiten kimsenin vahyi tespit, anlayış ve hıfzına kolaylık temin etmiş olur.*”¹⁵¹

Ayetlerin nüzûl sebeplerinden bağımsız değerlendirilmesi yanlış olduğu gibi ayetlerin kısaltılarak, bir kısmı verilmeyerek yahut farklı açıklamalarla beslenerek içerdiği anlamdan saptırılması yanlış yorumlara sebep olacağından oldukça yanlıştır.

İncelediğimiz ders kitaplarında, ayetin içerdiği anlama uygun olmayan bağlamlarda örneklendirildiğini gözlemledik. Bu ayetlerden çocuklar, gerekli çıkarımlarda bulanabilseler bile ayetler içerdiği anlamdan farklı bağlamda verildiği için onların ulaştığı sonuçla ayetten maksat tutarlı değildir. Aşağıda bu problemi tespit ettiğimiz ayet çevirileri verilmiştir.

7.1. Bakara Suresi 222. Ayet (“...Şüphesiz ki Allah çokça tövbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever.”)

4. sınıf ikinci ünite içerisinde ‘Dinim Temiz Olmamı İstiyor’ başlıklı konuda ‘Not Edelim’ isimli etkinlik içerisinde yer alan ayet Bakara Suresi’nin 222. ayetidir. Etkinlik içerisinde çocuklardan ayetin ana fikrinin bulunması istenmektedir. Ayet şöyledir: “Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah’ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.”

Ayeti kerimede Medine’de yaşayan Müslümanların o bölgedeki Yahudilerden etkilenerek sürdürdükleri bir davranıştan bahsedilmektedir. Yahudiler, ay halindeki kadınları pis sayarak onlarla aynı yerde oturmaz, aynı yerde uyumaz, onları pis sayarlardı. Bu konuyu bilen Müslümanlardan Hz. Peygambere sorular gelince, bu ayetle mesele çözüme kavuşmuştur. Ayette geçen rahatsızlık kelimesi ile bu dönemde vücutta meydana gelen fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar kastedilmektedir. Uzak durmak, ifadesiyle ise Yahudilerin yaptıkları gibi kadınların bulunduğu ortamlardan uzak durmak değil cinsi münasebetler kastedilmektedir. Temizlendikleri vakit, yani ay halinin bitmesiyle bu yasak kalkmaktadır.¹⁵² Bu bağlamda son cümlede, Yahudilerin yaptığı gibi ay halinde olan kadınları pis sayma davranışından dolayı Müslümanların tövbe etmesi gerektiğine işaret edilmekte, temizlenmenin hem maddi hem manevi boyutu hatırlatılmaktadır.

¹⁵¹ İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006, 15. Baskı s. 118.

¹⁵² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. 1, s. 353–354.

Ders kitabında ayet şu çeviri ile yer almıştır: “...Şüphesiz ki Allah çokça tövbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever.”¹⁵³

Bu çeviri ile bakıldığında, ayet oldukça somuttur. Bu durum çocukların algı düzeyine uygunluk sağlamıştır. Birkaç örnek üzerinden değerlendirecek olursak: “Allah temiz olanları, dürüst olanları, kötü laflar konuşmayanları sever.”

“Ben bir şey anladım ki; Allah temiz olanları (sever), kirli olanları sevmez. Kirli olanları da sever de temiz olanı daha çok sever.”

“İçki, kumar, haram yedin haram içtin ama tövbe ettin bir daha elini bile sürmedin. Temizlendin yani içkiden kumardan. Allah onları sever.”

“Mesela bir kötülük yaptığında O’na yeniden dua ederek tövbe ederek, tövbe tövbe diyorlar mesela. Öyle şeyler söyleyip de temiz olanları sever diyor.”

Yukarıdaki yorumlarda görüldüğü gibi, çocuklar temizlik ile kastedilenin beden temizliği olduğunu düşünmektedir. Bunun dışında tövbe etmekle temiz olmak arasındaki bağı da doğru bir şekilde kurdukları gözlenmiştir. Son verilen yorumda, çocuk, kötülüklerden, ‘tövbe tövbe’ diyerek vazgeçildiğinde temiz olunacağını ifade ederek manevi temizlik hakkındaki düşüncelerini de ortaya koymuştur. Bu bakımdan oldukça başarılı yorumlar yapmışlardır.

Aynı ayet 4. sınıf ikinci ünite içerisinde yer alan ‘Sözünde Durmak, Dürüst, Güvenilir Olmak ve Temizlik’ başlıklı konuda da verilmiştir. Aynı ünitenin ilk konusu içerisinde: “...Şüphesiz ki Allah çokça tövbe edenleri ve iyice temizlenenleri sever.”¹⁵⁴ Şeklinde yer alırken bu konu içerisinde: “...Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.” Şeklinde yer almıştır.¹⁵⁵ Ayet çevirileri arasında anlam olarak bir farklılık olmasa da farklı ifadelerle tercüme edilmesi tutarsızlık olarak görülmektedir. Üstelik ilk konuda maddi temizlikten bahsedildiğinden ayet de maddi temizlik bağlamında örnek olarak sunulmuştur. Son konuda ise manevi temizlik ele alınmakta ve aynı ayet bu bağlamda örnek verilmektedir. Ancak ayeti kerimenin ilk cümleleriyle birlikte kısa açıklamasına baktığımızda, ayetin bu anlamda olmadığı görülmektedir. Ayet, kadınların ay halinden ve bu durumda eşler arasındaki muameleden bahsederken, yasak olan ve olmayan şeyler zikredilmiştir. Ders kitabındaki bağlama baktığımızda ise maddi temizlik bütün olarak ele alınmış ve çokça tövbe edenleri ifadesi ile manevi temizliğe işaret edilmiştir. Ayetin kısaltılarak verilmesi de bu durumu desteklemiştir. Ders kitabına bu şekilde alınması, ayetin vahyedildiği bağlamdan farklı

¹⁵³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 37.

¹⁵⁴ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 37.

¹⁵⁵ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 43.

anamlara gelmesine sebep olmuştur. Şüphesiz ki bu, Kur'an'ın yanlış yorumlanmasına sebep olduğundan doğru bir tutum değildir.

7.2. Rum Suresi 21. Ayet (“...Aranızda sevgi ve şefkati var etmiş olması, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”)

4. sınıf beşinci ünite içerisinde yer alan ‘Sevgi Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir’ başlığı altında, sevginin bir nimet olduğu anne-baba sevgisi, doğa ve insan sevgisi gibi örneklerle açıklanmış, sevgi nimetine ilişkin Rum Suresi 21. ayet örnek verilmiştir: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”

Daha önce kısaca açıkladığımız ayet, öğrenci kitaplarında şöyle yer almıştır: “...Aranızda sevgi ve şefkati var etmiş olması, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”¹⁵⁶

Ayetin tam meali dikkate alındığında; verilmek istenen mesajla ders kitabında verilen ayet çevirisinin verdiği mesaj ve dikkat çekilmek istenen noktanın bambaşka olduğu görülmektedir. Ayette, insanların cinsler halinde yaratılmasının hikmetine değinilirken; bahsedilen sevgi ve şefkat de eşler arasında mevcut olan hislerdir. İncelediğimiz DKAB kitabında, ayet örneğinden önce; doğayı ve canlıları sevmekten, insanlar arasındaki sevgi ve saygı bağından söz edilmiştir. Ayetin tam çevirisindeki “kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması” ifadesi verilmediği için burada kastedilen sevgi ve şefkat tüm âleme duyulan hisler olarak yorumlanmaya açık hale getirilmiştir. Her ne kadar bu mealdeki bilgi yanlış olmasa da ayetin vermek istediği mesajdan uzaktır. Nitekim bu çeviri öğrencilerimizin algı düzeylerine uygun hale getirilme amacıyla yapıldıysa da başarılı olamamıştır.

Ayet çevirisinde yer alan kudret kelimesinin anlamı bilinmemektedir. Yapılan sözlük çalışmasının ardından kelime öğrenilse de anlam kavranamamıştır. Ayeti açıklamak için söz hakkı isteyen öğrencilerimizden bazıları şu şekilde cevaplar vermişlerdir: “*Sevgi varmış öğretmenim, şefkat varmış, dürüstlük varmış insanlarda.*”

“*Aralarında bir şeyler var etmiş Allah*” bu cevabı aldığımız öğrenciye, Allah kimlerin arasında ne var etmiş sorusunu yönelttiğimizde suskunlukla karşılanmıştır. Bu durum, çocuğun ayeti temellendiremediğini göstermektedir. Başka bir öğrenci ise; “*Allah’ın*

¹⁵⁶Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 92.

varlığını anladım.” Cevabını vererek, ayeti yalnızca son cümlesiyle değerlendirdiğini göstermiştir.

Ayet çevirisine getirilen diğer yorumlar; *“Allah bizi sevdiği için, mesela bir çocuk bir şey yerken diğerinin canı çekmesin diye, onu sevdiğimizden, sevgiyi var etmiştir.”*

“Allah çok iyi birisidir. Sevgi ve şefkati vardır.”

“Allah çok güçlüdür her şeyi affeder.”

Tüm bu yorumları dikkate aldığımızda, öğrencilerin sevgiyi Allah’ın var ettiği sonucuna ulaştıkları ancak bunun Allah’ın varlık ve kudretine nasıl delalet ettiğini kavrayamadıkları görülmüştür. Ayet çevirisinde bilinmeyen kelimenin kullanılması, çocukların, çeviri cümlesi öğeleri arasında bağlantı kuramaması ayeti anlaşılmasındaki sebeplerden olmakla beraber daha önemli gördüğümüz sorun, ayetin çevirisinin eksik verilerek bağlamından uzaklaştırılmasıdır.

7.3. Bakara Suresi 194. Ayet (“Allah’a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ve Allah’ın kendisine karşı sorumluluk bilinci taşıyanların yanında olduğunu bilin...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Allah bizimle beraberdir’ başlıklı konuda hedef, Allah’ın her şeyi bildiği, işittiği, gördüğü ve her an bizimle beraber olduğunun bilincine vardırmasıdır. Konuya ayrılan süre bir ders saatidir. Konu anlatımına Bakara Suresi 194. ayetle başlanmıştır: “Haram ay haram aya karşılıktır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah’tan korkun ve bilin ki Allah muttakilerle beraberdir.”

Haram ay, savaş yapmanın yasak ve haram olduğu barış dönemleri demektir. Kameri takvime göre birinci, yedinci, on birinci ve on ikinci aylar haram aylardır. Ayette hicretin 6. yılında gerçekleşen bir olaya işaret edilmektedir. Peygamber efendimiz muhacirlerin özlemini gidermek ve umre yapmak amacıyla Mekke’ye doğru yola çıktı. Yolda Hudeybiye adı verilen yerde konakladıklarında Mekkelilerin gönderdiği elli kişilik silahlı birlik esir alındı fakat peygamberimiz barışçı amaçlarla geldikleri göstermek için onları serbest bıraktı. Huzaa kabilesinden birini elçi olarak gönderip sonuç alamayınca Mekke’de etkili biri olan Hz. Osman’ı elçi tayin etti. Hz. Osman uzun süre dönmeyince Hz. Muhammed (s.a.v) muhacirlerden Mekkelilerle savaşacaklarına dair biat aldı. Bu kararlılığı gören Mekkeliler Müslümanlarla barış antlaşması yapmak üzere bir heyet gönderdiler. Burada Hudeybiye antlaşması adıyla tarihe geçen önemli madde ve sonuçlar içeren antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre Müslümanlar o yıl Kâbe’yi ziyaret etmeden önceki yıl üç gün süreyle Kâbe’yi ziyaret edebileceklerdi. İlk bakışta olumsuz şartlar içeriyor gibi görünen bu antlaşmanın sonuçları Müslümanlar açısından sevindirici olmuştur. O sene umre yapamayan

Müslümanlar bir sonraki sene yine haram aylarda bu ziyaretini gerçekleştirmişlerdir. İşte ayeti kerimedeki ‘Haram ay haram aya karşılıktır’ ifadesiyle bu kastedilmektedir.

Ayrıca ayet bir hüküm de içermektedir. Haram aylarda savaş yasağı karşındakiler tarafından ihlal edilirse Müslümanların karşılık verme hakkı vardır. Dengiyle olmak kaydı ‘misilleme olacak kadar’ ifadesiyle konulmuştur. Allah’ın hükmüne saygılı olmak gerektiği de ayette vurgulanan hususlar arasındadır.¹⁵⁷

Ders kitabında ayet şu çeviriyle yer almıştır: “Allah’a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun ve Allah’ın kendisine karşı sorumluluk bilinci taşıyanların yanında olduğunu bilin...”¹⁵⁸

Tam bir şekilde tercüme edilmemiş ayette yalnızca, Allah’a karşı sorumluluk bilincinde olunması gerektiği ile ilgili kısma yer verilmiştir. Çocukların yorumları da bu doğrultuda olmuştur. Örneğin: “Allah’a karşı sorumluluklarımızı tam yaparsak başkalarına saygı duyarsak Allah bizim yanımızda olduğunu söylüyor.”

“Sorumluluğunu bilenler Allah’ın yanında gibi yaşarlarmış.”

“Allah’a yalan söylememeliyiz. Yalan söylesek bile Allah yalan söylediğimizi biliyor.”

“Allah’a iyi davranalım. Allah’ın istediğini yapalım, iyi olalım diyor.”

“Allah bize verdiği sorumlulukları taşıyanın yanındadır diyor Allah.”

Çocuklar, okudukları ayetten, Allah’a karşı görevleri ve yapmaları gerekeni yaptıkları takdirde Allah’ın onlarla beraber olacağı sonucuna ulaşmayı başarmışlardır. Ancak ayeti kerimenin bütününe baktığımızda, varılması gereken nokta ile çocukların vardıkları arasında büyük bir fark vardır. Bunun sebebi ayetin bütününe verilmemesidir.

7.4. Enfal Suresi 26. Ayet (“O vakti hatırlayın ki siz yeryüzünde güçsüz ve zayıf idiniz... Derken Allah sizi barındırdı, yardımıyla destekledi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı ki şükredesiniz.”)

5. sınıf birinci ünite içerisindeki ‘Allah Bizimle Beraberdır’ başlığı içerisinde yorumlayalım etkinliği içerisinde Enfal Suresi 26. ayet yer almakta, ayetin verdiği mesajın yorumlanması istenmektedir. Söz konusu ayet şöyledir: “Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde aciz tanınan az (bir toplum) idiniz, insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da şükredesiniz diye Allah size bir yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizinden rızıklar verdi.”

¹⁵⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 301-302.

¹⁵⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 31.

Allah muhacirleri, Mekke'deki zayıf durumlarından kurtararak onlara Medine'de güvenli bir ortam, rızıklarını helal yoldan temin edebilecekleri imkânlar sunmuştur. Ayeti kerimede bu durum hatırlatılarak insanların buna sözlü ve fiili olarak şükretmeleri gerektiği hatırlatılmıştır. Fiili olarak şükretmek, İslam uğruna çalışmakla mümkündür.¹⁵⁹

Ayet ders kitabında: “O vakti hatırlayın ki siz yeryüzünde güçsüz ve zayıf idiniz... Derken Allah sizi barındırdı, yardımıyla destekledi ve sizi temiz şeylerden rızıklandırdı ki şükredesiniz.”¹⁶⁰ Şeklindeki çeviriyle yer alır.

Çocukların ayeti örneklerle açıkladıkları gözlemlendi. Örneğin: “*Diyor ki Allah size barınacak bir ev verdi, yemek verdi.*”

“*Öğretmenim, anne babamız olmasa biz sıkıntı yaşasak Allah isterse bazı iyi kişilere ev verdi, yemek verdi, kıyafet verdi. Kötülere hiçbir şey vermez.*”

“*Allah bizi yarattıktan sonra yerlerimize bırakmış. Biz zayıfmışız, Allah bize yiyecek vermiş, başımızı sokacak bir ev, sıcacık bir çorba vermiş. Allah bunları vermeseydi ölmüştük. Allah bize barınacak ev, yapılacak şeyler, el kol vermiş.*”

Allah'ın verdiği nimetlerden örnekler vererek bunlara şükretmemiz gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Şu yorum ise dikkate değerdir: “*O vakti hatırlayın diyor, küçüklüğünüzü hatırlayın diyor. Güçsüz, zayıf bir kişiydiniz diyor, Allah yardım etti.*”

Çocuk, o vakit ifadesiyle insanların her şeyden aciz olduğu bebeklik çağının kastedildiğini, bu durumdayken insanı güçlendirenin Allah olduğunu düşünmektedir. Bu çıkarımda bulunması çocuğun, Allah'ın hikmetlerini, kendi somut yaşantısında kavradığını göstermektedir.

Ayetin nüzul sebebini bilmeyen çocukların, bu şekilde yorum yapması normaldir. Ancak ayeti nüzul sebebi çerçevesinde değerlendirecek olursak, verilmek istenen mesajla algılanan mesaj oldukça farklıdır. Ders kitabındaki veriliş şekline bakıldığında çocukların bu şekilde düşünmesinin hedeflendiği görülmektedir. Ayetler, şerh edilirken yahut tefsir edilirken nüzul sebebini gözetilmesi, ayeti kerimeden maksadın anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Ders kitabında bunun gözetilmediği görülmektedir.

7.5. Al-i İmran Suresi 115. Ayet (“Onların yaptıkları hiçbir iyilik, karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, sorumluluk sahiplerini çok iyi bilir.”)

5. sınıf beşinci ünite ‘Paylaşmak Niçin Önemlidir?’ başlığı içerisinde, maddi-manevi paylaşımların, sosyal etkilerine değinilmiş ardından iyiliklerin karşılıksız

¹⁵⁹ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. II, s. 151.

¹⁶⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 32.

birakılmayacağı ifade edilerek bu duruma Al-i İmran Suresi 115. ayet örnek olarak verilmiştir: “Onlar ne hayır işlerse karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları bilir.”

Ayeti doğru yorumlayabilmek için öncesindeki ayetlere bakmakta yarar vardır. 113 ve 114. ayetler şöyledir: “Hepsi bir değildir: Ehl-i kitaptan geceleri secdeye kapanarak Allah’ın ayetlerini okuyup duran bir topluluk vardır. Bunlar Allah’a ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten menederler ve hayırlarda yarışır. İşte bunlar iyi kimselerdendir.” Yani değerlendireceğimiz ayetteki ‘onlar’ lafzı ile ehl-i kitap kastedilmektedir. Ehl-i kitaptan da iman edip Salih amel işleyenler vardır ve onların yaptıkları iyi işler ziyan edilmeyecektir, onlar da yaptıkları hayırların karşılığını alacaklardır. Burada bir karşılaştırmaya gidersek, diğer semavi dinlerin mensupları cenneti sadece kendilerine has görürken, Kur’an, onların samimi olanlarının da ödüllendireceğinin müjdesini vermektedir. Bu da; İslam’ın kuşatıcılığını, evrenselliğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ayetin son cümlesi yani, ‘Allah kendisine karşı gelmekten sakınanları bilir’ ifadesi riyakârların bunun dışında tutulacağına göstergesidir.¹⁶¹

Ayet kitapta: “Onların yaptıkları hiçbir iyilik, karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, sorumluluk sahiplerini çok iyi bilir.”¹⁶² Şeklindeki çeviri ile yer almıştır. Öncesindeki ayetler verilmediği için, buradaki ‘onlar’ ifadesinin kimi kastettiği anlaşılmamaktadır yahut genel yoruma açıktır. Öğrenciler, ayeti yorumlamakta güçlük çekmiştir. Örneğin: “*İnsanlar sorumluluklarını yerine getiriyor. Sorumluluklarını yerine getirdiği için de iyilik yapıyor. İyilik sorumluluğumuz değil ama sorumluluklarını yerine getiriyor ya Allah o zaman iyilik yazıyor.*”

Çocuk, birinci ve ikinci cümle arasında bağ kuramamıştır. İyilik ve sorumluluğu sebep-sonuç ilişkisi içinde açıklamaya çalışmış, bu çaba sonuçsuz kalmış, çocuk, anlam kargaşası yaşamıştır. Aynı durumda olan bir başka öğrenci ise şunları söylemiştir: “*Öğretmenim diyor ya Onların yaptığı hiçbir iyilik, karşılıksız bırakılmayacaktır diye. Öğretmenim bir baba evine para getirecek. Meyve falan alıyor, o sorumluluğu. Allah da ona iyi bir şey verecek.*” Bu öğrenci de iyilikle sorumluluk arasındaki ilişkiyi; sorumluluğu yerine getirmenin sonucunda Allah tarafından iyilikle ödüllendirileceği şeklinde açıklamıştır.

Bazı çocuklar ise, iyiliğin karşılığını insanlardan iyilikle göreceklarını düşünmüş ve bu düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir: “*Öğretmenim yani başkalarına iyilik yaptığımız başkaları da bizi iyiliksiz bırakmayacaktır.*”

¹⁶¹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 654–655.

¹⁶² Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 105.

“Birbirlerine yardım edince karşılığını görürler.”

Genel anlamda değerlendirecek olursak; ayetteki ‘onlar’ ifadesi ile ehl-i kitap kastedilirken önceki ayetler okunmadığı için öğrenciler bunu anlayamamış, tüm insanlar olarak değerlendirmişlerdir. Zaten kitaptaki veriliş şekline bakılırsa böyle anlaşılması amaçlanmıştır.

Çocuklar, ayetin birinci cümlesinde iyilikten bahsedilirken, ikinci cümlesinde sorumluluktan bahsedildiği yargısına ulaşmış, bu iki cümleyi bağlamaya çalıştılsa da başarılı olamamışlardır. Birkaç çocuk ise, iyiliğin karşılığının Allah katında olduğunu gözden kaçırarak, karşıdaki insandan iyilik görecekları mesajını almışlardır ki bu yanlış bir çıkarımdır. Karşılık bekleyerek iyilik yapmak erdemli bir davranış değildir.

Ayet çevirisinde ‘onlar’ lafzıyla kimlerin kastedildiğini belirtebilecek hiçbir işaret yoktur. Bununla birlikte ayette kastedilen grubun ehl-i kitap olduğu ancak öncesindeki ayetlere bakılarak anlaşılabilir. Önceki ayetlere atıf yapılmaksızın yahut herhangi bir açıklama verilmeksizin yapılan çeviriyle ayet bağlamı dışında verilmiştir. Bunun sonucunda ise çocukların anladıklarıyla ayetteki maksadın çok farklı olduğu görülmüştür.

7.6. Nur Suresi 61. Ayet (“Âmâya (görme özürlüye) güçlük yoktur; topala (ortopedik özürlüye) güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur...”)

5. sınıf beşinci ünite içerisindeki ‘Üzüntülerimizi Paylaşalım’ ana başlığı altındaki dördüncü ve son yan başlık; ‘Engellilere Sevgi ile Bakar, Sıkıntılarını Paylaşırız’ dır. Konunun hedefi; öğrencilerin toplumdaki engellilerin sorunlarına çözüm önerileri geliştirebilmesini sağlamaktır ve bu konuya bir ders saati ayrılmıştır.

Konuya engelli kelimesi tanımlanarak giriş yapılmış, onlara nasıl yaklaşılması gerektiği hakkında bilgi verilmiştir. Peygamberimizin engellilere karşı tutumundan örnekler sunulduktan sonra engellilerin dini sorumluluklarına değinen Nur Suresi’nin 61. ayeti örnek gösterilmiştir: “Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur.¹⁶³ Kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınız evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde ya da dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde bir sakınca yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı olarak yemek yemenizde de bir sakınca yoktur.

¹⁶³ Kullandığımız mealde (Ali Turgut, Kur’an-ı Kerim Meali, TDV Yay.) buraya şöyle bir dipnot eklenmiştir: Müslümanlar savaşa çıkarırken evlerinin anahtarlarını savaşa çıkamayan kör, topal ve hastalara bırakırlar; bunların, evlerine göz kulak olmalarını isterlerdi. Bunlar, kolladıkları evlerde yiyip içmekten çekinirlerdi. Ayet bunda bir sakınca olmadığını ifade etmektedir.

Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak selam verin. İşte Allah, düşünesiniz diye ayetleri size böyle açıklar.”

Ayeti kerimeyle ilgili farklı yorumlar mevcuttur. Genel bir değerlendirme yapacak olursak şunların bilinmesi gerekir: ayetin birinci bölümü hasta, kör, topal ve diğer hastalarla ilgilidir. Sahabe, helal haram konusunda oldukça titiz davranıyor birbirlerinin evlerine resmi bir davet olmadıkça girmiyor, yakınlarının evlerine girmeyi de haram sayıyorlardı.¹⁶⁴ Mealdeki açıklamayı da göz önünde bulundurursak, savaşa çıkamayan kör, topal ve hastalara bir ihtiyaçları olduğunda, babalarının, annelerinin, kardeşlerinin, amca, dayı, hala, teyze ve anahtarları bulunan evlerde yemek yemenin haram olmadığı açıklanmaktadır.

Ayetten çıkarılabilecek hükümler, ekseri ulemanın görüşlerine göre; topal, kör, hasta ya da sakat insanların cihada katılma zorunluluğu yoktur. Yukarıda sayılan akraba ve dostların evlerinde örf ve adet ölçüsüne riayet etmek kaydıyla yenilip içilmesine müsaade edilmiştir.¹⁶⁵ Ayrıca, bir eve girildiğinde selam vermenin gerekliliği de açıklanmıştır.

Ayet, kitapta, şu tercümeyle yer almıştır: “Âmâya (görme özürlüye) güçlük yoktur; topala (ortopedik özürlüye) güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur...”¹⁶⁶ Bu çeviriye bakıldığında ayetin devamı verilmediği için engelli insanlara zorluğun olmadığı anlaşılabilir. Ancak, bunun ibadet ya da başka bir hususta mı olduğu konusunda yorum yapılamaz. Bunun önüne geçmek için ayetten önce şu cümle yazılmıştır: “Yüce Allah engelli kimsenin dini sorumlulukları hakkında şöyle buyurur.”¹⁶⁷ Ayetin tefsirini incelediğimizde cihat konusundaki sorumluluk hakkında hüküm çıkarılmıştır. Ancak bu diğer ibadete nispet edilmemiştir. Tabi ki engelli Müslümanlara tanınan kolaylıklar vardır. Fakat bunlarla ilgili hükümler bu ayetten çıkarılmamıştır. Nitekim öğrenciler de gerekli mesajı ulaştırmakta zorlanmışlardır.

Ayet sınıfta okunduğunda, ‘güçlük yoktur’ ifadesine bazı öğrencilerin itiraz ettiği gözlemlendi. Bazı çocuklar ise, engellilerin gücü yoktur şeklinde anlamlandırdılar ve bunu şöyle ifade ettiler: “*Hepsinin eşit olduğu hepsine de güçlük olmadığı gücü yok yani.*”

“*Özürlü olan insanların zor günler geçirdiği anlatılıyor.*”

“*Öğretmenim benim amcaoğlu var. Konuşamıyor. El hareketleri yapıyor. Ben anlamıyorum bazen, zor oluyor.*”

¹⁶⁴ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. III, s. 505.

¹⁶⁵ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 99–101.

¹⁶⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 121.

¹⁶⁷ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 121.

“Öğretmenim, hastaya güçlük yoktur diyor güçsüz olması yani.” Bu ifadeye yanındaki arkadaşı itiraz ederek: *“Allah o özrü, hastalığı vermiş ki ona dayanacak mı yoksa dayanamayıp kendini öldürecek mi diye deniyordur.”*

Bunun ardından öğrenciler kendi çevrelerinde gördükleri özürlü insanların hayatlarında karşılaştıkları zorluklara örnekler verdiler. Onlara yardımcı olmak gerektiği konusunda fikir birliğine vardılar. Ayet, kitapta ibadet konusunda engellilere zorluk olmadığı bağlamında değerlendirilmek üzere verilmiştir. Ancak öğrenciler, yalnızca ayeti okuduklarında bu sonuca ulaşamamışlardır. Ayetin bütününe bakıldığında verilmek istenen mesajla çocukların ulaştığı yargı ve sonuçlar birbirinden oldukça farklıdır.

8. Bağlamı Dışındaki Konularda Merak ve İlgi Uyandıran Ayet Çevirileri

Çocuğun eğitiminde onun soruları belirleyici rol oynamaktadır. Çünkü soru soran çocuk, öğrenmeye en hazır haldedir. Sorularına tatmin edici cevaplar aldığı anda ilgisi artacak yeni şeyler öğrenmeye açık hale gelecektir.

Eğitimin kalıcı ve etkili olmasındaki temel etken, sorulara, dinleyicinin düzeyine uygun cevaplar verebilmektir.¹⁶⁸ Gelişim düzeyine uygun olmayan cevaplar verilmesi halinde yanlış inançlar oluşabilmektedir. Bununla birlikte çocukların sorduğu bazı sorular soyut kavramlarla ilgili olmakta ancak çocuğun zihin yapısı soyut açıklamaları anlamlandıramamaktadır. Çocuğun sorduğu soruya bilişsel düzeyinin uygun olmadığı gerekçesiyle cevap vermemek ilgisini söndürecektir. Bu yüzden bu konuda oldukça dikkatli davranılarak çocuğun soyut kavramlarla ilgili olarak sorduğu soruya onun algı düzeyine uygun örnekler verilerek ve duygusal gelişimi de dikkate alınarak cevap verilmelidir.¹⁶⁹

Din eğitiminin en hassas noktalarından olan bu hususa ders kitaplarında okutulan ayet çevirileri incelenirken de rastladık. Buna yönelik örnekler aşağıdaki gibidir:

8.1. Bakara Suresi 29. Ayet (“ Allah yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı.”)

4. sınıf Ahlak öğrenme alanına ait ‘Sevgi, Dostluk ve Kardeşlik’ ünitesi içerisindeki ‘Sevgi Allah’ın Bize Verdiği Bir Nimettir’ başlığı ünitenin ikinci konusu olarak yer almış ve bu konuya ayrılması gereken süre iki ders saati olarak tavsiye edilmiştir. Konuya giriş yapılmadan önce sorulan ‘nimet nedir’ sorusunu öğrencilerin çoğu yiyecek ve içeceklerden örnek vererek cevaplamışlardır. Bu yanlışı düzeltmek amacıyla öncelikle nimet kavramı

¹⁶⁸ Mustafa Köylü, Psiko-Sosyal Açından Dini İletişim, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2006, 2. Baskı, s. 65.

¹⁶⁹ Mehmet Emin Ay, a.g.e, s. 81.

açıklanmıştır. Bu konu kitapta: “Allah’ın insanlara yararlanmaları için verdiği her şey nimettir.”¹⁷⁰ Şeklinde ifade bulmuştur.

Nimet kavramının daha kolay anlaşılabilmesi için verilen ayet örneği ise Bakara Suresi’nin 29. ayetidir: “O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan, sonra göğe yönelip onları yedi gök halinde düzenleyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.”

Yerin ve göklerin, yaratılışının bir başlangıcının olduğu astronomi ve matematik gibi bilimlerle ispatlanmış bir gerçektir. Evrenin oluşumuyla ilgili farklı teoriler öne sürülse de tüm teorilerin ortak kabul ettiği gerçek, bir ilk maddenin olduğudur. İlk maddenin nasıl ortaya çıktığı bilimsel açıdan halen meçhul olsa da tüm semavi dinler bunu yaratıcının yarattığını kabul etmektedir. Yukarıda bahsi geçen ayette de yer küreyi ve yedi gök olarak anılan semayı Allah’ın yarattığına dikkat çekilmektedir.¹⁷¹

Ayetin son cümlesinde ise insanlar Allah’a isyan etmemeleri için uyarılmaktadır. Allah her şeyi bildiği gibi insan için en uygun hayat tarzını da bilmekte ve insanları buna davet etmektedir. Bu yoldan yüz çeviren herkes cehalete sapmıştır.

Ayet, tasavvufî yönden incelendiğinde ise, yedi gök ile ilgili farkı yorumlar dikkat çekmektedir. Allah’ın yarattıkları halk âlemi ve emir âlemi olarak ikiye ayrılmıştır. Halk âlemi maddi olan âlemdir ve Kur’an’da geçen yedi semaya dâhil değildir. Halk âleminin dışındaki emir âleminde ise manevi yönden büyüyerek devam eden semalar vardır. Yedinci semadan sonra kürsi ve ondan sonra da arş vardır. Tüm bunlar her şeyi hakkıyla bilen, sonsuz güç sahibi Allah tarafından yaratılmıştır.¹⁷²

Ayeti bu şekilde vermek, öğrencilerin bilişsel gelişim düzeylerine uygun olmayacağından kitapta şu çeviri ile verilmiştir: “Allah yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı.”¹⁷³

Öğrencilerin birçoğu bu ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmediler. Ayeti Allah’ın verdiği nimetlere örnekler vererek açıklama yoluna gittikleri görülmektedir. Örneğin; “*Öğretmenim, yemekleri, çiçekleri bizim için yaratmış.*” Başka bir örnek ise şöyledir: “*Bize el, ayak, kol vermiş. Meyveleri falan da zehirli yaratmamış bizim için.*” Bu cevaplarda Allah’ın her şeyi insanlar için yarattığına, en gözle görülebilir örnekleri sunarak kendi algı düzeylerine uygun açıklamalar getirdikleri görülmektedir. Ancak, bu somutlaştırmayı yapamayıp ayeti daha farklı yorumlayan öğrenciler de olmuştur. “*Allah’ın bizi sevdiğini anladım.*”

¹⁷⁰ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 91.

¹⁷¹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c.1, s. 97.

¹⁷² Hayreddin Karaman vd. , a.g.e, c. 1 s. 98.

¹⁷³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 91.

“Yaratıcının Allah olduğunu.”

“Allah gereksiz bir şey yaratmadı.” Örneklerde görüldüğü üzere çocuklar, Allah hakkında bildiklerini, ayet örnekleri üzerinden ortaya koyma çabasıdadır.

Bu dönem çocukları, soyut şeyleri kavrayamamaları da hayal gücünün gelişimi etkisiyle, metafizik alanlara ilgi duymaya başlamaktadır. Dini şuurun uyanmasıyla birlikte inançla ilgili soyut konular merak konusu olmaktadır.¹⁷⁴ Çocuklar, bu ilgiyi çeşitli sorular üzerinden ortaya koymaktadırlar. İncelediğimiz ayet bir öğrencimizde şöyle bir merak uyandırmıştır: *“ Melekleri de mi Allah yarattı, bizim için mi?”* oysaki kitapta verilen ayet çevirisinde Allah yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı denmektedir. Melekler, şeytanlar, cinler gibi varlıklar yeryüzünde görülebilen şeyler değildir. Çocuklar düşüncelerini somut varlıklar üzerinde yoğunlaştırdıklarından ayetin soyut varlıkları kapsamadığını düşünerek öyleyse onları Allah yaratmadı mı, sorusunu yöneltmişlerdir. Bu konu hakkında gerekli açıklama yapıldıktan sonra, sınıfta, metafizik konularla ilgili sorular çoğalmaya başlamıştır. Bu sorulardan bazıları şöyledir: *“Hırsızlık yapanlar cehenneme mi gidecek?”* *“Bazı insanlar yanlış yöne gidiyor. Allah onları da sever mi?”* *“Her şey bizim için yaratıldıysa şeytan neden kötü?”* Bu örneklerin dışında da öğrenciler buldukları her fırsatta Allah, melekler, cennet, cehennem hakkında sorular yöneltmektedir. Bu soruların cevapları hassasiyetle verilerek çocuğun ilgisi canlı tutulmalıdır.

8.2. Al-i İmran Suresi 185. Ayet (“Her canlı ölümü tadacaktır...”)

5. sınıf beşinci ünite içerisinde, ‘Üzüntülerimizi Paylaşalım’ ana başlığı altında, ‘Geçmişlerimizi Anarız’ konusunda; öğrencileri, insanları iyilikle anmaya, zor durumda olanlara yardıma, hastaları ziyaret etmeye istekli hale getirmek hedeflenmiştir.

Konuya; ölümün, her canlı için olduğu belirtilerek delil olarak Al-i İmran 185. ayet gösterilmiştir: *“Her canlı ölümü tadacaktır. Ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete sokulursa, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı, aldatıcı metadan başka bir şey değildir.”*

Ölümün her canlı için olduğu belirtilen ayette, yapılan her iyi ve kötü işin karşılığının dünyada iken alınmasının mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Asıl mükâfat ve ceza ahirette eksiksiz olarak ödenecektir ve gerçek mutluluk ancak orada mümkün olacaktır. Dünya geçici olduğu için ayette dünya hayatından ‘aldatıcı meta’ olarak bahsedilmiştir.

¹⁷⁴ Turgay Gündüz, İslam, Gençlik ve Din Eğitimi, Düşünce Kitabevi, İstanbul 2003, s. 152.

Kitapta ayetin sadece ilk cümlesi şu tercümeyle verilmiştir: “Her canlı ölümü tadacaktır...”¹⁷⁵ Öğrenciler ayeti açıklamakta güçlük çekmediler, ancak diğer ayetleri açıklarken yaptıkları gibi örnekler vermediler ya da detaylı açıklamalar yapamadılar. Bu yorumlardan bazıları şu şekildedir: “*Yani her insanın, canlının ölümü tadacağı.*”

“Ölümsüz canlı olmaz.”

“Her canlının öleceğini anladım.”

“Öğretmenim yani her canlının ölümü yaşayacağını anladım.”

Görüldüğü üzere öğrenciler bu cümleden, tüm canlıların öleceğini anlamışlardır. Ancak öğrencilerden birinin şu sorusu sınıfta bir karmaşa yaratmış, öğrencilerin söz hakkı almadan konuşmaya başlayarak fikirlerini ifade etmeleri sonucu şu düşüncelere ulaşılmıştır: “*Öğretmenim meleklerle şeytanlar da ölecek mi?*” Soruya cevap vermemize fırsat bırakmadan bir öğrenci: “*Öğretmenim kıyamet gününde insanlarla cinler birbirlerini göreceklermiş. Cinler de ölecekmiş. Şeytanın ateşi bir kova suyla söndürülecek onun da hayatı sona erecekmiş. Çünkü Allah, ona kıyamet gününe kadar süre vermiş.*”

“İnsanlar doğmaya devam ettikçe şeytan da olacak.”

“Öğretmenim kıyamet kopacağında evren çökecekmiş.”

“Güneş başka bir yerden doğacakmış.”

Bu yaştaki çocukların metafizik konulara ilgi duyduklarını daha önce de belirtmiştik. Soruyu ortaya atan öğrenci görmediği, varlığını doğrudan duyu organları yoluyla hissedemediği melek ve şeytanların ölümünü merak etmektedir. Sorunun hemen ardından gelen yorumda ise; öğrencinin ailesinden edindiğini tahmin ettiğimiz bilgilerini aktardığını görmekteyiz. Bunun ardından tüm öğrenciler kıyamet hakkındaki bilgilerini paylaşmak istemişler ancak birbirlerini dinlemeyerek sınıf kurallarını ihlal ettiklerinden birkaç dakika içinde sınıfa kaos hakim olmuştur. O sırada birçok öğrenci düşünceleri paylaştı da birbirlerini anlamaları mümkün olmamıştır. Öğrencilerin, kıyamet konusunda kulaktan dolma bilgilere sahip oldukları ve bu konuya oldukça ilgi göstermeleri dikkatimizi çekerken, ölüm hakkında yorum yapmamaları yahut diğer ayetlerde olduğu gibi kendi tecrübelerini paylaşmaya yönelik şeyler söylemedikleri gözlemlendi.

9. Ayet Çevirilerinin, Öncesindeki ve Sonrasındaki Ayetler ile İlişkisi Dikkate Alınmaksızın Verilmesi

Kur’an-ı Kerim’de bazı ayetler, öncesindeki ve sonrasındaki ayetler ile anlam ilişkisi içerisindedir. Bu anlam ilişkisi dikkate alınmaksızın verilen ayet çevirilerinin

¹⁷⁵ Ramazan Yıldırım vd., a. g. e, s. 118.

anlamlandırılmasında birçok güçlkle karşılaşılmıştır. İncelediğimiz ders kitaplarında da bu bağlamın göz önünde bulundurulmadığı ve bu sebepten çocukların, doğru bir şekilde anlamlandıramadığı ayetler olduğu gözlenmiştir. Bu problemin tespit edildiği ayet çevirileri aşağıdaki gibidir:

9.1. Hûd Suresi 114–115. Ayetler (“...Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Ey Muhammed!) sabırlı ol. Çünkü Allah, güzel iş yapanların mükâfatını verir.”)

4. sınıf birinci ünite içerisindeki ‘Güzel Davranışlarda Bulunalım’ başlıklı konu içerisinde Nahl Suresi 30. ayet verilmiş, ardından Hud Suresi 114 ve 115. ayetler yer almıştır. Bu ayetler şöyledir: “Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Ey Muhammed!) Sabırlı ol, çünkü Allah güzel iş yapanların mükâfatını zayi etmez.”

Gündüzü iki ucu tabirinden maksat gündüzün başlama vakti ve bunlar arasındaki vakitlerdir ki bu vakitler de sabah, öğle ve ikindi namazlarını kapsar. Gecenin ilk saatlerinde tabiri ise akşam ve yatsı namazlarını belirtmektedir. Namazın, günahlardan arınmak için bir vesile olduğu hatırlatılarak sonrasındaki ayette peygamberimizin şahsında tüm insanlara hitap edilmektedir. İnsanların başlarına gelen musibetlere sabretmeleri öğütlenmektedir.¹⁷⁶ Sabır ve namazın birlikte anıldığı bu ayetler insana görev ve sorumluluklarını hatırlatmaktadır.

Ders kitabında ayetler şu tercümeyle yer almıştır: “...Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır. (Ey Muhammed!) sabırlı ol. Çünkü Allah, güzel iş yapanların mükâfatını verir.”¹⁷⁷

Çocuklar, daha önceki ayetlerden edindikleri bilgiler doğrultusunda ayeti yorumlamaya çalışmış ve düşünceleri şu şekilde ifade etmişlerdir: “*Demek istiyor ki sabırlı olanlar en güzel şey gelir diyor.*”

“*Allah diyor ki; Ey Muhammed sabırlı ol sabırla en güzel şey, hediye getirir diyor.*”

“*Bu dünyada en güzel davranan insanlara ödül verilir. Ahirette ise en güzel davrananlar cennete gider.*”

“*Sevap yapanlara mükâfat verin diyor. Büyük bir ödül verin. Mesela zor bir zamanda ona yardım edin. İyi bir iş yaparsa sevap verilir. Her zaman yaparsa her zaman sevap verilir.*”

“*Sabırlı olan kişiye en güzel şey gelir.*”

¹⁷⁶ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III s. 205-206.

¹⁷⁷ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 30.

Kur'an-ı Kerim'deki hitaplar hakkında daha önce açıklama yapılmış çocukların, 'Ey Muhammed!' nidasıyla başlayan ayetteki hedef kitlenin müminler olduğunu anlamlandırmakta güçlük çekmedikleri yapılan açıklamaların başarılı olduğunu göstermekle beraber surenin 114. ayetinin yalnızca son cümlesine yer verilmesi problem teşkil etmektedir. Nitekim 'Bu öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır' ifadesini sorduğumuzda tüm çocuklar sessiz kalmıştır.

Çocuklar bu cümleyle ardından gelen ayet arasında anlam ilgisi kuramamışlardır. Oysa ayetler bütünüyle ve birlikte değerlendirildiğinde güzel davranışlar, sabır ve namaz ilişkisinin ortaya konduğu görülmektedir. Bu dönemdeki çocuklara bu ilişkiyi anlamak karmaşık gelebilir. Bu ilişkiyi anlamlandırmaları için öncelikle namaz konusunun işlenmesi gerektir. Müfredat içerisinde de namaz konusuna altıncı sınıfta yer verilmiştir. Bu bağlamda 114. ayetin tamamının, ders kitabındaki konuyla da ilişkisi olmadığı varsayılarak yer verilmediğini düşünürsek ayetin sadece son cümlesinin verilmesi de çocuklar için anlamsız olmuş, gerekli ilgiyi kuramadıkları gözlenmiştir.

9.2. Yusuf Suresi 92. Ayet (“Bugün azarlanacak değilsiniz, Allah sizi affetsin. O merhametlilerin en merhametlisidir.”)

5. sınıf dördüncü ünite içerisindeki 'Kur'an'da Peygamber Kıssaları' konusuna ait alt başlıklardan ikincisi 'Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf' konusudur. Bir ders saati ayrılan konu içerisinde, sırasıyla Yusuf Suresi'nin 92, 101, 100 ve 7. ayetleri örnek verilmiştir. İlk örnek meali şöyle olan 92. ayettir: “Yusuf dedi ki: ‘Bugün sizi kınamak yok. Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.’”

Kendisini kuyuya atan kardeşleri, yardım dilemek üzere Hz. Yusuf'un huzuruna gelip, onun kardeşleri olduğunu anladıklarında Hz. Yusuf'un kardeşlerine verdiği cevabı nakleden ayeti kerime ders kitabında şu çeviriyle yer almıştır: “Bugün azarlanacak değilsiniz, Allah sizi affetsin. O merhametlilerin en merhametlisidir.”¹⁷⁸

Konu içerisindeki bağlamından koparıldığında ayeti anlamlandırmak zordur. Ders kitabında ayetten önce Hz. Yusuf'un kendisini tanıtarak kardeşlerini affettiğini söylediği belirtilmiştir. Ancak çocuklardan birçoğu bunu dikkatlerinden kaçırarak ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmişlerdir. 'Azarlanacak değilsiniz' ifadesinde kimin azarlamayacağı muallâk kalmıştır. Örneğin: “*Bugün azarlanacak değilsiniz yani diyor ki; size Allah kızmaz. Kötülük yaptığınızda ondan af dileyin. O sizi affeder, herkesten daha merhametlidir, en merhametlidir diyor. O dediği de Allah'tır.*”

¹⁷⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 93.

“Allah insanları sever o azarlamaz.”

“Allah’ın iyi olduğunu söylüyor. O sizi azarlamaz diyor. Öğretmenim Allah bizi azarlamaz ama dua etmemiz lazım.”

“Bugün azarlamaz diyor öğretmenim. Bir kötülük yaptığımızda öte dünyaya gittiğimizde orda sorar.”

Yukarıdaki yorumlarda dikkati çeken ortak nokta; çocukların bizi azarlamayacağını düşündükleri varlık Allah’tır. Onlara göre Allah bizi azarlamaz çünkü kötülük yaptığımızda affedecek kadar merhametlidir, insanları sever, iyi bir varlıktır ya da son yorumdaki gibi bugün azarlamaz ama ahirette hesabını sorar. Ayeti kerimedeki sözlerin Hz. Yusuf’tan alındığına dair bir belirteç olmadığından ve çocuklar ayetleri Allah’ın sözleri olarak nitelediklerinden bu ayeti kerimeyi de okuduklarında azarlamayacak varlığın Allah olduğunu düşünmeleri oldukça normaldir. Yukarıdaki ifadeler, çocuklar zihnindeki Allah tasavvurunu da ele vermektedir ki Allah’ın insanları sevdiğine, affedici bir varlık olduğuna vurgu yapılan yorumlara bakıldığında bu tasavvurun oldukça olumlu olduğu görülmektedir.

Başka bir grup çocuğa göre azarlamayacak olan varlık insanlardır. Örneğin: *“Öğretmenim Allah-u Teâlâ demek istiyor ki; evinizde babanıza karşı saygılı durun, babanız size kızmasın demek istiyor.”*

“Kötü bir şey yapmazsak azarlanmayız.”

“Öğretmenim bugün azarlanacak değilsiniz diyor ya, ben kötü bir şey yaparsam siz belki bugün azarlamazsınız ama yarın azarlayabilirsiniz.”

Bu çocukların yukarıdakilere göre daha somut düşündüğü görülmektedir. İlk yorumu yapan öğrencinin sözleri onun otoriter bir aile yapısından geldiğini göstermektedir. Diğer çocuklar ise, azarlanmayı kötü bir davranışa verilen ceza olarak nitelendirmektedir.

Çocukların farklı ve yanlış yorumlar yapmalarının sebebi; ‘de ki’ şeklinde tercüme edebileceğimiz ‘gale’ kelimesinin verilmemiş olmasıdır. Ayeti kerimenin başına ‘Yusuf dedi ki’ ifadesi eklenmiş olsaydı çocuklar ayeti Hz. Yusuf kıssası doğrultusunda yorumlayacak ve yüksek oranda başarıya ulaşabileceklerdi. Yahut ayetin öncesindeki ayetle birlikte verilmesi de bu sorunu çözecektir.

10. Ayet Çevirilerinin Yanlış Öğretim Yöntem veya Tekniği Kullanılarak Verilmesi

Yenilenen eğitim-öğretim stratejilerinin temelinde, öğrenci merkezli eğitim vardır. Bu sisteme göre öğretmen öğrenciye hazır bilgi kalıpları sunmayacak, bilgiye kendisinin

ulaşmasında rehberlik edecektir. Bu sayede çocukta; bilimsel düşünme, problem çözme, eleştirel düşünme gibi yetenekler gelişecektir.¹⁷⁹

Bu strateji doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında bunu destekleyici pek çok örnek, etkinlik yer almaktadır. Bu çerçevede DKAB ders kitaplarında ‘Yorumlayalım’ başlıklı etkinliklerin birçoğunda konu ile ilgili bir ya da birkaç ayet verilerek çocuğun bunu yorumlaması istenmiştir. Böylelikle buluş yoluyla öğretim metodu kullanılarak kalıcı öğrenmeyi sağlamak hedeflenmiştir. Ancak bazı örneklerde bu hedefe ulaşılamamıştır. Çünkü din ile ilgili konularda bilgi olmaksızın sadece yorumla doğruya ulaşılmayacak noktalar vardır. Aşağıda bu duruma yönelik örnekler gösterilmiştir.

10.1. Bakara Suresi 23. Ayet (“Eğer kulumuz (Muhammed’e indirdiğimiz Kur’an’dan kuşku içindeyseniz, hadi, onun benzeri bir sure getirin! Allah’tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın. Eğer iddianızda tutarlı iseniz.”)

4. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer alan, ‘Son İlahi Kitap Kur’an’ı Kerim’ başlıklı konuda, ‘Yorumlayalım’ etkinliği içerisinde Kur’an’ın özelliklerinden birini kendi çıkarımlarıyla bulmaları istenen çocuklara örnek olarak Bakara Suresi 23. ayet verilmiştir: “Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüphe duyuyorsanız, haydi onun benzeri bir sure getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah’tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın.”

Kur’an’ın edebi yönden, üslup ve şekil olarak ve muhteva yönünden eşsiz bir kitap olduğunu ispatlamak için Kur’an’ın pek çok yerinde ona benzer bir sure (Yunus 10/38), bir söz (Tûr 52/34), bir kitap (Kasas 28/49) yahut on sure (Hud 11/13) getirmeleri istenmiştir. Tabiri caizse Allah bu ayeti kerimeyle müşriklere meydan okumaktadır. Kur’an’dakine benzeyen bir söz, bir ayet bir sure getirilememesi özelliğine i’caz denir. İ’caz kelimesinin anlamı aciz bırakan demektir. Tüm insanlık bundan acizdir.¹⁸⁰

Ders kitabında: “Eğer kulumuz (Muhammed’e indirdiğimiz Kur’an’dan kuşku içindeyseniz, hadi, onun benzeri bir sure getirin! Allah’tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın. Eğer iddianızda tutarlı iseniz.”¹⁸¹ Çevirisiyle yer alan ayetin verilmesindeki amaç, çocukların, Kur’an’ın Allah’ın kelamı olduğunu kavrayıp insanların ona benzer bir kitap yazamayacağı düşüncesine ulaşmalarını sağlamaktır. ‘Yorumlayalım’ etkinliğindeki soru ayetin Kur’an’ın hangi özelliğine değindiğidir. Ancak bu, çocukların seviyesinin üstünde bir beklentidir. Çünkü ders kitabında konu ile ilgili yeterli bilgi verilmemiştir. Şu yorumlar bu

¹⁷⁹ Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, a.g.e, s. 2.

¹⁸⁰ İsmail Cerrahoğlu, a.g.e, s. 162.

¹⁸¹ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 74.

duruma örnektir: “Anladım öğretmenim! Allah diyor ki bize ey kullarım benden başkasına güveniyorsanız şey... Ama onlar Allah’tan başka kimseye güvenmiyorlar. Güvendiklerini getirselere yine Allah’ı yenemezler çünkü onları da Allah yarattı.”

“Allah’tan başka güvendiğinizi getirin diyor. Onlar Kur’an’ın içinde değiller diyor. Yani iyi olamazlar, kötü olabilirler diyor.”

Çocukların birçoğu ayeti yorumlamakta isteksizlik göstermiştir. Gerekli ilgiyi kuramayan çocuklar ayeti anlamlandıramamışlardır. Müşriklerin Allah’a ortak koşan Allah’tan başka varlıklara da güvenen insanlar olduğuna dair bilgi ikinci üniteye verilmiştir. Ancak müşriklerin, Kur’an’ın benzerini getirebilecekleri iddiasında olmaları konusunda bilgi sahibi olmamaları ayeti yorumlamakta zorlanmalarının sebeplerindedir. Çocuklardan beklenen, buluş yoluyla bilgiye ulaşmalarıdır. Ancak, temel bilgi verilmeksizin yahut gerekli yönlendirme yapılmaksızın üst düzey bir bilgiye ulaşmasının beklenmesi nedeniyle yöntemin başarısızlıkla sonuçlanarak amaca ulaşamadığı gözlenmiştir.

11. Ayetin Çevirisinin Tek Boyutta Düşünülmesi

Türkçe, yapısı itibariyle bir kelimenin birden fazla boyutta düşünülebileceği bir dildir. Ancak dilde bu yapıyı anlamsal düzeyde içselleştirebilmek için dilin yapı özelliklerinin bilinmesi ve bilişsel olarak çok boyutlu düşünülebilmesi gerekir.

Araştırma grubumuzdaki çocukların yaş seviyeleri itibariyle dilimizin bu özelliklerini kavrayıp günlük dilde uygulamaları beklenemez. Çocuğun bilişsel olarak somut nesnelere sınıflama, sıralama gibi özellikleri kazanması, kastettiğimiz manada çok boyutlu düşünmesini sağlamamaktadır.¹⁸² Bunun dışında problemin bir diğer yönü çocukların gerekli hatırlatma yapılmaksızın anlamlandıramadıkları ifadelerin farklı boyutlarını küçük bir hatırlatmayla kavrayabilmelidir. Konu, yaptığımız gözlemler sonucu tespit ettiğimiz durumlarla örneklendiğinde netlik kazanacaktır.

11.1. Hicr Suresi 9. Ayet (“Şüphesiz o Kur’an’ı biz indirdik. Onun koruyucusu da şüphesiz biziz.”)

4. sınıf dördüncü ünite içerisinde ‘Son İlahi Kitap Kur’an-ı Kerim’ konusunda Kur’an’ın son ilahi kitap olduğu belirtilerek Hicr Suresi 9. ayet verilmiştir: “Kur’an’ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.”

Kur’an’ın indirildiği yıllar boyunca inkârcılar, onun peygamber ürünü olduğunu iddia etmişlerdir. Bu ayeti kerimeyle inkârcıların bu iddiaları reddedilmektedir. Bununla birlikte

¹⁸² Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 113.

Kur'an-ı Kerim'den önce gönderilen kutsal kitaplar çeşitli sebeplerle ve farklı şekillerde tahrif edilmiş, orijinalliği korunamamıştır. Bu ayetle Kur'an'ın korunacağı Allah tarafından teyit edilmektedir.¹⁸³

Ders kitabında ayet, şöyle yer almaktadır: “Şüphesiz o Kur'an'ı biz indirdik. Onun koruyucusu da şüphesiz biziz.”¹⁸⁴

Kur'an'ın korunmasını dış etkilere yani yırtılma, yakılma gibi tahriflerden koruma şeklinde yorumlayan çocuklardan bazılarının ifadeleri şöyledir: “*Kur'an'ı biz yazdık, biz koruyacağız. Kur'an'a kimse bir şey yapamaz diyor. Mesela yırtamaz, yakamaz öyle bir şeyler yapamaz.*”

“*O Kur'an'ı biz indirdik diyor. Okuyoruz, bazı kişiler okumamızı istemiyor. Onun koruyucusu biziz diyor.*” Yanındaki çocuk, arkadaşının sözlerini tamamlayarak: “*Evet. Mesela okumayan insanlar onu yırtıp bir kenara atabilir ama öyle olmaz, korunur.*”

“*Öğretmenim, Allah ben size Kur'an'ı gönderdim. Sizin zarar vermenizi önleyeceğim diyor.*”

Yukarıdaki yorumların benzerlerini vermek mümkündür. Çocuklar, korumak kelimesini Kur'an'ın yırtılmak, yakılmak, okunmadan kalmasını engellemek gibi somut ve ilk akla gelen anlamda yorumlamışlardır. Kastedilen mana, daha önceki kutsal kitaplar gibi tahrif edilmesinin Allah tarafından engelleneceği yönündedir. Ancak çocuklar, kelimeyi bu boyutuyla ele alamayarak farklı yorumlamışlardır. Bu problemin giderilmesi için: “Şüphesiz o Kur'an'ı biz indirdik. Onu (değişikliğe uğratılmaktan) koruyacak da şüphesiz biziz.” Şeklinde parantez içinde kastedilen anlam verilebilirdi.

11.2. İsrâ Suresi 36. Ayet (“Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.”)

‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konu beşinci sınıf birinci ünitesine ait bir konudur. Her şeyi bilen Allah'ın, bizi verdikleriyle sorumlu tutacağından bahsedilen konuda İsrâ Suresi 36. ayet örnek gösterilmiştir: “Hakkında bilgin bulunmayan şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.”

Kişinin, hakkında bilgi sahibi olmadığı şeyin peşine düşüp bilgisizce davranarak, yanlış sözler sarf etmesi ya da karşıdaki kişiye maddi-manevi zarar verecek iş ve davranışlarda bulunması kesinlikle yasaklanmıştır. İnsan duyduğu, gördüğü, şahit olduğu şeylerle ilgili aklı ve vicdanı doğrultusunda hareket etmelidir. Aksi tutumlar, insanlar arasında

¹⁸³ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 335–337.

¹⁸⁴ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 74.

sevgi, saygı ilişkilerini yıpratacağı gibi o topluluğa da zarar verecektir. Bilgi sahibi olmadan verilen hükümler insanı günaha sürüklediği gibi tüm uzuvlarıyla bundan sorumlu tutulacağı vurgulanmaktadır.

Ders kitabında ayet şöyle tercüme edilmiştir: “Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığı şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.”¹⁸⁵

Hakkında bilgi sahibi olmayan şeyin peşine düşmemek tavsiyesini somut şeyler üzerinden yorumlayan çocuklardan bazıları düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “*Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığı şeyin peşine düşme diyor. Yani kendinin olmadığı bir şeyin peşine düşme diyor.*”

“*Öğretmenim mesela Gürkan’ın kalemligi. O benim hakkım değil, arkadaşımın hakkı. O kalemligin peşine düşmemeliyim, hırsızlık yapmamalıyım. İsteyerek almalıyım.*”

“*Kendimizin olmayan şeyin peşine düşersek hırsızlık yaptığımızdan haberdar olur Allah.*”

“*Allah demiş ki, kendinin olmayan şeyin peşine düşme, kendinin olan şeyin peşine düşebilirsin demiş.*”

Çocukların ayetin ilk cümlesine yoğunlaşarak yorum yaptıklarını fark ederek ikinci cümleye de dikkatlerini çektiğimizde: “*Allah bizim gözümüzü, kulağımızı, ağızımızı yaratmasaydı hiçbir şeyi göremezdik, duyamazdık. Allah her şeyi yapabilirmiş.*”

“*Öğretmenim bize Allah kalbimizi yaratmasaydı, herkes ölürdü. Bize göz, kulak vermiş.*” Şeklindeki ifadeleri, ayeti bütün olarak anlayamadıklarını göstermektedir. Bir şeyin peşine düşmenin maddi anlamda olmadığı kısaca açıklandığında: “*Bir şey bilmeden mesela bir şey kayboldu, bir olay oldu. O bir şeyi Yusuf’un üstüne attım görmeden, duymadan. Onun peşine düşmemek öğretmenim kesin sonuca varma diyor.*” Söylenen bu cümle, kısa bir açıklamanın ayeti doğru anlamlandırmaya götürebileceğinin kanıtıdır.

On- on bir yaşlarındaki çocuklar halen somut işlemler döneminde olmakla birlikte günlük hayatta kullandıkları basit soyut ifadeleri anlayabilirler. Bilmedikleri kavramlar için de gerekli açıklama yapıldığında bunları günlük dillerinde konuşabilmektedir. Ancak kelime ve kavramlar duyulduğunda öncelikle somut çağrışımlar yapmaktadır. Ele aldığımız ayeti kerimede geçen ifadelerin de öncelikle somut olarak yorumlanması doğaldır. Dolayısıyla hiçbir açıklama yapılmadan verilmesi uygun olmamakla birlikte dipnot ya da parantez içi açıklama, beklenen hedefe ulaştıracaktır.

¹⁸⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 29.

11.3. Mümin Suresi 60. Ayet (“...Bana dua edin, duanıza karşılık vereyim...”)

5. sınıf ikinci ünitedeki ‘Dua’ başlıklı konu içerisinde Ra’d Suresi 14. ayetin ardından Mümin Suresi 60. ayet verilmiştir: “Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.”

Dua edildiğinde karşılığının verileceği yönünde yorumlayabildiğimiz ‘dua edin’ ifadesinin tüm ibadetleri kapsayan bir emir olduğu da söylenmektedir.¹⁸⁶ Ayetin devamındaki ibadetle ilgili cümle de bu yorumu destekler niteliktedir. Ayette insanlar dua etmeye veya ibadet etmeye davet edilmekte, büyüklük taslayarak bunu reddedenlerin yerinin cehennem olacağı bildirilmektedir.

Ders kitabında ayet çevirisi verilmeden önce, Allah’ın dualara karşılık vereceği bilgisine yer verilmiştir. Ayet ise şu çeviriyle yer almaktadır: “...Bana dua edin, duanıza karşılık vereyim...”¹⁸⁷

Çocuklar dua etmenin gerekliliğine inanmakla beraber duaya verilecek karşılığın ne şekilde olacağı konusunda fikir birliğine varamamışlardır. Çocuklardan bazılarının göre duanın karşılığını sevap olarak yahut cennet ile verilecektir. Örneğin: “*Bana dua ederseniz, cennete gönderirim diyor.*”

“*Allah diyor ki bana dua edin, ben size karşılık vereyim diyor. Yani bana dua edin sevap kazanırsınız.*”

“*Dua edersek Allah karşılığında sevap verir bize.*”

Çocuklardan bazılarının göre ise bu karşılık daha somut şeylerle olacaktır. Örneğin: “*Allah diyor ki namazınızı kılın, Kur’an’ınızı okuyun, ben de sizse karşılığınızı, istediğiniz şeyi vereyim.*”

“*Bana dua ederseniz çok güzellik veririm diyor. O istediğimiz her şeyi verir.*”

“*Yapamadığınız bir şeyde bana dua ederseniz onu size veririm diyor.*”

“*Dua edersek Allah bizi kazadan beladan korurmuş.*”

Görüldüğü üzere çocuklar ayeti kerimeyi, beklentileri doğrultusunda yorumlamaktadır. Dua edildiğinde karşılığının görüleceği inancı çocuğu dua etmeye teşvik eder.¹⁸⁸ Ancak duanın karşılığının her zaman beklenen doğrultuda verilmeyeceğinin açıklanması gerekmektedir. Aksi halde çocuk, dua edip karşılığını istediği gibi göremediğinde büyük bir hayal kırıklığı yaşayacak yahut dua etmeye inancı azalacaktır.

¹⁸⁶ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 671.

¹⁸⁷ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 47.

¹⁸⁸ Süleyman Karacelil, a.g.e, s. 198.

11.4. A'raf Suresi 31. Ayet (“...Yiyiniz, içiniz ancak israf etmeyiniz. Bilin ki Allah israf edenleri sevmez.”)

5. sınıf üçüncü ünite, Hz. Muhammed ve Aile Hayatı isimli ünite, peygamberimizin ailesi içinde dikkat edilen pek çok noktaya değinilirken, israf konusu da ele alınmıştır. ‘Hz. Muhammed’in Ailesinde İsrraftan Kaçınılırdı’ konusu içerisinde israf kelimesinin anlamı açıklandıktan sonra A'raf Suresi 31. ayete yer verilmiştir: “Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.”

Zinet kelimesi, elbiseyi ifade etmektedir. İbadet esnasında temiz ve örtülü olmak şarttır. Cahiliye döneminde Kureyş ve birkaç kabile dışındaki müşrikler, kutsal mekânları çıplak ziyaret ediyor ve et, yağ gibi bazı gıda maddelerini hiç yemiyor, diğerlerini ise çok az yiyip bunun bir vecibe olduğuna inanıyorlardı.¹⁸⁹ Ayette bu gibi uygulamaların yanlışlığına işaret edilmekte, ibadet yerlerinde güzel ve temiz giysilerle bulunulması gerektiği bildirilmektedir. Ayrıca Allah’ın helal kıldığı yiyecek ve içeceklerin kişilerin kendi istekleri doğrultusunda haram kılınmayacağı israf edilmeden helal olanlardan yenilip içilmesi tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte, gerek ibadet esnasında örtülü bulunmakla gerekse helal yiyeceklerin insanların kendince haram kılınmadan ve israf etmeden yenilip içileceği hakkında verilen hüküm geneldir.

Kitapta ayetin, ilk cümlesi verilmeden şu şekildeki tercümeyle yer almıştır: “...Yiyiniz, içiniz ancak israf etmeyiniz. Bilin ki Allah israf edenleri sevmez.”¹⁹⁰ Ayetin anlamını sorduğumuz öğrenciler israf kavramını bilmektedir. Birçok öğrenci, ayeti anlamakla beraber örneklerle somutlaştırarak açıklama yoluna gittikleri gözlemlendi. Örneğin: “*Yiyeceğiz, içeceğiz ama mesela suyu israf etmeyeceğiz, boşuna akıtmayacağız.*”

“*Yiyeceğiz, içeceğiz. Diğerlerini de düşüneneğiz öğretmenim. Bunları bulamayanlar da var diye.*”

“*Mesela çok eşyamız var çok diye atmayacağız. Yani yemek yedik artanı ya yarına saklayacağız, atmayacağız ya hayvanlara falan vereceğiz. Yedikten sonra da şükredeceğiz.*”

“*Yiyeceğiz, içeceğiz ama başkalarına da saklayacağız. Ben zenginim mesela. Bende bundan çok var diye israf etmeyeceğiz, atmayacağız.*”

“*Öğretmenim mesela evimizde çok yemek var. Yiyip içeceğiz, komşumuza da vereceğiz.*”

¹⁸⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 519.

¹⁹⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 74.

Bu yorumlarda, öğrenciler konuyu örneklendirmekte fakat israf noktasında yeterli açıklamayı yapamamaktadırlar. Bunun sebebi ya öğrencilerin israf konusundaki bilgilerinin yetersiz oluşu ya da ayetteki yenilip içilmesi serbestliğinden yola çıkarak konuyu; paylaşım, yardımlaşma gibi farklı noktalara bağlamalarıdır. Ayrıca ayette yeme içme örneği üzerinden israfa değinilmiştir. İsfraf konusundaki hüküm geneldir. Ancak öğrenciler bu genellemeye ulaşamayarak, israfın sadece yeme içme konusunda olacağı yanılgısına kapılmışlardır. Bunu örnekleyen bir başka yorum ise şöyledir: *“Biz Allah’ın istediğimiz nimetinden yiyebiliriz, içebiliriz ama onları israf etme hakkımız yok. Mesela bir patatesin kabuğunu çok kalın soymak israftır. Elmanın küçük bir çürük yeri vardır. Onun yerine yarısını kesmek israftır. İki günlük ekmek israfı bir okula bedelmış öğretmenim. Sosyal Bilgiler dersinde görmüştük. Başkalarını da düşünmemiz lazım diğer kardeşlerimiz onu bulabiliyor mu diye.”*

En genel yoruma ulaşan öğrenci, Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirme yaparak konuyu diğer öğrencilere göre daha iyi kavradığını göstermiştir. Ancak ayete bakışı diğer çocuklarla aynıdır. İsfraf hakkındaki genel yargıya ulaşamamıştır. Tabi ki ayette belirtilen, helal olanı haram kılmama yargısına bu yaşlardaki çocukların ulaşması beklenemez. Ancak, sadece bu ayetin herhangi bir açıklama olmaksızın verilmesi, çocuklarda, israfın sadece yiyecek içeceklerde olduğu şeklinde, tek yönlü olması bakımından yanlış bir kanı oluşturmuştur.

11.5. Duha Suresi 9–10. Ayetler (“Yetimi sakın ezme! İsteyeni de azarlama!”)

5. sınıf üçüncü ünite, ‘Hz. Muhammed’in Ailesinde Yoksullar Gözetilirdi’ başlıklı konuya bir ders saati ayrılmıştır. Öksüz, yoksul ve yetimlerin haklarını gözetmenin, toplumsal huzur ve barış ortamı için gerekli olduğunun yanında İslam dininin de konuya verdiği önemden bahsedilmiştir. Örnek olarak Duha Suresi 9 ve 10. ayetler seçilmiştir: “Öyleyse sakın yetimi ezme! Sakın isteyeni azarlama!”

Bu ayeti, peygamber efendimize yönelik olarak değerlendirirsek, O yetim iken Allah’ın lütfu ile lütuflanarak en iyi şekilde bakılmıştır. Bu nedenle kendisi de hiçbir yetime sözlü, fiili olarak incitici davranmamıştır. Resulullah’ın şahsında toplumun dikkati bu konuya çekilerek, sosyal problemlerin ortaya çıkmasına engel olmak hedeflenmiştir. Yetimin, yoksulun haklarının gözetilmediği toplumlarda sınıflaşma ortaya çıkacak bunun sonucunda, güçsüz olan sürekli ezilirken güçlünün hâkimiyeti ilelebet sürecektir ki bu; İslam’ın öngördüğü toplum yapısının tamamen zıddıdır. Sonraki ayette, ‘isteyen’ kelimesi ile karşılık bulan sail kelimesi, haceti olan manasında algılanabileceği gibi soru soran olarak da tercüme

edilebilir. O zaman her iki anlam için de tavsiye edilen,¹⁹¹ her kim nasıl bir soru yöneltirse yöneltsin, ne isterse istesin ve hali, tavrı, kaba saba, cahilce de olsa onu azarlamayın. Her halükarda ona şefkatle cevap verin, onu kovmayın.

Ayet, kitapta: “Yetimi sakın ezme! İsteyeni de azarlama!” çevirisi ile yer almıştır.¹⁹² Bazı öğrenciler ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmemişlerdir. Yorumlardan bazıları şöyledir: “*Öğretmenim bir tane yetim çocuk var. Bizim elimizde de bir şey var. O çocuk onu istiyor. Biz de azarlıyoruz onu. Mesela sen yetimsin senin annen baban yok diyoruz...*”

“*Öğretmenim yetimi sakın üzme diyor. Sonra da bir şey isterse azarlama diyor.*” Bunların dışında bazı çocuklar ise ayeti genel anlamda düşünerek kendi hayatlarından örnekler vermiştir:

“*Bizden bir şey isteyene kızmamalıyız.*”

“*Bir çocuk bir şey istedi babasından. Babası da onu almadı. Aşağılamamsı azarlamaması gerekir.*”

“*Bir çocuk acıkmıştır, ekmek istemiştir. Annesi de azarlamıştır. Ama isteyen sakın azarlama diyor.*”

Çocukların yorumlarında dikkat çeken nokta; düşündüklerini örneklerle destekleme ihtiyacı içinde olmalarıdır. Başka bir husus ise, seçtikleri örnekler, anne baba üzerindedir. Bunun sebebi, çocuk her ne kadar okul ve arkadaş çevresiyle sosyal ilişkilerini geliştirse de, hayatın merkezinde ailenin olmasıdır. Bu durum onların dar çerçevede düşündüklerini gösterir. Bu bağlamda ayeti tek boyuta indirgeyerek yeterli faydanın, açıklama yapılmadan edinilmesi mümkün değildir.

11.6. Cuma Suresi 9–10. Ayetler (“Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığınız (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah’ı anmaya koşun ve alış-verişi bırakın. Eğer bilerseniz elbette bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan isteyin. Allah’ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz.”)

5. sınıf beşinci ünite içerisindeki ‘Cuma Günü Bütün Müslüman İçin Önemlidir’ konusu, ‘Diğer Önemli Günlerimiz’ başlığı altında yer alır ve konunun hedefi; Cuma gününün Müslümanlar için önemini kavratmaktır. Konuya ayrılan süre bir ders saatidir. Konuya Cuma namazından bahsedilerek giriş yapılmış ardından Cuma Suresi 9 ve 10. ayetler verilmiştir: “Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah’ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınınca artık

¹⁹¹ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c.VII, s. 152.

¹⁹² Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 76.

yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.”

İslam'dan önce arube adıyla anılan güne, daha sonra Cuma denmiştir. Cuma; ‘cem’ kökünden türetilmiştir ve toplamak, bir araya getirmek anlamına gelir. Bilindiği üzere Cuma namazı cemaatle, öğle namazı vaktinde kılınan bir namazdır. Bu namazın önemi büyüktür. Temel İslam eserlerinde Cuma vakti ve namazıyla ilgili pek çok hadis-i şerif, fihki kurallar ve açıklamalar mevcuttur. Ancak çalışmamızın kapsamı nedeniyle, onlara burada yer veremeyeceğiz.

Ayetleri genel olarak değerlendirecek olursak; Cuma vaktinde başka işlerle uğraşmak yasaklanmıştır. Dokuzuncu ayette ‘hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın’ ifadesinde, Allah'ın zikri ile kastedilenin Cuma hutbesi olduğuna yönelik görüşler vardır. Alışverişi bırakmak ifadesiyle ise, sadece alışveriş değil tüm dünyevi işler, insanı namazdan alıkoyacak her türlü meşgale kastedilmiştir. Onuncu ayette geçen, ‘yeryüzüne dağılın’ anlamındaki buyruk, Cuma namazından sonra çalışmaya yahut dünyevi işlerle uğraşmaya engel bir durumun olmadığını ifade eder. Yahudiler için Sebt (Cumartesi) günleri kutsaldır ve bu günlerde çalışmaz, hiçbir şeyle meşgul olmazlar. Bu buyrukla Yahudilere benzemenin önlenmesinin amaçlandığına dair görüş beyan eden müfessirler vardır. Ayetin devamında, ‘Allah'ın lütfundan nasibiniz arayın’ buyrularak; namaz süresine ilişkin yasağın tüm güne mal edilmemesi gerektiği, Müslümanları çalışmaya teşvik amacının güdüldüğü söylenebilir. ‘Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz’ mealindeki cümleyle, müminliğin yalnızca belirli gün ve saatlerde olmayacağı, hayatın her alanında Allah'ın rızasının gözetilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.¹⁹³

Ayet çevirisi kitapta şöyle yer almıştır: “Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığımız (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış-verişi bırakın. Eğer bilerseniz elbette bu, sizin için daha hayırlıdır. Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz.”¹⁹⁴ Görüldüğü üzere kitapta verilen tercüme Kur'an mealinde verilenle birkaç kelime farklılık dışında aynıdır. Öğrencilerden bazılarının yorumu şöyledir: “Cuma gününün mübarek olduğunu anladım.”

“Allah bizi dinine çağırıyor öğretmenim. Ezan okunduğunda Allah'ı anmaya koşun diye.”

¹⁹³ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. V, s. 348-354.

¹⁹⁴ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 114.

“Namaza çağrıldığımızda abdestliyse hemen gitmemizi.” Bu öğrenci için Cuma namazına vurgu yapılsa da, öğrenci ayeti tüm namaz vakitlerine mal etti: *“Sadece Cuma değil her gün öğretmenim.”*

“Cuma günü ezanı duyduğumuzda hemen namaza gitmeliyiz. Gitmemiz daha iyi olurmuş, daha çok sevap kazanırız.”

“Öğretmenim alışverişi bırakıp namaz vakitlerinde camiye gitmeliyiz.”

Bu yorumlardaki ortak nokta; bu çocukların Cuma namazı için değil tüm namaz vakitleri için aynı şeyin geçerli olduğu yönündeki düşünceleridir. Yani onlara göre; tüm namaz vakitlerinde, alışveriş bırakılmalı ve camiye gidilmelidir. Buradaki alışveriş ifadesiyle kastedilen tüm dünyevi işler iken öğrenciler sadece alışveriş olarak algılamışlardır. Bu ifadenin manası açıklandıktan sonra sınıfta şu tartışma yaşandı: *“Öğretmenin mesela böyle evimizden çok uzaktayız, tarladayız. O zaman ne yapacağız?”* diğer öğrencilerin bu konudaki önerileri şu şekildedir: *“O saatte gitmesin.”*

“Arabayla ya da neyle gittiyse oraya namaza da onla gitsin.”

“Evde kılsın.”

“Öğretmenim bizim dükkanda beş kişi var. Üç kişi gidiyor dükkân kalabalık oldu mu. Öyle de olabilir.”

Sınıftaki gürültü artıp başka bir öneri alınamayınca gerekli açıklamalar yapılarak öğrencilerin soruları, eksik bilgileri tamamlanmış, yanlış bilgileri düzeltilerek konu işlenmiştir.

Ayet, kullanılan kelimeler ve cümle yapısı bakımından çocukların algı düzeylerine uygun olmasına rağmen; öğrencilerin, ‘namaza çağrıldığınız (ezan okunduğu) zaman’ ifadesini genele mal etmeleri yanlış bir algıya sebep olmuştur. Burada ayetteki Cuma günü ifadesine dikkat çekmek gerekmektedir. Aksi halde, her namaz vaktinde insanların işlerini bırakıp camiye gitmesinin farz olduğu yönünde bir yargı oluşacaktır. Bunun dışında çocuklar, ‘alışverişi bırakın’ ifadesinden, ayetin esnaflara yönelik olduğu yanılgısına kapılmışlardır. Çünkü bu, somut düşünmeye oldukça müsait bir ifadedir ve bu yaştaki çocuklarda çok yönlü düşünce henüz gelişmediğinden akla ilk gelen manayı vermişlerdir.¹⁹⁵ Gerekli açıklama yapıldıktan sonra ayeti tam olarak kavrayabilmişlerdir.

12. Kur’an Dilinin Çocuklara Uygun Hale Getirilememesi

Kur’an-ı Kerim çok kısa bir zaman içerisinde yeni bir hayat nizamı getiren mucizevi bir kitaptır. Onun mucizevi oluşunun nedenlerinden biri şüphesiz ki üslubudur. Kısa bir süre

¹⁹⁵ Binnur Yeşilyaprak vd., a.g.e, s. 94.

içerisinde putperestliği ve her türlü cahiliye adetini kökünden yıkarak tüm dünyaya ve tüm zamanlara örnek bir toplum düzeni meydana getiren bu kutsal kitabın üslubu, tüm dönemlerin en iyi şairlerini aciz bırakacak niteliktedir. Dil ve üslup yönünden, telifi yönünden, içerdiği ilimler yönünden, insanların ihtiyaçlarını karşılması yönünden, tabiat ilimleri ve gayb haberleri yönünden i'caz yani insanları aciz bırakan bir kitap olması onun kendine has özelliklerindedir.¹⁹⁶ Bunların dışında Kur'an'daki muhkem ve müteşabih, nasih ve mensuh ilişkileri, huruf-u mukatta, mücmel ve mübeyyen gibi konuların her biri ayrı birer ilim dalı olmakla beraber Kur'an'ı anlayabilmek için gereklidir.

Yukarıda saydığımız ilimlerin konusu dâhilindeki ayetler, konu hakkında bilgi sahibi olmayan insanlara tebliğ edilirken bu konuların hassasiyetlerine değinilmelidir. Aksi takdirde pek çok yanlış anlaşılmaya meydan verilmiş olur. Ayrıca ayetin tefsir edileceği grubun yaş ve bilgi düzeyi gibi hususlar da dikkate alınmalıdır. İncelediğimiz ders kitaplarında verilen bazı ayet çevirilerinde bu hususun dikkate alınmayarak gerekli açıklamalar yapılmadan çocuklara sunulduğu gözlenmiştir. Aşağıda, çevirilerinde bu problemi içeren ayetler verilmiştir:

12.1. Zümer Suresi 18. Ayet (“(Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah’ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.”)

4. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Güzel Söz Söyleyelim’ ve ‘Güzel Davranışlarda Bulunalım’ konularına bir ders saati ayrılmış olup, konulara ait kazanım; güzel söz söyleme ve güzel davranış sergilemeye istekli olmaktır.

“Güzel Söz Söyleyelim” konusunda, günlük hayattan örnekler verilmiş ardından Zümer Suresi 18. ayet örnek gösterilmiştir. Ayet mealen şöyledir: “(Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah’ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.”

Ayette geçen, sözün en güzeline uymak Mevdudi’ye göre, iki şekilde olabilir. Birincisi duyulan her söze inanmayıp üzerinde düşünerek doğruysa kabul etmek diğer ise bir söz duyduğunda ona kötü manalar vermek yerine iyi niyetle yaklaşmaktır.¹⁹⁷ Akıselim sahibi bir insan duyduğu her söze inanıp peşine düşmek yerine, araştırarak düşünerek hüküm veya karar vermelidir. Yahut bir sözü kötü yorumlayarak kendisine ya da başkasına zarar verecek söz ve davranışlardan kaçınmalıdır.

¹⁹⁶ İsmail Cerrahoğlu, a.g.e, s. 159–168.

¹⁹⁷ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. V, s. 99.

Ayet, ders kitabında yukarıda verdiğimiz tercüme ile aynı şekilde yer almıştır.¹⁹⁸ Çocukların bilmedikleri kelime olmamasına rağmen ayeti doğru anlamlandırmakta güçlük çektikleri gözlenmiştir. Ayetteki müjdelemenin bir ödülle sonuçlanacağı yargısına ulaşılar da ayette bahsi geçen sözün en güzeli ifadesinin ne anlama geldiğini düşünmemişlerdir. Bununla birlikte ayetin anlaşılmasında karşılaşılan güçlüklerden biri de ayetin muhatabının sadece peygamber efendimiz olduğu yönünde yorumlanmasıdır. Yorumlar üzerinden değerlendirme yapacak olursak, bazı çocukların düşünceleri şöyledir: *“Ey Muhammed diyor. Kötülük yapma, herkese iyi, adaletli davran diyor.”*

“Ey Muhammed adaletli ol. İyi yapanlara en güzelini ver, kötü yapanlara da uyar ama en güzelini ver diyor Allah.”

“Ey Muhammed diyor Muhammedimize. Herkesi dinle diyor. Adaletli davranmayana cezasını ver, adaletli davranana cezasını verme. Hepsinin hediyesini de cezasını da ver. Hem de Muhammed aleyhisselam ne diyor? Herkese kötülük yapmayın, ben de kötülük yapmayacağım diyor.”

Çocukların ayeti peygamber efendimize yönelikmiş gibi yorumlamaları üzerine, onlara ayetin kime hitap ettiğini sorduk ve: *“Peygamberimize hitap ediyor.”* *“Ey Muhammed diyor öğretmenim peygamberimize diyor.”* Vb. cevaplar aldık. Ayetin hükmünün bizleri bağlamadığını düşünen çocuklar, yorumlarını da bu yönde yaparak peygamberimizin herkese iyilik yapması, adaletli davranarak iyilik yapanlara ödül, kötülük yapanlara ceza vermesi gerektiği yönünde sonuçlar çıkarmışlardır. Oysaki Kur’an’daki hitaplar bazı durumlarda sadece Hz. Peygambere yönelik olabileceği gibi O’nun dışındakilere yapılan yahut her ikisine de yapılan hitaplar olarak sınıflandırılabilir. Kur’an-ı Kerim’de pek çok hitap yer alır. Bu hitapların yöneldiği gruplar tefsir âlimlerince mütalaa edilmiştir.¹⁹⁹ Çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle burada yer vermeyeceğiz. Söz konusu ayette hitap hem peygamberimize hem de tüm insanlığa yöneliktir. Ancak bu yaştaki ve bilişsel olarak bu düzeydeki çocuklardan, Kur’an’daki hitaplar ve bunların niteliği hakkında bilgi sahibi olmaları beklenemez. Bu yüzden burada, ayetin sonuna, ayetin hükmünün sadece peygamber efendimize yönelik olmadığı diğer insanlara da söylendiği yönünde bir açıklama getirilerek sorun büyük ölçüde çözülebilirdi. Bunun dışında son yorumda görüldüğü üzere çocuk, ‘dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarıma...’ ifadesinden peygamberin herkesi dinleyip gerekenlere ceza ya da ödül vermesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Ayetin kastettiği hedef kitlenin bilinmemesi bu

¹⁹⁸ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 30.

¹⁹⁹ İsmail Cerrahoğlu, a.g.e, s. 192.

açından da karmaşıklığa yol açmıştır. Sonuç olarak çocukların vardığı sonuç ile ayetin vermek istediği mesaj birbirinden oldukça farklıdır. Bu ayette de kısa bir açıklamaya ihtiyaç vardır.

12.2. Mülk Suresi 1–4. Ayetler (“Mutlak hükümlerlik elinde olan Allah yüceler yücesidir ve O’nun her şeye gücü yeter. O ki, hanginizin güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır. O ki birbiri ile uyumlu yedi göğü yaratmıştır. Rahman olan Allah’ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü; tekrar tekrar çevir bak; göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin bir halde sana dönecektir.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Allah Vardır ve Birdir’ konusu gerekli açıklama ve örneklerle tamamlandıktan sonra ‘Düşünelim- Yorumlayalım’ başlıklı etkinlik içerisinde Dünya’nın manyetosferi hakkında bilgi verildikten sonra Mülk Suresi 1–4. ayetleri verilmiştir. Ayetler mealen şöyledir: “Mutlak hükümlerlik elinde olan Allah yüceler yücesidir ve O’nun her şeye gücü yeter. O ki, hanginizin güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır. O ki birbiri ile ahenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahman olan Allah’ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun? Sonra gözünü; tekrar tekrar çevir bak; göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin bir halde sana dönecektir.”

Surenin ilk ayetinde Allah’ın yüceliği, kudreti belirtilmiş daha sonraki ayetlerde buna örnekler verilmiştir. İkinci ayette, dünya hayatının bir imtihan vesilesi olduğu söylenerek insana sorumlulukları hatırlatılmıştır. Üçüncü ve dördüncü ayetlerde, evrendeki kusursuz işleyişe örnek verilmiştir. Bu muhteşem düzenin tesadüfen oluşmasının mümkün olmadığı ancak, çok güçlü çok üstün bir ilim ve irade sahibi bir varlık tarafından yaratıldığı, bu sebeple insan ne kadar kusur ararsa arasın bulamayacağı belirtilmektedir. ‘Sonra gözünü tekrar tekrar çevir bak’ ifadesiyle defalarca bakıp üzerinde düşünmek kastedilmektedir. İnsan, bahsedilen konuda tefekkür ettiğinde, Allah’ın yüceliğini, güç ve kudretini idrak edecektir.

Etkinlik içerisinde ayet, yukarıdaki gibi yer alırken yalnızca üçüncü ayette geçen ‘ahenktar’ kelimesi yerine ‘uyumlu’ ifadesi kullanılmıştır. Bu sadeleştirmenin yapılması uygun olmuştur. Çünkü çocukların birçoğunun kelime haznesi ahenktar kelimesini anlayacak kadar geniş değildir. Ayet içerisinde çocukların bilmedikleri bir kelime yer almamaktadır. Dört ayet birlikte verilmesine rağmen çocukların yorumları birkaç kelimeyi geçmemiştir. Örneğin: “Allah’ın her şeye gücü yeter.”

“Allah mutlak galiptir diyor ya Allah’ımızı kimse yenemez. Allah’ın güçlü olduğunu söylüyor.”

“Allah bizi yaratmıştır. Ölümü ve hayatı, yedi göğü...”

“Allah’ın herkesten güçlü olduğunu söylüyor.”

“Her şeyin sahibidir diyor.”

Yukarıda, çocukların ayetlerin belirli kısımlarına yoğunlaşarak o yönde yorum yaptıkları görülmektedir. Bununla birlikte ikinci yorum dikkat çekicidir. Burada çocuk, galip kelimesini birini yenmek olarak algılamıştır. Çünkü kelimenin temel anlamı budur. Bu yüzden Allah’ı kimsenin yenemeyeceği şeklinde bir yorum yapmıştır.

Ayetlerin genelindeki yorumların kısa ve öz olduğunu fark ettiğimizde çocuklardan ayetleri teker teker incelemelerini istedik. Çocuklar birinci ayetten; Allah’ın güçlü olduğunu, ikinci ayetten; dünya hayatında sınıdığımız için Allah’ın varlığı sayesinde birbirimize iyi davrandığımızı, daha önce açıklaması yapılan üçüncü ayetten her şeyin uyum içerisinde yaratıldığını ve dördüncü ayetten insanın Allah kadar güçlü olmadığını anladıklarını söyleyerek özel olarak incelendiğinde ayetleri anlamakta daha başarılı olduklarını ortaya koymuşlardır.

Ayetler birbiri ardınca verildiğinde çocukların yorumları birkaç kelimeyi geçmezken, ayetler tek tek incelendiğinde çocukların gerçek anlama daha yakın yorumlar yaptığı gözlenmiştir. Temel problem zamirlerle kurulan anlam ilgisinin çocukların düzeyine indirgenememesidir. Bu problemi çözmek ve birbiri ardına verilen ayetlerin daha doğru bir şekilde yorumlanmasını sağlamak amacıyla ayetler arasındaki anlam ilgisinin parantez içi açıklamayla kurulması gerekmektedir.

12.3. Sa’d Suresi 43. Ayet (“Bizden bir rahmet ve akıl sahipleri için de bir ders olsun diye, ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir benzerini (kaybettiklerini fazlasıyla) verdik.”)

5. sınıf dördüncü ünite içerisinde, (‘Sabır Örneği: Hz. Eyüp’ konusunda) Hz. Eyyub kıssasının sonucu aktarıldıktan sonra buna delil olarak Sa’d Suresi 43. ayet gösterilmiştir: “Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.”

Bu kıssada akıl sahibi herkes için ibretler vardır. Hangi durumda olursa olsun insanın isyan etmemesi ve ümidini kesmemesi gerektiğine güzel bir örnek olan Hz. Eyyub, sabrı sayesinde tekrar eski sağlığına kavuşmuştur. Aile fertlerini bağışlaması ile ilgili farklı rivayetler mevcuttur. Allah Hz. Eyyub’un aile fertlerini yeniden diriltmemiş, onların bir

mislini yeniden vermiştir. Başka bir rivayete göre; Allah Hz. Eyyub'un helak olan aile fertlerini yeniden diriltmiş ve bir mislini yeni doğumlarla ona vermiştir. Aile fertlerine yeniden hayat verdiği yönündeki bir diğer görüşe göre de yeniden hayat verilen evlatlarından olan çocuklarla bir misli daha verilmiştir.²⁰⁰

Ders kitabında ayet şu şekilde çeviriyle yer almaktadır: “Bizden bir rahmet ve akıl sahipleri için de bir ders olsun diye, ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir benzerini (kaybettiklerini fazlasıyla) verdik.”²⁰¹

Ayeti kerime nakledilmeden önce, ders kitabında Eyyub (a.s)’ın eski sağlığına ve zenginliğine kavuştuğu belirtilmiş ancak evlatlarının verilmesi konusunda yukarıdakilerden herhangi bir görüş aktarılmamıştır. Bu yüzden çocuklar ayetin bu kısmını yorumlamakta zorluk çekmiştir. Örneğin: “Bir kişiyi kaybetti mi onu ailesine benzeyen birilerini verebilir.”

“Annenize babanıza her zaman iyi davranın demek istiyor. O zaman siz tek başınıza kalınca size kimse bakmaz, ailemizi alırsa.”

“Bir kişiyi kaybettiğinde ders olsun diye...”

Diğer çocuklarda bunlara benzer ifadelerle fikirlerini açıklamışlardır. Ancak hiçbirinin bu ayeti izah edemedikleri gözlenmiştir. Bu durum ifadenin yoruma açıklığından kaynaklanmaktadır. ‘Hem ailesini hem de onlarla beraber bir benzerini’ ifadesi çocuklar tarafından ailenin benzeri olarak düşünülmüş ancak bu duruma bir anlam verilememiştir. Kur’an dilinin bu örtük anlatımı çocuklara uygun hale getirilememiştir. Bu sorun, Allah’ın Hz. Eyyub’a ailesini geri verdiği yahut ona daha fazla evlat verildiği ya da torunları vasıtasıyla neslinin çoğaldığı şeklinde bir açıklama getirilerek bu anlaşmazlık giderilebilir.

13. Ayet Çevirilerinin Bütünüyle Verilmemesi

Bir konuyu izah ederken ayetlerden örnek verileceğinde, ayetin ilgili kısmına değinmek kimi zaman uygun olsa da bazı durumlarda ayeti kerimelerin tamamının verilmemesi anlam daralmasına yahut anlamın değişmesine sebep olmaktadır. Ders kitaplarında ayetlerin kısaltılması nedeniyle ortaya çıkan bu probleme yönelik örnekler aşağıdaki gibidir.

13.1. Maide Suresi 13. Ayet (“...Allah iyilik edenleri sever.”)

İncelediğimiz kitapta, 4. sınıf beşinci ünitenin üçüncü başlığı olan ‘Allah Yarattıklarını Sever’ konusunda, Allah’ın sevgisini kazanmanın iyilik yapmakla mümkün olacağı

²⁰⁰ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 695.

²⁰¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 96.

belirtilerek, iyi ve faydalı işler yapmaya teşvik etmek amaçlanmıştır. Bu amaçla Maide Suresi 13. ayet verilmiştir: “İşte, verdikleri sözlerini bozmaları sebebiyledir ki onlar lanetledik, kalplerini de kaskatı kıldık. Kelimeleri yerlerinden ve anlamlarından uzaklaştırır(tahrife uğrattır)lar. Akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını da unuttular. (Ey Muhammed!) içlerinden pek azı hariç, onların daima bir hainliğini görüyorsun. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Çünkü Allah, iyilik yapanları sever.”

Ayette bahsedilen kavim İsrailoğulları’dır. Bu kavmin büyük çoğunluğu zaman içinde, ahitlerini bozarak kutsal kitaplarını tahrife uğrattılar, ayetleri kendi istekleri doğrultusunda yorumlamaya başladılar. Allah’ın sözlerini unuttular. Bu bozukluk Hz. Peygamber zamanına kadar devam etti hatta onun zamanında da kendini gösterdi. Hz. Muhammed (s.a.v)’e çeşitli tuzaklar kurmak için düşmanla işbirliği yaptıkları da bilinmektedir. Ayette geçen “içlerinden pek azı hariç onların daima bir hainliğini görüyorsun” ifadesi buna işaret etmektedir.²⁰² Buna rağmen onlara karşı iyi davranması ve affetmesi emredilmiştir. Bu aynı zamanda, onların, İslam’ın yüceliğini anlayabilmeleri için Allah tarafından verilmiş bir fırsattır.

Öğrenci kitaplarında ayet çevirisinin bütün şekilde verilmesi hem öğrencinin ilgisini konu dışına çekeceği hem de onların algılama düzeylerine uygun olmayacağından yalnızca son cümle verilerek: “...Allah iyilik edenleri sever.” Şeklinde yer almıştır²⁰³.

Öğrencilerden yorum istendiğinde birçoğunun aynı noktada soruları olduğu görülmüş ve sınıfta şu şekilde düşünceler ifade edilmiştir: “Allah iyilik yapanları sever, kötülük yanlış bir davranış olduğu için onları çok sevmez.” Bu ifadeye hemen bir itiraz yükseldi: “Hayıur. Kötülük edenleri de sever ama onların cezasını verir.” Bir başka öğrenci: “İyilik edenlerden daha az sever kötülerini.” Yanındaki arkadaşı heyecanlı bir şekilde: “Bence kötülerini hiç sevmez zaten Kur’an’da iyilik edenleri sever yazıyor ya işte.” Bu tartışma esnasında birçok öğrenci, yaptıkları hatalar yüzünden Allah’ın kendilerini sevmediğinden endişelenmektedir. Verdikleri örnekler, yanlış olduğunu bildikleri fakat kendilerinin yaptığı hatalardır. Örneğin: “Öğretmenim ama mesela bir kere arkadaşımızdan birini oyuna almadık, çünkü o daha önce mızıkçılık yapmıştı. O zaman yapmayacaktı belki ama belki yapar diye oynamasını istemedik. Kıskançlık da kötü bir duygu, kıskandıysak oyuna almadıysak o da üzülüyse ağladıysa biz onu üzdük, kötülük yaptık. Allah bizi sevmez mi o zaman? Ama daha önce iyilik de yapmıştık, yardım da etmiştik?” Bu ifadeden anlaşıldığı üzere, yapılan ilk hatada Allah’ın sevgisinden uzaklaşacaklarını, Allah’ın hiç hatasız sürekli iyilik edenleri seveceğini düşünmektedirler.

²⁰² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 233.

²⁰³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 94.

Daha farklı düşünen bir öğrenci: *“Bence O, dünyadaki her insanı sever. İyilik edenlerle kötülük edenleri bir tutmaz. Kötülük ettikleri zaman üzülür, iyilik edince de sevinir.”* Allah’ın sevinmesi ve üzülmesinden bahsederken neyi kastettiğini bunu nasıl anladığını sorunca: *“Mesela onlar dua ediyor diyelim. Çalışkan oluyum, doktor oluyum falan derse (öğrencimizin doktor olmak istediği bilinmektedir) onun dileğini gerçekleştirir ama hiç kötülük yapmaması lazım. Kötülük yanlışlıkla da yaptıysa öğretmenim şeyey o kişi yani özür dilemeli.”* Kötülük yaptıysa da özür dilemeli ifadesiyle Allah’ın affediciliğini kavramış olmasına rağmen, ‘onun dileğini gerçekleştirir ama hiç kötülük yapmaması lazım’ şeklinde ifade bulan, salt iyilikle dualarının gerçekleşeceği yargısı mevcuttur.

Sınıfta herkesin hata yapabileceği, hatalarımızın bağışlanması için tövbe ettiğimizde ve hatalarımızı tekrarlamadığımızda Allah’ın bizi sevmeye devam edeceği, hiç günah işlemeyen insanların sadece peygamberler olduğu, insanların günah işledikten sonra bunun farkına varıp af dilemelerinin önemli olduğuna değinildikten ve somut örnekler verildikten sonra birçok soru cevabını bulmuştur. Açıklamanın ardından gelen şu sözler bunu gösterir: *“İnsanlar mesela hırsızlık yaptılar öğretmenim. Allah onları az seviyor öğretmenim. Ama mesela tövbe etseler, af dileseler, namaz kılsalar, Kur’an okusalar Allah onları herkesten çok sever öğretmenim.”*

Ayet çevirisi, Kur’an meallerinde olan bütünüyle değil sadece son cümlesiyle ele alındığında, ayetin bütünü vermek istediği mesajla, sadece son cümleden alınabilecek mesaj arasında fark olsa da, öğrencilerimizin algı düzeyi açısından incelediğimizde anlam oldukça nettir. Ancak öğrencilerin aklında kötülük yapmak, af dilemek ve Allah’ın sevgisi arasındaki bağ henüz kurulamadığından, ayet çevirisi bazı sorulara cevap olamamış, açıklamayla desteklenince kavramaları sağlanmıştır.

13.2. Ahkaf Suresi 15. Ayet (“Biz insana, anne babasına iyi davranmasını tavsiye ettik.”)

4. sınıf altıncı ünite, ‘Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri’ konusu içerisinde anne babaya saygı, sevgi gibi hususlara da değinilmiştir. Buna örnek olması için Ahkaf Suresi 15. ayet verilmiştir: “Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve sütten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: ‘Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım.’”

İslam ahlakına göre, bir evlat hem annesine hem babasına hizmet etmelidir. Ancak anne hakkı bir adım öndedir. Çünkü ayette işaret edildiği gibi anne evladı için daha çok zahmet çeker. Ayette emzirme süresinin otuz ay olduğu söylenmektedir. Bu bilgi Bakara 233. ayet ile desteklendiğinde hamileliğin asgari altı ay olacağına işaret edilmekte böylelikle evlilikten altı ay sonra dünyaya gelen çocukların zina sonucu olduğu yargısına kapılmayı önlemektedir.²⁰⁴

Kullandığımız kitapta ayetin sadece ilk cümlesine şu çeviriyle yer verilmiştir: “Biz insana, anne babasına iyi davranmasını tavsiye ettik.”²⁰⁵

Çocukların yorumları şu şekilde olmuştur: “*Öğretmenim annemiz bizi dokuz ay karnında taşıdı. Babamız da bizi yetiştirmek için elinden geleni yaptı. O yüzden onlara iyi davranmalıyız.*”

“*Anne babanın hakkı ödenmez öğretmenim. Bütün insanlar anne babasına iyi davranmalı.*”

“*Anne babamızın sözünü dinlemeliyiz. Annemiz bizi dokuz ay karnında taşıdı. Yemedi yedirdi, giymedi giydirdi. Bizi büyüttü. Babamız da bizim ihtiyaçlarımızı aldı. Onun için anne babamıza bağırıp çağırmayacağız, onlara kötü davranmayacağız.*”

“*Öğretmenim annemiz bize en iyi iyiliği yapmış. Bazı insanlar anneleri yaşlanınca ona bağırıyorlar, vuruyorlar. Hâlbuki annemize hiç kızmamız gerekir. Babamız bizim için çalışıyor öğretmenim, ondan iyi davranmamız gerekir.*”

“*Anne babamız hep bizim yanımızdadır. Sıkıntılı anlarımızda bize yardım etmeye çalışır, onlara karşılığını vermemiz gerekir. Çalışıp onlara yardım etmemiz lazım.*”

“*Öğretmenim Allah bizden anne babamıza iyi davranmamız ister. Eğer iyi davranırsak Allah bize iyilik yazar ama büyüyünce onlara bakmazsak, kötü davranırsak, kızarsak, huzur evine veriverirsek o zaman kötülük yapmış oluruz.*”

Ayet, oldukça somut bir noktaya değindiğinden ve çocukların, kendi hayatlarından örnek bulmakta zorlanmadıkları bir konu olduğundan herhangi bir açıklamaya gerek kalmadan kavranabilmiştir. Ayet çocukların algı düzeyine uygundur. Ancak öğrenciler, görüşlerini temellendirmek için örnek bulma ihtiyacı duymuştur. Oysa ayetin devamında yer alan; ‘Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu ifadesi verilseydi bu örnek ayetin içerisinden bulunarak kolaylıkla açıklanabilecekti. Bu bağlamda ayetin devamındaki cümlenin verilmemesi anlamın daralmasına yol açmıştır.

²⁰⁴ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. V, s. 327.

²⁰⁵ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 111.

13.3. Bakara Suresi 228. Ayet (“...Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır...”)

4. sınıf altıncı ünitenin son başlığı olan ‘Aile İçi İlişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri’ konusunda ailenin önemine değinilmiş, İslam dininin aile içi ilişkilerde dikkat edilmesini tavsiye ettiği hususlardan bahsedilmiştir.

Aynı konu içerisinde üç adet ayet çevirisi yer almaktadır. Bunlardan ilki şöyledir: “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

Fıkhi bir konuya değinen ayette, boşanmak isteyen bireylerin iddet beklemleri gerektiği belirtilmiştir. İddetin gerekçelerinden bazıları; kadının hamile olup olmadığının anlaşılması, boşanmak isteyen karı kocanın tekrar düşünüp ümit görüyorlarsa tekrar evlilik hayatına dönmelerinin mümkün olmasıdır. İddetin hikmeti, bu sürenin nasıl hesaplanacağı ile ilgili müfessirlerin ve fıkıhçıların görüşleri detaylandırılabilir.²⁰⁶ Ancak araştırmamızın sınırları buna müsaade etmediğinden ayetin genel manasına değinmekle yetineceğiz.

Ayette dikkati çeken bir başka husus da; ‘Kadınların yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır’ ifadesiyle kadın haklarına değinilmesidir. İslam’ın yeşermeye başladığı Cahiliye döneminde kadınların insan yerine konmadığı göz önünde bulundurulursa kadının toplumdaki yerinin değişimini değerlendirmek daha kolay olacaktır. Ayetteki; ‘Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır’ ifadesi erkeklerin üstün olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Bilindiği üzere erkek ve kadın fitratı birbirinden farklıdır. Bahsedilen fark, erkeklerin fiziksel ve iradi olarak kadınlardan daha güçlü olduğu yönündedir.²⁰⁷

Ayet, konu olarak aile ile ilgili hususları içerse de ilköğretim çağındaki bir çocuk için oldukça ağır bir konudur. Gerek ayetin tümünün konu ile bağlantılı olmaması gerekse bu bilginin çocuğun algılama kapasitesine, ilgi ve merakına uygun olmaması nedeniyle ayet içerisindeki tek bir cümleyle şöyle tercüme edilmiştir: “...Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır...”²⁰⁸ Kullandığımız Kur’an

²⁰⁶ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 361-365.

²⁰⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 365.

²⁰⁸ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 111.

mealinde, “Kadınların yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır.” Şeklinde yer alan ayet, öğrenci kitaplarında daha açık ifade edilmiştir.

Çocuklar bu ayeti açıklarken, evlerinde gördüklerinden hareketle örnekler verdiler. Evde yapılan iş bölümünün dışında, kadın hakları konusundaki bilgilerini de paylaştılar. Örneğin; “*Öğretmenim mesela erkek eve çalışarak yemek falan getiriyorsa kadın da o zaman erkek yemek pişiremediğinden, erkek olmazsa da kadın çalışsa da kendine bakamaz.*” Bu cevabı veren öğrencinin annesinin ev hanımı olduğu bilinmektedir. Yani çocuk, evinde yaşanan durumu örneklemektedir. Burada bahsettiği görev dağılımıdır. Ayette geçen hak kavramına dikkati çekildiğinde aynı çocuk şu ifadelerde bulunmuştur: “*Erkek karısının dışarı çıkmasını istemiyorsa kadın bunu yapmak zorunda değildir. Haklarını kısıtlayamaz.*” Bu cümlenin ardından başka bir öğrenci heyecanla: “*Öğretmenim şimdi hani erkekler çalışıyor ya kadınlar da çalışabilir yani o zaman dışarı da çıkabilir.*” Bu öğrenci daha önce söz hakkı almış öğrencinin sözlerini anlamsız bulmuştur. Bu öğrencimize göre kadınların dışarı çıkmaması gibi bir durum olamaz çünkü çalışmak onun da hakkıdır. Burada görev ve hak arasındaki farkı kavramış bir öğrencimiz söz alarak: “*Öğretmenim mesela erkeklerin çalışması onun bir görevidir. Ama kadınların çalışması onun hakkıdır. Kadınlar çalışmak eve bakmak zorunda değildir.*” Tartışmayı sonlandıran öğrenci şöyle söylemiştir: “*Herkesin hakkı vardır. Herkesin hakkı da aynıdır. Yani mesela diyelim erkek de eve bakıyor diyelim. Bu emeğin üzerinde o çocuklarının falan hakkı var. Kadın da onun çocuklarına bakıyor. Kadının da o erkeğin üzerinde hakkı var.*” Öğrenciler düşüncelerini aynı örnek üzerinde temellendirerek ayeti yorumlamaya çalışmışlardır. Son sözü söyleyen öğrencimizin görüşleri incelenmeye değerdir: “*Öğretmenim televizyonda diyorlar ya hani tüm kadınların başı kapalı olacak. Bunlar kadınların hakkı ister yapar ister yapmaz.*” Bu tarihlerde, medya gündeminde olan olaydan çocukların nasıl etkilendiklerini göstermesi bakımından güzel bir örnek sunan bu cümleyle çocuğun düşüncelerinde; medya, aile, çevre gibi etkenlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Ders kitabında ayetin ilgili kısmı alıntılanmıştır. Ayetin bütünü çocukların bilgi ve tecrübe alanlarının dışında olacağından bu şekilde verilmesi uygundur. Ders kitabında yer alan tek cümlelik çeviri çocukların algı düzeyine uygundur. Bu durum, çocuklara uygun hale getirilmesi bakımından uygun olsa da ayeti kerimenin anlamında daralmaya yol açması bakımından uygun değildir.

13.4. Şura Suresi 11. Ayet (“...Onun benzeri hiçbir şey yoktur...”)

5. sınıf birinci ünite içerisindeki ‘Allah’ın Eşi ve Benzeri Yoktur’ konu başlığına iki ders saati ayrılmış olup hedef, Allah’ın eşi ve benzeri olmadığını kavramaktır.

Konunun Kur’an’da sıkça vurgulandığı belirtilerek Şura Suresi 11. ayet örnek verilmiştir: “O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.”

Dünyadaki canlılar için gözlenen eşlilik olgusu temel alınarak Allah’ın benzeri olmayacağı vurgulanan bu ayet, Allah’a çocuklar izafe edenlere de cevap niteliği taşır. O’nun zatı ve sıfatlarında benzeri, dengi yoktur.²⁰⁹

Ayet ders kitabında: “...Onun benzeri hiçbir şey yoktur...”²¹⁰ Şeklindeki çeviriyle yer almıştır. Bu şekilde verildiğinde çocukların yorumu şöyle olmuştur: “Allah’ın benzeri hiçbir şey yok. İkizler birbirine benzer.”

“Yani öğretmenim demek istediği, Allah gibi güçlü, Allah gibi akıllı dünyada birisi yok demek istiyor.”

“Yani diyor ki Allah doğrulmamıştır, yaratılmamıştır.”

Cümlede soyut, mecaz ya da yan anlam içeren kelimenin olmaması, çocukların daha önce edindikleri bilgilerle ayetteki konunun örtüşüyor olması ayetin anlaşılmasını kolaylaştırıcı etkenlerdendir. Yukarıdaki şekilde verildiğinde ayetin anlaşılmasıyla ilgili herhangi bir sorun yoktur. Ancak ayetin bütününe baktığımızda kısaltılarak verilmesi anlamda daralmaya yol açmıştır. Ayetin, Allah’a çocuklar izafe edenlere cevap niteliğinde olduğunu belirtmiştik. Hayvanların ve insanların eşleri varken Allah’ın eşi ve çocuğu olmadığı sonucuna ulaşmada, ders kitabında verilen çeviri yeterli değildir. Bu bağlamda ayetin bütünüyle ve gerekli parantez içi açıklama yapılarak verilmesi daha uygundur.

13.5. En’am Suresi 17. Ayet (“...Allah sana bir hayır verirse (bunu da geri alacak yoktur). O, her şeye gücü yetendir.”)

‘Allah’ın Her Şeye Gücü Yeter’ başlıklı beşinci sınıf birinci üniteye ait konu içerisinde, Allah’ın yapmak istediği bir şeyi kimsenin engellemeyeceği belirtilerek En’am Suresi 17. ayet örnek verilmiştir: “Eğer Allah seni bir zarara uğrattırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, (bunu da geri alacak yoktur). Şüphesiz O her şeye kadirdir.”

²⁰⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 733-734.

²¹⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 24.

İnsanın başına gelen türlü sıkıntılar Allah'tan olduğu gibi her türlü güzellik de Allah'tandır. Allah hangisini murad ederse o tecelli eder ve hiçbir kul bunun önüne geçemez. O'nun güç ve kudreti her şeyin üstündedir. Her konuda, işler onun dilediği gibi sonuçlanır.

Ders kitabında "...Allah sana bir hayır verirse (bunu da geri alacak yoktur). O, her şeye gücü yetendir."²¹¹ Şeklindeki çeviriyle verilen ayet aşağıda vereceğimiz örnekler gibi yorumlanmıştır: "*Allah bize bir hayır verirse onu kimse değiştiremez.*"

"Her şeye gücü yeter diyor. Allah burada bize öl derse hemen ölürüz. Allah'ın her şeye gücü yeter."

"Allah çok güçlüdür, her şeyi verebilir."

Çocuklar daha önce okunup açıklanan ayetlerden Allah'ın güç ve kudretinin sınırsız olduğu inancını edinmiş olmakla beraber bu ayet bu inancın pekişmesinde yardımcı olmuştur. Ayetin ilk kısmı verilmeyerek Allah'ın sevgisi ve merhameti ön plana çıkarmak amaçlanmış olsa bile ayetin bütünüyle verilmesinde bir sakınca yoktur. Çocuklar, başlarına gelen kötü olaylar karşısında bunların da Allah'tan geldiği bilmeli ve sabretmeyi öğrenmelidir. Bu bağlamda ayetin kısaltılması anlamı ve faydayı azaltarak anlamın daralmasına sebep olmuştur.

13.6. Hac Suresi 77. Ayet ("...Rabbimize ibadet edin ve iyi işler yapın ki kurtuluşa erişesiniz.")

5. sınıf ikinci ünite içerisinde, ibadet kavramının anlamını kavramak hedefli 'İbadet Nedir' konusuna bir ders saati ayrılmıştır. Kur'an'da ibadetin önemine değinen ayetler olduğu belirtilerek Hac Suresi 77. ayet verilmiştir: "Ey iman edenler! Rükû edin; secdeye kapanın; Rabbimize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz."

Dini hükümler içeren ayeti kerimeye Ey iman edenler hitabıyla başlanarak, müminlere rükû edip secdeye kapanmak yani namaz kılmak, Allah'a ibadet etmek ve iyi işler yapmak emredilmiştir. Bunların sonucunda müminlerin kurtuluşa ereceği taahhüt edilmiştir.²¹²

Ayet ders kitabında şu şekilde yer almıştır: "...Rabbimize ibadet edin ve iyi işler yapın ki kurtuluşa erişesiniz."²¹³

Ayetin bu şekliyle yorumlanması istendiğinde: "*Rabbin dediği Allah, bana ibadet yapın diyor. İbadet ederseniz işleriniz kolay gider diyor.*"

"Allah'a hizmet edersek, ibadet edersek cennete gideriz."

"Diyor ki, ibadet edin ve karşılığını versin."

²¹¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 31.

²¹² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 756.

²¹³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 39.

“Rabbimiz ibadet ederek bütün şeylerin sadakasını ver diyor. Rabbine iyi şeyler yap o da seni sevsin.”

Çocuklar; ‘kurtuluşa ermek’ ifadesini ibadetlerin karşılığını almak şeklinde düşünmektedirler.

Ders kitabında ayetin ilk kısmı verilmemiştir. Oysa rükû etmenin ve secdeye kapanmanın namaz ibadetine işaret ettiği açıklanarak verilebilirdi. Bu durumda dahi çocuklar ayeti açıklarken namaz konusunda örnekler vermişlerdir. Mesela: *“Rabbimize ibadet edersen, O’na dua okursan, namaz kıalarsan bu işleri yap iyi şeylere erişirsin diyor.”*

“Namaz kılın, iyi olmak için iyilik yapın, ibadet edin diyor.” Şeklinde düşüncelerini ifade eden öğrenciler namazın, karşılığı Allah tarafından verilecek bir ibadet olduğunun bilincindedirler. Bunun verilen ayet örneğiyle desteklenerek daha kalıcı hale gelmesine fırsat verilmelidir. Ders kitabında ayetin tamamı tercüme edilseydi ayetin bütünlüğü bozulmadığı gibi çocukların namaz konusunda bir duyarlılık oluşturmaya ortam hazırlanırdı. Kısaltılarak verilmiş ayet çocukların algı düzeyine uygun olmakla birlikte bu şekliyle verilmesi anlamda daralmaya yol açmıştır.

13.7. Ra’d Suresi 14. Ayet (“Gerçek dua ancak O’nadır...”)

5. sınıf ikinci ünite içerisinde dua etmenin anlamını kavraması amacıyla ‘Dua’ başlıklı konuya bir ders saati ayrılmıştır. Duanın manası açıklandıktan sonra Ra’d Suresi 14. ayet örnek gösterilmiştir. Ayet mealen şöyledir: “El açıp yalvarmaya layık olan ancak O’dur. O’nun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şeyle karşılayamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Hâlbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır.”

İnanma, kendisinden yüce bir varlığa sığınma insanın en temel ihtiyaçlarından. Bazı insanlar hak dine inanıp ibadet ederlerken bazıları putlara tapmışlar veya kendilerine hiçbir faydası olmayan batıl tanrılar edinmişlerdir. Bu durum, suya elini uzatıp suyun kendisine gelmesini bekleyen insana benzetilmiştir. Nasıl ki insan avucunu açmakla suya ulaşamazsa başka tanrılara yapılan dua veya ibadetler de karşılıksız kalacaktır.

Ders kitabında ayet bütünüyle tercüme edilmemiş, “Gerçek dua ancak O’nadır...” şeklinde yer almıştır.²¹⁴

Çocuklara ayet hakkındaki düşünceleri sorulduğunda aşağıdaki gibi cevaplar alınmıştır: *“Gerçek dua yalnız O’nadır diyor. Yani Allah’a dua ederiz gerçekten.”*

²¹⁴ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 47.

“Sadece Allah’a dua ederiz.”

“Mesela öğretmenim, bir yazılıya gireceğiz, ondan beş ya da dört almak istiyoruz. Allah’a dua edeceğiz. Eğer iyi davranırsak sonra Allah duamızı kabul eder, bize beş ya da dört aldırır.”

Ayeti kerime, dili bakımından karmaşık bir yapıya sahip değildir. Ayete konu olan dua, birçok çocuğun yapmakta olduğu bir ibadettir. Çocuklar da ayeti anlamlandırmakta güçlük çekmemişlerdir. Ancak ayetin kısaltılması yersiz ve anlamın daralmasına sebep olmuştur. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi bu yaştaki çocuklar basit benzetmeleri ve günlük dilde sıkça kullanılan mecazi ifadeleri anlayabilirler. Ayetteki benzetme de somut bir örnekten yola çıkarak kurulmuş bir benzetme olduğundan çocukların algı düzeyine uygundur. Ayetin bütünüyle verilmesi durumunda; çocuklar diğer din mensuplarının da dua ettiği sonucuna ulaşabileceklerdir ve ‘gerçek dua’ kavramı netlik kazanmış olacaktır.

13.8. Enbiya Suresi 83. Ayet (“...Başıma bir dert geldi, (sana sığındım), sen merhamet edenlerin en merhametlisisin...”)

5. sınıf dördüncü üniteye yer alan ‘Kur’an’da Peygamber Kıssaları’ konusuna ait üçüncü alt başlıkta ‘Sabır Örneği: Hz. Eyüp’ ele alınmıştır. Eyyub kıssasından hareketle sabrın güçlükleri ve olumsuzlukları aşmadaki rolü kavranacaktır. Konu içerisinde ‘Dua Edelim’ etkinliğinde Enbiya Suresi 83. ayet verilmiştir: “Eyyub’u da (an). Hani Rabbine: ‘Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin’ diye dua etmişti.”

Hz. Eyyub Allah’ın kendisine hikmet verdiği peygamberlerden biridir. Daha önceleri mal ve evlat sahibiyken, Allah’ın dilemesiyle bunları kaybetmiştir. Çektikleri karşısında ‘sen merhametlilerin en merhametlisin’ demekten başka bir şey söylememiştir.²¹⁵ Yaşadığı tüm sıkıntılar karşısında sabretmekten ve şükretmekten vazgeçmeyen yüce peygamberin hayatında tüm insanlık için ibretler vardır.

Ayet ders kitabında şu çeviriyle yer almaktadır: “...Başıma bir dert geldi, (sana sığındım), sen merhamet edenlerin en merhametlisisin...”²¹⁶

Ayeti kerimenin ilk cümlesi verilmediğinden bahsedilen kişinin kim olduğu anlaşılmamaktadır. Çocukların yorumları da bu yöndedir. Örneğin: “Bir insan kötü yola girdi mi dua edip sığınırsa Allah merhamet edermiş.”

“Allah’ın çok merhametli olduğundan bahsediyor. Başımıza bir kötülük geldiğinde Allah’a dua etmemizi söylüyor.”

²¹⁵ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. III, s. 295.

²¹⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 96.

“Başımıza bir dert geldiği zaman her zaman Allah’a sığınalım, dua edelim. O zaman Allah günahlarımızı da affeder.”

Ayeti kerimenin veriliş şekline bakılırsa çocukların söyledikleriyle hedefe ulaşıldığı düşünülebilir. Çünkü ders kitabında nakledilirken ayet Hz. Eyyub konusunda geçse de ‘Dua Edelim’ başlıklı etkinlik içerisinde yer almış, genel bir sonuca varılması istenmiştir. Ancak ‘Eyyub’u da an’ ifadesinin de verilmesi daha uygundur. Böylelikle çocuklara, sıkıntılı durumlarda sabredildiği takdirde sonucunun iyi olacağı mesajı verilirken Hz. Eyyub’un bu duruma örnek olduğu bilgisi aktarılmış olur. Çocukların bu bilgiden yoksunluğu ayet çevirisinin bütünüyle verilmemesinden kaynaklanmıştır.

13.9. Sebe Suresi 39. Ayet (“...Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”)

5. sınıf beşinci ünite içerisinde yer alan ‘Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz’ başlıklı konuya Sebe Suresi 39. ayet ile başlanmıştır: “De ki: Şüphesiz, Rabbim rızık kullarından dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Allah yolunda ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”

İnsanlara rızıkın bol verilmesi veya kısılması Allah’ın iradesine bağlıdır. İnsanların iyi veya kötü olması onların rızıkını engellemez. Yani, rızıkın bol verildiği kişinin Allah’ın sevgili kulu olduğunun delili olmayacağı gibi rızıkın kısılması da Allah’ın gazabına uğradığından kaynaklanmamaktadır. İyi bir insan bol kazanç sağlayabileceği gibi rızıkını teminde güçlük çekebilir yahut ahlak bakımından kötü insanların rızıkının bol verildiği de görülmüştür.²¹⁷ Ne şartta olursa olsun kişiye düşen Allah’ın verdiği rızık için şükretmektir. Bu ayette hayra harcama yapmak tavsiye edilmiştir. Ayrıca hayra yapılan harcamaların Allah katında karşılıksız kalmayacağı, gönül rızasıyla verilen şeylerin yerinin Allah tarafından doldurularak hayır yapan kişinin zarar uğraşamayacağı belirtilmiştir. Bu, harcanan şeyin yerine maddi olarak benzer imkânların sunulması şeklinde olabileceği gibi insanın cimrilik duygusundan kurtulup kanaat duygusunun gelişerek iç huzuruna ermesi şeklinde de olabilir.

İncelediğimiz kitapta ayet çevirisi bütünüyle verilememiş şu şekilde yer almıştır: “...Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”²¹⁸

Ayet yorumlanmadan önce rızık kelimesinin anlamının bilinmediği tespit edildi. Kavram çalışması yapıldıktan sonra çocukların pek çoğu ayeti örneklendirerek açıklama

²¹⁷ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. IV, s. 475.

²¹⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 119.

yoluna gittiler. Genel yorumlar şu şekildedir: “Zor durumda olursak Allah bize yardım edermiş. Şey öğretmenim, biz zor durumda olanlara yemek falan dağıtırsak Allah da bize değişik değişik şeyler yazar.”

“Öğretmenim biz fakir insanlara yardım edersek Allah bize daha çok verir.”

“Allah herkese rızkını verir.”

“Öğretmenim, ‘O, rızk verenlerin en hayırlısıdır’ diyor ya mesela, deprem oldu yangın çıktı Allah onlara yardım eder.”

Çocuklar, yapılan yardımın, iyiliğin karşılıksız kalmayacağı sonucuna ulaşmıştır. Ancak, ayetin ilk cümlelerinin verilmemesi bazı öğrencilerin kafasının karışmasına sebep olmuştur. Örneğin; “Öğretmenim birisi zengin diyelim. O hiç Allah’a inanmıyor. Ben kendi çareme bakarım makarım diyor. Ondan sonra fakirliğe düşünce Allah ona yardım ediyor mu?” Bu soru üzerine, öğrenciler söz hakkı almaksızın evet, hayır gibi cevaplar verdiler ancak kısa süreliğine de olsa hep birlikte konuşmaları öğrencinin sorusuna arkadaşlarından cevap alamamasına neden oldu. Sonuç olarak öğrenciler bu konuda fikir birliğine varamadılar. Oysa ayetin ilk cümlesi çocuğun algı düzeyine uygun bir tercümeyle verilseydi rızkın insanların iyiliği, kötülüğü ya da dindarlığı ile ilgili olmadığı Allah’ın iradesine bağlı olduğu anlaşılabilirdi. Bu konunun açıklığa kavuşturulmaması; çocuğun çevresinde göreceği örneklerin de etkisiyle, iyi, dindar insanların fakir ya da güçsüz oldukları onlara rızık verilmediği, ahlaki bakımdan noksan, inançsız insanların güçlü oldukları yönünde yanlış fikirler oluşturmaya sebep olacak bu durum ise, Allah’ın yardımına olan inanç ya da iyiliklerin karşılığı gibi konularda inancının sarsılmasıyla sonuçlanacaktır.

Bu açılardan gerek rızk kelimesinin anlamının bilinmemesi gerekse ayetin kısaltılarak verilmesi neticesinde ortaya çıkan, rızkın kimlere verileceği konusundaki anlaşmazlıklar ayetin kavranmasına engel olmuştur.

13.10. Haşr Suresi 9. Ayet (“...Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile onları (kardeşlerini) kendilerine tercih ederler.”)

5. sınıf beşinci üniteye yer alan ‘Zor Durumda Olanlara Yardım Ederiz’ başlıklı konuda ihtiyaç sahiplerine öncelik verilmesinin dini açıdan gerekliliği ifade edildikten sonra da Haşr Suresi 9. ayet verilmiştir: “Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine’ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırslından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”

Burada Ensar'dan bahsedilmektedir. Muhacirler, Medine'ye geldiklerinde Ensar, peygamberimizden kendilerine ait bağ ve bahçelerini aralarında paylaşmasını istemiş, peygamberimiz Muhacirlerin bağ bahçe işinden anlamadıklarını işleyip onlara hisse vermelerini teklif edince bunu da severek kabul etmişlerdir.²¹⁹ Şüphesiz ki bu, büyük bir tamahkârlık, fedakârlık, diğerkâmlık ve cömertlik örneğidir. Bundan dolayı onlar kurtuluş ahlaklarından olmuştur.

Ayet kitapta, mananın daralmasına sebebiyet verecek şekilde son cümleleriyle yer almıştır: "...Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile onları (kardeşlerini) kendilerine tercih ederler."²²⁰

Ayetle ilgili tüm öğrenciler birbirlerine oldukça yakın yorumlar yaptıklarından sadece birkaçını vermekle yetineceğiz: "*Kendisini tercih edeceğine kardeşini tercih eder.*"

"İhtiyaçlarını kendilerine tercih ederler."

"Mesela öğretmenim, bir tane kalem bizim ona ihtiyacımız var ama başkasının da ihtiyacı var. Mesela bir Müslüman önce kendisini düşünmez, başkasını düşünür ona verirmiş."

"Bencil olmayacağız, ablamızı, ağabeyimizi, kardeşimizi de düşüneceğiz."

Çocuklar, bencil olmamak gerektiği sonucuna ulaşmayı başarmışlardır. Bunda yönlendirmelerimiz etkili olmuştur. Ancak burada, ayette parantez içinde verilen açıklama yanlış düşüncelere de yol açmıştır. Yukarıdaki birkaç yorumda görüldüğü üzere, kardeşlerini ifadesi öz kardeş olarak anlaşılmıştır. Hâlbuki kastedilen din kardeşliğidir.

Ayetlerin tamamının verilmesi bazen, anlam karışıklığına yol açsa da burada ayetin tamamının verilmemesi anlamda daralmaya sebep olmuştur. Tüm ayet çocukların algı düzeylerine uygun bir tercümeyle verilseydi, Muhacir ve Ensar arasındaki birlik-beraberlik, fedakârlık gibi hususlara dikkat çekilmesi ve çocuklar için bir örnek teşkil etmesi bakımından faydalı olacağına inanıyoruz.

14. Çocuklardaki Bireysel Gelişim Hızından Kaynaklanan Problemler

Araştırmamıza konu olan sınıf düzeyindeki çocukların yaşları dokuz ila on bir arasında değişmektedir. Bu yaşta çocukların, bilişsel olarak somut işlemler döneminde olduğu bilinmektedir. Çocukların çoğu aynı özellikleri göstermekle beraber, eğitim sürecinde, gelişimde bireysel farklılıklar vardır ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.²²¹ Gelişim hızına etki eden faktörler de dikkate alındığında sınıf ortamında bu farklılıkların olmaması

²¹⁹ Eb'ul A'la Mevdudi, a.g.e, c. VI, s. 193.

²²⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 120.

²²¹ Haluk Yavuzer, a.g.e, s. 28.

düşünülemez.²²² Aşağıda bireysel gelişim hızının farklı olmasından dolayı, ayet çevirilerinin algılanışında görülen farklılıklar örneklenmiştir.

14.1. Nahl Suresi 17. Ayet (“O halde, yaratan (Allah) hiçbir şey yaratmayan herhangi bir (varlıkla) kıyaslanabilir mi? Artık öğüt alıp düşünmez misiniz?”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan ‘Her Şeyi Yaratan Allah’tır’ başlıklı konuda Nahl Suresi 17. ayet örnek verilmiştir: “O halde, yaratan (Allah), yaratmayan (putlar) gibi olur mu? Hala düşünmüyor musunuz?”

Ayeti kerimenin öncelikli muhatabı Hz. Muhammed (s.a.v) dönemindeki putperestlerdir. Ayette Allah’ın yaratıcı kudretine dikkat çekilerek inançlarını düşünmeye davet edilmektedir.

Ayetin ders kitabındaki çevirisi: “O halde, yaratan (Allah) hiçbir şey yaratmayan herhangi bir (varlıkla) kıyaslanabilir mi? Artık öğüt alıp düşünmez misiniz?”²²³

Çocukların yorumları şöyledir: “*Öğretmenim Allah’la kimse boy ölçüşemez diyor. Allah her insandan her şeyden üstündür.*”

“*Her şeyi yaratan Allah’tır. Allah bir varlığı yaratmaya kıyaslanamaz. Allah her şeyi yaratmıştır.*”

Yukarıdaki yorumu yapan çocuklar ayeti anlamakta güçlük çekmemiştir. Bunların dışında bir öğrenci öğüdün insanlardan alınacağından hareketle: “*Artık öğüt alıp düşünmez misiniz diyor. Öğretmenimiz bize bir öğüt verdi mi onu düşünüyoruz.*” Diyerek düşüncesini ifade etmiştir.

Bazı çocuklar arasındaki algı kapasitesi, kelime haznesi gibi bireysel farklılıklardan kaynaklanan durumlar şöyle bir diyaloga sebebiyet vermiştir: “*Bizim yarattıklarımızla Allah’ın yarattıkları kıyaslanamaz. Allah yaratmasaydı biz bir şey yapamazdık.*” Bu öğrenci yaratmak kelimesini yapmak anlamında kullanmıştır fakat başka bir öğrenci heyecanla söze karışarak: “*Biz bir şey yaratamayız ki! Burada Allah yaratır diyor ya.*” Diğer öğrenci: “*Öğretmenim yaratırız. Araba, ev falan yaparız.*”

Ders kitabında ayetin verilmesindeki amaç, hiçbir varlığın Allah’a denk olamayacağını yaratıcının Allah olduğunu ayeti kerime ile ispatlamak ve vurgulamaktır. Ayet içerisinde, bilinmeyen kelime, yan veya soyut anlamlı bir kelime kullanılmadığı gibi bu seviyedeki çocukların ayeti anlamlandırmasına engel görünmemektedir. Buna rağmen iki öğrenci dışında ayeti doğru ve tam anlayabilen olmadığı gözlenmiştir. Burada, çocukların gelişim

²²² Fatih Menderes Bilgili, a.g.e, s. 211.

²²³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 23.

düzeyindeki bireysel farklılıkların, kitap okuma, bireysel düşünebilme gibi yeteneklerin gelişimi üzerindeki etkili olduğu söylenebilir.

14.2. Kaf Suresi 16. Ayet (“...Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.”)

5. sınıfın birinci ünitesi içinde daha önce, ‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konu içerisinde; “Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biz biliriz...”²²⁴ şeklindeki tercüme ile yer alan ayet, ‘Allah Bizimle Beraberdır’ başlıklı konu içerisinde: “...Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.” şeklinde verilmiştir. Ayeti kerime önce ilk kısmıyla daha sonra ise son kısmıyla verilmiştir.

Ayetin ilk kısmını incelediğimizde, ‘nefsin fısıltıları’ kavramından yola çıkarak çocukların, somut yönde yorumlar yaparak doğru bir şekilde anlayamadıkları gözlenmiştir. Daha sonraki konu içerisinde geçen ve ayetin diğer yarısını oluşturan kısmın yorumlanması istendiğinde çocukların, şah damarının ne demek olduğunu bilmedikleri görülmüştür. Bu ifade açıklandıktan sonra yapılan yorumlara baktığımızda birçok çocuk yakınlığı fiziksel yakınlık olarak algılamış ve insanlar arası ilişkiler yönünde yorumlamışlardır. Örneğin: “*Öğretmenim, şah damarından yakın olması, bir insanın hep bir insanla gezmesi demek. Biri ne söylerse o da aynı şeyi söylemesi, arkadaş olarak yan yana gezmesi.*”

“*Arkadaşlar iyi kalpli olursa ve arkadaşlar iyi davranırsa birbirine şah damarından daha yakın olur. Arkadaş şah damarı kadar yakındır.*”

“*Sevgimizden bahsediyor. Şah damarı ne kadar önemliyse sevdiğimizimiz de öyle.*”

Çocukların, anladıklarını açıklarken örnekleme yoluna gittikleri görülmektedir. Verilen örnekler baktığımızda arkadaş ilişkilerindeki vurgu göze çarpmaktadır. Çünkü bu yaşlardaki çocuklar için arkadaşlık bağları daha fazla önem kazanmaya başlar. Yukarıdakilerin dışında bazı çocuklar, Allah’ın insanlara yakın olduğu yönünde yorumlar yapmıştır. Örneğin: “*Allah bize yakınmış.*”

“*Allah, bizim her zaman yanımızda olduğunu söylüyor.*”

“*Allah insanların şah damarından daha yakın olduğunu söylüyor. Yani Allah bize iyilik yaptıkça daha yakın oluyor.*”

Yukarıda, bazı öğrencilerin Allah’ın yakın olduğu sonucuna ulaşırken bazılarının, arkadaşların birbirine yakınlığı şeklinde daha somut yorumlar yaptıkları ve ayeti kavrayamadıkları görülmektedir. Bu durum, soyut işlemler dönemine geçişin bazı öğrencilerde daha hızlı olacağını göstermektedir. Gelişimde bireysel farklılıklar vardır ilkesi bunun açıklayıcısıdır.

²²⁴ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 28.

14.3. Sad Suresi 29. Ayet (“(Resulüm!) Sana bu mübarek Kitab’ı, ayetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.”)

5. sınıf birinci ünite, ‘İnsan Akıllı ve İnanan Bir Varlıktır’ konusu içerisinde yer alan ikinci ayet Sad Suresi 29. ayettir. Ayet mealen şöyledir: “(Resulüm!) Sana bu mübarek Kitab’ı, ayetlerini düşünsünler ve akli olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.”

Ayeti kerimede Kur’an-ı Kerim’in indiriliş sebebi açıklanmaktadır. Bu yüce kitap, insanların okuyup düşünerek, doğru inançlara ulaşmaları, faydalı işlerle uğraşıp sahil amel işlemeleri için gönderilmiştir.

Ayet, ders kitabında aynı çeviriyle yer almaktadır.²²⁵ Bazı çocuklar bu ayeti tek boyutlu düşünerek Kur’an okumakla bağdaştırmıştır. Örneğin; *“Kur’an’ı hiç bilmeyenler görmeyenler okuyamaz. Okumak istemeyenler de okuyamaz.”*

“Kur’an’ı okuyamadığı için akılsızdır.”

Akli olanlar öğüt alsınlar diye ifadesini kitabı ifadesiyle ilintilendirerek bu sonuca varmışlardır. Birkaç öğrenci öğüt almak gerektiği sonucuna da varmıştır. Örneğin; *“Öğretmenim bir insan beş vakit namaz kılıp aklını kullanabilecek yaşa gelince Kur’an’ı okuyup, anlayıp öğüt alması gerekir.”*

“Akli olanlar öğüt alsınlar diye indirilmiş.”

“Öğretmenim öğüt almak isteyen anlar. Mesela siz bize anlatıyorsunuz, anlayan anlar, anlamayan anlamaz.”

İki cümle arasında bağlantıyı kurabilen öğrenciler ayeti doğru bir şekilde anlamlandırmışlardır. Ayette bilinmeyen kelimenin bulunmaması, cümle içerisinde mecazi, yan anlam içeren kelimelerin bulunmaması ayette bahsi geçen konunun öğrencilerin deneyimlerinden uzak bir alan olmaması bakımından ayet çocukların algı düzeyine uygundur. Birkaç çocuğun ayeti Kur’an okumak ile akıllı olmak arasında bir bağlantı kurmaya çalışarak istenen sonuca ulaşamamışlardır. Burada bireysel farklılıkların etkisini görmekteyiz.

14.4. İsrâ Suresi 110. Ayet (“De ki: İster Allah diye dua edin, ister Rahman diye dua edin. Hangisiyle çağırırsanız en güzel isimler onundur...”)

Beşinci sınıf ikinci ünite içerisindeki ‘Nasıl Dua Edilir?’ konusunda, A’raf Suresi 205. ayetten sonra İsrâ Suresi 110. ayet verilmiştir: “De ki: İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O’na hastır. Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut.”

²²⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 13.

Mevdudi, ayetin, peygamber efendimizin Rahman diye dua ettiğini işiten kâfirlerin, ‘Muhammed iki ilah edinmiş’ dedikodularına karşılık olarak indirildiğini beyan etmektedir.²²⁶ Müminlerin namaz kılarken, Kur’an okurken ya da dua ederken yüksek sesle okuduklarını duyduklarında, müşriklerin bağırıp söverek tepki göstermeleri üzerine ayet nazil olmuştur. Ne yüksek sesle ne de çok kısık sesle okumamak gerektiği belirtilerek orta yolu tercih etmeleri emredilmiştir. Buradaki ‘salât’ kelimesi hakkında farklı rivayetler vardır. Salât kelimesi ile kastedilenin namazdaki kıraat olabileceği gibi namaz dışında okunan Kur’an olabileceğini söyleyenler de vardır. Diğer bir görüşe göre ise salât dua, yalvarma anlamındadır. Sonrasındaki ayette duadan söz edildiğini düşünürsek, mana dua ve kıraat olarak birlikte ele alınabilir.²²⁷

Ders kitabındaki çeviride ayetin bütününe yer verilmeyerek şöyle tercüme edilmiştir: “De ki: İster Allah diye dua edin, ister Rahman diye dua edin. Hangisiyle çağırırsanız en güzel isimler onundur...”²²⁸

Daha önceki ayette yüksek olmayan bir sesle dua etmenin gerekliliğinden bahsedildiğinden ayeti devamı verilme de çocuklar önceki bilgileriyle ayeti yorumlayarak şöyle demiştir: “*Rabbimize Allah ya da Rahman diye içimizden yalvararak Allah’a... Mesela etrafımızda çok kişi olduğunda içimizden yalvaralım.*”

“*Allah’a sessizce dua edin diyor. İster Allah diyin, o sizin dileklerinizi kabul eder diyor.*”

Esma’ül Hüsna hakkında bilgi sahibi olmayan bazı çocukların Allah’ın iki ismi olduğu yanlışlığına düştükleri görülmüştür. Örneğin: “*İki tane ismi var ya hangisiyle çağırırsanız çağırın dünyanın en güzel isimleri onundur diyor.*”

“*Allah’ın, Allah ve Rahman diye iki tane adı var. Allah’ı bunlardan istediğinizle çağırın. O sizi her zaman duyuyor demek istiyor.*”

Bunların dışında: “*Allah’a dua ederken isimleriyle çağırın her ismi güzeldir.*”

“*İster Allah diye dua edin ister Rahman diye diyor.*”

“*Allah’ın isimlerinin güzel olduğunu anladım.*” Şeklindeki yorumlar da bazı çocukların ayeti anlayabildiğini göstermektedir. Ancak burada az sayıda da olsa Allah’ın doksan dokuz ismi olduğunu bilmeyen çocuklar vardır. Ayete dikkatle bakıldığında ‘isimler’ kelimesinden Allah’ın verileden fazla ismi olduğu sonucuna ulaşılabilirse de çocukların bu çıkarımda bulunamaması dolaylı düşünme yeteneğini kazanmamış olduklarını gösterir. Bu

²²⁶ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. III, s. 131.

²²⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 529–530.

²²⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 50.

çocukların Allah'ın isimlerini yalnızca iki tane olduğunu düşünmemesi için gerekli açıklama yapılmalıdır.

14.5. Fussilet Suresi 33. Ayet (“(İnsanları) Allah’a çağıran, iyi iş yapan ve ben Müslümanlardanım diyenden güzel sözlü kim olabilir?”)

Her güzel iş ve davranışın dinimizdeki önemini açıklamak amacıyla 5. sınıf ikinci ünitesinin yedinci konusu olarak seçilen ‘Güzel İş ve Güzel Davranış: Salih Amel’ başlığına bir ders saati ayrılmıştır. Konuya Fussilet Suresi 33. ayet ile başlanmıştır: “(İnsanları) Allah’a çağıran, iyi iş yapan ve ‘ben müslümanlardanım’ diyenden kimin sözü daha güzeldir?”

Ayeti kerimede insanları Allah’a çağırıp iyi işler yapan kişinin peygamberimiz olduğu düşünülmektedir. Bazı müfessirlere göre burada sözü edilenin müezzinler olduğu söylenmekte ancak bu görüş, müezzinlik uygulamasının Medine’de başladığı düşünüldüğünde doğrulanmamaktadır.²²⁹ Ayetteki övgü Resûlullah’a yönelik olsa da Müslüman kimliğini taşıyan herkesin bu niteliklere sahip olması gerekir.

Ayetin ders kitabındaki çevirisi şöyledir: “(İnsanları) Allah’a çağıran, iyi iş yapan ve ben Müslümanlardanım diyenden güzel sözlü kim olabilir?”²³⁰

Çocukların birçoğunun ayet hakkındaki görüşleri aynıdır. Birkaç örnek verecek olursak: “*İyi, dürüst, çalışkan, kendine güvenen bir insan müslümansa o iyidir.*”

“İnsanları Allah’a dua ederek çağıran kişi iyi bir müslümandır.”

Çocuklardan biri güzel sözlü olmayı farklı algılayarak: “*Allah’a çağırırken güzel sözlerle çağırın demek istiyor.*” Başka bir çocuk ise, Müslüman olmayı güzel sözlü olmakla ilişkilendirerek şöyle demiştir: “*Mesela iki kişi bir tanesi Müslüman değil bir tanesi Müslüman. Biri diyor ki ‘ikimizde Müslüman değiliz’ diyor. Öteki ‘ben müslümanım’ diyen daha güzel sözlüdür.*” Bu görüşü destekleyen bir başka çocuk benzer ifadelerle: “*Müslüman olmayan birinin yanında ben Müslümanım derse birisi o daha güzel söz söylemiş.*” Bu çocukların yorumlarında, somut düşüncenin daha hâkim olduğu görülmektedir.

Seçilen ayet, gerek çeviride kullanılan sözcükler gerekse çocukların bilgi ve algı düzeyleri bakımından uygun bir ayet olmasına karşın farklı bakış açısı geliştirememiş birkaç çocuğun ayeti anlamlandırılmaması bireysel gelişim farklarından kaynaklanmaktadır.

²²⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 708.

²³⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 55.

14.6. Al-i İmran Suresi 92. Ayet (“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.”)

5. sınıf beşinci ünitenin ilk başlığı olan, ‘Paylaşmak Niçin Önemlidir?’ konusuna bir ders saati ayrılmıştır. Konunun kazanımı; paylaşmanın insan için bir ihtiyaç ve erdem olduğunun farkında olmaktır. Kitapta konuya, paylaşmanın toplumsal öneminden bahsedilerek giriş yapılmış, İslam dini açısından önemini belirtmek için ise Al-i İmran Suresi 92. ayet verilmiştir: “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”

Yahudilerin yanlış fazilet anlayışına değinen bu ayet aynı zamanda gerçek iyiliğin nasıl olacağından da bahsetmektedir. Yahudilere göre, atalarının yıllardır sürdüre geldikleri gelenekleri dış görünüşüyle devam ettirmektir. Dindar görünmek her şeyden önemliydi. Çok dindar görünen insanlar bile aslında kötü ahlaka sahip olabiliyordu. İşte ayette, iyiliğe, fazilete sadece dışta bazı ibadetleri yapar gibi görünerek ulaşamayacakları ancak Allah’ı sevip, Allah’ın kendilerine emrettiklerini gönül rızasıyla ve gösteriş için değil O’nun rızası için yaptıklarında erdemli bir davranış sergileyeceklerinden bahsetmektedir.²³¹ Tabî ki ayeti yalnızca bu bağlamda değerlendirmek doğru olmaz. Cömertlik, insanın sevmediği, kullanmadığı şeyleri bağışlaması değildir. İnsan sevdiği şeylerden vermedikçe iyiliğe ulaşamaz. Ayetin son cümlesinde belirtildiği gibi, insanın neyi, ne amaçla verdiği yahut yaptığı Allah tarafından bilinmektedir ve insan, ahirette niyetleriyle de değerlendirilecektir.

Ayet çevirisi kitapta şöyle yer almıştır: “Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.”²³²

Daha önce belirttiğimiz gibi ayet, paylaşmak konusu içerisinde yer almaktadır. Ancak çocuklar ayeti paylaşmayla ilintilendirmeden genel anlamda açıklama yoluna gitmişlerdir. Buradaki ‘harcamak’ konusuna vurgu yapılarak öğrencilerin yönlendirilmesi gereği duyulmuştur. Ayeti genel bir manaya gelecek şekilde yorumlamayan çocuklardan bazılarının ifadeleri şöyledir: “*Öğretmenim hani sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça diyor ya burada anlatmak istiyor ki; kötü şeyler yapmamalı. Hocam şimdi Allah ibadet yazmış ya o ibadetleri yaparız, pis şeyler kullanmayız. Kötü şeyler yaparsak iyiliğe eremezmişiz.*”

Bu yaştaki çocuklarda, iyilik ve kötülük kavramı önem kazanmaktadır. Bu kavramların içini doldurmak, örnek davranışlarla model olma ya da öğüt, nasihat gibi yöntemlerle büyüklerin yönlendirmesine bağlıdır. Okul ve ailenin bu konuda iş birliği içinde olup, iyi ve kötü davranışlar hakkında çocuğun yargılar oluşturmasına yardımcı olmalıdır.

²³¹ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. I, s. 245.

²³² Ramazan Yıldırım, a.g.e, s. 104.

Örnek yorumunu verdiğimiz çocuk, iyilik-kötülük kavramı üzerinde durulduğunun farkında olduğundan, ayeti bu yönde yorumlamıştır. Benzer şekilde yorum yapan başka bir öğrencinin durumu da aynıdır: “*Öğretmenim yani bir şey yapıyorsak onu Allah yolunda yapmazsak mesela kötülükte kullanırsak iyiliğe eremeyiz ama birine yardım edersek o zaman sevap işlemiş oluruz, iyiliğe ereriz.*” Bu öğrenci ‘Allah yolunda yapmazsak’ ifadesiyle yapılan davranıştaki niyetin önemini belirtmek isterken verilen imkânları kötüye kullanmanın yanlışlığını kavramış ve iyiliğin sevapla ödülleneceğini belirtmiştir. Bu yaştaki çocuklara, sevabı Allah’ın sevgisi karşısında verdiği ödül olarak nitelendirilirse onları iyiliğe teşvik etme yolunda bir adım atılabilir.

Başka bir öğrenci ise ayetin son cümlesine yönelik şu yorumu yapmıştır: “*Her ne harcarsa Allah onu bilir diyor ya; mesela bir yetim çocuğa ben yardım ediyorum sen yardım ediyor musun diye sordum. Yapmadığımız bir işi, o çocuğa yardım ediyorum derse öğretmenim, o çocuğun yalan söylediğini Allah bilir.*” Bu öğrenci harcamak fiilini cümle içinde okusa da yorumunu o yönde yapmamıştır. Ancak insanların niyetini Allah’ın bildiğini kavramış ve bunu örneklendirerek açıklayabilmiştir.

Buraya kadar incelediğimiz yorumlarda, ayeti kavrayabilen, doğru bir şekilde açıklayabilen bir öğrenci olmamıştır. Ayette zikredilen harcamaktan kastın ne olabileceğini sorarak çocukların dikkatini o yöne çektiğimizde doğru yoruma ulaşabildik: “*Sevdiğimiz şeyleri paylaşmazsak iyiliğe eremeyiz.*”

“*Allah yolunda paylaşırsak iyiliğe erebilirmişiz. Paylaşmazsak...*”

Ayeti kerimenin çevirisi, cümle yapısı bakımından incelendiğinde, çocuklar için herhangi bir uygunsuzluk yoktur. Cümle içerisinde soyut, yan anlamlı ya da bilinmeyen kelime kullanılmamıştır. Bunların dışında çevirinin yapısıyla ilgili herhangi bir problem olmamasına rağmen çocukların ayeti açıklama yapılmadan önce anlamlandıramaması onların gelişim düzeylerinden kaynaklanmaktadır.

15. Ayet Çevirilerini Yorumlamada Çevrenin ve Daha Önce Edinilen Bilgilerin Etkisi

Çocuklar, detaylı bilgi sahibi olmadıkları konular hakkında yorumlar yaparken, çevreden edindikleri kulaktan dolma bilgilerden, görsel ya da yazılı medyanın ürünlerinden yahut ailelerinin verdiği bilgilerden etkilenmektedirler. Kitle iletişim araçları ve medyanın etkisi bazen uygun ve yeterli olabilirken bazen halk arasında yaygın olan yanlış inançların

doğru kabul edilmesi şeklinde de olabilmektedir.²³³ Ders esnasında herhangi bir konu işlenirken, bu bilgilerin gün yüzüne çıkarılması, çocukların bunlar hakkında konuşmasının sağlanması eksik veya yanlış bilgilerin düzeltilmesi, doğru bilginin ise pekiştirilerek kalıcılığının sağlanması açısından gereklidir. Bahsedilen durum ile ayet çevirileri yorumlanırken de karşılaşılmıştır. Aşağıda bununla ilgili gözlemlerimizden bir örnek yer almaktadır.

15.1. Al-i İmran Suresi 97. Ayet (“...Gücü yetenlerin o evi (Kâbe) haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır...”)

5. sınıf ikinci üniteye yer alan ‘Başlıca İbadetlerimiz’ konusunu içerisinde Hac ibadeti hakkında da genel bilgi verildikten sonra Al-i İmran Suresi 97. ayet verilmiştir: “Orada apaçık nişaneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir.”

İbrahim’in makamı, Hz. İbrahim’in Kâbe’yi inşa ederken ve insanları hacca davet ederken üzerine bastığına ve ayak izlerinin çıktığına inanılan taşın bulunduğu yerdir. Burada maksat, Mescid-i Haram’dır. Bu bölgede emniyet sağlanmıştır. Yani her türlü mal ve can güvenliği sağlandığı gibi bitki ve hayvanların öldürülmesi de caiz değildir. Etrafta her türlü kargaşanın hâkim olduğu zamanlarda bile buraya giren emniyette olmaktadır. Güç yetirenlerin yani maddi olarak durumu uygun olanların, sağlık açısından bir engeli bulunmayanların yahut bölgede güvenlikle ilgili bir sorunun olmadığı sürece, belirlenen zamanda Arafat’ta bulunmak ve Kâbe’yi ziyaret etmek manasına gelen hac görevi farz bir ibadettir. ‘Kim inkâr ederse’ ifadesini haccı inkâr edenler olarak yorumlayanlar olduğu gibi, gücü yettiği halde hac ibadetini yerine getirmeyenler şeklinde yorumlayanlar vardır. Her iki halde de kişi büyük bir günah işlemiş, isyan etmiş olur.²³⁴

Ders kitabında ayet: “...Gücü yetenlerin o evi (Kâbe) haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır...” çevirisiyle yer almıştır.²³⁵ Hac ibadeti hakkında çevrelerinden edindikleri bilgilerden fazlasına sahip olmayan çocuklar, ‘güç yetirmek’ ifadesiyle ne kastedildiğini anlayamamıştır. Örneğin: “*Güç yetenlerin evi derken gücü yeten Müslümanların evi diyor. Güç dediği para öğretmenim.*”

“*Parası olanlar gidebiliyor oraya.*”

²³³ Hüseyin Yılmaz, Din Eğitimi ve Sosyal Barış, İnsan Yayınları, İstanbul 2003, s. 140.

²³⁴ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 637-639.

²³⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 44.

Ayet hakkında açıklama yapılmadan okuduklarında, güç yetirmeyi maddi anlamda yorumlamalarının sebebi, aile veya sosyal çevre içinde edindikleri kulaktan dolma bilgilerdir. Ayetin manası içerisinde, maddi olarak güç yetirmek de kastedilmiş olmakla birlikte tek şart bu değildir. Çocukların bu şekilde algılaması, ibadeti yapabilmek için paranın gerekli olduğunu sonucuna ulaşmaları, psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyecek bir durumdur. Bu yüzden, burada güç yetirmek ifadesinin içerdiği tüm anlamlar açıklanmalıdır.

Ayet içerisinde yanlış anlaşılan bir diğer ifade ‘Allah’ın insanlar üzerindeki hakkı’dır. *“Allah’ın bizim üstümüze yararları vardır.”*

“Allah bizi yarattı, O’nun hakkı vardır.” Bu ifade hac ibadetiyle ilişkilendirilememiştir.

Öğrencilerden bazıları, Kâbe hakkındaki bilgilerini paylaşarak şöyle söylediler: *“Ben bir filmde izlemiştim. Ezan okuyorlar ya Hz. İbrahim Kâbe’nin üstüne çıkıp ezan okuyor. Müslüman oluyorlar. O ezan okuyanın yüzü falan karaydı. Taşlara falan yatırıyorlardı onu.”* Çocuğun Hz. İbrahim olarak anlattığı kişi Bilal-i Habeşi’dir. Çocuğun seyrettiği filmden oldukça etkilendiği gözlenmiştir. Başka bir öğrenci konu hakkındaki gözlemlerini paylaşarak: *“Benim dedem hacca gitti. Kâbe’ye gitmek isteyenler Allah’ı sevmeli, Kur’an okumalı, oraya zevk için gitmemeli.”* Diyerek duyduklarından yola çıkarak hac ibadetini anlamlandırmaktadır. Başka bir çocuk, *“Kâbe’yi televizyonda gösteriyorlar, insanlar beyaz giyiniyor böyle.”* Demiştir. Görüldüğü üzere çocuklar, bilgi sahibi olmadıkları bir konu olan hac hakkındaki ayeti yorumlamaktan çok konuyu somut deneyimlerine dayandırarak açıklama çabasına girmişlerdir. Ayetin, kastettiği mana gerek ‘güç yetirme’ gerekse ‘Allah’ın insanlar üzerindeki hakkı’ ifadelerinin belirsizliğinden dolayı anlaşılammış, anlamlandırma çabaları somut deneyimlerini paylaşma şeklinde kendini göstermiştir.

Burada dikkati çeken nokta, çocukların maddi durumu el verenlerin hacca gittiğini gözlemlenmeleri üzerine bunu haccın tek şartı gibi yorumlamalarıdır. Bu yanlışlık düzeltilmelidir. Bunun dışında başka bir çocuk dedesinin hacca gittiğini belirttikten sonra hacca gitmenin gezmeye gitmekten bir farkı olması gerektiğini duyduklarından yola çıkarak belirtmiştir. Din eğitiminde çocuğun somut deneyimlerinden, gözlemlerinden yola çıkarak konunun açıklanmasının kalıcı öğrenmeler açısından büyük fayda sağladığından şüphe yoktur ancak çocuğun izlenimlerinden yanlış çıkarımlarda bulunması engellenmelidir.

16. Aynı Ayetin Farklı Çevirilerle Verilmesinin Çocukların Algısına Etkisi

İncelediğimiz ders kitaplarında konular içerisinde ayetlere değinilirken, uygun yerlerde ayet çevirilerinin ilgili yerinin verildiği, bütünüyle verilen çevirilerde çocukların

düzeyine indirgeme amaçlı açıklamalar yapıldığı tespit edilmiş ve çalışmamızın ilgili bölümlerinde bunlar detaylı olarak incelenmiştir.

Konu ile ilgili tespit ettiğimiz başka bir husus da şöyledir. Farklı konular içerisinde aynı ayet örnek olarak verilmiş, ancak farklı çeviriler sunulmuştur. Yapılan çevirilerde farklı kelimeler kullanıldığında, çocukların vardıkları sonuçların farklı olduğu görülmüştür. Herhangi bir dilden herhangi bir dile yapılan çeviride manayı birebir karşılayacak farklı kelimelerin bulunması ve bunların kullanılmasında bir sakınca olmamakla birlikte söz konusu çocukların üzerinde yaptığı etkinin farklılaşması olduğunda, bu durum uygun görülmemektedir. Ancak ders kitabında aynı ayetin farklı çevirilerle yer aldığı bazı durumlarda her iki çevirinin de anlaşılabilirliği de gözlenmiştir. Buna rağmen tercümenin aynı elden yapılmaması bu konuya gerekli hassasiyetin gösterilmediğinin kanıtıdır. Aşağıda bu duruma örnek teşkil eden ayet çevirileri verilmiştir.

16.1. Bakara Suresi 186. Ayet (“Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm.” ve “Kullarım sana benden sordukları zaman bilsinler ki ben onlara çok yakınım. Benden isteyen, dua ettiğinde duasını kabul ederim. Artık onlar da benim davetime uysunlar...”)

5. sınıf ikinci ünite içerisinde niçin ve nasıl dua edilmesi gerektiğini açıklamak amacıyla hazırlanan ‘Niçin Dua Edilir?’ konusuna bir ders saati ayrılmıştır. Konu içerisinde iki ayet yer almaktadır. Bunlardan ilki Bakara Suresi’nin 186. ayetidir ve bu ayet ders kitabı içerisinde, ‘Allah Bizimle Beraberdür’ başlıklı konuda, Allah’ın insanlara yakın olduğu belirtilmek amacıyla yer almıştır. Burada dikkatimizi çeken nokta aynı ders kitabında ayetin iki farklı çeviriyle ve farklı şekillerde kısaltılarak yer almış olmasıdır. Bu durum ayetin manasında bir değişiklik meydana getirmese de ders kitabı içerisinde bir tutarsızlık olarak görünmektedir. Ayetin birinci ünitedeki çevirisi: “Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm...”²³⁶ şeklinde yer almışken ikinci üniteye: “Kullarım sana benden sordukları zaman bilsinler ki ben onlara çok yakınım. Benden isteyen, dua ettiğinde duasını kabul ederim. Artık onlar da benim davetime uysunlar...” şeklinde yer almıştır.²³⁷

Birinci ayet çevirisi yorumlanırken çocukların bazı yorumları şöyledir: “Allah bize dua edelim diyor. Dua ederseniz dileklerinize kavuşursunuz demiş.”

²³⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 32.

²³⁷ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 48.

“Sen bana dua edersen ben sana onun karşılığını veririm diyor.”

“Allah’a dua eden kişilerin Allah’ı seven kişilerin duasını kabul edermiş, onu yaparmış.”

Görüldüğü üzere çeviride çocukların algı düzeyinin üstünde bir durumun olmaması ve duanın çocuğun yaşantısında uygulayageldiği bir ritüel olması ayetin doğru yorumlanmasına katkı sağlamıştır.

İkinci ayet çevirisi incelendiğinde çocukların ayeti daha önce söylediklerine benzer şekillerde yorumladıkları görülmüştür. Birkaç örnek verecek olursak: *“Allah insanlara çok yakınmış. Allah’tan bir şey istediğimizde onu yaparmış.”*

“Allah bizim hiç düşünemediğimiz kadar yakınımızdaymış. Bana dua etsinler ben de vereyim diyor.”

“Allah diyor ki yeter ki isteyin ben çok yakınım istediklerine karşılık veririm diyor.”

“Allah’a ne kadar dua edersek o kadar duamızı kabul eder.”

İkinci yorumda da çocukların ayeti anlayabildikleri görülürken dikkatleri çeken nokta, çocukların aynı ayetle farklı konu içerisinde karşılaştıklarında üzerinde durdukları noktaların farklı olmasıdır. Şüphesiz ki burada çocukların dikkat odağının farklı olması, daha önce edinilen bilgilerin etkisi gibi pek çok faktör belirleyici rol oynar.

16.2. Kaf Suresi 16. Ayet (“Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biz biliriz...” ve “...Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.”)

Kaf Suresi 16. ayet farklı konular içerisinde farklı çevirilerle iki kez tekrarlanan ve bizim de çalışmamız içerisinde iki ayrı problem tespit ederek verdiğimiz ayetin farklı çevirilerin çocukların algısına etkisini göstermek bakımından burada iki ayrı çeviri ve elde edilen sonuçları vermekle yetineceğiz.

5. sınıfın birinci ünitesi içinde, ‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konu içerisinde; “Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neler fısıldadığını da biz biliriz...”²³⁸ şeklindeki tercüme ile yer alan ayet, ‘Allah Bizimle Beraberdır’ başlıklı konu içerisinde: “...Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız.” Şeklinde verilmiştir. Ayeti kerime önce ilk kısmıyla daha sonra ise son kısmıyla verilmiştir.

İlk tercümede tespit ettiğimiz problemi ‘Ayat Çevirilerinde Soyut Anlamlı Kelime ve Kavramların Kullanılması’ başlığı altında detaylı olarak incelemiş ve çocukların ayeti kerimeyi içerisinde geçen ‘nefsin fısıltıları’ kavramının soyut olmasından dolayı doğru bir biçimde yorumlayamadıkları sonucuna ulaşmıştık. İkinci çeviri ile verildiğinde ise, bazı

²³⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 28.

çocukların Allah'ın insanlara yakın olduğunun belirtildiği sonucuna varabilirken bazılarının bu sonuca ulaşamadığını gözlemleyerek bu problemi 'Çocukların Bireysel Gelişim Hızından Kaynaklanan Problemler' başlığı altında ele almıştık.

Söz konusu ayetin farklı çeviriyle verildiğinde farklı sonuçlara ulaşılmasındaki temel etken ilk konu içerisinde ayeti kerimenin ilk kısmı ikinci konu içerisinde ise son kısmının verilmesidir.

16.3. Rum Suresi 21. Ayet (“...Aranızda sevgi ve şefkati var etmiş olması, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.” ve “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için kendi (cinsi)nizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”)

İki farklı çeviriyle verilen bir diğer ayet Rum Suresi 21. ayettir. İlk çeviri 4. sınıf beşinci ünite içerisindeki 'Sevgi Allah'ın Bize Verdiği Bir Nimettir' başlığı altında ve “...Aranızda sevgi ve şefkati var etmiş olması, onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”²³⁹ Şeklindeki çeviri ile yer alırken aynı ders kitabında altıncı ünite; “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için kendi (cinsi)nizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir.”²⁴⁰ Şeklinde yer almıştır.

İlk çeviri ile yer aldığı anda çocuklar burada kastedilen sevginin tüm insanlar arasındaki sevgi olduğunu düşünerek bu şekilde yorum yapmışlardır. Oysaki ayet bütünüyle okunduğunda buradaki sevgi eşler arasındaki sevgi ve muhabbetir. Bu sebeple ilgili kısım çalışmamız içerisinde, 'Ayat Çevirilerinin Ders Kitaplarında Vahyedildiği Bağlamın Dışında Kullanılmasından Kaynaklanan Problemler' başlığı altında incelenmiştir.

4. sınıfın son ünitesinde yer aldığı şekliyle yukarıda verdiğimiz tercümede ise çocuklar Allah'ın insanlara gösterdiği sevgi ve merhamet ile ilgili yorumlar yapmışlardır. Bunun sebebini çocukların bilgi düzeyine ve tecrübelerine dayandıramadıklarına bağlayarak bu problem de 'Çocukların Algı Düzeyine Uygun Olmayan Konularda Bilgi İçeren Ayet Çevirilerinin Verilmesi' başlığı altında incelenmiştir.

Görüldüğü üzere ayet çevirilerinin farklı kısımları farklı şekillerde ve çocukların algı düzeyleri dikkate alınmaksızın verildiğinde farklı problemlerle karşılaşmaktadır.

²³⁹ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 92.

²⁴⁰ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 104.

17. Çocukların Algı Düzeyine Uygun Ayet Çevirileri

İncelediğimiz ders kitaplarında seçilen ayet çevirilerinden bazılarını çocuklar hiçbir zorluk çekmeksizin yorumlayabilmişlerdir.

Çocukların doğru yorumlara ulaşabildiği ayet çevirilerinin ortak özelliği; dili bakımından, yan anlamlı, mecaz anlamlı, kinayeli gibi söz sanatlarının kullanılmadığı, içerisinde çocukların bilmedikleri kelimelerin yer almadığı yalın ifadeler olmasıdır. Bir başka husus ise çocukların yaşantılarında birebir gözlemledikleri durumları örnekleyen ayet çevirilerini kolaylıkla anlayabildikleridir. Hakkında bilgi sahibi oldukları konularda verilen ayet örneklerini yorumlamakta da başarılıdırlar. Aşağıda bu durumu örnekleyen ayet çevirileri verilmiştir.

17.1. İbrahim Suresi 34. Ayet (“O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız, sayamazsınız...”)

4. sınıf birinci üniteye yer alan ‘Allah’a Şükür’ başlıklı konu içerisinde yer alan bir diğer ayet İbrahim Suresi’nin 34. ayeti mealen şöyledir: “O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah’ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür.”

Sure içerisinde, ele aldığımız ayetten önce; göklerin ve yerin yaratılmasından, bulutlardan su indirilerek bu su ile yeryüzüne hayat verilerek canlılar için çeşit çeşit rızıklar verilmesinden, ay ve güneşin, gece ve gündüzün insanın hizmetinde olmasından, insanın faydasına sunulmasından örnekler gösterilmiştir. (Bknz. 14/32–33) Verilen nimetlerin sayılamayacak kadar çok olduğuna vurgu yapılmıştır. Her an şükür halinde bulunması gereken insanoğlunun bu görevini yapmaktan aciz kaldığı hatırlatılmakta, insanların fitratındaki nankörlüğe dikkat çekilmektedir. Ders kitabında insanlara ait bu olumsuz özelliğin zikredildiği cümleye yer verilmemiş, ayet şu şekilde yer almıştır: “O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız, sayamazsınız...”²⁴¹

Ayet çevirisi bilinmeyen sözcük, mecazlı söyleyiş ya da soyut bir anlam içermediğinden öğrenciler ayeti anlamlandırmakta güçlük çekmemişlerdir. Çocuklar anladıklarını benzer şekillerde ifade etmişlerdir. Örneğin;

“Öğretmenim Allah ne yarattıysa hepsini saymaya sizin gücünüz yetmez diyor. Çünkü çok olduğu için.”

“Allah’ın yarattığı her şey binlercedir öğretmenim. Saymaya çalışsak bile sayamayız.”

²⁴¹ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 16.

“Yani öğretmenim şöyle demek istiyor; Allah’ın yarattıkları sayamayacak kadar çoktur.”

Ayette yer alan, ‘Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür’ ifadesine yer verilmemesi çocukların zihninde herhangi bir karmaşa oluşturmaması açısından doğru olmuştur. Nitekim çocuklar, sayılamayacak kadar çok nimet karşılığında şükretmeleri gerektiği sonucuna yönlendirmelerimiz sayesinde ulaşabilmişlerdir.

17.2. İbrahim Suresi 7. Ayet (“...Eğer şükrederseniz, elbette size daha fazla veririm...”)

‘Allah’a Şükür’ konusu içerisinde, Allah’ın verdiği nimetlerden örnekler verilerek bunlardan dolayı şükretmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Allah’a şükredenlerin daha fazla nimetle ödüllendirileceği belirtildikten sonra şu ayet örnek verilmiştir: “Hatırlayın ki Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracam ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir! diye bildirmişti.”

Ayet öncesi ile değerlendirildiğinde Hz. Musa ve kavmine atıf yapıldığı görülmektedir. Allah’ın, inananları Firavun’un azabından kurtardığı hatırlatılmakta nankörlükten uzak durmaya davet edilmektedir. (Bknz. 14/5–8) Şükür, Allah’ın nimetleri karşısında kulun tavrı ile ortaya konur. Yani, sözler ve eylemler ile nimetlerin şükürü eda edilmelidir. Allah bu ayette, İsrailoğullarına verdiği nimetleri Hz. Musa aracılığıyla hatırlatarak şükredenlere nimetlerini artıracamı vaat etmiş, nankörlük edenleri de şiddetli bir azap ile cezalandıracağını bildirmiştir.²⁴²

Ders kitabında ayet şu çeviri ile yer almıştır: “...Eğer şükrederseniz, elbette size daha fazla veririm...”²⁴³

Aynı konu içerisinde verilen diğer ayet örneklerinde şükretmenin gerekliliği ve nankörlük etmenin yanlışlığını kavrayan çocuklar için bu ayeti anlamlandırmak zor olmamıştır. Şu ifadeler buna örnektir:

“Her zaman her yerde şükretmeliyiz.”

“Allah diyor ki; günah işlemezseniz sevap yaparsanız, şükrederseniz ben sizi daha çok severim, daha çok veririm diyor.”

“Şükreder günah işlemezsek o zaman her şeyi verir.”

“Şükredersek bizim daha çok şeyimiz olur.”

²⁴² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 304–305.

²⁴³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 16.

Çocuklar şükretmenin karşılığında daha çok nimet verileceğini kavramakla beraber, bunu sevap- günah, Allah'ın kullarına sevgisi ile de ilişkilendirmişlerdir. Çocukların zihninde; şükredersek, sevap işlersek Allah bizi daha çok sever ve bunun sonucunda daha çok nimet verir yargısı oluşmuştur.

Ayet, ilk ve son cümleleri verilmeyerek yalın bir halde sunulmuştur. Bu durum anlam daralmasına yol açsa da, ayetin son cümlesindeki azap, ceza ifadeleri öğrencilerin korkarak yanlış bir anlayış geliştirmesine sebep olabileceğinden uygun olmuştur.

17.3. Nisa Suresi 86. Ayet (“Bir selam ile selamlandığınız zaman, siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin...”)

4. sınıf birinci ünitenin altıncı konusu olan ‘Selamlaşıyoruz’ konusuna bir ders saati ayrılmıştır. Konunun kazanımı; dini ifadelerin günlük konuşmalarımızda nerede ve nasıl kullandığını fark ettirmek iken, özelde selamlaşmanın dinimizde ve sosyal hayattaki yeri ve önemini kavramaktır. Konu anlatımı sırasında selamlaşma ifadelerinden örnekler verilerek selamlaşmanın insana neler kazandırabileceğinden bahsedildikten sonra selamlaşmanın dinimizdeki yerini göstermek amacıyla Nisa Suresi 86. ayet örnek verilmiştir: “Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını arayandır.”

Müfessirlere göre, ayette cahiliye dönemine bir atıf vardır. Çünkü o dönemde, selamlaşmada sınıf farkı gözetilmekteydi. Köle ya da zayıf insanlar bazı kurallar dâhilinde selam vermek mecburiyetindeydi.²⁴⁴ Bu durum İslam'ın eşitlik anlayışına aykırıdır. Müslümanlar birbirleriyle ile karşılaştıklarında selam vererek birbirine iyilik, rahmet ve esenlik dilemelidirler. Bununla birlikte Müslümanlar, kâfirlere karşı da medeni davranmak durumundadır. Gerek düşmanlık tohumlarının ekildiği ve Müslümanlar ile müşrikler arasında şiddetli çatışmaların görüldüğü Cahiliye döneminde gerekse günümüzde Müslümanlar kâfirlere karşı da iyilik ve esenlik dileklerinde bulunarak insanca ilişkiler geliştirme yolunda adım atmalıdırlar.

Ayetin ders kitabındaki tercümesi ise şöyle yapılmıştır: “Bir selam ile selamlandığınız zaman, siz de ondan daha güzeli ile selamlayın yahut aynı ile karşılık verin...”²⁴⁵

Bu tercüme içerisinde çocukların bilmedikleri herhangi bir kelime ya da kavram yoktur. Düşünceleri alınan öğrencilerin yorumlarından bazıları şöyledir: “*Öğretmenim, bir kişi size selam verince karşılıksız bırakmayın, siz de ona selam verin diyor.*”

²⁴⁴ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 107–108.

²⁴⁵ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 23.

“Mesela birisi beni selamladığında ben de onu selamsız bırakmayacağım. Daha güzeli ile selamlayacağım.” Daha güzeli ifadesiyle ne kastedildiği sorulduğunda: “Teşekkür ederim diyecek ya da onu mutlu edecek şeyler söylersek olur.” Başka bir öğrenci heyecanla yerinden kalkarak: “Mesela birisi günaydın dedi ya ona günaydın, nasılsın, iyi misin, güzel giyinmişsin gibi sözler söylersek daha güzeli ile karşılık vermiş oluruz.” Şeklinde yanıtlar alındı.

Çocukların birçoğu, günlük hayatlarında doğrudan tecrübe ettikleri bir konu olan selamlaşma ile ilgili ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmediler. Konunun somut yaşantılarıyla desteklemenin kolay olması, ayet içerisinde çocukların bilmedikleri kelimelerin bulunmaması, mecazlı söyleyiş, yan anlamlı deyişlerin yer almaması bakımından ayet çocukların algı düzeyine uygundur. Ayrıca ayetin son kısmında yer alan, ‘Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını aramaktır’ mealindeki cümlenin verilmemesi; çocukların, mecazlı söyleyiş içeren hesabını aramak tabirini anlamlandırmakta güçlük çekeceklerinden uygun olmuştur. Ayetin bütünüyle tercüme edilmesi gereken durumlarda ise, hesabını aramak tabiri yerine somutlaştırmaya yakın bir ifade kullanılmalı ya da bu ifadeyi açıklayıcı notlar eklenmelidir.

17.4. Nahl Suresi 90. Ayet (“Gerçekten Allah; adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, kötü davranışları ve taşkınlığı da yasaklar. O, düşünmeniz ve tutmanız için size öğüt veriyor.”)

4. sınıf birinci ünitenin dördüncü konusu olan, ‘Din Güzel Ahlaktır’ başlığına ait hedef; din ve ahlak kavramlarını tanımlamak ve dinin ahlaklı olmayı gerektirdiğini fark etmektir. Bu konuya bir ders saati ayrılmıştır. Konu içerisinde, güzel davranışlarda bulunmanın dinimiz açısından öneminden bahsedildikten sonra Nahl Suresi 90. ayet örnek verilmiştir: “Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”

Ayette, birey ve toplum hayatını düzenleyen erdemlerden ve bireysel ve toplumsal bozulmaya sebep olabilecek kötü davranışlardan bahsedilmektedir. Adalet, kavramına pek çok manalar verilmekle birlikte çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle genel olarak tanımlamakla yetineceğiz. İnsanlara, söz ve fiillerinin karşılığını hak ettikleri kadar ve hak ettikleri şekilde verilmesi adalet olarak tanımlanır ve bir toplumun devamlılığını sürdürebilmesi için en gerekli ilkelerden biridir. Toplum hayatında, kimsenin mağdur edilmemesi için adalet gözetilmelidir. Kur’an’da adaletin emredildiği birçok ayet vardır. (2/282; 4/58, 135; 5/8, 42; 6/115; 7/29, 159, 181; 38/26; 42/15; 57/25; 60/8)

Yukarıdaki çeviride iyilik yapmak olarak geçen ihsan, ayette emredilen diğer bir erdemdir. Bu kavram; iyilik, cömertlik, hoşgörülü olmak, nezaket gibi erdemleri de kapsar.

Birlikte değerlendirildiğinde; adalet, insanların haklarının çiğnenmesini engelleyerek insanları ve toplumu zulümden korurken, ihsan; insanları bir arada yaşamaya istekli kılar. Emredilen üçüncü ilke ise; yakınlarla yardım etmektir. Burada kastedilen akraba hakkı gözetmektir. İnsan en yakınından, anne babasından başlayarak akrabalarından sorumludur. Tüm bireylerin bu sorumluluğa dikkat ettiği bir toplum yapısı oluşturulursa; sosyal, ahlaki ve ekonomik bakımından dengeli, insanların huzur içinde olduğu bir topluma ulaşılır. İslam'ın öngördüğü de budur.

Bu erdemler emredildikten sonra hayâsızlık, fenalık ve azgınlık yasaklanmıştır. Hayâsızlık diye çevrilen fahşa kelimesi; gayri ahlaki, genel edep kurallarına uymadığı için hoş karşılanmayan tüm davranışları içerir. Fenalık kelimesiyle tercüme edilmiş münker ise; insanlar arasında kötü kabul edildiği gibi diğer ilahi kurallara da uygun olmayan her şeydir. Azgınlık olarak nakledilen bağı; genel ahlak kurallarını aşmakla beraber diğer yaratılmışların hakkını çiğneyen her tür davranıştır.²⁴⁶

Ayet çevirisi kitapta şöyle verilmiştir: “Gerçekten Allah; adaleti, iyiliği ve akrabaya yardım etmeyi emreder. Çirkin işleri, kötü davranışları ve taşkınlığı da yasaklar. O, düşünmeniz ve tutmanız için size öğüt veriyor.”²⁴⁷

Çocukların ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmediği fakat anlamı kendilerine mal etmek yerine daha genel ifadeler kullandıkları gözlemlendi. Örneğin; “Allah'ın bize iyi şeyleri emrettiği ve çirkin şeyleri yani kötü şeyler yapmamızı yani akrabaya yardım etmememizi, zorda kalanlara da yardım etmememizi (yasakladığını) anladım.”

“Akrabalarımıza ve başka insanlara yardım etmemiz lazım. Kötülük yapmamız lazım.”

“Öğretmenim burada diyor ki Allah diyor ki; adaletli davranın, iyilik yapın, kötülük yapmayın diyor. Kötülükleri yasaklamış öğretmenim.”

“Adaletli davranmalıyız. Kötüye iyi deyip çıkarmamalıyız. Arkadaşımız bile kötü davransa öbür arkadaşımızı yalancı çıkarmamalıyız. Her arkadaşımızı uyarmalıyız. Kötü davranışlardan uzaklaşmasını söylemeliyiz.”

Görüldüğü üzere çocuklar, kendi algı kapasitelerine göre, ayetten çeşitli dersler çıkarmışlardır. İnsana hayatı boyunca ayrılmaması gereken bir yolun ana hatlarını gösteren bu ayeti kerimenin verilmesi, çocuklar için faydalı olmuştur.

²⁴⁶ Eb'ul A'la Mevdudi, a.g.e, c. III, s. 48-49.

²⁴⁷ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 28.

17.5. İsrâ Suresi 53. Ayet (“Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler...”)

4. sınıf birinci ünite içerisinde ‘Güzel Söz Söyleyelim’ konu başlığında Zümer Suresi 18. ayetin hemen ardından İsrâ Suresi 53. ayet verilmiştir. Ayet şöyledir: “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.”

Ayette, Müslümanların konuşmalarında dikkat etmesi gereken bir hususa değinilmiştir. Müminlerin konuşmalarında nezaket çerçevesi içerisinde, doğru olanı söylemelerinin gerekliliği vurgulanmıştır. Karşı taraf ne kadar kırıcı ve kaba olursa olsun, şeytanın kışkırtmalarına kapılmadan anlaşmazlıkların giderilmesi konusunda uyarılmaktadır. Günümüzde, bazı Müslümanların birbirleriyle çekişerek bölünüp parçalanmasının sebebi bu ilahi uyarının dikkate alınmamasıdır.²⁴⁸

İncelemekte olduğumuz ders kitabında ayet bütünüyle verilmek yerine şu şekilde yer almıştır: “Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler...”²⁴⁹

Öğrenciler ayeti genel olarak değerlendirebilmişlerdir. Örnekler üzerinden değerlendirecek olursak: “*Başkası bize bir şey söyleyince biz ona daha güzel sözlerle, günaydın, nasılsın, iyiyim teşekkür ederim, çok güzel giyinmişsin sözleriyle ona şey yapmak...*”

“*Allah’ımız peygamberimize de diyor burada kullarıma diyor yani bizlere dünyadaki her şeye öğretmenim, onlara diyor her güzelliği uyar yani güzellik yapmalarını emret diyor.*”

“*Öğretmenim siz anlatmıştınız en güzel sözleri söyleyeceğiz birbirimize. Güzel sözlerle karşılık vereceğiz.*”

“*Kullarıma de güzel söz söylesinler, kötü söz söylemesinler diyor.*”

Çocuklar, ayeti, sosyal hayatta uyulması gereken nezaket kuralları bakımından değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmenin kaynağı, bu yaştaki çocukların fikri tartışmalara girmemiş olmamalıdır. Böyle bir şeyi tecrübe etmeyen öğrencilerin, ayeti, tecrübî alanları açısından değerlendirmeleri onların algı düzeylerine uygun olanıdır

17.6. Mülk Suresi 2. Ayet (“O ki hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır.”)

4. sınıf birinci ünite içerisinde ‘Güzel Davranışlarda Bulunalım’ başlığı altında güzel davranışlara örnekler verilerek konu somutlaştırılmıştır. Son olarak da Mülk Suresi 2. ayet

²⁴⁸ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 491-492.

²⁴⁹ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 30.

verilmiştir: “O ki hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır.”

Bu ayet pek çok hikmete işaret etmektedir. Ölüm Allah’tandır. Hayat bir amaçtan yoksun olmadığı gibi ölüm de bir yok oluş değildir. Hayat, insan için bir imtihan süresidir. Bu süre insana, onun iyi mi kötü mü olduğunu sınamak için verilmiştir. Bu imtihan sonucunda insan, yaptıklarının karşılığını ceza ya da mükâfat olarak alacaktır. Tabi ki bu sınamayı yapabilecek kudret ve güç sahibi tek varlık Allah’tır. Ayet Allah’ın galip ve bağışlayıcı olduğu hatırlatılarak son bulmaktadır. Şüphesiz ki Allah, kötü davranışları cezalandırmaya muktedirdir ancak O, merhametlidir, tövbe edenleri bağışlayandır.²⁵⁰

Ayet kitapta yukarıdaki çeviriyle yer almıştır.²⁵¹ Çocukların birçoğu mutlak kelimesinin anlamını bilmemektedir. Ancak bu kelimenin anlamının bilinmemesi çocukların ayeti anlamlandırmalarına engel teşkil etmemiştir. Şu düşüncelerini ifade etmişlerdir: “İyi davranmalıyız. Ölürsük cennete de cehenneme de gidebiliriz. Çok iyi şeyler söylemeliyiz, küfür yapmamalıyız.”

“Arkadaşlarımıza ve bazı kişilere güzel davranmalıyız. Kötü söz söylememeliyiz.”

“Allah, iyi davran dünyada cehenneme gitme diyor.”

“Her insan ölecek diyor öğretmenim. İyi davranırsa da kötü davranırsa da her insan ölecek. Hayatı da yaratmış Allah ölümü de. Çünkü herkes ölecek. Güzel davranırsak bile öleceğiz.” Güzel davranmanın bir anlamının olup olmadığı sorulduğunda: “Var öğretmenim cennete gideriz.”

“Öğretmenim yani öleceğimiz de bu işi yapmayacağız. Ölümü göze almak gerekir. Mesela biz öleceğiz diye hiçbir şey yapmayalım, aç kalayım, öleyim ama çalışıp kazanmalıyız.” Güzel davranışlarla nasıl ilgi kurabileceğini sorduğumuzda: “Sınamak istemiş iyi davrandığımızı. Onun için ölümü ve hayatı yaratmış.”

Çocuklar ayetten, dünya hayatında yapılan iyiliklerin karşılığını ahirette karşılığının görüleceğini anlamışlar, iyi davranışların ödüllendirileceğini öğrenerek güzel davranışlar göstermeye istekli hale gelmişlerdir. Bu durum konuya ait kazanımla da örtüşmektedir. Ayetin örnek olarak verilmesi hedefe ulaşılmasına da katkıda bulunmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; çocuklara iyi davranışlarda bulunanların ödüllendirileceğinden bahsedilirken aksini onları korkutacak mahiyette anlatmamaktır. Çünkü bu yaşlarda, çocukların zihninde oluşabilecek; cezalandırıcı, acımasız, insanları cehenneme gönderen bir ilah imajı ilerleyen yıllarda değiştirilmekte zorlanılacaktır. Bunun yerine, adalet duygusunun

²⁵⁰Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. VI, s. 376–377.

²⁵¹ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 31.

gelişimiyle bu konuda oldukça duyarlı olan çocukların zihnine, iyilik yapanların ödüllendirileceği Allah'ın mutlak adil olduğu anlayışı yerleştirilmeye çalışılmalıdır.

17.7. Müddessir Suresi 4. Ayet (“Elbisenin temiz tut.”)

4. sınıf ikinci ünite içerisindeki ‘Dinim Temiz Olmamı İstiyor’ konu başlığına iki ders saati ayrılmıştır. Konuya ait kazanım şöyledir: İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur. İbadet ile temizlik arasında ilişki kurar. Allah'ın sevgisini kazanmada temizliğin önemini kavrar.

Ders kitabında temizlik kavramı tanımlanarak konuya giriş yapılmıştır. İlk örnek ise mealen şöyle olan Müddessir Suresi 4. ayettir: “Elbiseni tertemiz tut.”

“Ey örtüsüne bürünen! Kalk ve uyar! Sadece Rabbinin büyüklüğünü dile getir. Elbiseni tertemiz tut.” Surenin ilk ayetleri bu şekilde başlamakta olup, ilk ayette Hz. Peygamberin vahiy geldikten sonraki haline değinilmektedir. İlk ayetlerde peygamber efendimize görevleri hatırlatıldıktan sonra ele aldığımız ayetle de temizliğe değinilmiştir. Buradaki mana, elbiseyi temiz tutarak tüm maddi kirlilerden arınılması gerektiği yönünde olduğu gibi mecazlı bir söyleyiş de vardır. Bazı müfessirler elbise olarak tercüme edilen ‘siyah’ kelimesine ahlak, kalp gibi anlamlarda yüklemişlerdir.²⁵² Bu bağlamda ayetin hem maddi hem manevi temizliğe değindiğini söylemek mümkündür.

Ayet kitapta; “Elbisenin temiz tut.” Şeklindeki çeviri ile yer almıştır.²⁵³ Çocuklar ayeti kolaylıkla anlamışlardır. Birkaç örnek verecek olursak: “*Elbiseni temiz tut demek öğretmenim, mesela birinin elbisesi kirlenmiş. Kimse kötü söz söylemesin. Yani, ‘bunun elbisesi çok pis’ demesin diye elbiseni temiz tut diyor.*”

“*Temizlik imandan doğduğu için Allah demiş ki elbiseni temiz tut. Saçını falan temiz tut, düzgün kıyafetler giy.*”

“*Bizi temiz bir şekilde yarattığı için öyle demiştir.*”

“*Kirli şeylerle oynamayalım, çamurla oynamayalım. Çamurla pis oynarsak elin batıyor, üstüne sürüyorsun. Namaz kılacaksın mesela öğretmenim. Abdest almak için her şeyini temiz giymen gerekiyor. Pis giyersen namazın bir faydası olmaz.*”

Ayet çevirisi, öncesindeki ayetler de dikkate alarak yorumlanacak olduğunda çocukların yorumlarının yetersiz olduğu görülmektedir. Ancak ayet çevirisi tek başına ele alındığında ayet çevirisinin anlaşılabilirliği görülmektedir. Ayet, çocukların doğrudan tecrübe edebildikleri oldukça somut bir konuya değinmektedir. Son yorumda olduğu gibi bazı

²⁵² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. V, s.494.

²⁵³ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 37.

çocuklar daha önce edindikleri bilgileri kullanarak dinimizde temizliğin yerini ifade edebilmektedir. Yalnızca ayetin kısa açıklamasında verdiğimiz mecazi anlamı keşfedememişlerdir ki bunu yapmaları beklenemez. Bu yaştaki çocuklar, kelimelerin, deyimlerin ya da söz gruplarının yan anlamlarını ya da mecazi anlamlarını düşünmekte zorlanırlar. Ayetin, ders kitabında konu içerisindeki veriliş yeri ve amacı göz önünde bulundurulduğunda hedefe ulaşıldığı söylenebilir. Maddi temizliğin yaşamın bir gereği olduğu gibi Allah'ın bir emri olduğunu öğrenen çocuklarda temizliğe dikkat etme konusunda hassasiyet göstermeleri beklenir.

17.8. Rum Suresi 41. Ayet (“İnsanların bizzat kendi işledikleri (kötülükler) yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu...”)

4. sınıf ikinci ünitedeki ‘Dinim Temiz Olmamı İstiyor’ konusunun ikinci alt başlığı olan, ‘Çevremi Temiz Tutar ve Korurum’ konusuna iki ders saati ayrılmıştır. Konuya ait kazanım; çevreyi temiz tutmaya ve korumaya önem vermektir. Konuya doğadaki insan sağlığını tehdit eden olayların çevre kirliliğinden kaynaklandığı belirtilerek giriş yapılmış ve ardından şu ayet örnek gösterilmiştir: “İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”²⁵⁴

Ayeti doğadaki tahribatın inanılmaz boyutlara ulaştığı günümüz şartları içerisinde değerlendirecek olursak; insanların maddi kaygılarla, toprağı, suyu, havayı geri dönüşü olmayacak şekilde kirletmesinin zararının yine insana dokunduğunu gözlemlemek mümkündür. Son yıllarda küresel ısınma ile baş gösteren pek çok doğal afetin sebebi ozon tabakasının delinmesidir ve bu insanın yapıp ettikleri yüzünden ortaya çıkan bir bozulmadır. Bunların dışından insan ve hayvan türleri üzerinde yapılan genetik değişikliklerle yine doğa ve insan zarar görmektedir. Bu yorumlardan yola çıkarak İslam'ın teknolojik ilerlemeye karşı olduğu düşüncesine kapılmamalıdır. Bu uyarıyı, insanların her şeyi yerli yerince yapmaları gerektiği yönünde yorumlamak daha doğru olacaktır. Tüm bunların yanında, insanın sosyal hayatındaki bozulma (suç işleme oranındaki artışlar, ahlaki ve manevi yozlaşma ve sonuçları) da karada ve denizde yani dünyanın her yerindeki bozulma çerçevesinde değerlendirilebilir. Ayetin son bölümünde insanın yapıp ettiklerinin bir kısmını tattırmasının gerekçesi, insanların tuttuğu yanlış yoldan dönme ümididir. Bu olumsuzlukları yaşatan Yüce Allah, insanlara doğruyu yanlıştan ayırt edebilmeleri için bir fırsat sunmaktadır.²⁵⁵

²⁵⁴ Rum 30/41.

²⁵⁵ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 323-325.

Ders kitabında ayetin yalnızca ilk cümlesine şu tercüme ile yer verilmiştir: “İnsanların bizzat kendi işledikleri (kötülükler) yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu...”²⁵⁶

Çocuklar, çevre temizliğinden örnekler vererek ayeti yorumlamaya çalıştılar. Örneğin; “Bir şey yiyip de onun kabuğunu denize ya da yere atanlar çok pis oluyor.”

“Denizde falan insanlar deniz kıyısında piknik falan yapıyorlar. Çöpleri denize ya da karaya atıyorlar. Her yer pis oluyor.”

“Yerlere çöp atan, çevreyi kirleten, kendi kirli olan birisi dünyayı da kirletir. Çevreyi bozan kişiler kötü kalplidir.”

“Çevreyi kirli tutuyorlar öğretmenim. Bazı insanlar da şey yapıyor, orda geziyor mesela. Çerez kabuklarını yere veya denize atıyorlar. Denizde yok olur diyorlar ama olmuyor.”

“Çevreyi pisletirsek kendi üstümüz de kirlenir orda.”

“Çevre kirlenince biz zarar görmüyoruz... Yani biz de zarar görüyoruz da bazı martılar yiyor, onlara zarar veriyor. O artıklarımızı öğretmenim hayvanların da şeyine gidiyor. Öyle de zarar oluyor.”

Temizlik konusuna değinildikten sonra verilen ayet ile çocuklar, çevredeki bozulmanın, kirliliğin insan kaynaklı olduğunu anlayabilmiş, kendi gördükleri çerçevesinde örnekler vererek ayeti yorumlamayı başarmışlardır. Tabi ki bu yorumlamalar, yukarıda açıklamasını verdiğimiz gibi geniş nitelikte olamayacaktır. Somut yaşantıları doğrultusunda açıklamalar yapan çocuklar, ayeti anlamlandırabilmişlerdir. Ayetin son cümlesi verilmemiştir. Verdiğimiz çeviride ‘tattırsın’ ifadesi soyut anlamda olduğu için algı düzeylerine uygun olmayacaktır. Ancak, aynı anlama gelen somut bir kelime kullanılarak, doğadaki bozulmadan insanların ders çıkarması gerektiği sonucuna ulaşmaları sağlanabilirdi.

17.9. Mü’minun Suresi 8. Ayet (“Onlar (müminler) emaneti korur ve verdikleri sözü yerine getirirler.”)

4. sınıf ikinci ünitenin son konu başlığı olan ‘Sözünde Durmak, Dürüst, Güvenilir Olmak ve Temizlik’ konusunda dinimizin, sözünde durmayı, dürüst ve güvenilir olmayı iç temizliğin şartlarından saydığı belirtilerek Mü’minun Suresi 8. ayet verilmiştir: “Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler.”

Buradaki emanet ve ahit kavramı, hem insanlar tarafından korunması için verilen eşyalar, tutulması gereken sözler hem de Allah’ın bizlere verdiği görev ve sorumlulukları

---

²⁵⁶ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 39.

kasteden bir anlam taşımaktadır.²⁵⁷ Gerek insanlar tarafından bırakılan emanete ihanet etmemek, verilen sözlerde durmak gerekse Allah'a karşı görevlerimiz olan namaz, oruç gibi ibadetleri yerine getirmek bir müminin taşıması gereken özelliklerdendir.

Ayeti kerime ders kitabında şu çeviriyle yer almaktadır: “Onlar (müminler) emaneti korur ve verdikleri sözü yerine getirirler.”²⁵⁸

Ayeti kerimede zikredilen emaneti korumak, verilen sözde durmak gibi değerler bu yaştaki çocukların sıklıkla karşılaştığı ve kazandırılmak istenen değerlerdir. Dolayısıyla çocuk, bu değerlere sahip olması gerektiğinin farkındadır. Bu durum Çocukların yorumlarında görülmektedir. Örneğin: “*İnsanlar yani Müslümanlar başkasının eşyası da olsa onu korur. Birisine söz verdiği anda o yemin yerine geçiyormuş, sonra da o yemin yerine geçtiği anda da iyi insan bu sözü yerine getirir.*”

“Verdikleri sözleri tutması, emanetleri koruması, sözlerini yerine getirmesi Müslümanların özellikleridir.”

“Müslümanlar diyor, sen ona bir altın verdin, o altını sana ben vermeyeceğim, benim oldu artık diye bir yere savurursa, onu korumazsa biri geldiğinde istediğinde yok gitti bulamıyorum derse olmaz. Bir de verdikleri sözü yerine getirmelidir. Altını geri vereceğim söz derse sonra da vermezse olmaz.”

Çocukların çoğu yukarıdakilere benzer cümlelerle düşüncelerini ifade etmişlerdir. Çocukların okuldaki eğitim hayatında veya aile eğitiminde sıkça üstünde durulan değerler olan emaneti korumak, sözünde durmak konusu ile ilgili olan ayeti yorumlamakta güçlük çekmemeleri normaldir. Ayet çevirisinde de kullanılan kelimeler algı düzeylerine uygundur.

17.10. En'am Suresi 19. Ayet (“(Ey Muhammed) de ki: ... Bu Kur'an sizi ve eriştiği herkesi uyarayım diye bana vahyolunmuştur...”)

4. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer alan ‘Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e İndirilişi' konusunda amaç, Kur'an'ın Hz. Muhammed'e indiriliş sürecini kavratılmaktır. Konuya başlarken En'am Suresi 19. ayet verilmiştir: “De ki: Hangi şey şahadetçe en büyüktür? De ki: (hak peygamber olduğuma dair) benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için bana vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz? De ki, ben buna şahitlik etmem. O ancak bir tek Allah'tır, ben sizin ortak koştüğünüz şeylerden kesinlikle uzağım, de.”

²⁵⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 12.

²⁵⁸ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 43.

Mekke'nin ileri gelen müşrikleri peygamber efendimizin, peygamberliğine şahitlik istemeleri üzerine indirilen ayeti kerimede, Allah şahit tutulmuştur. Kur'an'ın bütün insanlara gönderilen evrensel bir kitap olduğuna delil olan ayeti kerimeyle tevhit inancına da vurgu yapılmaktadır.²⁵⁹

Ders kitabında ayetin bütünü tercüme edilmemiş, şu şekilde verilmiştir: “(Ey Muhammed) de ki: ... Bu Kur'an sizi ve eriştiği herkesi uyarayım diye bana vahyolunmuştur...”²⁶⁰

Çocuklar, ‘erişmek’ kelimesini birilerine uzatmak, vermek olarak yorumlamıştır. Örneğin: “Allah’ımız ey Muhammed Kur’an’ı size eriştirdim yani uzattım diyor. Herkesi uyarın, Allah’ın vahyettiğini diyor.” Erişmek kelimesinden kastedilen anlam açıklandıktan sonra: “Hz. Muhammed, Kur’an’ı bize eriştirdi. Herkesi uyarmak için bana vahyolundu diyor.”

“Her zaman Kur’an okuyalım çünkü o bize uyarmak için gönderildi.”

Ayetin anlamı açıktır ve çocukların algı düzeyine uygun bir çeviriyle verilmiştir. Konunun dağılmaması ya da ilgili noktaya dikkat çekmek amacıyla ayetin tamamının verilmeyip sadece bir bölümünden alıntı yapılması anlamın daralmasına sebep olmuştur.

17.11. Maide Suresi 3. Ayet (“...Bugün sizin için dininizi olgunlaştırdım. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim...”)

4. sınıf dördüncü ünitenin ikinci konusu olan ‘Kur’an-ı Kerim’in Hz. Muhammed’e İndirilişi’ başlığında ve konunun sonunda son gelen ayetin Maide Suresi 3. ayet olduğu belirtilerek ayetin meali verilmiştir. Ayetin tam meali şöyledir: “Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar – ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”

Birçok hüküm içeren ayetin, çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle, sadece ders kitabında verilen bölümünün kısa açıklaması vermekle yetineceğiz. Ayetin Veda Haccında indirildiğine

²⁵⁹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 385–386.

²⁶⁰ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s.75.

dair görüşler mevcuttur. Konumuzla ilgili kısım olan, ‘Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı beğendim’ ifadesiyle öncesiyle değerlendirecek olursak, kâfirlerin bu dine hiçbir zarar veremeyecekleri garanti edilmekte İslam’ın kâmil bir din olduğu vurgulanmaktadır.²⁶¹

Ders kitabında ayetin çevirisi; “...Bugün sizin için dininizi olgunlaştırdım. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim...” şeklindedir.²⁶²

Çocuklar birbirine benzer ifadelerle ayeti yorumlamışlardır. Örneğin: “*Kur’an’ın sonuncu indirildiği gün bunu söylemiş olabilir. Size nimetimi tamamladım diye de size öğütlerimi tamamladım demek. Bir de sizin için din olarak İslam’ı seçtim, öyle dediği için, Allah öyle istemiş.*”

“*Dinimizi tamamlamış. Bizim için İslam’ı seçmiş. Kötü sözleri falan yasaklayıp iyi şeyleri istemiş.*”

“*Allah dinimizi iyice güzelleştirmiş, nimetleri tamamlamış. Kur’an’ı okuyun yasakladıklarımı yapmayın demiş.*”

Ders kitabında Kur’an’ın tamamlandığına dair delil olması bakımından bu ayeti kerime verilmiştir. Çeviride seçilen kelimelerin uygunluğu, çocukların bilişsel olarak hazır olması ayeti anlamlandırmayı kolaylaştıran etkenlerdir. Ayetin, verilen kısmı çocukların algı düzeyine uygundur.

17.12. İsra Suresi 23. Ayet (“Rabb’in, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “Öf!” bile deme, onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle.”)

4. sınıf altıncı ünite ‘Aile İçi ilişkilere Yönelik İslam’ın Öğütleri’ konusu içerisinde; anne babaya sevgi, şefkat ve merhamet vurgulanmış ve ünedeki son örnek ayet olan İsra Suresi 23. ayet verilmiştir: “Rabbim, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anne-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara ‘öf!’ bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle.”

Ayetten çıkarılabilecek birçok ilke vardır. Bunlardan birincisi yalnızca Allah’a ibadet etmektir. Allah’tan başka bir tanrı edinilmeyeceği gibi Allah’a hiçbir şey ortak koşulamaz. İkinci ilke anne babaya iyi davranmaktır. Bu ilke Allah’a kulluğun hemen

²⁶¹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 216.

²⁶² Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 77.

ardından verilerek; anne babanın, insanın maddi ve manevi gelişimine katkısının Allah'tan sonra anne babada olduğuna, çocuğun dünyaya gelmesinde zahiri sebebi ana babanın oluşturmasına, Allah'ın nimetlerini karşılıksız verdiği gibi ana babanın da evladı için yaptıklarında karşılık beklememesine, Allah'ın asi kullarına da nimet verdiği gibi anne babanın da her koşulda çocuklarını desteklemesine, Allah'ın kullarının yaptığı iyiliklere karşılık verdiği gibi anne babanın da evlatlarının yaşama şartlarını iyileştirmesine sürekli katkıda bulunmasına dikkat çekilmiştir.²⁶³ Anne babanın yaşlılığında onlara saygı ve hürmet gösterilmesi gerektiği hatırlatılmıştır. Ana babanın evlatlarının yetişmesinde gösterdikleri özveri yaşlandıkları zaman onlara karşı gösterilmelidir. Gelişimin tersine bir seyir izlediği düşünülürse; anne babaların bıkmadan usanmadan evlatları için çabalamaları gibi evlatlar da ebeveynler için aynı çabayı sarf etmelidir. Ayette; anne babayı azarlamamak, onlara tatlı söz ve muameleyle yaklaşmak gerektiği tavsiye edilmiş hatta bikkınlık belirtisi olabilecek öf kelimesinden bile men edilmiştir.

İncelediğimiz kitapta ayet bölünmeden şu çeviriyle yer almıştır: “Rabb'in, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “Öf!” bile deme, onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle.”²⁶⁴

Çocuklar bu ayeti anlamlandırmakta zorluk çekmemekle birlikte birbirlerine yakın yorumlarda bulundular. Bu yüzden sadece birkaç tanesini vermekle yetineceğiz: “Allah bize anne babamıza iyi davranmamızı emretmiş. Anne babamızı azarlamayacağız. Yanına gidince ‘öf’ bile demeyeceğiz. Onlara güzel söz söyleyeceğiz. Onları utandırmayacağız. Onlarla güzelce konuşacağız. Çünkü öğretmenim, mesela biz hastalandığımızda onlar bizi bekledi.”

“Anne babamıza iyi davranacağız. Şey bir şey istersek de almazlarsa onlara bağırmayacağız elbet bir gün alacaktır o istediğimizi.”

“Babalarımızın annelerimizin bize kızması bizi sevdiği için, bize doğru yolu iyiliği göstermek için. Biz de onlara karşılık verip onları azarlamayacağız öğretmenim yani.”

“Hiçbir zaman anne ve babamızı üzmemeliyiz. Allah öbür dünyada soracaktır. Niye anne babanı üzdün diye. Anne babamızın dediği şeyleri yapacağız. Çünkü öbür dünyada Allah niye anne babanın dediğini yapmadın diye soracak.”

“Öğretmenim anne babamıza saygılı olmalıyız. Allah diyor ki sadece bana kulluk edin diyor. Anne babanızı üzmeyin onların yanında of bile demeyin diyor. Çünkü onların

²⁶³ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 478.

²⁶⁴ Mehmet Akgül vd., a.g.e, s. 112.

bizim üzerimizde birçok emeği var. Hasta olurken falan yanımızda oluyor. Annemiz bizi dokuz ay karnında taşıyor, büyütüyor. Babamız da bizi besliyor, okutturuyor, bize yiyecek, giyecek alıyor onun için.”

Anne babaya iyi davranmayı gerekçelendirirken; minnet duygusu, sevgi ve Allah korkusu gibi sebepler göze çarpmaktadır. Çocuklar, ayeti yorumlarken gördükleri, yaşadıkları olaylardan örnekler vererek açıklamışlar, birebir somut deneyimleriyle anlamı desteklemişlerdir. Ayetin örnek olarak verilmesi, öğrencilerin konuyu daha iyi kavramaları ve konunun önemini anlamaları bakımından faydalı olmuştur.

17.13. Sad Suresi 27. Ayet (“Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık (bunlar bir tesadüf eseri değildir)...”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ konusuna bir ders saati ayrılmış olup konunun hedefi; evrendeki düzenden hareketle yaratıcının varlığını kavratmaktır. Ders kitabından konu içerisinde yağmurun ve karın oluşumu, meyve ve sebzelerin farklı renk ve tatlarda oluşu gibi somut konulardan örnekler vererek bunların tesadüf eseri oluşamayacağı belirtilmiş, ardından Sad Suresi 27. ayet örnek verilmiştir. Ayet mealen şöyledir: “Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Vay o inkâr edenlerin ateşteki haline!”

Allah, yeri, göğü ve ikisi arasındaki yani evrendeki hiçbir şeyi bir anlam ve amaçtan yoksun yaratmamıştır. İnkârcıların sandığı gibi yeryüzünde yaşanıp bittikten sonra her şeyin yok olmayacağı açıktır. İnanıp salih ameller işleyenler ile doğru yoldan sapmış insanların ayırt edileceği hesap gününde inkâr edenler ‘ateş’ kelimesi ile belirtilen cehennem azabıyla cezalandırılacaktır. Orada ilahi adalet vuku bulacaktır.

Ayet ders kitabında şu tercüme ile yer almıştır: “Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık (bunlar bir tesadüf eseri değildir)...”²⁶⁵

Kitapta ayeti açıklayıcı kısa bir cümle eklenmesi çocuklara düşüncelerinde yol gösterici olmuştur. Ancak çocuklardan bazıları tesadüf kelimesinin anlamını bilmemektedir. Gerekli açıklama yapıldıktan sonra yorumları sorulduğunda aldığımız cevaplar şöyledir: “Gök ve yer öylesine değildir diyor.”

“Allah, biz bu insanları boş yere yaratmadık diyor.”

“Biz bunları rastgele yaratmadık, gerçek olarak yarattık diyor Allah’ımız.”

²⁶⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 16.

Çocuklar, evrenin boş yere yaratılmadığını anlayabilmişler ancak neden yaratıldığıyla ilgili farklı yorumlar yapmışlardır. Örneğin: “Allah demiş ki; biz bu insanları boş yere yaratmadık. Kur’an okusunlar diye yaratmış.”

“Öğretmenim doğayı boşuna yaratmadık diyor. İnsanlar yararlansınlar diye yarattı.”

“Diyor ki; biz bu insanları boşuna yaratmadık, akıllı zekalı olsunlar diye.”

Çocuklar evrenin veya insanın yaratılış amacıyla ilgili ortak bir yargıya varamamışlardır. Birçok öğrenci bu konu hakkında sessiz kalmayı tercih etmiştir. Ders kitabında da yaratılış gayesine yönelik herhangi bir açıklama mevcut değildir. Yalnızca ayet verilmeden önce, her varlığın bir yaratılış amacı ve ekolojik dengede bir yeri olduğuna değinilmiştir.²⁶⁶

Burada çocuklara insanın ve evrenin yaratılış amacına dair kısa açıklamalarla onların zihinlerinde yaratılış gayemize yönelik bir fikir oluşturulabilir. Bu dönemdeki çocuklar, fen bilimlerinde olduğu gibi basit neden sonuç ilişkilerini kavrayabilirler. İnsanın yaratılışı da bu çerçevede fazla detaylandırılmadan anlatılabilir. Ayetin örnek olarak verilmesi insanın ve her şeyin yaratılmasında bir amaç olduğunu açıklama da kolaylık sağlamıştır. Ayeti kerime verilmeden önce yağmur, kar gibi doğa olaylarının oluşumu, meyve ve sebzelerin farklı renk ve kokularda yetişebilmesi gibi oldukça somut örnekler verilmesi ayetin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

17.14. Müminun Suresi 18. Ayet (“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirdik ve (faydalanmanız için) onu yeryüzünde tuttuk...”)

5. sınıf birinci ünitenin ikinci konusu olan ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ başlığı altında evrendeki düzene dair birçok somut örnek verilerek açıklamalar yapılmıştır. Meyve ve sebzelerin çeşit çeşit oluşuna ve doğadaki güzelliğe dikkat çekilerek şu ayet verilmiştir: “Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.”

Ayeti kerimede evrendeki düzenin en güzel kanıtlarından biri olarak yağmur örneği verilmiştir. Yağmurun belirli bir ölçüye göre indirilmesi, insan, hayvan ve bitkilerin yaşamına en uygun ölçülerde indirildiğine işaret etmektedir ki burada da bir hikmet vardır. Nitekim kuraklık ya da sel gibi doğal afetler, belirli sebep veya hikmetlere bağlı olarak bu ölçünün, dengenin bozulması neticesinde meydana gelmekte ve birçok canlının ölümüyle sonuçlanmaktadır. Yağmurun ölçüsünde dikkati çeken bir diğer noktada, buharlaşma, yoğunlaşma döngüsünün korunmasıdır. Ayette yağmur suyunun arzda tutulduğu

²⁶⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 16.

belirtilmektedir. Yağmur arzda tutulmasaydı birçok bitkiyi besleyen ve insanların kullandıkları yeraltı suları oluşmaz ya da sel şeklinde akan yağmur suyu yeryüzünde pek çok hasara sebep olurdu. Bu şekilde olmaması bize, dünyadaki sistemin mükemmel bir ölçüyle kurulduğunu göstermektedir.²⁶⁷

Ders kitabında ayet çevirisi şu şekilde yer almaktadır: “Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirdik ve (faydalanmanız için) onu yeryüzünde tuttuk...”²⁶⁸

Çocuklar, ayeti yorumlamakta güçlük çekmemiştir. Örneğin; “Allah yağmuru indirmiş öğretmenim. Bu indirmesinin sonucu, sebzeler, meyveler ekinlerimiz büyümesi için.”

“Öğretmenim yağmuru sanki Allah tepeden suluyor gibi oluyor. Sebzelerin büyümesi için yağmurun yağması gerekir. İnsanların suyu olmadığı zaman şöyle bir kap koyuyorlar, onu içiyorlar.”

“Yağmur olmasaydı öğretmenim, ekmek de olmazdı. Ekinler suyla büyüyor, yağmurla büyüyor.”

“Yeryüzünde duruyor suluyor her tarafı yağmur öğretmenim.”

Araştırma yaptığımız Gücünkaya köyü Aksaray ilinin sebze ve meyve ihtiyacının büyük çoğunluğunu karşılamakta olan bir köydür. Yani yağmurun önemi ve sonuçları bu bölgede yaşayan çocukların sürekli olarak gözlemledikleri bir konudur. Ayet çevirisinde kullanılan kelimelerin çocukların kelime haznesinde yer alması gerekse seçilen ayetin somut bir örnek içermesi ayetin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Ayetin son cümlesi verilmemiştir. Verildiği takdirde, çocukların zihninde Allah’ın her şeye gücü yettiği fikri de yerleşecektir. Bu bağlamda verilmesi gereken mesaj eksik kalmıştır.

17.15. Fatır Suresi 13. Ayet (“Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara bağlı kılmıştır. Her biri belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşte Rabbiniz Allah budur.”)

5. sınıf ders kitabında ‘Allah İnancı’ ünitesinde yer alan, ‘Evrende Bir Düzen Vardır’ başlıklı konu içerisinde evrendeki düzenin milyonlarca yıldır bozulmadan devam ettiği belirtildikten sonra Fatır Suresi 13. ayet verilmiştir: “Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah’tır. Mülk O’nundur. O’nu bırakıp da kendilerine taptıklarımız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir.”

²⁶⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s.17-18.

²⁶⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 16.

Gecenin gündüze, gündüzünde geceye sokulması birbirlerinin yerini almasıdır. Yani günün aydınlığı azaldığında gecenin karanlığı bastırır. Gecenin sonunda ise tam tersi gerçekleşir. Güneş ve ay bir nizama tabi olarak belirli yörüngeler izlerler. Tüm bunlar Allah'ın kudretinin delili iken, müşriklerin ilahları bir çekirdeğin kabuğuna bile sahip olup hükmedecek güçte değillerdir.²⁶⁹

Ders kitabındaki çeviri şu şekildedir: “Allah geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara bağlı kılmıştır. Her biri belirli bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşte Rabbiniz Allah budur.”²⁷⁰

Çocukların doğrudan gözlemledikleri bir şey olan gece ve gündüzün birbirini takip etmesine yönelik örneği şu şekilde yorumlamışlardır: “*Gündüz akşama kadar güneş doğar. Akşam olunca güneş batınca ay çıkınca da gece olur.*”

“*Öğretmenim eğer Allah bir şey yapmasaydı ya hepsi gündüz olurdu günümüz, gündüz olurdu ya da hep gece olurdu.*”

“*Allah dünyayı döndürmeseydi hep gece olsaydı işlerimizi yapamazdık. Hep gündüz olsaydı uykusuz kalırdık.*”

Ayette geçen geceyi gündüze katmak gündüzü geceye katmak, ifadesi de yan anlamda kullanılmış bir ifade olmasına rağmen, çocuklar diğer yan anlamlı söyleyişleri anlamlandıramadıkları halde burada geçen ifadeyi, birbiri ardına gelmek şeklinde anlayabilmiştir. Bunun sebebi kelimelerin kullanıldığı yerdir. Burada kelime yan anlamda kullanılsa da bahsedilen durum oldukça somuttur. Bu yüzden çocuklar ayeti kendilerince yorumlayabilmişlerdir.

17.16. Lokman Suresi 25. Ayet (“Andolsun ki onlara, gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, mutlaka ‘Allah’ derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah’a mahsustur ama onların çoğu bilmezler.”)

5. sınıf birinci ünite içerisindeki ‘Allah Vardır ve Birdir’ konusuna bir ders saati ayrılmış olup amaç, Allah inancının hayatımızdaki yeri ve önemini fark ettirebilmektir. Çevremizden örnekler verilerek bunları yapan birinin olduğu vurgulanmış, evrenin de bir yaratıcısı olduğu sonucuna gidilmiştir. Bununla ilgili olarak Lokman Suresi 25. ayet örnek verilmiştir: “Andolsun ki onlara, gökleri ve yeri kim yarattı diye sorsan, mutlaka ‘Allah’ derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah’a mahsustur ama onların çoğu bilmezler.”

²⁶⁹ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. IV, s. 491.

²⁷⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 17.

Putperestler, Allah'ın yaratıcı olduğuna inanıyorlar fakat putları aracı kabul ediyorlardı. Burada onların bu yanlış inancına değinerek övgünün de ibadetin de yalnızca Allah'a mahsus olduğu belirtilmektedir.²⁷¹

Ders kitabında yukarıdaki çeviriyle aynı şekilde yer almıştır.²⁷² Putperestlik inancı dördüncü sınıf müfredatında, Hz. Muhammed'i Tanıyalım ünitesinde bahsedilen bir konudur. Konu hakkında bilgi sahibi olan öğrenciler konuyu bu ayetle bağdaştırmayı başararak şunları söylemişlerdir: “Öğretmenim bir kişiye sorsam diyor mesela sana sorsam yeri göğü kim yarattı diye sorsam Allah yarattı diyor. Bunlardan eminim diyor. Başka bir insanı şey Allah'ın olmadığını söylüyorlar. Yeri ve göğü Allah yapmadığını söylüyorlar.”

“Müslümanlara sorsak umm Müslüman olmayanlara sorsak bilmezler öğretmenim. Daha Allah'ın kim olduğunu bilmiyor onlar.”

“Allah'ı bilmeyenler put yarattı diyorlar.”

Müşriklerin inancıyla ilgili yanlış olan tek bilgi, putperestlerin Allah'ın yaratıcı olduğunu kabul etmekle beraber başka varlıkları aracı olarak görmeleri hakkındaki bilgidir. Ancak ayeti anlamlandırmada bu bilgiden faydalanmaları ayetin vermek istediği mesaj doğrultusunda cevaplar vermelerine sebep olmuştur. Çocukların (göğün ve yerin yaratıcısının Allah olduğuna delil olması bakımından) ayeti anlamlandırmada zorluk çekmedikleri gözlenmiştir. Öğrenciler, ayet çevirisini doğru bir şekilde yorumlamayı başarmışlardır. Ancak ayet çevirisinin başındaki ‘Andolsun ki onlara’ ifadesi çocuklar için anlaşılması güç bir ifadedir. Bu durum, ayet çevirisinin anlaşılmasına engel teşkil etmediğinden ayet çevirisi bu başlık altında değerlendirilmiştir.

17.17. Mümin Suresi 13. Ayet (“...Sizin için gökten rızık indiriyor. (rızıkın sebebi olan yağmur, güneş ve hava veriyor)...”)

‘Her Şeyi Yaratan Allah'tır’ başlıklı konu 5. sınıf birinci ünite içerisinde yer almaktadır. Konu içinde verilen örnek ayetlerden biri Mümin Suresi 13. ayettir: “Size ayetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.”

Ayeti kerimede ayetler, şeklinde tercüme edilen âyât kelimesi, Allah'ın varlığına, birliğine delalet eden olaylar anlamındadır. Bunlardan biri ayet içerisinde gökten inen rızık olarak betimlenmiş olan yağmurdur. İnsanların, bitkilerin rızıklanmasındaki en etkili

²⁷¹ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 343.

²⁷² Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 20.

faktörlerden biri olan yağmur örnek verilerek insanların ibret alarak Allah'a yönelmesi istenmektedir.

Ayetin kitaptaki tercümesi ise şöyledir: "...Sizin için gökten rızık indiriyor. (rızıkın sebebi olan yağmur, güneş ve hava veriyor)..."²⁷³

Çalışmamızda görüşülen çocukların yaşadığı bölge tarımsal bir bölgedir. Dolayısıyla ayet çocuklar için oldukça somut anlamlar içermektedir. Örneğin: "*Öğretmenim yağmur yağmasaydı, yağmuru çekse su indirmeseydi sebzelerimiz, meyvelerimiz olmazdı. Para kazanamazdık. Buğday büyüyemeydi, ekmeğimizi ondan çıkaramazdık.*"

"*Güneş olmasaydı havada, sebze ve meyveler yeryüzünde şey ediyor. Güneş olmasaydı sebze ve meyveler büyüyemezdi.*"

"*Yağmur yağmasaydı ektiğimiz buğdaylar büyüyemezdi. Bizim de az ekmeğimiz olurdu.*"

"*Rızıkımızı indiriyor. Yani ekmeğimizi içeceğimizi indiriyor. Allah yaratıyor buğdayı ekmeği buğdaydan yapıyoruz.*"

"*Allah; güneş, hava ve yemek veriyor bize.*"

Birçoğu çiftçilikle geçimini sağlayan ailelerden gelen çocuklar, sebze, meyve ve bitkilerin neye ihtiyaç duyduğunu ve bunların kaynağını bildiklerinden somut deneyimlerinden yola çıkarak, Allah'ın bunları yaratmasındaki hikmeti kavrayabilmiş ve kendilerince ifade etmişlerdir.

17.18. Şuara Suresi 78. Ayet ("Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur.")

'Her Şeyi Yaratan Allah'tır' başlıklı 5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan konuda, evreni ve insanları yaratanın Allah olduğu birçok ayet ve örneklerle açıklandıktan sonra insanlara doğru yolu gösterenin de Rabbimiz Allah olduğu şu ayetle pekiştirilmiştir: "Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur."

Ayet, Hz. İbrahim'in kıssası içerisinde geçmektedir. Onun kavmi de tüm müşriklerin inancında olduğu gibi Allah'ın yaratıcı olduğunu kabul ediyordu. Bu ayeti kerimeyle, yaratılan olarak insanın, yalnızca yaratıcıya ibadet etmesi ve hidayeti ondan beklemesi gerektiği açıklanmaktadır.²⁷⁴

²⁷³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 23.

²⁷⁴ Eb'ul A'la Mevdudi, a.g.e, c. IV, s. 31.

Ayet ders kitabında da aynı çeviriyle yer almıştır.²⁷⁵ Ayetle ilgili yorumlar şu şekildedir: “Allah bize yol gösterir, iyilik yapmamız için.”

“Allah bizi kötü yoldan saptırır öğretmenim iyi yola saptırır.”

“Bizi yaratanın Allah olduğunu anladım.”

“Allah bizi yaratmıştır ve doğru olmamızı, yalan söylemeyeceğimizi, hırsızlık yapmayacağımızı, kötü söz söylemeyeceğimizi ister.”

Yaratıcın Allah olduğunu kavramış olan çocuklar, doğru yola yönlendiricinin de Allah olduğunu anlayabilmişlerdir. Ayet, çocukların algı düzeyine uygundur.

17.19. Enbiya Suresi 32. Ayet (“Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık...”)

‘Allah Vardır ve Birdir’ başlıklı konu beşinci sınıf birinci ünite içerisinde yer almaktadır. Konunun ardından gelen, ‘Düşünelim- Yorumlayalım’ etkinliği içerisinde Enbiya Suresi 32. ayet verilmiştir: “Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, gökyüzünün ayetlerinden yüz çevirirler.”

‘Korunmuş tavan’ benzetmesi dünyamızı sararak, onu kendisine çarpabilecek gök cisimlerinden koruyan atmosfer için kullanılmıştır. İnkârcılar için, güneş, dünya, ay ve diğer gök cisimlerinin kusursuz düzen ve yaratılış bir şey ifade etmezken düşünen müminler için bunların her birinden çıkarılacak dersler vardır.

Ayet çevirisi, kitapta şöyle yer almaktadır: “Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık...”²⁷⁶

Bu dönemdeki çocuklar, somut şeylerle kurulan benzetme ilişkilerini kavrayabilirler. Dolayısıyla ayetteki benzetme sanatı onlar için anlaşılabilir değildir. Yorumlarından örnekler verecek olursak: “Biz gökyüzünü çok sağlam yaptık diyor.”

“Öğretmenim gökyüzünü tavan gibi yaratmış Allah.”

“Tavana benzetiyor gökyüzünü.”

Ayetin devamı verilmemiştir. Yukarıdaki tercüme ile verildiğinde çocukların, ‘onlar’ ifadesiyle kastedilenin kim olduğu ya da ayetlerden yüz çevirmenin ne anlama geldiği konusunda zorluk çekmeleri olasıdır. Ayeti kerimenin bütünüyle verilmesi halinde bu ifadelerle birkaç kelimeyle açıklama getirmek yeterli olacaktır.

²⁷⁵ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 24.

²⁷⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 21.

17.20. Teğabun Suresi 4. Ayet (“Allah, göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Kalplerde olanı bilen Allah’tır.”)

‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konu beşinci sınıf birinci ünite içerisinde yer almaktadır. Konu anlatımında, Allah’ın her şeyi bildiğini örneklemek üzere verilen ayetlerden biri Teğabun Suresi 4. ayettir: “Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalplerde olanı bilendir.”

Allah’ın yüce güç ve kudretini bildiren ayetlerden biri olan bu ayette evrendeki her şeyin ve insanın saklayıp gizlediklerinin de Allah’ın bilgisi dâhilinde olduğu hatırlatılmaktadır. Ayeti kerimenin ders kitabındaki çevirisi ise şöyledir: “Allah, göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Kalplerde olanı bilen Allah’tır.”²⁷⁷

Allah’ın sıfatlarını genel hatlarıyla bilen çocuklar için bu ayeti anlamlandırmak zor değildir. Yorumlardan birkaç örnek şöyledir: “*Allah her insanın kalbindeki ne düşündüklerini bilir.*”

“*Allah göklerde ve yerdeki kötülükleri bilirmiş öğretmenim.*”

“*Allah yerde, gökte hırsızlık yapanı yalan söyleyeni hep bilirmiş. Bir de kalbimizdeki, aklımızdaki, fikrimizdeki duyguyu tek Allah bilirmiş.*”

Yüce Allah’ın her şeyi bildiğinin farkında olması çocuğu, olumsuz tutum ve davranışlardan uzaklaştırmak için güdüleyici bir etkidir. Bu bağlamda çocukların, algı düzeylerine uygun olan ayeti kerimeyi okumaları olumlu bir tesir meydana getirmiştir.

17.21. Mülk Suresi 14. Ayet (“Hiç yaratan bilmez mi?...”)

‘Allah Her Şeyi İşitir, Bilir ve Görür’ başlıklı konu beşinci sınıf birinci ünite içerisinde yer almaktadır. Konu içerisinde verilen birçok ayetten birisi de Mülk Suresi 14. ayettir: “Hiç yaratan bilmez mi? O en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”

Ayet, insanları uyarıcı bir niteliğe sahiptir. Dünya hayatında günah işleyenler yahut inkârcılar, Allah’ın kendilerini gözetip gördüğünü unutarak gaflete dalmaktadır. Ayeti kerimeyle insanlara Allah’ın gizli, açık her şeyi kuşatan ilmi hatırlatılmakta ve insandan buna göre davranışlarını düzenlemesi, sorumluluklarını hatırlaması istenmektedir.²⁷⁸

Ders kitabında ayeti kerimenin yalnızca ilk cümlesine yer verilmiştir: “Hiç yaratan bilmez mi?...”²⁷⁹

²⁷⁷ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 28.

²⁷⁸ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. V, s. 420.

²⁷⁹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 28.

Allah'ın yarattığı varlıklardan haberdar olduğunu birçok çocuk kavramıştır. Örneğin: *“Allah yarattığı birisini çok iyi tanır.”*

“Bizi yaratan bilmez mi diyor. Mesela ben beş dakika sonra ne olacağını bilmiyorum, Allah biliyor.”

Ayeti örnekle açıklamak isteyen bir çocuğun yorumu şöyledir: *“Annemiz bizi doğururken nasıl tanıdığını bilir. Allah da bizi öyle biliyor. Herkes yarattığını dünyaya getirdiğini bilir.”* Bu sözlerin hemen ardından bir öğrenci itiraz ederek: *“Hayır öğretmenim! Allah istese annemizin bizi tanınmasını engelleyebilir. Ama Allah'ın bilmesini kimse engelleyemez.”* Başka bir öğrenci arkadaşını destekleyerek: *“Allah yarattığını bilir ama annemiz nasıl büyüyeceğini bilmez. Mesela ben iyi de olabilirim, kalbim kötü de olabilir.”*

İlk çocuğun verdiği örneğe yapılan itirazlar, çocukların, Allah'ın bilgisinin her şeyin üstünde olduğunu kavramış olduklarını göstermektedir. Bunların dışında doğadan örnek vererek yapılan bir yorum şöyledir: *“Biz bir şey çiçek falan diktik mi nasıl açılacağını bilmiyoruz ama Allah biliyor, çünkü O yarattı.”*

17.22. Bakara Suresi 286. Ayet (“Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez...”)

‘Allah Her Şeyi İştir, Bilir ve Görür’ başlıklı beşinci sınıf birinci ünite içerisindeki konuda inceleyeceğimiz ayet, İsrâ Suresi 36. ayetin ardından verilmiş ikinci örnek olan Bakara Suresi 286. ayettir: “Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!”

Allah kullarını gücünü aşan şeylerle mükellef kılmamıştır. Allah'ın kullarına gücünü aşan bir görev yüklemesinin caiz olup olmadığına dair farklı fıkhi görüşler olmakla beraber çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle bu görüşlere yer veremeyeceğiz. Dini, ahlaki, hukuki değerlerin makul bir temele oturtulması açısından ayrıca Allah'ın kullarına karşı merhameti düşünüldüğünde Allah'ın insanları gücünün yetmeyeceği şeylerle mükellef kılmayacağı düşünülmektedir.²⁸⁰ Unutma ve yanılma durumunda oluşan yanlışların bağışlanması için, gücümüzün yetmediği yükler altına girmemek için affedilmek ve Allah'ın yardımına mazhar olabilmek için dua mahiyetinde olan bu ayeti kerime İslam'ın bakış açısının özünü yansıtan bir ayeti kerimedir.

²⁸⁰ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s.454-456.

Ders kitabında ayetin sadece ilk cümlesi şu çeviriyle verilmiştir: “Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez...”²⁸¹

Çocuklar ayeti, Allah’ın emirleri doğrultusunda değerlendirerek düşüncelerini ifade ettiler. Ayet hakkında konuşan çocukların birçoğu aynı ifadeleri kullandıkları için birkaçını vermekle yetineceğiz: “İnsanlara kendi gücüyle çok büyük zarar vermezmiş. Ölünce öte dünyada söyleyecekmiş her şeyi.”

“Allah insanlara yapamayacağı şeyler yaptırmazmış. Yapabilecekleri şeyleri yaptırılmış.”

“Zor şeyler istemez Allah bizden.”

‘...Gücünün üstünde bir şey teklif etmez’ ifadesindeki teklif etmek kelimesi çocukların daha somut düşünmesine müsait bir kelime iken yaşadıkları bölgede bu kelime günlük dilde kullanıldığı için öğrencilerin Allah’ın insana verdiği sorumlulukların onun güç yetiremeyeceği şeyler olduğunu anlaması bakımından ayeti algılamakta güçlük çekmedikleri gözlenmiştir.

17.23. Al-i İmran Suresi 189. Ayet (“Göklerin ve yerdin hükümdarlığı Allah’ındır. Allah’ın her şeye gücü yeter.”)

5. sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Allah’ın Her Şeye Gücü Yeter’ başlıklı konuya bir ders saati ayrılmış olup konuya ait kazanım: Allah’ın her şeye gücünün yettiğine evrenden örnekler verir şeklinde ifade bulmaktadır. Al-i İmran Suresi 189. ayet konu başlığının hemen altında verilmiştir. Ayet mealen şöyledir: “Göklerin ve yerdin hükümdarlığı Allah’ındır. Allah’ın her şeye gücü yeter.”

Göklerin ve yerin her şeyin sahibi yüce Allah’ın her şeye gücünün yettiğini belirten, Allah’ın güç ve kudretini hatırlatan ayeti kerime ders kitabında da aynı tercümeyle yer almaktadır.²⁸² Çocuklar buna benzer ayetleri daha önce yorumladıkları ve algılayabildikleri için bu ayet hakkında da aynı düşüncelerini ifade etmişlerdir. Örneğin: “Göklerin ve yerin sahibinin Allah olduğunu anladım.”

“Allah’ın her şeye gücü yeter.”

“Allah her şeyin sahibidir ve her şeye gücü yeter.”

²⁸¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 29.

²⁸² Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 29.

17.24. Necm Suresi 39. Ayet (“İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur.”)

5. sınıf birinci ünitenin son konusu olan ‘Çalışırım, Allah’ın Yardımına Güvenirim ve Başarıyorum’ konu başlığına bir ders saati ayrılmış olup konunun hedefi; öğrencileri çalışmanın Allah tarafından karşılıksız bırakılmayacağı bilinci ile iyi işler yapmaya istekli hale getirmektir. Allah’ın insana çalıştığına karşılığını vereceğine delil olarak Necm Suresi 39. ayet verilmiştir: “Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.”

Ayeti kerimeden üç kural çıkarılabilir. Herkese çalıştığına karşılığı verilecektir. Başkasının amelleri kişi için bağlayıcı değildir ve hiç kimse yapmadığı amelin karşılığını alamaz.²⁸³ Herkesin amellerinin karşılığını alması Allah’ın yüce adaletinin sonucudur.

Ders kitabında: “İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur.” Şeklinde tercüme edilen²⁸⁴ ayet ile ilgili çocukların düşünceleri aşağıdaki gibidir: “Allah çalışmayana değil çalışana yardım edermiş.”

“Allah evini geçindir diye el, kol, ayak vermiş. Sen evinin direği olabilirsin demiş. Her şeye kadirsin, her şey elinden gelebilir. İşte çalışıp okuyup insan, iyi adam olursun demiş. İster köyde balıkçı ol, ister çoban ol, ister meyveci ol yine de evini geçindir demiş.”

“Çalışmazsan evini geçindiremezsin kazancında olmaz.”

“Çalışırsan evin bereketini getirirsin demiş.”

Çocukların yorumları, geçim sağlamak amacıyla çalışmak şeklinde dar bir çerçeve ile sınırlı kalmış olsa da ayet çocukların algı düzeyine uygundur.

17.25. Fatıha Suresi 5. Ayet (“Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.”)

5. sınıf müfredatı içerisinde ibadet öğrenme alanında yer alan ikinci ünitenin ‘İbadet Nedir?’ başlıklı ilk konusunda ibadetin Allah için yapılması gerektiğine değinilirken Fatıha Suresi 5. ayet örnek verilmiştir: “(Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız.”

İbadet; tapma, bağlılık, boyun eğme, kulluk yapma gibi manalara gelir. Tüm bunlara layık olan tek varlık ise, surenin ilk ayetlerinde zikredildiği gibi Rahman, Rahim ve din gününün sahibi yüce Allah’tır. Yalnızca Allah’tan medet umuyor ve O’nun yardımını diliyoruz. Çünkü Rabbimizin hükümrانlığının her şeyin üstünde olduğunu biliyoruz.²⁸⁵

²⁸³ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. VI, s. 29–33.

²⁸⁴ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 33.

²⁸⁵ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. I, s.35.

Ders kitabında: “Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.”²⁸⁶ Şeklinde tercüme edilen ayet, çocuklar tarafından birbirine benzer şekillerde yorumlanmıştır. Bu yüzden birkaç örnek vermekle yetineceğiz: “*Yalnız sana ibadet ederiz demek istiyor.*”

“*Allah’a ibadet etmeliyiz. Yapamadığımız şeylerde Allah’tan yardım dilemeliyiz.*”

“*Allah’a ibadet ederiz, yalnızca ondan yardım isteriz.*”

“*Biz yalnız senden yardım dileriz, başkasından yardım istemeyiz diyor. (Bir süre sessiz kaldıktan sonra) Ablamızdan, annemizden de yardım isteriz de Allah’tan dua ederek yardım istiyoruz, onlara söyleyerek.*”

Ders kitabında hedeflenen çocuğu, ibadetlerin sadece Allah’a yönelik eylemler olduğunun bilincine vardırmasıdır. Daha önce, ibadetler hakkında genel anlamda bilgi ve tecrübesi bulunan çocuklar ayeti anlamlandırmakta zorlanmadıklarından bu hedefe ulaşıldığı söylenebilir.

17.26. Bakara Suresi 184. Ayet (“...Oruç tutmanız sizin için hayırlıdır...”)

5. sınıf ikinci ünite içerisinde yer alan ‘Başlıca İbadetlerimiz’ konusunda Bakara Suresi 184. ayet verilmiştir: “Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakiri doyuracak fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”

Sayılı günlerden kastın sonrasındaki ayette geçen Ramazan orucu olduğu bilinmektedir. Orucun bu günlerde farz olduğu belirtilerek istisnai durumlardan bahsedilmiş ve üç mazeretten söz edilmiştir. Bunlardan ilki hastalık durumudur. Ağır hastalık sahibi insanlar şifa ümidi yoksa fidye verirler, geçici bir hastalık haliyse tutamadıkları gün kadar kaza ederler. İkincisi yolculuktur. Namazların kısaltılması caiz kılan mesafedeki yolculuklarda da oruç tutmamaya ruhsat verilmiştir. Üçüncü durumda ise; oruç tutmaya güç yetiremeyenlerden bahsedilmektedir. Yaşlılar, hamile ya da emzikli kadınlar, içinde bulunduğu şartlar sebebiyle oruç tutmakta zorlanan, oruç tuttuğu takdirde hasta olabilecek yahut devam etmek zorunda olduğu işini yapamayacak kimseler bu gruba girmektedir. Yaşlıların fidye vermeleri gerektiği konusunda ittifak vardır. Diğer durumlar için ise Şafii ve Maliki mezhebine göre, bunlar da fidye vermekle beraber mazeretleri ortadan kalkınca kaza

²⁸⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 39.

etmek durumundadırlar. Hanefilere göre yaşlılık harici durumlarda fidye vermezler kaza etmeleri gerekir.

Hasta, yolcu, zor durumda kalan insanlara verilmiş bir ruhsat olan fidye, müminlere tanınan kolaylığın güzel bir örneğidir. Ayeti kerimenin sonuna bakacak olursak güç durumlara rağmen büyük bir engelin olmadığı durumlarda orucun tutulmasında büyük bir hayır olduğu anlaşılmaktadır. Bu cümleyi, hastalık, yolculuk yahut zor durumlara ilgili değil genel olarak oruç tutmanın hayırlı olduğu şeklinde de yorumlayanlar vardır.²⁸⁷

Ayeti kerime ders kitabında: “...Oruç tutmanız sizin için hayırlıdır...” şeklinde tercüme edilmiştir.²⁸⁸

Ayeti başından itibaren okumayan çocuklar, oruç tutmanın iyilik getireceği sonucuna ulaşabilmişlerdir: “*Oruç tutalım diyor. Oruç tutarsak hem sevap alırız hem Allah bizi korur.*”

“*Oruç tutunca hayır almış oluruz.*”

“*Oruç tutmak bize yararlı bir şeydir.*”

Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ayeti bütün olarak değerlendirdiğimizde, ‘tutmanız sizin için hayırlıdır’ ifadesinden bahsedilen güç durumlara rağmen oruç tutmanın hayırlı olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Ancak bütünü göremeyen çocukların genel anlamda orucun yarar sağladığı sonucuna ulaştığı gözlenmiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bazı fıkıhçılara göre, bu cümleyi öncesinden bağımsız olarak değerlendirdiğimizde çocukların ulaştığı genel yargıya ulaşabiliriz. Ders kitabında da hedeflenenin bu olduğunu düşünürsek hedefe ulaşılmıştır. Ancak ayet çevirisinin bütünü dikkate alındığında, ayet çevirisinin kısaltılarak verilmesi anlamın daralmasına sebep olmuştur. Çevirinin dili, çocukların algı düzeyine uygun olduğundan ayet çevirisi bu başlık altında incelenmiştir.

17.27. A’raf Suresi 31. Ayet (“Ey Âdemoğulları! Mescide her gidişinizde, güzel elbiselerinizi giyiniz...”)

İbadet öğrenme alanında beşinci sınıf ikinci ünite içerisinde, ‘Camiyi Tanıyalım’ başlıklı konuya iki ders saati ayrılmıştır. Çocuğun camiye genel özellikleri ile tanıyarak, caminin, beraberlik ve sosyal barışı sağlamadaki önemini fark etmesini sağlanacaktır. Konu içerisinde yer alan tek ayet olan A’raf Suresi’nin 31. ayeti şöyledir: “Ey Âdemoğulları! Her secde ettiğinizde güzel elbiseler giyin; yeyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.”

²⁸⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. I, s. 278-279.

²⁸⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 44.

Mevdudi'nin ifadesine göre; Cahiliye döneminde insanlar ibadetleri tam veya yarı çıplak vaziyette ve saçları başları dağınık perişan bir şekilde yapıyorlardı.²⁸⁹ Yine o dönemde, belirli zamanlarda, helal olan et, süt gibi gıda maddelerini kendilerine haram kılıyorlardı. Ayet bunları reddetmektedir. Ancak bu hükmün özel olduğunu göstermez. Genel olarak da ibadet yerlerine giderken insanın temiz ve güzel giyinmesi gerek Allah'ın huzuruna çıkarkenki tavır açısından gerekse diğer insanları rahatsız etmemesi açısından gereklidir. Bunların dışında, helal olan şeylerin haram kılınmasının yanlış olduğuna işaret edilerek yiyip içmek israf etmemek kaydıyla tavsiye edilmiştir.²⁹⁰

İncelediğimiz ders kitabında ayet: “Ey Âdemoğulları! Mescide her gidişinizde, güzel elbiselerinizi giyiniz...” şeklinde tercüme edilmiştir.²⁹¹ Temizliğin önem ve gereklerinden haberdar olan çocuklar için ayet oldukça uygundur. Örnekleyecek olursak: “*Mescide giderken temiz gitmeliyiz.*”

“*Mesela camiye namaz kılmaya gidiyorsunuz, üstünüz başınız kirli, abdest falan almazsak temiz sayılmaz. Bir de her namaz kılacağımızda camiye gideceğimizde temiz olmalıyız.*”

“*Camiye kirli gidersek Allah'ın evine kirli gitmiş oluruz.*”

“*Namaz kıldığımız yer ve üstümüzün temiz olması gerekir.*”

Görüldüğü üzere çocukların tecrübî alanları dâhilinde ve somut bir anlam içeren ayet çocukların algı düzeylerine uygundur. Bazı çocukların namaza hazırlık şartlarından olan hadesten taharet ve necasetten taharetin gereğini bildikleri ve bu bilgiyi ayet okunduğunda kullanabildikleri gözlenmiştir.

17.28. Furkan Suresi 77. Ayet (“Ey Muhammed, de ki: Duanız olmasa Rabb'im size niye değer versin? ...”)

5. sınıf ikinci ünite içerisindeki ‘Niçin Dua Edilir?’ başlığında ikinci ayet Furkan Suresi 77. ayettir: “(Resûlum!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Resul'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!”

Allah'tan başka ilah edinenler veya bazı varlıkları Allah'tan üstün tutanlara bir uyarı niteliğinde olan bu ayet, insanın değerinin Allah'a kul olmakla ilgili olduğunu da

²⁸⁹ Eb'ul A'la Mevdudi, a.g.e, c. II, s. 27.

²⁹⁰ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 519.

²⁹¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 46.

vurgulamaktadır. Allah ve resulünün bildirdiklerini yalan sayıp, Allah'a dua ve ibadet etmeyen insanların cezalandırılacağı da ayette belirtilen hususlardandır.²⁹²

Ayetin ders kitabındaki çevirisi şöyledir: “Ey Muhammed, de ki: Duanız olmasa Rabb'im size niye değer versin? ...”²⁹³ Çocuklar birbirlerine benzer ifadeler kullanarak düşüncelerini şu ve benzer şekillerde ifade etmiştir: “*Bizim duamız olmasa Rabbimiz bize değer vermez.*”

“*Dua etmezsek Allah bizi sevmez.*”

“*Allah'ın bize değer vermesi için dua etmeliyiz.*”

“*Dua edersek Allah hem bizi sever hem duamızı kabul eder hem de sevap olur.*”

Çocukların hepsi dua etmekle Allah'ın bize değer vermesini sağlayabileceğimiz ve Allah'ın sevgisini kazanmak için dua etmemiz gerektiği konusunda hemfikirdir. Dikkati çeken nokta çocukların neden dua etmezsek Allah bize değer vermez sorusunu sormamış olmalıdır. Çünkü bu yaşlardaki çocuğa göre, Allah kendisine ibadet ve dua eden herkesten güçlü bir varlıktır.²⁹⁴ Dolayısıyla inanan herkes O'na dua ettiği ölçüde değer görecektir.

17.29. A'raf Suresi 205. Ayet (“Rabb’ini, içinden yalvararak ve ürpererek yüksek olmayan bir sesle sabah ve akşam an. Sakın umursamaz kimselerden olma.”)

5. sınıf müfredatındaki ikinci ünitenin altıncı konusunun alt başlığı olan, ‘Nasıl Dua Edilir?’ konusunda hedef, çocuğun duanın nasıl yapılabileceğini kavramasını sağlamaktır. Konuya ayrılan süre bir ders saatidir. Kısık sesle ve içtenlikle dua edilmesi gerektiği belirtildikten sonra tercümesi şöyle olan A'raf Suresi 205. ayete yer verilmiştir: “Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma.”

Zikir, bir şeyi kalple veya dil ile anma gibi anlamlara gelmektedir. Dini bir terim olarak, Allah'ı anmak, hatırlamak manasında kullanılır. Zikir dil ile kalp ile ve davranışlarla yapılabilir. Çalışmamızın sınırlılığı nedeniyle bunlar ile ilgili detaylı bilgi veremeyeceğiz. Ayeti kerimede Allah'a karşı saygıdan dolayı ürperme halinde olarak ve yalvararak dua etmenin gerekliliği belirtilmekte, ayrıca kısık bir sesle dua etmek gerektiği vurgulanmaktadır.²⁹⁵

²⁹² Eb'ul A'la Mevdudi, a.g.e, c. III, s. 543.

²⁹³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 49.

²⁹⁴ Abdurrahman Dodurgalı, Ailede Din Eğitimi, s. 353.

²⁹⁵ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. II, s. 655-656.

Ayet, ders kitabında şu şekilde çevrilmiştir: “Rabb’ini, içinden yalvararak ve ürpererek yüksek olmayan bir sesle sabah ve akşam an. Sakın umursamaz kimselerden olma.”²⁹⁶

Çocuklar, ayeti algılamakta zorluk çekmemişler ve düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir: “Allah’ı sabah ve akşam an, dua ederek, umursamazlık yapma diyor.”

“Sabah akşam Allah’a sessizce dua etmeliyiz.”

“Allah bizim yanımızdadır. Her zaman Allah’a dua edelim.”

Dua etmenin gerekliliğine vurgu yapılan bu ifadelerin dışında umursamaz kişiler ile kastedilenin ibadet etmeyen insanlar olduğuna dikkat çeken çocuklar da vardır. Örneğin:

“Sakın umursamaz kişilerden olma diyor. Namaz kılmayan, ibadet etmeyenlerden olma.”

“Sakın umursamazlık yapma diyor, dua et diyor.”

Yukarıdaki yorumlara bakıldığında çocukların, ayeti doğru bir şekilde anladıkları görülmektedir. Bununla birlikte ders kitabındaki çeviride, gafiller kelimesi yerine umursamaz kimseler kelimeleri kullanılarak ayet, çocukların algı düzeyine daha uygun hale getirilmiştir.

17.30. Ankebut Suresi 45. Ayet (“(Resûlüm!) sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı kıl. Kesinlikle namaz, ahlaksızlığa ve kötülüğe engel olur. Allah’ı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir.”)

5. sınıf ikinci ünitenin son konusu olan ‘İbadetler Davranışlarımızı Güzelleştirir’ konusuyla hedef, ibadetlerin davranışlar üzerindeki etkisini fark ettirmektir. Bir ders saati ayrılan konuya Ankebut Suresi 45. ayet ile başlanmıştır: “(Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.”

Kitaptan maksat Kur’an-ı Kerim’dir. Kur’an’ı okuyup namazı kılmanın faydalarından bahsedilmiştir. Hayâsızlık diye tercüme edilen fahşâ kelimesi her türlü çirkin iş, kötü söz ve davranışlardır. Usulüne uygun olarak kılınan bir namaz her türlü kötülükten insanı alıkoyacaktır. Allah’ı anmak diye çevrilen ‘zikrullah’ ifadesi ile namaz kastedilmektedir. İşte, huşu içerisinde sadece Allah rızasını kazanmak amacıyla kılınan namaz ibadetlerin en büyüğü sayılmaktadır.²⁹⁷

Ayet ders kitabında: “(Resûlüm!) sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı kıl. Kesinlikle namaz, ahlaksızlığa ve kötülüğe engel olur. Allah’ı anmak elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı bilir.” Şeklinde tercüme edilmiştir.²⁹⁸

²⁹⁶ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 50.

²⁹⁷ Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. IV, s. 273-274.

²⁹⁸ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 57.

Ayeti kerimedeki buyruklar oldukça nettir. Bu yüzden çocuklar anlamakta zorluk çekmemişlerdir. Örneğin: “İnsanlara diyor ki Kur’an-ı Kerim’i okuyun, namazı kılın diyor. Namaz ahlaksızlıklara ve kötülüklere engel olurmuş. İyi bir insan olmak için namaz kılıp Kur’an okumak gerekir.”

“Diyor ki Rabbinden vahyedilen kitabı oku, namazı kıl, Allah tüm yaptıklarını bilir. İbadet ediyorsan onu bilir, kötülük yapıyorsan onu bilir.”

“Namazı kılın, namaz ahlaksızlığa ve kötülüğe değil iyiliğe götürür.”

Birçok öğrenci yukarıdaki gibi düşüncelerini açıklamıştır. Ders kitabındaki ayet çevirisinde hayâsızlık kelimesi yerine ahlaksızlık kelimesinin kullanılması çocukların ayeti daha kolay anlayabilmelerine yardımcı olmuştur.

17.31. Şura Suresi 38. Ayet (“...Onların işleri, aralarında danışma iledir.”)

‘Hz. Muhammed Aile Bireylerine Danışır ve Görüşlerine Değer Verirdi’ başlığı içerisinde; bu başlık 5. sınıf üçüncü üniteye yer almaktadır, peygamberimizin aile içi kararlar alırken, aile bireylerinin görüşlerini sorduğuna dair örnekler verilmiş ardından bu konuyla ilgili şu ayet yer almıştır: “Ve onlar ki Rabler için davete icabet etmekte ve namazı kılmaktalar. Buyrukları da aralarında şuradır (danışıklıdır). Kendilerine kısmet ettiğimiz rızıklardan onlar masraf da verirler.”

Ayette iyi bir müminin özellikleri sıralanırken; Rableri için davete icabet ettiklerinden bahsedilir. Yani namazı kılmakla beraber Allah’ın her emrini yerine getirmeye çalışırlar. İkinci erdem, ‘buyrukları da aralarında şuradır (danışıklıdır)’ şeklinde ifadesini bulan istişaredir. İstişare İslami toplum yapısının olmazsa olmazlarından. Çünkü en az iki kişiyi ilgilendiren bir konuda bir kişi karar verirse diğerlerine haksızlık etmiş olur. Eğer ki konu, bir araya gelmesi mümkün olmayan birçok kişiyi ilgilendiriyorsa, o insanların seçtikleri ve güvendikleri kişilerle istişare yapılarak karar verilmelidir. Kendilerine kısmet ettiğimiz rızıklardan onlar masraf da verirler ifadesinde ise, cimrilik yapmamak ve verilen rızıklardan Allah yolunda harcamak kastedilmektedir.²⁹⁹

Ayet, kitapta şu çeviriyle verilmiştir: “...Onların işleri, aralarında danışma iledir.”³⁰⁰ Öğrencilerin geneli ayeti kavrama konusunda güçlük çekmemişlerdir. “Danışarak bir sonuca vardıklarını anladım.”

“Ayrımcılık yapmadıklarını, herkesin birbirine danıştıklarını anladım.” Yorumlarından da anlaşılacağı üzere çocuklar kendilerince açıklamalar getirmişlerdir. Buna

²⁹⁹ Eb’ul A’la Mevdudi, a.g.e, c. V, s. 233.

³⁰⁰ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 69.

rağmen ayetteki manayı somutlaştırma gereği duyan bir öğrenci, şöyle yorum yapmıştır: “*Mesela arkadaş içinde hepsi istiyor. Bir kişi istemiyor onu. (Başka bir arkadaşını kastediyor.) O zaman ne olacak, danışılacak herkese.*”

Son yorumu yapan çocuk, duruma, (muhtemelen kendi hayatından) bir örnek bularak somutlaştırmıştır.

17.32. İbrahim Suresi 40–41. Ayetler (“Rabb’im! Beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan eyle, Rabbimiz! Duamı kabul et. Rabbimiz! Hesap gününde beni, annemi babamı ve inananları bağışla.”)

5. sınıf dördüncü ünite de yer alan ‘Allah’ı Arayan İnsan: Hz. İbrahim’ başlıklı konuda İbrahim Suresi 40 ve 41. ayetler de verilmiştir: “Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz! Duamı kabul et! Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve müminleri bağışla!”

Hz. İbrahim’in kendisi ve nesli için etmiş olduğu duaların verildiği bu ayetlerde, duaya namazın konu edildiği görülmektedir. Bunun dışında Hz. İbrahim’in hesap gününde anne babası ve tüm müminlerin bağışlanması için dua etmesi onun şefkat ve merhametinin enginliğini göstermektedir.

İncelediğimiz ayeti kerimeler ders kitabında şu şekilde tercüme edilmiştir: “Rabb’im! Beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan eyle, Rabbimiz! Duamı kabul et. Rabbimiz! Hesap gününde beni, annemi babamı ve inananları bağışla.”³⁰¹

Bu ayetler de çocuklar için uygundur. Yorumlarından birkaç örnek verecek olursak: “*Ailemi namaz kılanlardan eyle. Rabbim duamı kabul et. Namaz kılınca, hesap gününde annemi babamı bağışla diyor.*”

“*Beni ve çocuklarımı namaz kılanların arasına kat diyor, namaz kılanların, dua edenlerin arasına. Hesap gününde yani ölünce annemi babamı, tüm inananları da bağışla diye dua ediyor.*”

“*Hz. İbrahim, kendisini, çocuklarını namaz kılanlardan olmasını, duasını kabul etmesini, kıyametten sonra annesini, babasını tüm inanan insanları bağışlamasını istiyor.*”

Ayeti kerimenin verilmesi, Hz. İbrahim’in duasını görmeleri açısından olduğu kadar çocukların, nasıl dua edeceklerine örnek olması bakımından da olumlu olmuştur.

17.33. Yusuf Suresi 100. Ayet (“...Babacığım, işte bu daha önce gördüğüm rüyanın gerçekleşmesidir. Rabb’im onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin

³⁰¹ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 88.

arasını bozduktan sonra, beni hapisten çıkararak, sizi çölden getiren Rabb'im bana pek çok iyiliklerde bulundu...")

5. sınıf dördüncü ünite içerisinde yer alan 'Sevgi ve Merhamet Örneği: Hz. Yusuf' başlıklı konuda, incelediğimiz kitapta Hz. Yusuf'un ailesini Mısır'a davet edip anne babasını tahtına oturttuğu ve diğer kardeşlerinin onun önünde eğildiği açıklandıktan sonra Yusuf Suresi 100. ayet verilmiştir. Ayet mealen şöyledir: "Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi ki: 'Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.'"

Kardeşlerinin Hz. Yusuf için secdeye kapanması iki şekilde yorumlanmıştır. Hz. Yusuf'a karşı saygı ile selamlamak mahiyetinde yere kapanmışlardır ya da Hz. Yusuf'a kavuştukları için Allah'a şükür amacıyla secdeye kapanmışlardır. Hz. Yusuf'un bu durumdaki tutumu tüm insanlığa örnektir. Nitekim O, bu durumdan dolayı büyüklenmemiş, bulunduğu mevkii Allah'ın lütfu olarak değerlendirerek, kardeşleriyle arasını açanın şeytan olduğunu belirtmiş, tüm bu olanların Allah'ın hikmeti olduğunu beyan etmiştir.³⁰²

Ayetin ders kitabındaki tercümesi şöyledir: "...Babacığım, ,işte bu daha önce gördüğüm rüyanın gerçekleşmesidir. Rabb'im onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni hapisten çıkararak, sizi çölden getiren Rabb'im bana pek çok iyiliklerde bulundu..."³⁰³

Bu ayeti kerimeyi okuyan çocuklar, ders kitabındaki kurgu gereği ayet, konunun sonunda yer aldığından, Hz. Yusuf kıssasını öğrenmişlerdir. Ayeti kerime konunun başında verildiğinde, aynı surenin diğer ayetlerinde ortaya çıkan, bilgi eksikliği sebebiyle ayetin anlaşılabilmesi problemi burada da ortaya çıkacaktır. Kitap içinde verildiği şekliyle çocukların, ayeti yorumlarken herhangi bir güçlük çekmedikleri gözlemlendi. Birkaç örnek verecek olursak: "*Hz. Yusuf'un gördüğü rüya gerçek olmuş. Rabbi onu hapisten çıkarmış, kardeşleriyle arasını açan şeytan olduğu için kardeşleri Hz. Yusuf'un yanına varmışlar, babaları da gelmiş. Onun için Allah bize iyilikte bulundu diyor.*"

"Hz. Yusuf rüyasında gördüklerini babasına anlatmıştı, sonra bu rüyası gerçek olmuş. Allah onlara iyilikte bulunmuş."

"Beni hapisten çıkararak, seni çölden getiren Allah'ın bize verdiği iyiliktir bu diyor."

³⁰² Hayreddin Karaman vd., a.g.e, c. III, s. 258.

³⁰³ Ramazan Yıldırım vd., a.g.e, s. 94.

Çocukların, hikâye edilen bir olayı uygun kelimeler seçtiği takdirde kolaylıkla anlayabilmekte ve anlatabilmekte olduğu gözlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Son dönem Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ayetle öğretim tekniğinin tavsiye edilmesindeki en önemli etken, çocuğun dinin kaynağına ulaşmasını sağlamaktır. Dini kural ve ilkelerin yüce yaratıcı tarafından konulduğunu, tüm bu kural ve ilkelerin, insana hayat boyu izlemesi gereken bir yol çizdiğini kavratmak bu amaçlar arasındadır. Bu hedefe ulaşıldığı takdirde çocuğun din dilinin yapısını kavraması, kendisini ilahi mesajın muhatabı olarak görmesi gibi pek çok fayda sağlanmış olacaktır.

Yukarıda verilen hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için çocuğun, okuduğu ayet çevirisini algılayabilmesi şarttır. Bunu sağlayabilecek düzeyde ve çocuklar için hazırlanmış müstakil bir Kur'an meali bulunmadığı gibi mevcut DKAB ders kitapları incelendiğinde de, kitaplar içerisinde yer alan ayet çevirilerinin çoğunlukla çocuğun düzeyine göre verilmediği görülmektedir. Bu sonuca İlköğretim DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğunu incelediğimiz araştırmamız çerçevesinde yaptığımız gözlemlerle ulaşılmıştır. Bunun dışında çalışmanın diğer sonuçları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma her iki sınıf düzeyinde yüz yirmi altı ayet çevirisi üzerinde yapılmıştır. Bu ayet çevirilerinden doksan üç tanesi anlaşılammıştır. Bu sayı 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki toplam ayet çevirilerine oranlandığında, mevcut ayet çevirilerinin %73.8'inin anlaşılmadığı görülür. Anlaşılammayan ayet çevirilerini, tespit ettiğimiz problemler doğrultusunda sınıflandırdığımız çalışmada; tüm ayet çevirilerini anlayabilen bir öğrenciye rastlanmamıştır.

2. Araştırma süresince dini kelime ve kavramların anlaşılması yönünde pek çok sıkıntıyla karşılaşmıştır. Bu durum ders kitaplarında kavram öğretimine yeterince yer verilmediğinin göstergesidir. Çocukların günlük hayatlarında karşılaştıkları kelimeler olan nimet, şükür gibi dini kavramların ayet çevirileri içerisinde geçtiğinde ayet çevirilerini yorumlamakta zorlandıkları bu kelimeleri bilinmeyen kelime olarak tespit ettikleri gözlenmiştir. Kavram öğretimine gerekli önem verildiği takdirde bu durum ayet çevirilerinin anlaşılmasını da kolaylaştıracaktır.

3. Ayet çevirilerinde bilinmeyen kelimelerin kullanılması sıkça karşılaşılan bir sorundur. Çocukların bilmedikleri kelimelerin anlamını öğrenmek için ilk başvurdukları kaynak ders kitaplarının sonunda yer alan sözlük bölümüdür. Ders kitabı bu yönde

incelendiğinde, ayet çevirilerinde geçen ve çocukların dil gelişiminin üzerinde olduğunu düşündüğümüz kelimelerin birçoğunun sözlük bölümünde yer almadığı tespit edilmiştir.

4. Araştırmamıza konu olan sınıf seviyesindeki öğrenciler soyut işlemler dönemine geçemediklerinden bu dönemin gelişim görevlerini gerçekleştiremezler. Soyut ve yan anlamlı kelime ve kavramların yorumlanamaması da bunlardan biridir. Ancak verilen ayet çevirilerinde soyut ve yan anlamlı kavramlara rastlanmaktadır. Bu kavramlar hakkında gerekli çalışmalar yapılsa da zihinsel hazır bulunuşluk gerçekleşmediğinden çocuklar bu tür ayetleri doğru olarak yorumlayamamışlar, yaşadıkları somut olaylarla bağdaştırmaya yahut kelimenin ilk anlamından yola çıkarak yapılan açıklama çabalarının da sonuçsuz kaldığı belirlenmiştir.

5. Ders kitaplarında yer alan ayet çevirilerinde sıralı ve birleşik cümle yapısı kullanıldığı görülmüş ve bu türden cümlelerle yapılan tercümeleri çocukların anlamlandıramadığı gözlenmiştir.

6. Somut işlemler dönemindeki çocuklara soyut durumların öğretilmesinde, somut durum, olay ve örneklerden yola çıkılmalıdır. Oysa ders kitabında, çocuğun bilişsel düzeyine uygun olmayan nitelikte ayet çevirilerine yer verilmiştir. Herhangi bir açıklama getirilmeksizin yer verilen çeviriler çocuklar tarafından anlaşılammış, bildikleri durumlardan yola çıkarak ayet çevirisiyle ilgisi olmayan yorumlar ortaya çıkmıştır.

7. Ayet çevirileri verilirken ayeti kerimelerin indiriliş sebebi yahut ayetten kastedilen mana bozulacak şekilde kısaltmalar yapıldığı görülmüştür. Bu durum, ayet çevirilerinde meal çalışmalarında dikkat edilmesi gereken hususlara aykırı olduğu gibi çocukların da ayet çevirilerini maksada uygun olarak anlayamamasına sebep olmuştur.

8. Çocuklar, daha önce edindikleri bilgiler ile ilgili ayet çevirilerini yorumlamakta zorlanmamışlardır. Oysa ders kitabında yer verilen bazı ayet çevirileri, içerisinde yer aldığı konu ile alakasız noktalara da değindiğinden konunun hedefinden sapmalara sebebiyet vermiştir. Ayrıca çocukların bilgi ve tecrübe alanlarının dışındaki konularla ilgili ayet çevirilerine de yer verildiği tespit edilmiştir.

9. Ayet çevirilerine yer verilirken dikkate alınmayan bir diğer husus da kendisinden önce ve sonra gelen ayet çevirileri ile anlam ilgisidir. Birlikte yorumlandığı takdirde daha açık ve net sonuçlara ulaşılabilecek ayetler arasından yapılan alıntılar pek çok yanlış yoruma sebep olmuştur.

10. Ders kitaplarındaki ayet çevirileri incelenirken dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise aynı ayetin farklı çevirilerle yer almasıdır. Doğru tercüme yapıldığı takdirde bu durumun herhangi bir sakıncası olmamasına rağmen, farklı çevirilerle verilen ayet meallerini okuyan çocukların farklı sonuçlara ulaşabildikleri gözlenmiştir.

11. Belirli ayet çevirileri üzerinde yaptığımız araştırmada bazı ayet çevirilerinde çocukların algı düzeyine uygun olmayan herhangi bir unsur olmamasına rağmen, öğrencilerin doğru sonuca ulaşamadıkları görülmüştür. Bunun sebebi çocukların bireysel gelişim hızlarının farklı olmasıdır.

12. Ders kitaplarında yer alan ayet çevirileri; değerlendirme çalışmaları, etkinlikler içerisinde değil daha çok konu anlatımları içerisinde yer almaktadır.

13. Araştırmanın hazırlık aşamasında 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin çocukların algı düzeyine uygun olmadığı varsayımından yola çıkılmıştı. Bu varsayım çalışma sonucunda doğrulanmıştır.

ÖNERİLER

İlköğretim DKAB 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinde karşılaştığımız bazı eksiklikleri yaptığımız gözlemlerle tespit ettiğimiz çalışmamızda, görülen eksikliklerin giderilmesine yönelik bazı önerilerde bulunmaya çalışacağız:

1. DKAB dersleri içerisinde kavram öğretimine gerekli zaman ayrılmalı, ayet çevirilerinde geçen kavramlar, çeviriler çocuklara verilmeden önce öğretilmelidir.

2. Ayet çevirilerinde karşılaşılan bilinmeyen kelime ve kavramların açıklaması kitapların sözlük bölümlerinde, çeviri içerisinde parantez içi açıklamayla yahut dip not olarak verilmelidir. Kelime ve kavramların doğrudan Türkçe karşılıkları bulunarak verilebilir ancak bu durumda çocuklar dini kavramlardan uzaklaşacakları için doğru görülmemektedir.

3. Şüphesiz ki din dilinin soyut ve mecazi yapısını değiştirmek mümkün değildir. Ancak bu dili çocuklara uygun hale getirmek amacıyla ayet çevirilerinde geçen soyut ve mecazi kavramları, çocukların yaşantılarından yahut somut durum ve örneklerden yola çıkarak somutlaştırmak mümkündür.

4. Ayet tercümeleri kısa, anlaşılır cümlelerden oluşmalı, verilmek istenen mesaj açık ve net olmalıdır.

5. Ders kitaplarında yer alacak ayet çevirileri, çocukların tüm gelişim alanlarındaki seviyeleri dikkate alınarak seçilmelidir.

6. Ayet çevirilerinde, konu ile ilgili kısım verilmek isteniyorsa bu, ayeti manasından uzaklaştıracak şekilde yapılmamalıdır.

7. Ders kitaplarındaki ayet çevirileri sadece konu anlatımlarında değil çocukların eğlenerek öğrendikleri etkinlikler içerisinde de yer almalıdır.

8. Ayet çevirilerinin ders kitaplarında ayırıcı olmasını sağlayan tek özelliği koyu renk puntolarla ve tırnak işareti içerisinde yazılmış olmasıdır. Oysa ayet çevirisindeki anlatımı destekleyen görseller ayet çevirilerinin etkisini arttıracak dikkat çekici olmasını sağlayacaktır.

9. Teknolojik gelişmelerin büyük bir hızla devam ettiği çağımızda ayet çevirilerini verirken de bu imkânlardan yararlanılmasını sağlayacak bilgisayar oyunları, ayet çevirilerini açıklayıcı video ve görsel materyaller konunun uzmanlarınca hazırlanmalıdır.

10. Çocukların yaş ve gelişim düzeylerine göre seçilmiş ayet çevirilerinden oluşan, bilinmeyen kelime ve kavramların açıklamalarıyla verildiği, gerektiğinde örnek dini hikayelerle desteklenmiş, görsel bakımdan çocukların ilgi, dikkat ve motivasyonunu arttırıcı unsurlar içeren ayet çevirilerinden oluşan müstakil kitaplar hazırlanarak çocukların Kur'an mealleriyle erken yaşta tanışmaları sağlanmalıdır.

11. İlköğretim 4. ve 5. sınıf DKAB ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine uygunluğu incelediğimiz çalışmamız, gözlem yapabilme imkânımızın sınırlılığı sebebiyle görev yapmakta olduğumuz okul ile sınırlı kalmıştır. Bu alanda bir ilk olan çalışmamızın farklı bölge ve okullarda tekrarlanması araştırmamızın sonuçlarının sıhhatini destekleyeceğine ve getirdiğimiz önerilere yenilerinin eklenebileceğine inanıyoruz.

12. Çocuklar için ayet çevirileri hazırlanırken, bölgesel farklılıklar, çevresel etkenler gibi çocukların algı düzeyini etkileyebilecek hususlar da dikkate alınmalıdır.

13. İlköğretim DKAB ders kitaplarındaki hadis çevirileri üzerine de benzer bir çalışma yapılarak hadis tercümelerindeki problemler tespit edilmelidir.

KAYNAKÇA

AKGÜL, Mehmet, ALBAYRAK, Abdullah, ALDI Mustafa, ÇATAL, Abdullah, ÇİFTÇİ, Turgut, DEMİRCİ, Fatih, EKŞİ Ahmet, KARA, Ahmet, KOÇ, Eyüp, ÖZBAY, Ekrem, PAÇA, Hüseyin, ŞİMŞEKÇAKAN Musa, TÜRKER, Ali Sacit, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Ders Kitabı - İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, MEB Yay., Ankara 2008.

AY, Mehmet Emin, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım?, Timaş Yay., İstanbul 2007.

BACANLI, Hasan, Gelişim ve Öğrenme, Nobel Yay., Ankara 2005.

BİLGİLİ, Fatih Menderes, Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler, Beyan Yay., İstanbul 2005.

CERRAHOĞLU, İsmail, Tefsir Usûlü, TDV Yay., Ankara 2006.

DODURGALI, Abdurrahman, Ailede Din Eğitimi, Timaş Yay., İstanbul 2010.

DODURGALI, Abdurrahman, Ailede Ahlak Eğitimi, Timaş Yay., İstanbul 2010.

DÖKMEN, Üstün, Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati, Remzi Kitabevi, 41. Basım, Ankara 2009.

DÖNMEZ, Baykoç, Necate, ABİDOĞLU Ülkü, DİNÇER Çağlayan, Dinçer, ERDEMİR Nilay, GÜMÜŞÇÜ TUŞ Şebnem, Dil Gelişimi Etkinlikleri, Ya-pa Yay., 3. Baskı, İstanbul 2000.

ERDEN, Münire ve AKMAN, Yasemin, Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yay., 10. Baskı, Ankara 2001.

GANDER, Mary J., ve GARDINER, Harry W., Çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen, Bekir Onur, Çocuk ve Ergen Gelişimi, İmge Kitabevi, Ankara 2010.

GÜNDÜZ, Turgay, İslam, Gençlik ve Din Eğitimi, Düşünce Kitabevi, İstanbul 2003.

GÜNER, Derya, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlak Öğrenme Alanında Kullanılan Ayetlerin Din Öğretimi Açısından İncelenmesi, Ankara Üniv. S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

GÜNEY, Mürşide, Şirin Öyküler, Mavi Lale Yay., İstanbul 2010.

HÖKELEKLİ, Hayati, Din Psikolojisi, TDV. Yay., Ankara 2003.

İBN KESİR, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Çağrı Yay., İstanbul 1985.

KARAMAN, Hayreddin, ÇAĞRICI, Mustafa, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, GÜMÜŞ, Sadrettin, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2008.

KARACELİL, Süleyman, Çocuğuma Dinini Öğretiyorum, Timaş Yay., 2. Baskı, İstanbul 2007.

KAYA, Mevlüt, Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yay., Samsun 1998.

- KINCAL, Remzi**, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Nobel Yay., Ankara 2010.
- KOÇ, Turan**, *Din Dili*, İz Yayıncılık, İstanbul 1998.
- KÖYLÜ, Mustafa**, *Psiko- Sosyal Açından Dini İletişim*, Ankara Okulu Yay., 2. Baskı Ankara 2006.
- LİMAN, Seda**, *İlköğretim 1. Kademe Ders Kitabı İllüstrasyonlarının Tasarım İlkelerine ve Öğrencilerin Algı Düzeyine Uygunluğu*, Gazi Üniv., E.B.E, Resim-İş Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- MEB DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*, MEB Yay., Ankara 2010.
- MEVDUDİ, Eb'ü'l A'la**, *Tefhim 'ul Kur'an*, Çev.Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İnsan Yay., İstanbul 1987.
- SAYGILI, Sefa**, *Çocuk Psikolojisi*, Nesil Yay., İstanbul 2009.
- SELÇUK, Mualla**, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, TDV Yay., Ankara 2005.
- ŞİMŞEK, Hasan ve YILDIRIM Ali**, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., Ankara 2011.
- TURGUT, Ali vd.**, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yay., Ankara 1993.
- YAVUZ, Kerim**, *Çocuğun Dünyası ve Gelişme*, Çocuk Vakfı Yay. İstanbul 1998.
- YAVUZ, Kerim**, *Çocuk ve Din*, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul 1994.
- YAVUZER, Haluk**, *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur vd.**, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Pegem Yay., Ankara 2005.
- YILDIRIM, Ramazan, AKGÜL, Mehmet, ALBAYRAK, Abdullah, ALDI, Mustafa, ÇATAL, Abdullah, ÇİFTÇİ, Turgut, DEMİRCİ, Fatih, EKŞİ, Ahmet, KARA, Ahmet, KOÇ, Eyüp, ÖZBAY, Ekrem, PAÇA, Hüseyin, TÜRKER, Ali Sacit**, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Ders Kitabı - İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 5. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı*, MEB Yay., İstanbul 2010.
- YILMAZ, Ahmet**, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliği ve Örnek Olarak Lokman Suresi'nin Meal ve Tefsiri*, Ankara Üniv. S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- YILMAZ, Hüseyin**, *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, İnsan Yay., İstanbul 2003.